

PV
1 1964

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

7-8

ANUL XIV

1964

C U P R I N S U L

	Pag.
†NICOLAE Mitropolitul Banatului: La împlinirea a două decenii de viață nouă	325

B I S E R I C A Ș I P R O B L E M E L E V R E M I I Prot. Dr. V. VLADUCEANU: În pas cu vremea	327
---	-----

S T U D I I Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Concepția Vechiului Testament despre stat	334
Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Morala creștină și patriotismul	346
Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Unele opere clasice ale literaturii grecești închinată statului	357
Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN: Statul ideal în con- cepția utopiștilor renașterii	370

I N D R U M A R I O M I L E T I C E Pr. IEREMIA GHITA: Porunca muncii	395
Prot. Dr. VASILE COMAN: Faptele luminii	399
Pr. ALEXANDRU BALAS: Exemplul sutașului	402
Diacon GHEORGHE PAPUC: Dumnezeuirea Mîntuitorului Iisus Hristos	404
Pr. DIMITRIE ANUȚOIU: „Dați-le voi să mănînce”	409
Prot. Dr. SIMION RADU: În lumina Taborului	412

P R O B L E M E L I T U R G I C E Diacon Prof. Dr. IOAN ZAGREANU: Pregătirea preotului pentru sfînta liturghie	416
---	-----

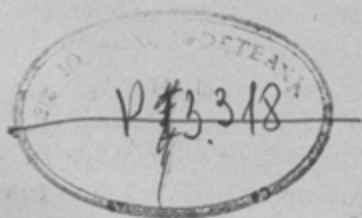
A N I V E R S A R I Prot. ION B. MUREȘIANU: Praznicul partizanilor păcii	426
--	-----

C R O N I C A B I S E R I C E A S C A Vizită ecumenică în România; Mesaj ecumenist de Ru- salii; Sesiunea Comitetului executiv al Consiliului ecu- menic al Bisericilor; Conducători ai Mișcării ecumeniste la Leninograd; Ortodocșii ruși și Biserica luterană din Suedia; Distincți acordată președintelui Consiliului Ecu- menic al Bisericilor; Secretariat nou la Vatican; Institut de cercetări ecumenice; Biblie comună protestanților și	
--	--

MITROPOLIA BANATULUI

7-8

ANUL XIV 1964

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

~~PM 9080~~

Apare cu binecuvîntarea și sub îndrumarea I. P. S. Sale D. D.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Blv. Victoriei Nr. 7.

LA ÎMPLINIREA A DOUĂ DECENII DE VIAȚĂ NOUĂ

În acest an, la 23 august, se împlinesc două decenii de cînd poporul nostru, opintindu-se voinicește, a scuturat cătușele care îl legau de o soartă care nu era a lui și a apucat pe un drum nou. Istoria a închis atunci un capitol întunecos și a deschis un altul încreștat spre raza de lumină a viitorului. Momentul pe care îl aniversăm n-a însemnat doar ieșirea dintr-un război nedrept și eliberarea de sub un jug odios, ci mai des deșteptarea la o altă viață.

Poporul nostru harnic, muncitor și înțelept a pornit în August 1944 cu treri înaripate, spre a-și croi o viață slobodă și fericită după care a năzuit de-a lungul dîtor veacuri de aspră împotrivire. Energiile lui creatoare, veac după veac zăgăzuite, s-au dezlănțuit cu o remărginită putere făptuitoare, întrupindu-se în nesîrșite biruințe.

Patria noastră a intrat într-o necurmată primăvară. Iar primăvara, toată firea își schimbă înfățișarea de la o zi la alta, sevele suie întinerite din tainicele pînîntului către aer și soare, străbat năvalnic în tinele vegetației, fac să plesnească muguri și deslușesc în fumuseșea fără seamăn a florilor, neînșelătoarele prevestiri ale rodurilor bogate...

Cîte n-au înflorit în această primăvară și cîți boboci nu sînt gata să se desfacă, la căldura soarelui ce luminează de acum pretutindeni!

Neuitată va fi pentru noi de-a pururea ziua de 23 August... Țara întreagă a investit-o cu duh de mare sîrbătoare. Și praznicul poporului întreg nu putea să nu fie în aceeași măsură și al Bisericii. Transformările

săvârșite în ultimii douăzeci de ani au avut un profund și firesc ecou și în conștiința credincioșilor și slujitorilor bisericești. Dar nu numai atât.

Trăind în Patria ai cărei cetățeni devotați sînt și mergînd mereu alături de popor, fiii Bisericii osteneesc și ei pentru mai bine, se bucură din plin de roadele mereu sporite ale unor sfînte strădanii. Prezența lor în rîndurile celor ce făuresc noua viață este activă, stărtornică și entuziastă. Ea se face peste tot simțită (cu modestie creștinească dar și cu avînt patriotic.

Și acum, iată-ne la un popas de îmbucurătoare sărbătoare. Am străbătut în 20 de ani un drum pe cît de scurt ca timp, pe atît de lung ca înfăptuiri. Obosiți nu ne simțim și nici deșerți. Ci plini de elan și clocotind de energie, sîntem gata cu proaspete puteri să mergem înainte spre alte realizări care să aducă încă mai mult spor, fericire și pace.

Fie ca vîrurile și năzuințele noastre să fie încununuate de noi și mari biruințe. Iar Dumnezeu și Tatăl nostru cel Ceresc să binecuvînteze cu îmbelșugare toate sfintele noastre strădanii.

† NICOLAE
Mitropolitul Banatului

ÎN PAS CU VREMEA...

de Prof. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

Înfăptuirea deplină a aspirațiilor de veacuri a poporului nostru s-a realizat odată cu eliberarea României de sub jugul fascist, la 23 august 1944. Ziua aceasta a marcat o cotitură radicală în viața și în destinele poporului român, începutul unor adânci transformări structurale și prefaceri sociale, preludiul unei ere noi, în care poporul a devenit stăpîn al țării, constructorul vieții sale noi. Mărețul act istoric a dat posibilitatea țării noastre de a se smulge pentru totdeauna din lanțurile robiei și de a-și dobîndi pentru prima oară în istorie o adevărată independență și suveranitate națională.

Marile prefaceri politice, economice și sociale înfăptuite în acești 20 de ani de la eliberare, au schimbat radical înfățișarea Patriei noastre, poziția ei în lume și viața oamenilor muncii. România a făcut un adevărat salt de la starea de adîncă înapoiere în care o ținuseră regimurile trecute, la starea înfloritoare de astăzi, cu o industrie puternică, cu o agricultură în plin progres, cu o economie completă, în continuă dezvoltare și o cultură înfloritoare, puse pe de-a întregul în slujba creșterii bunăstării celor ce muncesc. Iar rezultatele remarcabile obținute în dezvoltarea economiei au contribuit la sporirea venitului național, la ridicarea continuă și sistematică a nivelului de trai material și cultural al celor ce muncesc.

Promovînd o politică consecventă de apărare a păcii, popoul român militează pentru consolidarea păcii în lumea întreagă, pentru rezolvarea problemelor internaționale litigioase, pe calea tratativelor, pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate statele și popoarele.

Noua orînduire de stat — început de epocă nouă în istoria poporului nostru, care a devenit stăpîn pe soarta sa, singur făuritor al viitorului său, al progresului și fericirii sale — a avut deosebită importanță și pentru Biserica noastră.

Sub patriarhicească arhipăstorie a Prea Fericitului Patriarh Justinian a crescut prestigiul Bisericii noastre atît în lăuntru țării cît și peste hotare.

În cuvîntarea rostită în fața Marelui Colegiu Electoral, cu prilejul alegerii ca Patriarh, Întîistătătorul Bisericii noastre

contura lapidar programul de activitate și misiune de viitor a Bisericii: „Mă voi strădui ca sfânta noastră Biserică ortodoxă română să facă față așteptărilor și nădejilor ce și le pune poporul dreptcredincios în contribuția ei la noua așezare socială. Niciodată în viața ei, în curs de aproape două milenii, Biserica lui Hristos nu a avut un prilej mai potrivit, pentru a-și pune în practică învățăturile Evangheliei, ca cel de azi, datorită regimului popular instaurat în țara noastră.

„Obiectivul misiunii Bisericii este omul, temelia patriei și societății... Formarea unui om, a unui om conștient de rosturile lui pe pământ, pătruns de nepieritoarele adevăruri ale dreptății și păcii, iată o vastă lucrare la săvârșirea căreia este chemată să contribuie și Biserica...

„Slujitorilor Bisericii le revine toată datoria de a îndepărta din sufletele oamenilor toată zgura lăsată de păcatele trecutului și de a-și da și viața pentru apărarea păcii și libertății omenirii, după pilda dată nouă de Iisus.

„Numai în felul acesta slujind omenirea, ajutând noroadele în lupta lor pentru pace și libertate, Biserica va putea să contribuie la zidirea unei lumi noi, care să fie demnă de Creatorul ei”.

Preocupat de armonizarea apostolatului evanghelic cu cel social, Întâistătătorul Bisericii s-a străduit neîncetat de a crea din Biserica noastră o instituție vie, care să contribuie la formarea omului nou, a păcii, a înfrățirii, a dreptății, a muncii și a bunei stări.

În trecutele regimuri partidele politice care s-au perindat la cârma țării săvârșeau imixțiuni în conducerea Bisericii noastre și a altor culte religioase, ca apoi să le asmutească pe unele împotriva altora. Iar mulți preoți antrenați în detestabile lupte politice, discreditau prestigiul Bisericii și al păstorului de suflete.

Regimul democrat popular a pus capăt acestor stări patologice, fixând cadrul legal de organizare și funcționare a cultelor religioase. Iar muncii acordându-i-se justa ei valoare, în freamătul de viață nouă, în sublima simfonie a muncii creatoare a vrednicului nostru popor, care își făurește o viață liberă și prosperă, este prezentă și preoțimea noastră, activînd cu însuflețire alături de cei în drept la culturalizarea credincioșilor, în acțiunea de alfabetizare, la ridicarea nivelului de trai al poporului, pentru o viață mai fericită și îmbelșugată.

Convins că „clerul și credincioșii Bisericii noastre nu au alte bucurii, nu au alte năzuințe, decât bucuriile și năzuințele poporului”, Întâistătătorul Bisericii noastre a îndrumat pe slujitorii ei, fără rezerve, pe drumul aspirațiilor poporului, în slujba înaltelor idealuri de pace și înfrățire.

Exprimînd năzuințele fierbinți ale credincioșilor ortodocși romîni din Banat, și slujitorii altarelor noastre din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și-au consacrat activitatea în slujba marelui ideal al păcii, acționînd pentru instaurarea unei păci trainice în lume și a unei prietenii sincere între popoare, premiză pentru prosperitatea omenirii.

Considerînd acțiunea pentru apărarea păcii ca o parte integrantă a misiunii Bisericii și că declanșarea unei noi confrăcări mondiale în epoca atomică ce o străbatem, ar constitui cel mai monstruos atentat împotriva umanității, preoții din cuprinsul Arhiepiscopiei noastre — slujitori ai vieții, ai binelui și ai luminii — la toate ocaziunile: în predici, conferințe și convorbiri, în comitetele locale de luptă pentru pace, la diferite serbări, mitinguri, etc., dau glas aspirațiilor legitime ale credincioșilor, propovăduind pacea și înfrățirea între oameni și popoare.

Pentru activitatea desfășurată în acțiunea pentru pace, mai multor preoți din eparhie li s-a conferit în anul 1959, insigna jubilară „A zecea aniversare a Mișcării Mondiale pentru Pace”.

În numele celor mai sacre idealuri ale umanității, în numele celor mai fierbinți aspirații ale popoarelor, preoțimea noastră din Arhiepiscopie va continua să militeze cu însuflețire pentru triumful năzuințelor, pentru pace și progres, pentru rezolvarea pe cale pașnică a problemelor litigioase internaționale, pentru statornicirea unei păci trainice în lumea întreagă.

Spiritul de unitate interumană a popoarelor, de dreptate, egalitate, pace, înfrățire și colaborare armonică, se înfățișează astăzi cu spiritul de apropiere și colaborare intercultică. Secolul al XX-lea care a deschis un nou capitol în viața lumii și concomitent în viața Bisericilor, peste zidurile despărțitoare dintre credincioși, peste diferențele dogmatice și cultice interconfesionale, a așezat punțile de aur ale iubirii, care unesc înșii și Bisericile.

În condițiunile climatului nou instaurat în țara noastră odată cu 23 august 1944, cînd naționalismul, șovinismul și prozelitismul de altădată au încetat, cînd pozițiile confesionale minate de evoluția istorică, de stadiul actual de dezvoltare a societății au fost părăsite, s-a impus cu tărie frățietatea și colaborarea interconfesională. Începutul acestei colaborări rodnice interculturale le-a făcut Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care încă de la început a respins șovinismul și prozelitismul ca pe niște lucruri incompatibile cu spiritul evanghelic, declarînd chiar din momentul alegerii că „va avea inima larg deschisă pentru celelalte confesiuni din țara noastră”.

Tabloul lamentabil antibelic din patria noastră cu interminabile lupte confesionale a dispărut ca prin farmec. Este o realizare remarcabilă a vremilor noi. Conștiința acestei legături frățești i-a apropiat și pe slujitorii cultelor din Banat, pe ortodocșii români și sârbi, romano-catolici, reformati, evanghelici și mozaici, unii de alții, activînd umăr la umăr pentru cauza comună: salvagardarea păcii și înflorirea continuă a scumpei noastre patrii.

Conferințele interconfesionale la care au participat deservenții tuturor cultelor, au constituit primele etape de apropiere, înfrățire și colaborare interculturală. Cu acest prilej, slujitorii cultelor conștienți de pericolul ce-l prezintă experimentările cu armele atomice și-au ridicat glasul lor de protest împotriva experiențelor nucleare și termonucleare și și-au luat angajamentul de a-și intensifica strădaniile în lupta pentru apărarea păcii.

În anii puterii populare s-au creat condițiile cele mai bune pentru împlinirea aspirațiilor de seamă ale poporului. Totodată regimul democrat popular, instaurat în patria noastră acum două decenii, a deschis noi orizonturi și Bisericii Ortodoxe Române din Banat.

Restaurarea Mitropoliei Banatului, act istoric de o deosebită importanță pentru Ortodoxia românească ce concretizează străduințele de veacuri ale credincioșilor ortodocși români din Banat, în pofida atîtor memorii adresate guvernelor din trecut, a fost posibilă numai în vremea noastră.

Vechiul scaun vlădicesc al Timișoarei reactivat în anul 1939, înregistrează în anul 1947 a doua etapă în cursul evoluției spre deplina strălucire străbună, prin înălțarea lui la rangul de scaun arhiepiscopal. Adunarea Deputaților, în ședința sa de la 30 mai 1947 a votat Legea nr. 193, prin care scaunul episcopal ortodox român al Timișoarei a fost înălțat la rangul de scaun arhiepiscopal.

Sesizat de justele revendicări ale marilor protagoniști ai reînființării istoricului scaun mitropolitan al Banatului: Paul Iorgovici, Dimitrie Tichindeal, Eutimie Murgu, Damaschin Bojinca, Valeriu Braniște, Mocioneștii, Vincentiu Babeș, Coriolan Brediceanu, Emanuil Ungureanu, etc., precum și de aspirațiile legitime ale credincioșilor bănățeni de azi, regimul de democrație populară a hotărît reînființarea Mitropoliei Banatului, redînd Bisericii bănățene splendoarea spirituală de altădată.

Sfîntul Sinod, în sesiunea ordinară ținută la 2 iulie 1946, luînd în discuție problema Arhiepiscopiei Timișoarei a dat aviz favorabil pentru ridicarea acestei Arhiepiscopii la rangul de Mitropolie a Banatului. Iar Adunarea Deputaților, în ședința

sa de la 19 septembrie 1947 a votat și adoptat Legea nr. 325 publicată în Monitorul Oficial nr. 223 partea I-a din 27 septembrie 1947, pentru înființarea Mitropoliei Banatului cu sediul în Timișoara.

Prin restaurarea Mitropoliei Banatului s-a încheiat în sfârșit un bilanț de frământări, revendicări și atitudini protestare, față de nesocotirea unor postulate de seamă ale credincioșilor ortodocși din Banat.

Ceea ce nu s-a realizat în trecut, în atâtea veacuri de luptă și zbucium, de frământări și memorii adresate împăraților de la Viena, precum și atitor guverne burgheze-moșierești, s-a înfăptuit abia prin solicitudinea regimului nostru democrat popular.

Catedrala Timișoarei apoi, grandios monument de artă, zidită prin jertfelnicia credincioșilor bănățeni, care s-a manifestat în cele mai înalte și curate forme, a primit subvenții substanțiale în anii puterii populare, fără de care nu putea fi dată misiunii ei. Înălțarea unui impunător altar de credință la Timișoara a preocupat timp îndelungat pe credincioșii bănățeni. Abia la 20 decembrie 1936 i s-a putut așeza piatra fundamentală. Zidită în stil vcevodal din epoca lui Ștefan cel Mare, catedrala Timișoarei la un moment dat, din lipsă de fonduri, și-a sistat lucrările. În anii 1945—1946, Guvernul de democrație populară, condus de Dr. Petru Groza, a acordat peste cinci sute de milioane lei pentru terminarea Catedralei din Timișoara. Acesta a dat puțința, ca în ziua de 6 octombrie 1946, în cadrul unor mari festivități bisericești, Sionul Banatului să-și deschidă larg porțile.

Catedrala Timișoarei este pe drept cuvânt un monument bisericesc rar, o mândrie nu numai a Banatului dar și a țării întregi, admirat de atîția străini de peste hotare care vizitează metropola bănățeană.

La a zecea aniversare a sfîntirii Catedralei noastre mitropolitane, a venit să adauge la podoaba artistică a acestui sfînt locas, căldura de sfîntenie a unuia din ierarhii Mitropoliei Banatului, cea mai aleasă podoabă și cea mai scumpă comoară: moaștele aduse de la Mînăstirea Partoș ale Sfîntului Iosif cel Nou, mitropolitul de odinioară al Timișoarei și a toată țara Banatului (1650—1656). În cadrul unor grandioase festivități bisericești a avut loc între 6—8 octombrie 1956, în Catedrala mitropolitană din Timișoara, proclamarea solemnă a canonizării Sfîntului Banatului. Actul acesta a însemnat o recunoaștere a înaltei trepte de spiritualitate creștină la care a ajuns într-un moment dat al istoriei viața credincioșilor din Banat și a vredniciei Bisericii bănățene de a-și avea suprema ei formă de organizație bisericească provincială.

lă. Solemnitățile proclamării canonizării desfășurate la Timișoara, în prezența membrilor Sfintului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, vor rămîne amintiri neșterse în memoria credincioșilor bănățeni.

În grija deosebită ce o poartă conservării monumentelor de artă — bunuri ale întregului popor — regimul nostru de democrație populară a elaborat o serie de măsuri și a acordat subvenții însemnate instituțiilor, în al căror patrimoniu sînt aceste valoroase creații ale meșterilor și artiștilor ieșiți din mijlocul poporului nostru. Cum printre acestea se numără și monumentele istorice bisericești și de arhitectură, vestigii vechi de Ortodoxie, care păstrează comori artistice de o incontestabilă arhitectonică, picturală și sculpturală, însemnate ajutoare materiale au fost acordate și pentru întreținerea, restaurarea și consolidarea monumentelor istorice din cuprinsul Mitropoliei noastre: pentru repararea bisericii din Lipova, care pe lângă pictura lui Nedelcu și Tenețchi din secolul al XVIII-lea, păstrează în două fragmente de frescă (Sf. Pahomie și Teodosie) cea mai veche urmă de pictură bisericească din Banat, datînd după cercetările întreprinse, din secolul al XV-lea; pentru conservarea bisericilor de lemn din Troaș, Julița, Căpăt, Bătești, Ezeriș, Margina, Curtea, pentru renovarea așezămintelor bisericești: „Săraca” — neprețuit monument de artă religioasă, datînd de prin secolul al XIII-lea care cuprinde în ansamblul său o deosebită artă arhitectonică și o splendidă frescă în stil bizantin de la începutul secolului al XVIII-lea; Partoș — valoros monument istoric datînd de prin secolul al XII-lea, care păstrează cîteva icoane de o deosebită valoare artistică, fragmente din vechiul iconostas; pentru restaurarea Turnului Sf. Nicolae din Lugoj și a bisericilor parohiale — monumente istorice din Comloșul Mare, Secășeni, Teregova, etc.

În urma libertății religioase, a libertății de gîndire, de simțire și de manifestare, consfințite de noua constituție a R. P. R., s-au creat condițiile pentru reîntregirea Bisericii românești din Ardeal și Banat, aspirație de veacuri a credincioșilor noștri, care încă de la început au protestat cu energie împotriva dezbinării religioase, care nu s-au înstrăinat niciodată de credința și frumoasele obiceiuri ale Bisericii Ortodoxe, ci au rămas constant legați de altarele și datinile străbune.

Ceea ce nu s-a putut îndeplini în trecut din diverse considerente, s-a realizat abia în 1948. Atunci preoții și credincioșii greco-catolici, liberi asupra destinului lor, au revenit cu în-suflețire în sinul Bisericii dreptmăritoare.

În ziua de 21 octombrie 1948, la Alba-Iulia, s-a consfințit prin festivitățile mărețe ce au avut loc, reîntregirea Bisericii

românești din Ardeal și Banat. A fost cu drept cuvânt un praznic al Bisericii Ortodoxe Române, o realizare epocală, când frații de aceeași limbă și cu aceleași aspirații și năzuințe spirituale, după 250 de ani s-au regăsit sub cupola magnifică a Ortodoxiei străbune.

Prin revenirea fraților greco-catolici în sinul Bisericii române, prin refacerea unității noastre bisericești din Ardeal și Banat s-a lăcuit un proces confesional de veacuri. Vrajba dintre frații de același sânge a încetat, iar comuniunea sufletească a clerului și credincioșilor s-a consolidat mereu, adevărându-se cuvintele psalmistului: „Cît de bine și frumos este să locuiască frații împreună”.

Vremurile actuale de profunde transformări, de apropiere, înfrățire și colaborare armonică au impus cu tărie inexorabilă în viața Bisericilor o nouă orientare, o nouă teologie: teologia unității, cu atît mai virtuos, cu cît doctrina creștină este prin excelență mesajul dragostei și al armoniei. Mișcarea Conferința creștină pentru pace, — organizații creștine care militează pentru restaurarea unității religioase și concomitent pentru înfăptuirea mărețelor idealuri ale epocii contemporane: apărarea păcii, libertatea popoarelor și încetarea discriminărilor rasiale — au găsit și în Biserica ortodoxă română din Banat și în slujitorii săi sprijinitori entuziaști. Preoțimea noastră, întretine între credincioșii tuturor cultelor mereu aprins, pe de-asupra oricăror deosebiri confesionale ori naționale, focul sacru al înfrățirii, al iubirii și al păcii.

Ca mandatar ai mesajului evanghelic, slujitorii altarelor ortodoxe române din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, vor merge cu hotărîre înainte pe drumul aspirațiilor popoarelor, activînd cu însuflețire pentru realizarea mărețelor postulate ale epocii noastre contemporane: refacerea unității creștine, apărarea păcii, dezarmarea generală și totală și co-existența pașnică.

În numele vieții, în numele viitorului luminos al poporului nostru, însuflețiți de îndatoririle apostolatului evanghelic și social, preoțimea noastră din Banat va sprijini, cu însuflețire și în viitor, toate acțiunile de interes obștesc inițiate de statul nostru democrat popular, pentru înflorirea continuă a scumpei noastre patrii, Republica Populară Română.

La aceasta ne îndeamnă tezaurul doctrinar al creștinismului ecumenic, tradiția lui sfîntă, precum și atașamentul fierbinte față de năzuințele sacre ale epocii noastre contemporane.

CONCEPȚIA VECHIULUI TESTAMENT DESPRE STAT

de Prot. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Statul este o organizație politică a clasei economicești dominante¹⁾.

Statul rezultă din organizarea unui popor. El se ocupă de raporturile dintre inși și caută să le echilibreze.

Este de competența istoriei civilizației sau a economiei politice să cerceteze toate aspectele statului. Noi cercetînd concepția Vechiului Testament despre stat și despre funcțiunile lui, privim statul din acest punct de vedere.

În epoca Vechiului Testament, epoca slavagistă, componenții statului se împărțeau în conducători și conduși. Caracteristica obișnuită a conducătorilor a fost despotismul.

În antichitatea orientală fiecare cîrmuitor credea că statul lui e singurul stat, că numai el are dreptul de a trăi, încît să nu mai existe în jurul lui alt stat. Dacă totuși exista, trebuia desființat. Concepția aceasta o găsim la babiloneni, perși, greci și toți succesorii lor. În acest sens Hammurapi își zice: „Regele care ține locul de frunte printre ceilalți regi... Eu în destoinicie n-am egal..., eu strălucesc ca soarele”²⁾.

Cu scopul de a se impune, cumplitul stăpînitor al Asiriei, Asurbanipal, iată cum și-a inaugurat domnia: Pe oamenii din Sais, Mendes, Tunis, și alte orașe, i-a trecut prin ascuțișul sabiei, nelăsînd în viață nici unul. Cadavrele le-a atîrnat de copaci, le-a jupuit, iar cu pielea lor a acoperit zidurile cetăților³⁾.

Xerxe I al Persiei se intitula „mare împărat și stăpîn peste toată lumea, din India pînă în Etiopia, peste 127 de state” (Est. I, 1).

Stăpînul celor patru colțuri ale lumii și Alexandru cel Mare se considera. El își zicea „domn ecumenic” ceea ce

1) Academia R.P.R., *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, vol. IV, București 1957 p. 218.

2) T. Negoită, *Codul lui Hammurapi*, București 1935, 45.

3) N. Lascu, *Curs de istoria lumii antice*, ed. II, Cluj 1957, p. 303.

înseamnă că înțelegea a fi stăpîn peste toată lumea și că în cuprinsul statului său trebuiau să intre toate popoarele⁴⁾.

Ce vom zice de imperiul titanic al Romei, uriașa construcție zidită ca pentru vecie?

Concepția aceasta despre stat o aveau și cîrmuitorii lui Israil.

În concepția Vechiului Testament statul are o coloratură teocratică, impusă de misiunea religioasă a lui Israil: „prin mine cîrmuitorii conduc și cei puternici scriu dreptatea. Prin mine cei mari se măresc, și stăpînii prin mine stăpînesc pămîntul” (Prov. 8, 15). Statul era considerat o realitate dumnezeiască pe pămînt, întrucît apare ca o manifestare istorică, dar puterea supremă aparține lui Dumnezeu. Domnul este împărat peste întreg pămîntul (Zah. 14,9), iar autoritatea vremelnică este un dar care se acordă creaturii pentru un anumit scop⁵⁾.

Pentru ca statul să corespundă menirii sale, Moise îl înzestrează cu o temelie democratică. El cheamă la conducerea și guvernarea statului pe toți: „Adunați-mi mie 70 de bărbați, dintre bătrînii poporului, care să ducă povara și grija statului, ca să n-o poarte numai unul singur” (Num. 11, 16).

Acești reprezentanți ai poporului, această instituție a bătrînilor de stat și a servit statul în diferite afaceri importante. Cu instituția bătrînilor acestora este în strînsă legătură ideea de a da tot insul cîte o porțiune de pămînt, pe care n-o putea vinde sau înstrăina⁶⁾.

Moise face din Israil o națiune pașnică, puternică și de sine stătătoare⁷⁾. Acest sistem democratic Moise l-a lărgit limitînd într-o oarecare măsură despotismul potențailor, căci în majoritatea cazurilor funcționarii, armata, justiția, rămîn în slujba cîrmuitorilor și a clasei exploatatoare, împotriva poporului trudit. Toate statele vechi erau instrumente ale claselor exploatatoare. Israil n-a făcut excepție, deși după concepția Vechiului Testament statul e făcut pentru individ și nu individul pentru stat. Ocrotirea vieții, a securității și libertății se pot garanta mai bine în colectivitate, dar cîrmuitorul trebuia să fie atît de integru, încît să poată fi numit: „al doilea absolut”. Cînd el devine tiran, profeții se apropie de el pentru a combate abuzul care tulbură acordul exprimat în principiul:

4) N. Iorga, *Oameni reprezentivi în purtarea războaielor*, Buc. 1943, p. 24.

5) N. Nicolaescu, *Sensul vieții sociale după Noul Testament*, București 1964, p. 51.

6) C. Chiricescu, *Arheologie biblică*, Buc. 1919, p. 42.

7) Idem, *o. c.* p. 47.

„Nu este stăpînire fără numai de la Dumnezeu” (I Col. 1, 16)
 „Dumnezeu e drept și iubește dreptatea” (Ps. 11, 7).

Moise știind că regele nu e totdeauna ceva bun pentru popor, legiferează ca el să nu aibă un număr mare de soții, să nu strîngă grămezi de aur și argint, să nu aibă mulți cai, inima lui să nu se înalțe și să nu se abată de la poruncile Domnului (Deut. 17, 14—20).

Convingerea aceasta o exprimă și profetul Samuil. Cînd bătrîinii cer rege acesta se opune la ceea ce aceia cereau. Despotismul, vanitatea și alte derivate ale regalității îi erau binecunoscute profetului de aceea le zice: „Regele va lua pe fiii voștri, îi va pune la carele sale, îi va întrebuița la aratul pămînturilor sale, la seceratul bucatelor sale... Va lua pe fetele voastre, va lua pe cea mai bună parte din cîmpiile voastre, din viile voastre, va lua boii și măgarii voștri și-i va întrebuița la lucrările lui și atunci veți striga împotriva regelui vostru, pe care îl veți alege, dar Dumnezeu nu vă va asculta” (I Imp. 8, 11—18).

Întemeierea statului Israel izbuti în sec. al XI-lea, cînd Saul deveni rege, ales de către adunarea poporului afară de tribul Efraim care s-a retras nemulțumit și n-a voit să-l recunoască zicînd: „Ce poate să ne ajute acesta? Saul este un rege de origine țărănească, El a deprins războiul știind că comandanții glorioși pot deveni principii și uneori regi, care să întemeieze și să conducă un stat.

Pentru întreținerea curții regale se cereau resurse destul de importante. Acestea se storceau cu osebire din impozite, din proprietăți funciare.

Despre bogățiile aristocrației din orașul regal Samaria vorbesc ruinele desgropate ale palatului domnesc, numeroasele plăci sculptate din fildeș, găsite în oraș, precum și fragmente de obiecte împodobite cu aur și alte materiale prețioase⁸⁾. Vechiul Testament are cuvinte favorabile abia pentru cîțiva dintre regi. Aproape toți sînt condamnați pentru că ei „au făcut ce este rău” (II Cron. 33, 2—7).

În timpul monarhiei palestinieniene s-a format o aristocrație administrativă, militară și socială, în fruntea căreia stătea regele. Tot în timpul regilor s-a dezvoltat marea proprietate de pămînt, latifundiile.

Un singur cetățean, Nabel, avea 400 de oi și capre (I Im. 25, 2)⁹⁾.

Odată cu crearea deosebirilor economice și sociale a pă-

8) I. Jukov, *Istoria universală vol. I*, Buc. 1957, p. 490.

9) V. Prelipceanu, Gh. Barna, N. Neaga, *Studiul Vechiului Testament*, Buc. 1955, p. 197.

truns la curtea regilor despotismul asupritor și exploatator¹⁰). Așa regele Saul ordonă, cu totul arbitrar, uciderea unui, mare număr de preoți din localitatea Nob (I Imp. 22, 17).

La cucerirea unei părți din Transiordania, David porunci să fie omorât un locuitor din trei. Solomon a fost cel dintii care a impus cetățenilor impozite asupritoare (I. Imp. 12, 4).

Prăbușirea statului la 930, a constituit punctul culminant al dictaturii regale, deși Vechiul Testament prevenea că: „un rege prin dreptate stăpânește țara, dar cine stoarce biruri o dărîmă” (Prov. 29, 4). Rezultă că regalitatea care se intitula „prin grația lui Dumnezeu, fiind înțeleasă exclusivist și absolut, care exclude responsabilitatea sa față de oameni, și-a desmințit originea și rolul atribuit¹¹).

Silindu-se să pregătească sufletul societății, profeții Vechiului Testament vestejeau toate abuzurile săvârșite în înalta societate. Să se confrunte în privința aceasta violentele reproșuri pe care Natan le adresează suveranului său David, pentru adulterul cu soția unuia dintre comandanții săi militari (I Sam. 12), sau interzicerea de a zidi templu, din pricina despotismului și a cruzimii sale.

Ne-a rămas un prețios document legislativ în Ex. 20—23, 19. Se fixează aici principiile morale ale Vechiului Testament ca o concepție statală:

1. Pedepsă capitală pentru trangresiuni de ordin moral (omucidere, magie, idolatrie);
2. principiul talionului (răsplătirea faptei în aceeași măsură, după principiul exprimat în zicerea proverbială: „ochi pentru ochi”);
3. principiul recompensei.

În lumina Vechiului Testament statul trebuie să fie garantul drepturilor cetățenești, iar cetățeanul avea datoria de a lucra, pentru propria-i existență, pentru aproapele și pentru a îndeplini o operă comună; „Supuneți pământul și-l stăpîniți” (Gen. 1, 28). Nici un cetățeanu nu este eliberat de obligații.

Amos a fost păstor, Daniel s-a ostenit mai mult decît oricare, lucra și profeția.

Zelul pentru progresul statului în toate, sacrificînd pentru stat totul și bani și energie și avere¹²), constituie o însușire bună. Statul urmărește împlinirea scopurilor morale, culturale, științifice, artistice, economice ale societății, apoi pă-

10) Idem, p. 198.

11) H. Andrușos, *Sistem de morală*, trad. I. Lăncrănjan și E. Mudopulos, Sibiu, 1947, p. 333.

12) Andrușos, o. c. p. 370.

strarea dreptului și a păcii pentru cei care se află în cu-prinsul lui.

Realizarea armoniei și a păcii constituie o îndatorire principală a statului. Conducătorii trebuie să asigure statului o epocă de pace și prosperitate cu ajutorul diplomației. Drumul Vechiului Testament este drumul păcii. „Voi hărăziți pace în țară”, zice Domnul (Lev. 26, 6). De aceea preconizează Vechiul Testament abolirea războiului cînd* poruncește: „să nu ucizi”!, căci cel ce varsă sînge de om de către om se va vărsa sîngele lui (Gen. 9, 6). Relațiile dintre oameni trebuie să se întemeieze pe iubire și respect reciproc: „Cînd te vei apropia de-o cetate s-o bați, mai întîi s-o îmbei cu pace” (Deut. 20, 10).

Dintre problemele privitoare la treburile juridice ale statului face parte și războiul. Vechiul Testament îl respinge, în principiu. Pacea și buna înțelegere trebuie să premerge războiului. Din devoțiunea față de pace oprește legea Vechiului Testament războiul, în zi de sărbătoare, nu chiamă la încorporare pe tinerii care construindu-și o casă încă nu locuiseră în ea cel puțin un an, care plantindu-și o vie n-au gustat din rodul ei, care căsătorindu-se n-au avut parte de un an de căsnicie (Deut. 20, 5—8).

După concepția Vechiului Testament războiul este o adevărată pacoste: „Vai de tine țară în care se aude zăngănit de arme”, striga Isaia (18, 1) rostindu-se împotriva acelor care credeau că în ascuțișul săbiei stă succesul în lume.

Are și Vechiul Testament utopie statală, care se va împlini pe pămînt. Ea se numește în graiul profetilor: „împărăția lui Dumnezeu”.

În cartea sa Ezechiel definește principalele trăsături ale statului, cu un viitor fericit, cu venirea unei rînduiri mai bune ca în trecut¹³⁾. După ce dușmanii societății vor fi zdrobiți, înrîuirea noii orînduiri se va simți pe terenul moralității, în natură și în legătura dintre state. Viața socială va fi atunci cu desăvîrșire superioară. În acele zile nu se vor săvîrși rele între oameni. Vor reveni fericitele zile ale paradisu-lui pierdut. Ca odinioară în Eden așa va fi: „Lupul va sta împreună cu mielul, pruncul se va juca la vizuina viperei... și nu vor face rău” (Is. 11, 6).

Grija pentru libertățile personale și drepturile cetățeanului stă la baza întregii activități profetice. Prețuirea omului constituie în linie mare esența propovăduirii acelor. În Ps. 8, 6 se arată acest interes pentru personalitatea umană.

În cadrul statului profetii aduc un ideal de viață generală pentru toate păturile sociale. Ținta comună este tipul

13) Jukov, o. c. p. 497.

de cetățean sobru, harnic, disciplinat, cu spirit de jertfă, cu conștiința curată a tuturor datoriilor cetățenești. Între elementele idealului general este înflorirea lui Israil, ca popor deosebit de altele și afirmarea tuturor puterilor care zac ascunse în sinul lui. După ce Israil și-a împlinit două mari idealuri, ocuparea Canaanului și unirea tuturor triburilor sub Saul și celebrii David și Solomon, n-a mai fost în stare să-și creeze un nou ideal. După anul grozavei prăbușiri, care a fost anul 930, în loc să se sporească energiile aprinse de Solomon, au ieșit din interesele comune și au apucat pe drumul întortochiat al desbinării: două state cu două capitale, doi cîrmuitori, dintre care fiecare consideră cu numai el reprezintă statul cel adevărat și poporul. Dar în nici unul din cîrmuitori nu s-a aprins dorul de a ridica poporul din traiul mizer sub raport material și cultural. „Noi trebuie să educăm pe stăpîni”, era vorba binecunoscută a profeților către cîrmuitorii statali, care pentru a-și păstra puterea și privilegiile se întreceau în tot felul de răutăți.

Profeții condamnau politica de impilare, actele de violență și cămătăria aristocrației și amenințau că vor pieri de pe urma abaterii de la prescriptul divin. Ca urmare apărură legea cu privire la limitarea sclaviei și a eliberării sclavului după 6 ani și obligația de a înzestra pe robul devenit slobod.

Vechiul Testament nu face din conducerea statală un despot desprins din viața obștească a poporului. În fața despotismului crud de care erau animați toți conducătorii vechilor popoare, Vechiul Testament cere conducătorilor să fie călăuzitor de dreptate și bunătate, de dragoste, adevăr și îndurare (Prov. 29, 4; Prov. 16, 12; Prov. 20, 28; Prov. 25, 4—5)¹⁴⁾.

Călăuza în conducerea statului să fie Legea. În totdeauna conducerea să fie stăpînită de principiile ei. În realizarea misiunii, conducerea statală trebuie ajutată nu numai de colaboratori direcți și de sfătuitori, ci și de masa mare a poporului. Simțul dreptății să fie călăuza tuturor¹⁵⁾.

Pentateuhul, cel mai vechi „corpus iuris” al Vechiului Testament pe care-l cunoaștem (Exod 21—23), ne dovedește cît de repede s-a acomodat Israil la o viață nouă, viața de stat. Nu dragostea de a fi împreună i-a solidarizat, că pe atunci problema statului etnic nu se punea, ci experiența făcută în Egipt și în Arabia că derivă multe avantaje din trăirea în grupuri, că înindu-și eforturile îndeplinesc mai ușor ceea ce individul izolat nu poate îndeplini.

14) M. Chialda, *Învățăături morale sociale în cartea Proverbelor*, „Studii Teologice” nr. 1/1955, p. 20.

15) Idem, *ibidem*, p. 20.

Templul din Ierusalim a solidarizat pe Israil, încît nimic din ordinea cosmică în care plutea Babilonul nu-i interesa. Din punctul de vedere al Vechiului Testament cel ce a creat universul este și cîrmuitorul lui. Statul Vechiului Testament este o împărăție de nuanță universală. În baza unui determinism voit de legile eterne, această împărăție va totaliza odată pe toți oamenii. E vorba aici de „puterea transfigurată, care nu mai este puterea transfigurată, ci puterea iubirii”.

Datoriile cetățenești se întemeiază pe principiile dreptului divin și se împletesc armonios cu cele religioase, iar devotamentul față de stat are o valoare oarecum asemănătoare cu devotamentul față de Dumnezeu¹⁶⁾: „Cel ce nu participă cu toată ființa, adică din adîncul cugetului și al inimii în efortul statului pentru realizarea, păstrarea și îmbunătățirea condițiilor generale în care-și petrec viața supușii săi, abdică prin urmare de la o datorie elementară, nu numai față de oameni, ci și față de Dumnezeu însuși”¹⁷⁾. De aceea orice călcare de lege era nu numai abatere gravă de la datoriile cetățenești, ci și un păcat contra Cîrmuitorului nevăzut¹⁸⁾.

Profeții ajutau pe cîrmuitorii statului să nu comită abateri și-n același timp controlau pe cîrmuitori în exercițiul funcțiunii lor. Ei nu cruțau pe nimeni, înfruntînd cu curaj neînfricat nelegiuirile. Astfel a mustrat Sf. profet Ilie pe Ahab și pe soția sa, regina cea plină de răutate, pentru asuprirea și trimiterea la moarte a unui om sărac și cinstit (I. Imp. 21, 3).

Vechiul Testament face deosebire între ceea ce este autoritate și ceea ce reprezintă autoritatea, persoana. Autoritatea rămîne neatinsă sus, dar persoana care o reprezintă poate fi supusă la tot felul de scăderi. Profetul e omul statului teocratic. El este bucurios că-l poate reprezenta pe Dumnezeu.

În epoca Vechiului Testament chestiunile statale se amestecau cu cele religioase, interpătrunzîndu-se. Faraonii Egiptului, suveranii Asiriei și Babiloniei au fost în același timp și pontifi. Melhisedec, regele filistenilor, era și preot al Dumnezeului celui înalt (Gen. 14, 18). La hitiți principalul deservent al cultului era însuși regele, de aceea la introducerea pe tron i se aplica ungerea sfîntă. Serviciile principale nu puteau fi îndeplinite fără participarea regelui¹⁹⁾.

În Etiopia veche educația și instrucția se face în spiritul legii Vechiului Testament. Pe afișele publice se puteau citi ade-

16) N. Nicolaescu, *o. c.* p. 42.

17) Idem, *ibidem*, p. 42.

18) C. Chiricescu *o. c.* p. 19.

19) N. Neaga, *Hitii și relațiile lor cu Vechiul Testament*, „Mitropolia Ardealului” nr. 7, din 1961, p. 389.

sea inscripții cu următorul cuprins: „Iubiți pe aproapele vostru ca pe voi înșivă. Ceea ce voiți să vă facă vouă faceți și voi altora”.

Acei care voia să ia răsplătă de la Dumnezeu trebuia să păzească această poruncă²⁰). Monoteismul Vechiului Testament și-a găsit ecou în mijlocul etiopienilor, ca și lirica din Cântarea Cântărilor, învățăturile profeților și cele din psalmii lui David²¹).

În puterea tradiției etiopienii practică și azi, obiceiuri din Vechiul Testament. Conducătorul Abisiniei este numit „Alesul Domnului, leul din Iuda”, o aluzie la titulatura regilor evrei²²).

În jurisprudența lor este în uz legea talionului, din Vechiul Testament exprimată în vorbele biblice: „ochiu pentru ochiu”. Adesea se aud sentințe de tipul celor date de Solomon²³).

Cîrmuitoarii evreilor au exercitat o autoritate religioasă în toată plenitudinea. Templul din Ierusalim a fost zidit de Solomon. Acest templu deveni, întocmai ca și sanctuarul cel din Betel: „un templu al regelui și al stăpînirii” (Am. 7, 13). Templul din Betel a fost socotit o instituție de stat, pentru că a fost întemeiat, patronat și susținut de conducerea statală. Aici se săvîrșeau serviciile religioase în numele statului.

În măsura în care s-a desăvîrșit organizația de stat, vechile divinități, adorate în Palestina, au dispărut și s-a reconstituit învățătura monoteistă, credința într-un singur Dumnezeu, care a devenit zeu de stat. Relațiile dintre oameni trebuiau să se întemeieze pe virtute. Dragostea, dreptatea și îndurarea trebuiau să fie normele ocazionale dintre indivizi. Iubirea semenului față de oamenii în suferință sînt virtuți fundamentale. De aceea profeții fac atîta caz de „căutarea lui Dumnezeu”. „A căuta pe Dumnezeu” înseamnă a săvîrși binele (Am. 5, 4—6). Fericirea nu e legată de individ și de un singur popor. Prejudiciile și egoismul sînt piedici peste care se poate trece. A dovedit-o Iona.

În numele dreptății ultragiutate Miheia (2, 1—2) denunță exploatarea neomenoasă, iar Maleahi face apel la frățietate și unire: „Nu avem toți un singur tată? Nu ne-a făcut un singur Dumnezeu?”

Scriitorii Vechiului Testament au știut că Statul nu poate să aibă o viață normală, decît dacă în cuprinsul lui dăinuiește

20) Idem, *Abisinia în epoca Veche*, „Mitropolia Ardealului” nr. 3—4, 1963, p. 303.

21) Idem *ibidem*, p. 305.

22) Idem, *ibidem*, p. 306.

23) Același, *o. c.* p. 305.

atmosfera de liniște, de prietenie și de respect reciproc. Egalitatea și prietenia caldă dintre cetățenii statului vor aduce acestuia propășirea rîvnită de psalmist în cuvintele: Cîit este de bine și cîit este de frumos să locuiască frații în unire" (Ps. 132, 1).²⁴⁾

Pentru susținerea materială a statului și pentru a realiza starea de progres și belșug în sinul lui, datorii are fiecare cetățean. La îndeplinirea acestor obligații îndeamnă Prov. 11, 26: „Cel ce ține griul e blestemat de popor, iar binecuvîntarea se revarsă peste cel care vinde". Un astfel de cetățean e condus de sentimente antipatriotice, el săvîrșește un atentat la progresul statului. Impotriva acestora Vechiul Testament folosește un categoric blestem cînd zice: „Cel ce face rău nu propășește" (Prov. 24, 20).

De proprietatea funciară să nu dispună cetățeanul după bunul său plac. Pămîntul e și rămîne proprietatea lui Dumnezeu (Lev. 25, 38), popoarele îl locuiesc și-l folosesc numai în calitate de uzufructuri. Proprietatea nu putea fi vîndută pentru totdeauna. Vechiului Testament îi este cu totul străin concepția despre proprietate în sensul absolut al dreptului arbitrar din jurisprudența romană²⁵⁾. În semn că colectivitatea este uzufructuară pămîntului, ordona legea ca ceea ce producea pămîntul în fiecare an al 7-lea să fie lăsat cu totul pe seama săracilor: „Numai așa te va binecuvînta Dumnezeu cu prisosință dacă nu vei avea săraci în țară" (Deut. 15, 4).

Pentru a menține dezvoltarea liniștită a statului și pentru a-l feri de zguduiri sociale Moise folosește și instituția anului jubiliar. Tot anul al 50-lea, socotit de la intrarea în Canaan, era un an solemn, în care ideea de odihnă este dusă la perfectă îndeplinire. Instituția anului jubiliar era regulatorul social care împiedeca acumularea de latifundii din partea celor puțini, în dauna celor mulți. Din 50 în 50 de ani, diferențele de proprietate erau nivelate²⁶⁾.

Problema muncii e o problemă centrală de stat. După concepția Vechiului Testament „omul e făcut pentru muncă ca pasărea pentru zbor" (Iov. 5, 7). O tainică nobleță, chiar o oarecare sfințenie zace în muncă. Cea mai scumpă comoară pentru om este munca" (Prov. 12, 27). Munca e un fragment de lumină din cer, poruncă de la Dumnezeu, de aceea l-a luat Dumnezeu pe om și l-a pus în raiul desfătării să-l lucreze" (Gen. 2, 15) și din munca mîinilor sale să se bucure

24) M. Chialda, *Creștinismul și patriotismul*, S. T. 1—2, 1953, p. 64.

25) V. Prelipceanu, *Probleme sociale în Vechiul Testament* în S. T. 3—4, 1949, 57.

26) Idem, *ibidem*, p. 58.

(Ps. 127, 2). Munca dă dreptul la răsplată. Pentru munca prestată salariul trebuie plătit la scurte intervale. Legea Vechiului Testament prevede că înainte de apusul soarelui. Nedreptatea față de un om din câmpul muncii echivalează cu omuciderea: „Cel ce răpește plinea unui muncitor, pe care a câștigat-o prin truda sa este ca și cel care omoară pe semenul său” (Sir. 34, 23). Sint o mulțime de pasagii scripturistice care lasă pe Dumnezeu să intervină: „Mă voi apropia de voi și voi veni cu judecată împotriva celor care opresc viața simbriașului” (Mal. 3, 5).

Munca e o problemă care leagă de mulțime, de colectivitate. Sensul muncii sociale e unul dintre cele mai prețioase daruri ale lui Dumnezeu. „Singurătatea și izolarea nu corepund naturii omenești”²⁷⁾: Mai fericiți sint doi laolaltă. (Ecl. 4, 9). Omul e creat pentru comuniune. Comuniunea se realizează numai cînd fiecare persoană vede voluntar pe cealaltă și trăiește pentru ea²⁸⁾. Voirea binelui e una din modalitățile de exprimare a acestei relații, a viețuirii în comuniune.

Statul trebuie să ocrotească căsătoria și familia și să apere interesele mamei și copilului. Femeia mamă nu este numai o mîndrie a familiei ci și „o podoabă a țării” (Ex. 24, 26).

Legile divine prevedeau rezolvarea tuturor dificultăților care se iveau în cuprinsul statului. Norma de orientare era, în toate ocaziile, Tora, care cuprindea expresia voinții lui Dumnezeu. O primă datorie a statului era să ducă la expresie cele cuprinse în Tora, atît ce privește ordinea morală cît și cea juridică, (Deut. 17, 15; Ios. 1, 8). Călcarea Torei constituia un atentat împotriva statului.

Intîlnim în Vechiul Testament legiferări de un înalt umanism: „Să nu asuprești pe străin”, „Ocrotește pe văduvă și apără pe orfan”, „dacă vezi vita rătăcită a dușmanului tău, du-i o acasă”, „nu ținea gajul datorășului tău, decît pînă la apusul soarelui”, „șase zile să lucrezi, iar a 7-za să te odihnești” (Ex. 20, 10—11).

Vechiul Testament se străduia să desăvîrșească viața în stat prin purificarea moravurilor. Astfel, ia poziție împotriva luxului exagerat, a îmbuibării, a destrăbălării și se silește să ridice familia pe baza căsătoriei indisolubile și prin cultivarea încrederii reciproce între soți (Mal. 2, 12—16)²⁹⁾.

Cîtă vreme în alte state sclavii n-aveau nici un drept,

27) N. Nicolaescu, o. c. p. 55.

28) D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 252.

29) V. Prelipceanu, o. c. p. 67.

nici chiar cel asupra vieții sale, în cuprinsul statului vechiului Israil sclavii erau considerați mai mult niște angajați: „Să nu-ți slujească ca rob”! (Lev. 25, 39).

Predica Vechiului Testament nu a rămas localizată în cuprinsul statului Israil. În orbita învățăturii lui au fost chemați credincioși de pretutindeni. Profeții Vechiului Testament au propovăduit egalitatea oamenilor înaintea lui Dumnezeu, colaborarea armonioasă și frățească între națiuni. Când Vechiul Testament vorbește despre dreptul la viață al popoarelor și despre egalitatea între neamuri, pornește de la presupunerea că în vinele oamenilor curge un sânge comun (II Mac. 7, 22—23). Profeții predică un universalism, un internaționalism în sensul unei colaborări pe tema unor idealuri comune. În sensul acesta se vorbește de drepturile și datoriile fundamentale ale omului, de om „coroană a făpturilor” (Ps. 8).

Nu vom găsi în Vechiul Testament o constituție de stat și un cod al muncii, în sensul de azi al cuvântului, dar, după cum am văzut, sînt stabilite normele de muncă și salarizare, timpul de lucru și de odihnă, răspunderea materială și compensabilă, protecția muncii și sănătății, jurisdicția muncii, precum și problemele legate de viață. În ce privește raportul statului cu celelalte state, îl reglementează respectul și umanitatea reciprocă³⁰. David a întemeiat relații de prietenie cu fenicienii (II Sam. 5, 11) și cu amoniții (II Sam. 10, 2), iar Solomon cu Hiram al Tirului (I Imp. 5) și cu hitiții (III Imp. 10, 29). Sistemul de tratate și alianțe internaționale s-a dezvoltat în spiritul legii Vechiului Testament.

Formularul hitit, din sec. 14, 13 a. Hr. ne amintește de beritul Vechiului Testament de schema din I Sam. 12; Jos. 23, 1; I Cron. 22—29; Neem 9; Esr. 9. Aici ca și în Vechiul Testament alianța e rezumată în următoarele puncte: Preambul, preistoria alianței, justificarea alianței, specificarea, invocarea zeilor ca martori, binecuvîntare și blestem (ca în Ios. 24). Concepția Vechiului Testament în relațiile interstatale se poate constata și în tratatul dintre Ramses II, al Egiptului, și regele hitit Hatusil III, care ni s-a păstrat³¹).

Respectul față de uzanțele internaționale era o datorie sfîntă. De dreptul internațional ținea și inviolabilitatea ambasadurilor. Violarea unui ambasador statal din partea amoniților era pricină de război (II Sam. 10, 1—19). Atitudinea Vechiului Testament față de dreptul ginților se poate cunoaște din următorul caz. Era în timpul cîrmuirii lui Ioram,

30) H. Andrușos, *Morala*, p. 342

31) N. Neaga, *Hititiții*, p. 392.

când o ceată de aramei fiind orbită și adusă în orașul Samaria și întrebînd regele ori de nu iar fi cazul să fie tratați ca dușmani, profetul Elisei răspunde: „Nu-i bateți, ci puneți pîine și apă înaintea lor să mănince și să bea și să se ducă la ai lor” (II Imp. 6, 12—22).

Vechiul Testament deșteaptă conștiința statelor spre scopuri noi. El nu se acomodează cu robia, asuprirea și exploatarea. El sprijină mișcarea de eliberare de sub puterea celui mai tare. Dumnezeu intervine personal în favoarea celor obidiți: „Văzut-am chinurile grele de care pătîmește poporul, de aceea m-am coborît să-l scap din acele chinuri” (Ex. 3, 7—8).

Cărțile lui Moise, Cartea Iosua, Judecătorii, cele ale Împăraților și mai ales profeții, sînt un exemplu de luptă stăruitoare pentru libertate. Uneori eliberarea din înrobire pare o faptă atît de neașteptată încît este considerată cu adevărat o minune a cerului: „Eu Domnul v-am scăpat din mina celor care vă apăsau” (Iud. 6, 9).

În orînduirile primitive regulele de morală au de obicei aspectul unor prescripte religioase încît morala și religia sînt adesea confundate, iar religia și statul se contopiau. Cazul e același și în Vechiul Testament.

A trăi conform onoarei, a nu vătăma pe altul și a da fiecărui ce este al său, este atît un prescript religios cît și unul moral.

În Vechiul Testament se poate observa o tendință de universalizare a moralei, în sensul de a se crea un fond de aspirații care să poată fi aplicabil în stat. De aceea, Vechiul Testament nu se ridică împotriva statului, nu-l combate, ci stăruie pentru dreptul esențial al statului și mai ales pentru ideea solidarității sociale, care-l face îndrumător în procesul de desăvîrșire al omului. În multe ocazii Vechiul Testament face să se înțeleagă că lupta pentru drepturile depline ale omului va fi o cale lungă și că individul trebuie să jertfească o parte din drepturile sale personale în folosul colectivității. Locul statului în planul general al Vechiului Testament este să colaboreze spre mîntuirea celor însetați după fericire. Prin garantarea ordinii de drept, prin lichidarea exploatării omului, prin asigurarea exercitării drepturilor sale statul realizează binele suprem conceput de Revelație.

De aceea opera statului trebuie să fie în acord cu scopurile Vechiului Testament. Scopul Vechiului Testament este unul religios moral, de aceea și statul vechi a primit o amprentă religioasă.

În cadrul statului de tip vechi omul credincios își realizase destinația, numai în măsură înșă în care a putut-o pune Vechiul Testament, care a avut un caracter relativ și pregătitor.

MORALA CREȘTINĂ ȘI PATRIOTISMUL

de Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN

1. *Despre iubirea.* Morala creștină se concentrează, ca într-un focar, în iubire. O spune Mântuitorul când afirmă că „toată legea și prorocii” sînt cuprinse în iubirea de Dumnezeu și de aproapele. (Mt. 22, 37—39) sau când consideră iubirea ca semn caracteristic al ucenicilor săi: „După aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii mei, de veți avea dragoste între voi”. (In. 13, 35). O spun și ucenicii Mântuitorului. Amintim numai imnul înălțat de Sf. Apostol Pavel iubirii, care este izvorul tuturor virtuților, sufletul care le dă valoare și care este veșnică (I. Cor. 13). Iubirea e plinirea tuturor poruncilor, e legătura desăvîrșirii (Rm. 13, 8—10; Gal. 5, 14). Iar Sf. Ap. Ioan, în o formulare lapidară, arată că „Dumnezeu este iubire” și celce iubește pe Dumnezeu și pe aproapele „rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne în el”. (I. In. 4, 16). Iubirea este centrul vieții morale creștine.

Iubirea însă este tendința spre comuniune. Ea e expresia solidarității fiecăruia cu tot ceea ce există ieșirea din sine spre a intra în relație cu altul, a se pierde în acela, împlinindu-se totodată pe sine și pe celalalt. Ea realizează cea mai profundă comuniune între persoane, cea mai puternică legătură a persoanei cu realitățile nepersonale. Ea pătrunde pînă în miezul, în esența persoanei și a lucrărilor. De aici rezultă că iubirea nu e un simplu cuvînt fără conținut, o abstracțiune goală, ci e o realitate: la Dumnezeu ea este energie divină, ce se revarsă în lume și lucrează în lume la mîntuirea și desăvîrșirea ei; la om ea este forța spirituală, ce emană din adîncurile spiritului uman, se revarsă în afară și lucrează în toate, le îmbogățește și le înfrumusețează pe toate. Iubirea creștină nu e însă nici numai energie divină, nici numai forță spirituală umană, ci ea este energie divin-umană. Așa este ea — în mod plinar în Iisus Hristos: iubirea divin-umană, căci prin cele omeștești lucrează cele dumnezeiești. Așa este ea în fiecare credincios, căci în el sălășluiește Hristos, sălășluiește iubirea divină, care îi pătrunde ființa, îi pătrunde iubirea, o inobilează și face ca lucrarea ei să fie divin-umană, împletire de iubire divină și iubire umană. Numai prin această unire a credinciosului cu Hristos, prin această interpătrundere între energia (iubirea) divină și forța (iubirea) spi-

rituală umană, e posibil ca credinciosul să împlinească „porunca nouă”, pe care Mântuitorul o dă ucenicilor Lui: „să vă iubiți unul pe altul precum v-am iubit eu pe voi” (In. 13, 34), adică să iubească după asemănarea lui Iisus Hristos, să iubească așa cum iubește Dumnezeu, iubirea lui să se ridice la înălțimea iubirii divine. Acelaș lucru îl spune Mântuitorul când ne îndeamnă: „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este” (Mt. 5, 48), gândindu-se la desăvârșita iubire a Tatălui ceresc față de om și de întreaga făptură (Mt. 5, 45). Ținta iubirii creștine este, deci, să ajungă la desăvârșirea iubirii divine, revelată deplin în Iisus Hristos, modelul veșnic al iubirii creștine.

Fiind energie reală, forță spirituală, iubirea se îndreaptă spre concret, spre realități. Desigur poți iubi și o idee, o abstracțiune, dar și în acest caz iubirea se leagă de conținutul ei concret sau de faptul că ea slujește omului, nu este o idee goală, fără legătură cu realitatea, cu viața oamenilor. Iubirea deci se îndreaptă spre toate realitățile, în care omul este crescut, cu care omul se află sau intră în relație.

Așa cum iubirea lui Dumnezeu se îndreaptă spre sine însuși și spre tot ceea ce există, iubirea creștinului se îndreaptă spre Dumnezeu și spre tot ceea ce există (deci și spre sine-insuși). Ea îmbrățișează cerul și pământul, cosmosul și omul, natura cu tot ceea ce viețuiește întrînsa. De aceea după obiectul iubirii se vorbește despre diferite feluri de iubire: iubirea de Dumnezeu, iubirea de sine însuși, iubirea de aproapele, iubirea de natură, etc. De aici rezultă în mod firesc, concluzia că iubirea creștină cuprinde și patriotismul, adică iubirea de patrie. Patria nu e o himeră, o plăsmuire a fanteziei, ci este o realitate concretă, o realitate de bază a vieții omenești. Nu există om adevărat fără patrie și nu există nici o realizare de seamă a oamenilor, care să nu fi izvorit din dragoste de patrie. De aceea patria a fost asemănată cu mama, care ne dă viață, ne hrănește, ne crește.

2. *Patria.* Ce este patria? Ea este o realitate complexă. Ea trebuie, deci, privită în totalitatea componentelor ei. De obicei, în trecut, se scotea în evidență faptul că patria este locul, unde te-ai năcut și ai crescut, sau după romani (patros = părinți) pământul părinților, pământul strămoșesc. Este sensul, pe care îl găsim și în Sf. Scriptură, unde patria poporului izraelitean este Țara lui Avraam, Isac și Iacob. Orice om este atașat sufletește de casa părintească, de locul unde s-a născut, a copilărit și s-a format. Intre el și locurile natale s-a realizat o simbioză, care face ca la ele să se gîndească întotdeauna cu drag. Natural, cînd e vorba de patrie, nu ne limităm la locul natal, ci cuprindem tot teritoriul, pe

care a viețuit și viețuiește poporul, ale cărui mădulare sintem. Iubirea aceasta de locul natal, de pământul țării, de țara strămoșilor noștri, nu este numai iubire generală de natură, de frumusețile ei, de dealuri, munți, șesuri, văi, mări, cer, păduri, pustiuri, etc. Fără nici o îndoială omul iubește frumusețea naturii oriunde, adică în orice parte a globului pământesc, sau în alte planete, în cosmos. Dar iubirea de „pământul țării” are ceva deosebit: ea e întrețesută mai adânc cu însăși ființa noastră. „Țara” și-a pus pecetea asupra ființei noastre, dar și noi ne-am pus pecetea asupra ei. În ea ne regăsim înaintașii, ne regăsim pe noi însine. Ea nu e numai un colț de natură, pe care îl contempli pentru frumusețea sau înăreția lui ci e pământul, pe care l-au locuit, l-au muncit, l-au apărat strămoșii, în care sint îngropate osemintele lor. Prin ea ne întâlnim cu trecutul de muncă și luptă a poporului pentru o viață mai bună. Prin ea ne întâlnim și cu prezentul de construire a vieții celei noi. Pământul acesta — care s-a „infiltrat” în ființa noastră — este parcă pătruns, străluminat de o frumusețe nouă, prin prezența și acțiunea creatoare a poporului, ce l-a transformat și îl transformă mereu. Această prezență și acțiune, expresie a spiritului creator al poporului în trecut și în prezent, este ceea ce dă pământului patriei o altă valoare decît pământului în genere, și ne leagă de el cu o iubire deosebită. E o „natură umanizată” prin opera de cultură și civilizație a poporului vreme de secole și în vremea noastră.

De aici rezultă însă că patria nu e numai „Țara”. Ea e și poporul. În primul rînd, poporul. Ea nu e numai mediul geografic, ci și mediul uman, mediu social. Patria este poporul, ale cărui rădăcini se întind în îndepărtate epoci istorice, care a crescut de-alungul secolelor, a muncit, a luptat, apărîndu-și viața și independența, zdrobind robii interne și externe și străduindu-se eă-și făurească o viață din ce în ce mai bună. Este poporul, care azi, în țările socialiste, e liber și stăpîn pe soarta sa și construiește o viață nouă, fericită. Este poporul, cu tot ceea ce năzuește el în viitor (realizări economice, culturale, etc.).

Patria este orînduirea socială, cucerită de popor prin luptă și realizată prin vrednicia și munca lui. Poporul și-a iubit întotdeauna țara. El a creat valori materiale și culturale. El a luptat pentru apărarea independenței. Totuși, pentru că masele largi muncitoare au fost ținute în robie (sclavagism, iobăgie, exploatarea muncitorului), ele au avut o „patrie aparentă”, asuprașorii căutînd să identifice interesele lor egoiste cu patria. În antichitate patria era polis-ul, cetatea. În Evul Mediu — era pământul feudalului. În perioada bur-

gheză ca s-a lărgit la granițele statului național, a unui popor așezat pe un teritoriu și avind viață economică și culturală comună, etc. Dar de fiecare dată poporul era asuprit și exploatarea foloseau patriotismul pentru realizarea intereselor lor egoiste. De aceea patria sclavagistă, feudală sau burgheză, era o patrie „vitregă” pentru popor. Patriotismul popular trebuia să se arate pe de o parte prin iubirea față de țară, față de popor, pe de altă parte prin lupta împotriva asupritorilor dinlăuntru și din afară pentru libertate și o viață mai bună. Istoria a verificat mereu adevărul, rostit de Tudor Vladimirescu, că „patria este norodul, nu tagma jefuitorilor”. Asupritorii au trădat poporul, au trădat patria, ori de câte ori interesele lor au fost în primejdie. Poporul a luptat însă pentru o patrie adevărată. El a biruit instaurind orinduirea socialistă, în care s-a desființat exploatarea omului de către om, și care este patria oamenilor muncii, patria poporului muncitor. Acum nu mai este antagonism între patrie și stat (orinduirea socială), ci statul (orinduirea socialistă) și patria sînt una.

În concluzie, patria este pămîntul țării în care ne-am născut și am crescut, este poporul, al cărui mădular sîntem, este orinduirea socialistă, pe care poporul o construiește prin muncă și o apără împotriva oricăror uneltiri. Patria e o realitate complexă — geografică, populară, economic-social-culturală — în care existăm și ne dezvoltăm, de care sîntem legați cu mii de fire și pe care dorim și lucrăm să o transformăm, să o desăvîrșim, să o facem tot mai bogată, tot mai puternică, tot mai măreață. Ea e crescută în ființa noastră, iar noi ne dăruim toate forțele, toată viața în slujba ei, pentru binele și înflorirea ei.

3. *Patriotismul.* Patriotismul este iubirea de patrie, deci (în patria socialistă) iubirea de pămîntul țării, iubire de popor, iubire de orinduirea socialistă, de viața cea nouă, pe care o construiește poporul în țara noastră. Ne iubim pămîntul țării și admirăm frumusețile lui. Iubim acest pămînt, echilibrat, armonios în înfățișarea lui. În centru stă cununa maiestooasă a munților, ce înconjoară Transilvania, cu piscuri semețe, cu coaste îmbrăcate în păduri străvechi; munții se domolesc în culmile din ce în ce mai mici ale dealurilor cu pășuni și livezi, iar dealurile se potolesc în șesurile întinse spre Dunăre și Mare. Iubim pămîntul acesta cu părăiele repezi de munte, care se unesc în riuri, adunate în Dunărea cea mare, care își revarsă apele în Marea Neagră. Iubim cerul, ce se boltește luminos peste țară și revarsă căldura solară binefăcătoare, vraja nopților cu lună, ploi roditoare peste ogoare. Iubim pămîntul țării nu numai pentru frumusețile lui, ci și pentru

bogățiile lui, bogății pe care le ascunde în lăuntru sau le poartă la o suprafață. Il iubim, pentru că pretutindeni este urma vredniciei unui popor, care e stăpîn peste frumusețile și bogățiile țării și le folosește pentru sine. Il iubim, pentru urmele din trecut, cetăți, minăstiri, castele, case, etc. care mărturisesc despre strămoșii noștri. Il iubim mai mult pentru noile construcții, care îi dau o frumusețe nouă și îi valorifică bogățiile: uzine, hidrocentrale, orașe și cartiere noi, gospodării agricole de stat, gospodării agricole colective, case de cultură, biserici, etc. În toate vedem puterea creatoare a poporului nostru talentat și harnic, care schimbă fața țării, care își plăsmuiește o patrie tot mai frumoasă.

Iubirea de pămîntul țării, de frumusețile și bogățiile lui, de ceea ce a creat poporul pe acest pămînt, sălășluiește și în inima credinciosului. El nu este un desrădăcinat, ci are rădăcinile ființei lui spiritual — trupești în solul patriei. El are în Sfînta Scriptură exemple de atașament față de țară, care îi oferă și temeieri ale credinței pentru iubirea de pămîntul țării. Pentru credincios la motivele naturale de iubire de țară — se adaogă credința că pămîntul e un dar al lui Dumnezeu, că în frumusețile lui se resfrînge frumusețea divină, că bogățiile lui sînt o binecuvîntare dumnezeiască. El preamărește pe Dumnezeu pentru toate acestea și este mîndru de țara sa, așa cum este ea, așa cum o transformă mereu poporul. El se simte chemat de Dumnezeu și de popor să nu stea pasiv, în pură admirație, ci să conlucreze cu toți fiii patriei ca aceasta să fie tot mai frumoasă, tot mai bogată. Poruncă divină este: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul” (Gen. 1, 28). Cît de legați erau de „țara sfîntă” izrailitenii Vechiului Testament, cît de profund era dorul după ea la ceice erau duși în captivitatea babilonică și cît de puternic e întipărită prezența țării acesteia în toate paginile Vechiului și Noului Testament! Mîntuitorul însuși admiră munții, dealurile, cîmpiile cu crini, cerul, riurile, marea Galileii, pustia Carantaniei, localitățile, etc., de care se simte legat. Iar sfinții Apostoli poartă pretutindeni unde se duc imaginea țării și a celor ce s-au întîmplat acolo. (Căci oriunde ar călători omul, el poartă în inimă pămîntul țării și dorul după ea). Sfinții Părinți de asemenea preamăresc frumusețile naturii din țara lor și sînt legați de pămîntul patriei.

Morala creștină, nu numai ca învățătură, ci și ca viață, nu deslipește pe credincios de țara sa, ci întărește atașamentul față de țară. Ea îl îndeamnă să prețuiască frumusețile și bogățiile țării, să ajute la transformarea ei și în toate să cinstească forța creatoare a poporului și să preamărească pe Dumnezeu, celce este izvorul primordial al frumuseții naturii și al tuturor bunătăților.

Patriotismul este iubirea de popor, de comorile materiale și spirituale ale poporului. De aici iubirea față de limba poporului, de cultura lui, de tradițiile lui înaintate, etc. Limba poporului este limba maternă, pe care am învățat-o în casa părintească, în care am auzit prima dată exprimată dragostea mamei și ne-am exprimat dragostea față de părinți, limba prin care am luat contact cu cultura poporului și cu altor popoare. Ea ne-a deschis sufletul spre universul spiritual al poporului propriu și al omenirii întregi. Iubim valorile materiale, create prin munca poporului pentru bunăstarea tuturor. În ele vedem capacitățile și vredniciile cămenilor muncii, care stăpânind natura, pun forțele naturii în slujba progresului economic și social. Iubim cultura, făurită de popor și de creații din diferite domenii (știință, tehnică, artă, literatură, etc.) legați de popor. Fiecare popor își are specificul spiritual. El crează o cultură, care poartă pecetea acestui specific. Prin aceasta el aduce contribuția sa proprie, contribuție originală, la cultura omenirii întregi, la progresul cultural mondial. Contribuția aceasta constituie un titlu de mândrie pentru orice cetățean, care și iubește poporul, își iubește patria. Iubim tradițiile progresiste, tradițiile patriotice ale poporului, întru-chipate în lupta lui pentru apărarea independenței, pentru eliberarea de sub asuprire externă, în războaiele lui, împotriva asupririi interne (feudale, burgheze) și pentru libertate și o viață mai bună.

Prețuim pe eroii, pe conducătorii, pe savanții, artiștii, literații, etc. legați de popor, care au luptat împreună cu poporul și au slujit și slujesc prin opera lor, — prin acțiunea lor — interesele poporului. Sintem mândri că acest popor și-a cucerit libertatea și își făurește acum o viață nouă.

Credinciosul nu este înstrăinat de popor și de cuceririle lui istorice, ci e fiu al poporului, devotat poporului și năzuințelor lui, participant activ la lupta și munca poporului. El își iubește poporul. Exemplu de iubire de popor are în sfânta Scriptură, în epoca patristică, în trecutul Bisericii noastre. În Vechiul Testament profeții, începând cu Moisi, sînt în slujba poporului, iar Macabeii conduc lupta poporului împotriva asupritorilor. Mîntuitorul spune că e trimis pentru „casa lui Israil”, este înconjurat de popor, ale cărui suferințe și nevoi vrea să le înlăture, și își alege ucenicii dintre oamenii simpli. El dorește mîntuirea poporului. (Mt. 10, 6; 15, 24; Lc. 19, 43—44). Sfinții Apostoli se consideră fii ai poporului. Sf. Apostol Pavel își iubește așa de mult poporul, încît nu numai că nu-l aduce o învinuire pentru prigonirile ce le-a suferit, ci își exprimă dorința de a se jertfi pentru el (F. Ap. 28, 19; Rm. 9, 2—3). Trimițînd pe ucenici să propovăduiască Evan-

ghelia la „toate popoarele” și dindu-le prin pogorîrea Duhului Sfînt darul de a grăi în limbile aceloră, Mîntuitorul a recunoscut poporul cu limba și cultura lui, ca o realitate permanentă. Chiar și în viața veșnică sînt amintite popoarele și limbile (cf. Mt. 28, 19; Apoc. 7, 9). Poporul — din punct de vedere al credinței — este o realitate istorică, temeinicită însă și pe voia lui Dumnezeu. Dumnezeu vrea ca omenirea să apară ca o mare familie de popoare, fiecare popor avînd specificul său și rostul său în cadrul acestei familii. De aceea voia lui Dumnezeu este ca fiecare să aparțină unui popor, să-și iubească poporul și să lucreze pentru propășirea lui. Evaghelia însăși s-a propovăduit în limba poporului, care a devenit astfel — pentru credincioși — „limba sfîntă”, limba cărților sfinte.

Sfînții Părinți au împărtășit soarta poporului, au contribuit la dezvoltarea lui economică și culturală, la formarea și perfecționarea limbii literare, etc. (Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, ș. a.). Biserica Ortodoxă s-a organizat în Biserici naționale autocefale, mărturisind astfel atașamentul față de popor. Biserica Ortodoxă Romînă a fost și este strîns legată de poporul romîn, sprijinind și contribuind — în trecut și în prezent — la promovarea năzuințelor și a strădaniilor poporului pentru o viață mai bună. În istoria limbii literare și a literaturii romîne sînt pomenite nume de vlădici, preoți și diaconi, iar în lupta pentru apărarea patriei, pentru independență, ca și în revoluții, mulți clerici și credincioși au mers împreună cu poporul.

Morala creștină însușește pe credincioși să-și iubească poporul, să fie alături de popor și să participe activ la munca lui pentru propășirea economică, socială și culturală.

Patriotismul socialist este iubirea de orînduirea nouă, de orînduirea socialistă. Iubirea aceasta zămislește voința și străduința de a întări patria socialistă și a o apăra de orice amenințare. Ea se arată în avîntul muncii pentru desăvîrșirea construcției socialismului în țara noastră, pentru ridicarea nivelului de trai, material și cultural, al tuturor. Ea este un izvor nesecat de eroism în muncă pentru înflorirea patriei, pentru dezvoltarea economiei și culturii socialiste. Patriotismul socialist este un patriotism de tip nou, un patriotism superior, pentru că prin socialism popoarele își împlinesc cele mai nobile visuri, visurile lor de veacuri, toate bogățiile și frumusețile țării fiind ale poporului care se bucură de roadele muncii lui. Poporul, care e stăpîn în țara sa și știe că muncește pentru sine, își dăruiește cu entuziasm toată puterea sa creatoare construirii și desăvîrșirii vieții cele noi. Toți fiii patriei noastre sînt mîndri de mărețele realizări din cei 20 ani

de stăpînire populară și însuflețiți de un patriotism fierbinte își consacră tot ce au mai bun pentru ridicarea patriei pe noi culmi de belșug și lumină.

Credincioșii și slujitorii Bisericii noastre sînt, alături de oamenii muncii, devotați fii ai patriei. La aceasta îi îndeamnă nu numai legătura cu pămîntul țării și legătura cu poporul, nu numai superioritatea orînduirii socialiste, ci și însăși credința, însăși învățătura creștină. Mîntuitorul ne spune: „Dați cezarului ce e al cezarului” căci stăpînirea este „de sus”, iar Sf. Ap. Pavel afirmă că „stăpînirea este de la Dumnezeu” și îndeamnă la împlinirea tuturor datoriilor cetățenești, nu din frică, ci din conștiința (cf. Mt. 22, 21; Rm. 13, 1—7; Tit. 3, 1—2; 1. Tim. 2, 1—2). Evanghelia Domnului ne arată că libertatea, egalitatea și frățietatea sînt atribute firești ale oamenilor, pentru că libertatea ține de ființa noastră spirituală, pentru că toți sîntem urmașii lui Adam și fii ai aceluiaș Părinte ceresc, deci frați întreolaltă. Ea cere ca în viața omenească să stăpînească iubirea, dreptatea și pacea, ca fiecare om să fie eliberat de mizerie și întunec, să muncească și astfel să se bucure de bunurile materiale și spirituale necesare pentru dezvoltarea lui, ca fiecare popor să trăiască în pace și prietenie cu celelalte popoare, să beneficieze de libertate și egalitate și de o viață fericită. Aceste principii morale creștine îndrăptătesc și îndeamnă pe creștini să sprijinească munca poporului, care construiește societatea fără exploatare și exploatare, societatea socialistă, pașnică, îmbelșugată și fericită.

Morala creștină, deci, însuflă credincioșilor iubirea de patria socialistă, în care poporul vede împlinirea visurilor lui de veacuri, iar creștinismul aplicarea dreptății, iubirii și păcii între oameni și popoare.

Patriotismul este iubirea de patrie, care cuprinde într-un întreg realitatea complexă a pămîntului natal, a poporului și a orînduirii pe care și-o făurește poporul. Patriotismul acesta este un patriotism conștient și activ. El angajează toate forțele individului în slujba patriei, se referă la toate sectoarele de activitate și însufleștește poporul întreg, fiind un neconținut izvor de creație pentru oamenii muncii. El este un patriotism conștient, pentru că poporul e stăpîn pe destinele sale și singur își construiește viața cea nouă. E un patriotism activ, pentru că el nu se limitează la cuvinte, la sentimentalism inefficient, la contemplarea pasivă a frumuseților patriei, ci — înrădăcinat adînc în suflet — se manifestă în faptă, în acțiune nestăvilită pentru ca patria să devină mai bogată, mai frumoasă, mai fericită. De aceea întreaga ființă, toate forțele sînt consacrate binelui comun. Oriunde ar leura, orice ar face, fie un lucru mare, fie un lucru mic, oriunde s-ar găsi,

cetățeanul lucrează însuflețit de iubirea profundă de patrie, care îl îndeamnă să pună mai presus de interesele sale interesele patriei, să fie gata de orice jertfă pentru binele poporului, patriotismul devenind forța care generează eroismul în muncă, eroismul în apărarea patriei, și care declanșează toate energiile și capacitățile creatoare ale poporului.

Acelaș patriotism însufletește și pe credincioși. Credința îi învață că nu se iubește cu cuvântul sau cu sentimentalismul pasiv, ci iubirea, care cuprinde întreg sufletul, se arată prin faptă. „Să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba, ci cu fapta și cu adevărul”, îndeamnă apostolul iubirii, Ioan (I In. 3, 18). Acest îndemn e valabil pentru iubire în general, deci și pentru iubirea de patrie. Iubirea inactivă nu există, căci iubirea prin sine însăși e activă și jertfelnică. Astfel credincioșii găsesc în însăși învățătura creștină — temeiul unui patriotism înflăcărat, al dăruirii totale și slujirii patriei pînă la jertfă. Patriotismul este motorul conlucrării lor entuziaste la strădaniile poporului pentru viața cea nouă.

4. *Condamnarea șovinismului și cosmopolitismului.* Dacă morala creștină prețuiește iubirea de patrie ca o virtute socială principală, ea condamnă egoismul, ca păcat central și izvor al altor păcate, care în domeniul social-patriotic apare ca șovinism și cosmopolitism. Șovinismul se bazează pe orgoliul național (datorită căruia națiunea proprie e ridicată de-asupra celorlalte și acestea sînt disprețuite) și pe ura împotriva altor popoare. El duce la învrăjbirea între popoare, la războaie de cotropire, la asuprairea altor popoare. La fel este și rasismul, care împarte popoarele în popoare de rasă superioară, destinate să stăpînească lumea, și popoare de rasă inferioară, destinate să slujească, să fie robite rasei superioare. Șovinismul și rasismul au justificat și justifică subjugarea altor popoare, colonialismul.

Patriotismul este în opoziție cu șovinismul, rasismul, colonialismul. Adevăratul patriot își iubește patria sa fără să urască sau să disprețuiască alte popoare. El iubește și prețuiește toate popoarele. El promovează înfrățirea și colaborarea

Cosmopolitismul este un egoism social-național camuflat. El proclamă „nihilismul național”, indiferența față de patrie, neagă iubirea de patrie și principiul suveranității naționale, susținînd că omul e „cetățean al lumii”, că un anumit „mod de viață”, o anumită „cultură universală” trebuie să se impună pe toată suprafața pămîntului, înlăturînd specificul național, iar popoarele subjugate să renunțe la lupta pentru eliberare națională, iar popoarele libere să renunțe la suveranitatea națională și să accepte dominația economic-culturală, dominația „modului de viață” a unei țări imperialiste. Scopul

cosmopolitismul este identic cu scopul șovinismului și rasismului: extinderea stăpînirii unei puteri imperiale asupra popoarelor lumii, adică realizarea unui fel de colonialism universal. Cosmopoliții sînt „oameni fără patrie”. Desrădăcinați de solul patriei și rupți de popor, pentru ei e valabil dictonul: „Unde mi-e bine, acolo este patria”. Ei neagă sau disprețuiesc valorile create de propriul popor, și ridică în slavă tot ce e străin.

Un adevărat patriot respinge cosmopolitismul și este legat de patria sa, de poporul său, luptă pentru libertatea poporului, pentru demnitatea și suveranitatea națională și muncește pentru propășirea economic-culturală a poporului.

Morala creștină condamnă șovinismul (rasismul, colonialismul) și cosmopolitismul. Ea sprijinește patriotismul adevărat care este iubirea de patrie, iubire de poporul propriu și de valorile create de el, împreună cu iubirea celorlalte popoare și prețuirea valorilor create de ele. După învățătura creștină omenirea este o mare familie, formată din popoare egale și libere, unite prin dragostea frățească și prin conlucrarea pentru realizarea aceluiaș țel: o viață mai bună, mai luminată, mai fericită, tuturor popoarelor, omenirii întregi. Unitatea omenirii nu e monotonie cosmopolită, ci e unitate în diversitate, fără ca unitatea să nimicească diversitatea și fără ca diversitatea să destrame unitatea. Pace și prietenie, colaborare și înfrățire între popoare, este chemarea Evangheliei lui Hristos. Căci Mîntuitorul a venit ca să fie „pe pămînt pace, între oameni bunăvoire” și ca popoarele să se considere mădulare ale „unui trup: „Un trup, dar mai multe mădulare”, fiecare cu specificul său, cu felul să de a fi, însă toate slujind întregului și ajutîndu-se unele pe altele (Lc. 2, 14; I. Cor. 12, 12—26; Ef. 2, 14—17). Desvoltarea fiecărui popor e o contribuție la desvoltarea omenirii. Sprijinul reciproc, conlucrarea popoarelor duce la progresul fiecărui popor și la progresul omenirii întregi.

Biserica Ortodoxă a concretizat pe plan bisericesc această învățătură în organizarea ei ecumenică și națională: există o singură Biserică ortodoxă și totuși există mai multe Biserici ortodoxe naționale autocefale. E o singură Biserică Ortodoxă, pentru că în toate Bisericile Ortodoxe se propovăduiește aceeași dreaptă credință, se săvîrșesc aceleași sfinte slujbe, se viețuiește după aceleași principii morale, se aplică aceleași rînduiri canonice. Sinodul ecumenic și consensul Bisericilor exprimă voința tuturor Bisericilor Ortodoxe, adică voința Bisericii Ortodoxe cea una. Există mai multe Biserici Ortodoxe, pentru că fiecare Biserică națională autocefală se conduce și se organizează singură, folosește limba poporului și exprimă viețuirea ortodoxă într-un fel propriu, după specificul național. Deci: unitate în diversitate. Datorită acestui fapt, Bise-

rica Ortodoxă a sprijinit iubirea de patrie, de popor și a promovat frățietatea între popoare.

Morala creștină, prețuind patriotismul, condamnă șovinismul și cosmopolitismul, și educă pe credincioși în spiritul iubirii de popor și prieteniei cu toate popoarele lumii.

5. *Concluzii.* Intrucit legea morală creștină e legea iubirii, viața morală creștină se concentrează în iubire. A fi creștin însemnează a iubi, a vieții creștinește însemnează a viețui în iubire.

De aici rezultă că morala creștină prețuește și promovează iubirea de patrie, care este aplicarea iubirii la patrie. Patria este o realitate complexă, în care se cuprind: țara natală (țara strămoșilor), poporul și orînduirea socială, respectiv: orînduirea socialistă, pe care și-o făurește poporul. Abia în socialism poporul are o patrie adevărată (Patria „burgheză”, bazată pe exploatarea maselor era o „patrie aparentă”, o „patrie mașteră”). Patriotismul este iubirea de patrie sub toate aspectele ei: iubirea de țara natală, iubirea de popor și de realizările lui, iubirea de orînduirea socialistă.

Credinciosul are temei în însăși credința sa să-și iubească patria. Pentru el pămîntul natal, cu toate bogățiile și frumusețile lui, este un dar al lui Dumnezeu, în care se străvede bunătatea și frumusețea divină, iar poporul — ca realitate istorică — este voit de Dumnezeu, care a trimis pe Fiul Său în lume pentru mîntuirea popoarelor, pentru ridicarea lor la o viață plennă. Deasemenea afirmarea din partea moralei creștine a libertății, egalității, frățietății, muncii și păcii, a idealului unei societăți perfecte, constituie un îndemn pentru credincios de a participa activ la construirea vieții celei noi, la munca de întărire a patriei socialiste, la lupta pentru pace și înfrățire între popoare.

Condamnînd șovinismul, rasismul, colonialismul și cosmopolitismul, morala creștină sprijinește lupta pentru eliberare națională a popoarelor coloniale, munca pentru propășirea economic-culturală a poporului, prietenia și colaborarea între toate popoarele lumii.

Biserica Ortodoxă, organizată în Biserici naționale autocefale, e o Biserică legată de popor și de năzuințele lui, și promovează adevăratul patriotism, în care se îmbina iubirea de patria proprie cu prietenia și prețuirea celorlalte popoare.

La a 20 a aniversare a eliberării patriei noastre de sub jugul fascist, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre privesc cu entuziasm la marile realizări ale poporului nostru — și, însuflețiți de o fierbinte iubire de patrie, se angajează să sprijine activ și cu elan sporit munca poporului pentru ca patria noastră să urce pe noi culmi de belșug și lumină și ca să aducă noi contribuții valoroase la progresul economic și cultural al omenirii în pace și înfrățire.

UNELE OPERE CLASICE ALE LITERATURII GRECEȘTI ÎNCHINATE STATULUI

de Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU

PRELIMINARII

Problema statului nu este una periferică, de margine. N-o întâlnim undeva, printre preocupările de a doua sau a treia mână a sociologilor. Problema statului face parte dintre temele fundamentale ale vieții omenești. Oriunde se dezvoltă o activitate de organizare și administrare a societății, oriunde se dezvoltă o activitate politică, acolo se vorbește și despre stat. Problema statului este esențială în întreaga politică și constituie una dintre cele mai complexe și mai grele probleme cu care a fost confruntat omul. N-a fost epocă istorică — cel puțin după apariția orînduirii sclavagiste — în care să nu găsim preocupări în legătură cu această problemă. N-a fost epocă istorică în care oamenii — determinați de realitățile vieții în continuă schimbare — să nu fi căutat răspuns la întrebările privind felul de organizare și administrare a vieții colective. Și într-adevăr istoria cunoaște numeroase lucrări care cuprind felurite teorii asupra statului și felurite mijloace privind realizarea uneia sau alteia dintre formele de viață statală, ori privind mijloacele potrivite pentru transformarea societății în sensul unui ideal politic sau altul.

Dintre grecii vechi cei care au închinat statului lucrări cu răsunet mare a fost Platon (430—347) și Aristotel (389—322).

Cel dintîi a tratat problema statului mai ales în *Republica* și *Legile*, iar cel de-al doilea în lucrarea sa *Politica*.

În cele următoare vom face o scurtă prezentare a două din lucrările menționate: *Republica* și *Politica*.

Dar mai întîi cîteva lucruri despre

SITUAȚIA SOCIALĂ ȘI POLITICĂ A ATENEI DIN VREMEA LUI PLATON ȘI ARISTOTEL.

Precum în atîtea alte regiuni ale lumii vechi, așa și în Grecia — datorită unor împrejurări binecunoscute — s-a ajuns la descompunerea comunei primitive și la înlocuirea ei treptată cu orînduirea sclavagistă.

Sclavii constituiau atunci factorul fără de care aproape

că nu era de conceput viață economică fie domestică, fie obștească. Nu existau proprietari de pământ care să nu fie și proprietari de sclavi.

Deși în principiu numai „barbarii” puteau deveni sclavi, practic n-au fost rare cazurile când chiar și dintre greci ajungeau unii în rîndul sclavilor.

Situația sclavilor era dintre cele mai vrednice de plîns. Ei constituiau proprietatea stăpînului, care putea dispune de ei după voie: îi putea vinde sau îi putea păstra; îi putea uide sau îi putea lăsa în viață. Față de stăpîn sclavul nu putea ridica nici o pretenție așa cum nici boul nu putea face aceasta. Sclavul n-avea nume. N-avea drepturi. N-avea familie. Nu exista nici o lege care să-i ocrotească. Dacă vreo instanță avea nevoie de depozitiile unui sclav acesta nu era acceptat să facă acest lucru pînă ce mai întîi nu era torturat. Sclavul implicat într-un omor era ucis.

Apăsarea și crunta exploatare la care erau supuși a dus nu odată la reacții dintre cele mai violente din partea sclavilor. Ca forme de luptă împotriva proprietarilor ei foloseau: distrugerea inventarului, răpirea averii stăpînului, fuga în vreme de război, răscoalele. Nu rareori lupta sclavilor era împletită cu lupta celor de jos, a sărăcimii libere. Faptul că Atena a cunoscut un regim democratic — mai ales în urma reformelor lui Pericle (499—429 a. Hr.) — nu schimbă cu nimic situația grea a sclavilor. În concepția grecilor de atunci democrația însemna conducerea treburilor statului de către adunarea poporului alcătuită din majoritatea *cetățenilor*, nu a *populației*. Dacă se mai putea admite că și sclavii fac parte din *populație*, apoi ei erau cu totul excluși din rîndul *cetățenilor*. Nefiind cetățeni, sclavii nu făceau parte din adunarea poporului.

Așadar, pe de o parte se vorbea despre drepturi democratice, iar pe de alta cea mai mare parte a populației Atenei, și anume sclavii, erau excluși de la aceste drepturi. Și dacă mai adăugăm și faptul că veniturile cetățenilor atenieni proveneau nu numai din exploatarea sclavilor, dar și din aceea a altor orașe grecești cucerite și supuse Atenei, ne putem da seama și mai bine de profundele contradicții ale democrației ateniene.

Organizată sub forma cetății-stat (polis), societatea sclavagistă și-a atins, la Atena, punctul culminant în sec. V a. Hr. Dar nedreptățile strigătoare la cer, pe care era axată nu promiteau nimic bun pentru viitor.

Adîncirea inegalităților dintre cei de sus și cei de jos; creșterea numărului celor rămași fără lucru în fața concurenței pe care le-o făceau sclavii; nemulțumirea țăranilor aproape complet ruinați, începură chiar de atunci să zguduie puternic

organizația polis-ului. Războiul peloponeziac (431—404) nu numai că n-a înlăturat criza, dar dimpotrivă a agravat-o, printr-o profundă dezorganizare a vieții.

O altă cauză care a contribuit la decăderea polis-ului a fost lupta pentru hegemonie a statelor mari (Atena, Sparta, Teba), luptă care s-a extins și în sec. IV și care a înlesnit expansiunea macedoneană.

Situația aceasta și-a găsit ecou puternic și pe plan ideologic. Oameni politici și filozofi și-au îndreptat atenția asupra problemelor statului încercând soluționarea lor în perspectiva și cu mijloacele pe care împrejurările și concepția de atunci le puneau la-ndemână.

Am amintit mai sus că între filozofii mai vestiți care s-au ocupat cu asemenea probleme, un loc deosebit ocupă Platon și Aristotel cu lucrările lor *Republica* și respectiv *Politica*.

STATUL SAU REPUBLICA LUI PLATON.

Lucrarea e alcătuită din zece cărți scrise sub formă de dialog.

În cartea primă se accentuează de la început că în viață nimeni nu poate fi fericit dacă nu e și drept.

Dreptatea este înțelepciune și bunătate după cum nedreptatea este viciu și răutate. Specificul înțelepciunii și bunătății e de a guverna bine, iar al nedreptății și ignoranței e de a conduce rău.

Tocmai acest principiu al dreptății vrea Platon să-l pună la temelia republicii sale.

În cartea a doua se trece la o cercetare mai aprofundată a dreptății, privită nu atât în persoana omului singular, cât mai ales în persoana statului.

Ceea ce dă naștere unui stat — zice Platon este neputința în care se găsește fiecare individ de a-și fi suficient și trebuința pe care o are de multe lucruri.

Temelia statului o constituie trebuințele noastre: de hrană, de locuință, de îmbrăcăminte. Pentru satisfacerea acestor trebuințe e nevoie de oameni pregătiți anume ca să poată produce bunurile necesare, adică e nevoie de agricultori, de arhitecți, croitori, cismari, lemnari, fierari, păstori, comercianți, muzicanți, actori, doice, bucătari, porcari, mercenari...

Apoi pentru apărarea statului e nevoie de militari care să nu aibă altă îndeletnicire decât aceea cerută de pregătirea pentru război.

În cartea a treia se ocupă de conducătorii statului. Conducerea trebuie atribuită numai celor de sus, numai aceia în sufletele cărora zeii au pus aur.

Platon împarte colectivitatea în trei clase: a celor de jos; a militarilor; a conducătorilor. În sufletul celor de jos

zeii au pus fier și aramă; în sufletul războinicilor au pus argint, iar în sufletul celor de sus, au pus metalul cel mai nobil.

Distanța dintre metalele amintite e distanța dintre clase, care nu trebuie să se amestece, ci fiecare să rămână în rolul ce-i revine.

Conducătorii să fie atenți la „metalul” ce se ascunde în sufletul fiecărui copil și să le facă educația în consecință.

Cartea a patra arată că statul trebuie condus în așa chip ca fiecare să participe la fericirea obștească după starea sa: conducătorul în calitate de conducător; militarul în calitate de militar; lucrătorul de asemenea în calitatea sa.

Nu e îngăduit ca unii să aibă prea multe bunuri și alții prea puține.

Statul să nu fie nici prea extins, nici prea restrâns. El va fi înțelept fiindcă e condus de înțelepți; va fi puternic prin buna pregătire a militarilor; va fi temperat deoarece e propriul său stăpîn, al plăcerilor și al pasiunilor. În sfîrșit, statul e drept ca rezultat al activității desfășurate sub semnul înțelepciunii, al bărbăției și al cumpătării.

Platon încheie subliniind că dreptatea nu-i altceva decît ordinea stabilită în acțiunile omului stăpîn pe el însuși.

Cartea a cincia se ocupă cu educația femeilor. Acestea vor primi aceeași educație ca și bărbații: vor învăța mînuirea armelor; însoțite de copii vor merge la război împreună cu bărbații; nimeni nu se va mai putea lăuda cu originea sa deosebită; nimeni nu va mai putea pretinde vreun privilegiu; oamenii se vor reține de la actele de insultă și maltratare, de teamă ca nu cumva să insulte pe tatăl său, pe fratele său etc.

Autorul trece apoi la problema sclavajului și războiului. Atenienii vor lua sclavi nu dintre greci care sînt prieteni și aliați, ci dintre barbari care sînt inamici prin natură.

Grecii nici să nu se războiască între ei; cînd recurge totuși la arme unii contra altora, apoi să nu ia prăzi unii de la alții; să nu pustiască ținuturile și casele; să nu se extermine populația. Realizarea unei asemenea situații nu poate fi asigurată decît dacă conducerea e dată în mîna filozofilor. „Atîta timp cît filozofii nu vor fi ei înșiși regi sau suverani nu vor fi cu adevărat și în mod serios filozofi; atîta timp cît puterea politică și cea filozofică nu se vor întîlni în unul și același subiect... statul perfect nu va vedea lumina zilei (L. V. cap. IV, 2).

Adevărații filozofi sînt cei cărora le place să contemple adevărul; au un suflet mare și năzuiesc mereu după ce e d'vin și uman; au o memorie bună și sînt înclinați din fire spre ceea ce e frumos, spre imaginea ideală a lucrurilor.

Cartea VI arată că filozofii singuri sînt capabili să conducă oamenii. Sînt și unii care fac pe filozofii. Dar nu despre aceștia e vorba. Adevărații filozofi sînt puțini. Aceștia pătrund pînă la esența lucrurilor. Resfrîng în persoana lor tipul ideal al virtuților, punînd astfel în fața celorlalți, chipul viu al omului perfect, pe care Homer îl numește icoana divinității.

Cartea VII e dominată de cunoscuta alegorie a cavernii, a peșterii. Folosind-o, Platon vrea să spună că numai cel ce a izbutit să iasă din umbra peșterii și să pătrundă în lumea inteligibilă a esențelor, a adevărului, a frumosului, a justului și a binelui, numai acela e vrednic să fie conducător de oameni.

Osebit de aceasta, conducătorii trebuie să mai cunoască matematica, astronomia, fizica, toate științele umane, nu numai pentru a face aplicații la trebuințele noastre materiale, dar și pentru a promova concepțiile cele mai înalte.

Conducătorii trebuie să se pregătească pînă la 50 de ani, vîrstă la care omul nu-i atît de bătrîn încît să dorească odihna, dar nici atît de tînăr ca să mai poată fi ambițios.

Cartea VIII reia tema atinsă și mai înainte, anume tema dacă cel rău e fericit sau nu în lumea asta.

Expunerea e desfășurată cu luarea în considerare atît a insului singular cît și a vieții statale.

Există — zice Platon — tot atîtea feluri de caractere omenesti cîte forme de viață statale sînt.

Astfel, avem mai întîi timocrația sau timarhia, adică forma de conducere în care stăpînește ambiția onorurilor. Timarhia se formează din aristocrație, care, după Platon, e cea mai bună formă de guvernămînt.

Regimului timocratic îi corespunde omul timocratic, care e continuu agitat, îndrăzneț, inuman față de sclavi, lingușitor față de cei de sus, avid după avere.

Timarhia poate duce la oligarhie, regim în care conduc puținii bogați și în care omul e prețuit după avere, iar cei virtuoși sînt disprețuiți.

Omul oligarhic e zgîrcit, lacom după averi, ignorant și plin de pofte care-l înțeapă ca niște viespi.

Oligarhia duce la democrație, prin victoria celor mulți asupra celor bogați. În democrație, zice Platon, toți sînt liberi și nimeni nu este stăpîn asupra celorlalți.

Omul democratic poartă amprenta regimului democratic.

Democrația poate duce la tiranie. Neluarea în seamă a rînduîelilor legale, lipsa de disciplină, provoacă tulburări grave și tot felul de acțiuni negative. Atunci se ridică unul care se așează în frunte numindu-se la început tatăl patriei,

pentru ca apoi să se comporte ca un lup și ca un tigr, lovind, uoizind, zdrobind și devenind din pricina aceasta odios tuturor.

Cartea IX continuă pe cea precedentă vorbind despre caracterul tiranului.

În aparență tiranul e puternic. S-ar părea că nici o piedică nu-i stă în cale. Nu se dă-nlături de la nici o crimă pentru a-și satisface ambițiile, poftele, voința lui de putere.

În realitate însă tiranul e un om slab și o ființă adînc nefericită. Precum statul oprimat de un tiran e cel mai vrednic de plîns dintre state, tot așa omul tiranizat de patimile sale e cel mai nenorocit dintre oameni.

Platon încheie prezentînd nedreptatea sub forma unui monstru cu mai multe capete și a unui lup flămînd pe care omul rău îi poartă în ființa sa. Ambele animale sînt în continuă luptă și se dezvoltă devorînd pe posesor. A spune că nedreptatea e folositoare omului e tot una cu a spune că îi e util să fie sfîșiat de monștri amintiți, de a fi sclavul și victima lor.

Cartea X vorbește despre eliminarea lui Homer din republică; despre recompensa ce se cuvine virtuții în viața de dincolo.

Astfel, după ce a vorbit despre educarea cetățenilor; după ce a definit dreptatea și a dezvoltat principiile eticii, proclamînd fericirea celui drept și nefericirea celui nedrept, Platon își încheie opera sa Republica, „cea mai vastă și mai complexă” dintre scrierile sale.

În rezumat, concepția lui Platon despre stat s-ar putea cuprinde în următoarele puncte.

1. — La temelia statului stau trebuințele noastre care nu pot fi satisfăcute decît pe calea asocierii în lăuntrul căruia fiecare dă ce are și primește în schimb ceea ce nu are.

2. — Practic satisfacerea trebuințelor nu se realizează armonios ci foarte defectuos. Aceasta din pricina egoismului care împarte societatea în bogați și săraci.

3. — Egoismul provine din neînțelegerea adevăratului sens al vieții, care constă în virtute. Pierderea virtuții duce la ruina ordinii sociale.

4. — Virtutea nu poate fi practică fără cunoașterea temeinică a filozofiei. Numai filozofii pregătiți temeinic realizează icoana omului cu adevărat virtuos, cu adevărat drept, și de aceea numai ei — zice Platon — trebuie să aibă conducerea în stat.

5. — De aceea statul lui Platon are caracter aristocratic, ca unul în care conducerea revine celor mai virtuosi, celor mai drepi.

6. — Dar pentru ca statul să dureze e necesar să mai existe o altă clasă; aceea a războinicilor, a militarilor. Misiunea acestora este de a păzi cetatea împotriva atacurilor din afară și dinăuntru.

7. — Fără bunuri materiale nu pot exista nici filozofi și nici militarie. De aici necesitatea unei a treie clase: a lucrătorilor. Clasa aceasta e alcătuită din agricultori, negustori, meseriași etc. și are ca misiune să asculte de cel de sus și să producă prin munca sa bunurile materiale necesare.

8. — La baza împărțirii statului în clase stă convingerea lui Platon că numai un număr restrâns de oameni sînt înzestrați pentru activitățile superioare ale conducerii. Natura însăși arată fiecăruia, chiar de la naștere, cărei clase e menit să aparțină.

9. — Statul va purta grijă numai de pregătirea și educația viitorilor conducători și militari, nu și de clasa celor de jos.

10. — Pentru a se dedica exclusiv statului, conducătorii și militarii n-au voie să aibă proprietate și familie. Acestea nu-s îngăduite decît oamenilor de jos.

POLITICA LUI ARISTOTEL.

Lucrarea cuprinde opt cărți, fiecare din ele fiind împărțită într-un număr de capitole.

În Cartea întâi se arată că prima formă de viață socială este familia. Trebuințele zilnice duc la asocierea familiilor și astfel ia ființă satul, iar „comunitatea formată din mai multe comune este statul complet, care realizează, ca să zicem așa, cea mai mare independență, și care se crează în vederea vieții, însă dăinuiește în vederea vieții cît mai bune” (T. I. cap. I & 8). De aici, se vede că statul este o instituțiune naturală și că omul e din natură o ființă socială (*ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον*).

Statul e din natură anterior individului căci întregul trebuie să existe înaintea părților (L. I, cap. I & 12).

Se analizează în continuare societatea domestică. Aceasta e alcătuită — zice Aristotel — din sclavi și din liberi. Sclavul e sclav fiindcă natura l-a făcut așa. Este sclav din natură (*φύσει δοῦλος*) cel ce poate fi al altcuiva... și care este părtaş la rațiune numai într-atît cît trebuie să-nțeleagă poruncile rațiunii, însă personal să nu o aibă”. (L. I cap. II & 13). Stăpînul e stăpîn nu pentru că știe să poruncească, ci pentru că are o natură de stăpîn (L. I, cap. II § 22).

Viața domestică necesită o mulțime de bunuri care pot fi dobîndite prin păstorit, vînătoare, tîlhărie, dar mai ales prin agricultură. Războiul — zice Aristotel — constituie de asemenea un mijloc de înavuțire. El trebuie folosit „contra fiarelor

și contra acelor care deși născuți a servi, nu primesc a fi stăpîniți, căci acest fel de război este drept din natură (L. I. cap. III, 8).

Cartea II cercetează critic principalele teorii asupra statului. Ocupîndu-se de Republica lui Platon, Aristotel respinge multe din principiile de bază ale aceleia, ca de exemplu: principiul comunizării femeilor; principiul apartenenței domestice a copiilor etc., pe motiv că asemenea principii desființează dragostea dintre tată și fiu; dragostea dintre frați; virtutea înfrînării etc. și prin aceasta ating grav binele suprem al statului care este unirea membrilor săi (L. II, cap. I, & 14—17).

În continuare sînt cercetate constituțiile Lacedemoniei, a Cretei, a Cartaginei, a atenienilor.

Cartea III-a arată că „statul e o asociațiune de cetățeni care ascultă de o Constituțiune” (L. III, cap. I, & 13).

Meseriașii nu intră în categoria cetățenilor. „Constituțiunea desăvîrșită nu va admite niciodată pe meseriaș printre cetățeni” (L. III, cap. III & 2).

Virtutea supremă a cetățeanului e să știe și să guverneze și să se supună (L. III, cap. II & 7); iar a guvernării — prudența (ibid. & 11).

Guvernămîntul poate fi exercitat de un individ; de o minoritate; de majoritatea cetățenilor. În primul caz avem monarhia; în al doilea — aristocrația; în al treilea — democrația. Fiecareia din aceste forme juste îi corespunde o formă deviată, nedreaptă, ca urmare a nerespectării condițiilor cerute. Astfel sînd unul guvernează în interesul lui se ajunge la despotism și tiranie; cînd minoritatea guvernează în interesul ei, avem oligarhia; și cînd majoritatea guvernează în interesul propriu, avem ohlocrația sau demagogia (L. III, cap. V & 1—5). Criteriul după care se face deosebire între guvernaminte bune sau rele, drepte sau nedrepte este binele obștesc.

Aristotel e de părere că pentru Atena cea mai bună formă de viață politică este aceea a democrației moderne. „A da suveranitatea în mîna mulțimii — zice el — poate părea o soluțiune dreaptă și adevărată a chestiunii, deși nu descurcă încă toate dificultățile. Se poate admite într-adevăr că majoritatea compusă din membri, fiecare luat în parte neînsemnat — este cu toate acestea mai presus de oamenii superiori, dacă nu individual, cel puțin în masă, după cum un ospăț, cu speșele tuturor este mai îmbelșugat decît unul pe care-l plătește o singură persoană. În această mulțime fiecare individ are partea sa de virtute, de înțelepciune; și reunindu-se toți, formează, se poate spune, un singur om cu mîini, picioare, simțuri nenumărate, un moral și o inteligență în proporțiune. Astfel publicul judecă foarte bine și lucrările de muzică și ale

poetilor, anume unul o parte, altul alta și toți împreună întregul" (L. III. cap. VI § 4). „Cînd sînt adunate, masa lor (a săracilor) simte totdeauna lucrurile cu o înțelegere îndestulătoare; și reunită cu oamenii destoinici, ea servește statul după cum o hrană nu tocmai aleasă, amestecată cu oarecare alimente mai alese dau prin amestecul lor, o cantitate de hrană mai mare și mai nutritivă" (Ibid. § 7; cf. și cap. VII § 8).

Cartea IV tratează despre republica ideală. Scopul esențial al vieții atît pentru individul izolat cît și pentru stat în general, este de a ajunge la virtute și de a face tot ce ordonă (cap. I § 6). Statul cel mai perfect este acela în care fiecare cetățean poate să practice cît mai bine virtutea (cap. II, § 3).

Aristotel e împotriva acelor care cultivă virtutea războinică, tendința spre dominațiune. „Sînt de ajuns cîteva momente de reflexiune spre a găsi foarte ciudat ca un om de stat să poată să se gîndească vreodată la cucerirea și dominațiunea popoarelor vecine, fie că ele se învoiesc sau nu să rabde jugul". „Orice despotism este nelegitim, afară numai dacă stăpînul și supusul sînt ambii de drept natural..." „Instituțiunile războinice, oricît ar fi de frumoase, nu trebuie să fie scopul suprem al statului, ci numai niște mijloace de a-l atinge" (cap. II, 7—10).

Pentru ca un stat să se poată dezvolta normal nu trebuie să aibă nici întindere și nici o populație prea mare. Unde-s prea mulți, zice Aristotel, oamenii nu se pot cunoaște unii pe alții, nu pot fi supravegheați și apărați (Cap. IV § 1—2). Contactul cu străinii care au alte legi e vătămător bunei ordine (cap. V § 3).

Exagerează calitățile rasei grecești pe care o socotește superioară celor din Europa și Asia, și o crede capabilă „să cucerească universul" (cap. VI § 1).

Vorbînd despre elementele necesare pentru existența cetății Aristotel enumără: subsistențele, artele, armele, abundența de avuții, sacerdoțiul hotărîrea intereselor generale și a proceselor individuale (cap. VII § 4).

La sacerdoțiu nu pot avea acces lucrătorii. Numai cetățenilor, zice Aristotel, trebuie să le aparțină slujba zeilor (cap. VIII § 6).

Slavii să nu fie toți de același neam și mai ales să nu fie războinici. Astfel ei nu se vor gîndi să se răzvrătească (Cap. IX, § 9).

Cetățenii să fie pregătiți și pentru muncă și pentru luptă; însă nelucrarea și pacea sînt preferabile (Cap. XIII, 9). Legile cu privire la război să aibă în vedere pacea; legiuitorul să-nvețe pe cetățeni a gusta pacea (Cap. XIII § 15). Să le arate că există bunuri superioare acelor pe care le poate aduce războiul (Ibid. § 20).

Pentru ca populația să nu se înmulțească prea mult „va trebui să se provoace avortul” (Cap. XIV § 10).

Cartea V vorbește despre educație. Statul care a neglijat educația, a primit o lovitură funestă. Educația să fie una și aceeași pentru toți membri. Ea trebuie să fie obiect al supravegherii publice. Cetățenii aparțin toți statului, pentru că toți sînt elementele lui. Educația să înceapă cu formarea deprinderilor.

Cartea VI tratează despre democrație și oligarhie. Despre cele trei puteri în stat.

Democrația există acolo unde suveranitatea o au toți oamenii liberi. Principiile de bază ale democrației sînt libertatea și egalitatea (Cap. IV § 2). Există mai multe forme de democrație. Prima formă e aceea în care săracii nu vor avea drepturi mai întinse decît bogații și unde nici unii nici alții nu vor fi în mod exclusiv suverani, dar în proporțiune egală (Ibid).

Oligarhia e acolo unde o minoritate guvernează în interesul ei.

În stat există oameni foarte avuți, oameni foarte săraci și oameni de mijloc. Starea mijlocie e cea mai convenabilă zice Aristotel. Cei din categoria de mijloc ascultă mai ușor de rațiune; nu rîvnesc la averea altora și a lor nu-i poftită de alții; nu urzesc și nici nu se tem de conspirațiuni (Cap. IX § 3—7).

În orice stat sînt trei părți: adunarea generală; corpul magistraților; corpul judecătoresc.

Cea dintîi, adunarea generală, deliberează cu privire la afacerile publice; corpul magistraților hotărăște natura, atribuțiunile și modul de numire în funcțiuni; corpul judecătoresc care judecă feluritele procese și abateri.

Dacă aceste părți sînt bine organizate, statul întreg este bine organizat.

Cartea VII insistă asupra democrației și oligarhiei; asupra organizării puterii în aceste guvernăminte.

În democrație, învață Aristotel, toți sînt alegători și toți eligibili. Toți sînt ținuți să comande fiecăruia, și fiecare tuturor pe rînd. Funcțiile care nu reclamă un talent special să fie date prin sorți. Nimeni să nu ocupe de două ori aceeași funcție.

Să nu se îngăduie nici o funcție pe viață.

În oligarhie drept e numai ce hotărăsc bogații. Oligarhia duce mai curînd sau mai tîrziu la tiranie. Cea mai bună formă de conducere e acolo unde hotărăște voința majorității alcătuită din bogați și săraci; este acolo unde hotărăște majoritatea întemeiată pe lege (Cap. I § 12—13; L. VI, cap. IV § 2).

Amicul poporului va încerca să prevină pentru multime excesul de mizerie, care strică totdeauna democrația; el își va da osteneala să facă statornică bunăstarea (Cap. III § 4).

Cartea VIII are ca temă revoluțiile.

Toate sistemele politice recunosc teoretic drepturi cetățenilor; practic însă nu le respectă. Din pricina aceasta se ajunge la revoluții.

Democrația e mai puțin supusă zbuciumărilor decât oligarhia. Poporul nu se răscoală niciodată contra lui însuși (Cap. I § 9).

Cauzele revoluțiilor sînt numeroase și diferite. Scopul urmărit de cei ce se revoltă e „de a scăpa de întunec și mizerie” (Cap. II § 2). Dar cel mai puternic motiv de neînțelegere dintre cetățeni „este virtutea de o parte și viciul de alta; bogăția și sărăcia vin mai pe urmă” (Cap. II § 12).

Pentru a nu avea revoluții sînt necesare după Aristotel următoarele lucruri:

- a) Să fie respectate legile;
- b) Să nu se admită îmbogățirea excesivă a unora;
- c) Să se creeze magistraturi care să supravegheze viața particularilor, moravurile lor;
- d) Bogații și săracii să fie strinși într-o unire desăvîrșită sau mai bine să fie sprijinită și promovată clasa mijlocie;
- e) Să nu se accepte inovații;
- f) Să nu se îngăduie jaful banului public;
- g) În funcțiile cele mai înalte să fie numiți oameni care se remarcă prin patriotismul lor, prin priceperea în treburile practice; prin virtute și cinste (Cap. VII.).

Așadar, pentru Aristotel;

1. — Statul e un fapt natural. El e întemeiat în însăși firea omului, care instinctiv caută să se asocieze cu alții și să ducă o viață politică.

2. — Prima formă de asociere a fost familia; familia a evoluat luînd forma satului; iar satul a evoluat luînd forma statului. Statul este anterior individului, după cum întregul este anterior părților.

3. — Scopul statului este conservarea, asigurarea și dezvoltarea existenței materiale a cetățenilor, precum și asigurarea unei bune educații și ordine a vieții pe calea dreptului și a legii. Mai mult: statul are menirea de a asigura fericirea cetățenilor. Și pentru că nu poate fi vorba de fericire fără virtute statul are misiunea de a îngriji de educația virtuții la toți cetățenii.

4. — Statul nu trebuie să fie nici prea întins nici prea populat. Și spațiul, și populația trebuiesc ținute în anumite limite.

5. — Există o deosebire esențială între cetățeni și sclavi. Numai cetățenii sînt subiecți ai dreptului, nu și sclavii. Sclavii sînt destinați prin natura lor să fie în subordinea proprietarilor.

6. — Dintre formele de guvernămînt Aristotel prețuiește în deosebi democrația moderată, adică forma de guvernămînt în care suveranitatea revine majorității cetățenilor. Căci zice filozoful, majoritatea cetățenilor considerați în bloc este superioară minorității cetățenilor bogați, considerați în totalitate.

7. — Criteriul de clasificare a formelor de guvernămînt este binele obștesc. Adică trebuie promovată acea formă de guvernămînt care slujește în mai mare măsură binele public.

8. — Viața statală să fie axată pe clasa de mijloc. Nu pe clasa bogatilor pentru că aceștia sînt corupți și se comportă în mod despotic. Și nici pe clasa săracilor pentru că aceștia n-au experiența și provoacă răzvrătiri. Clasa mijlocie însă întemeindu-se pe lege asigură dăinuirea liniștită a statului.

INCHEIERE.

Faptul de a se fi ocupat, ei cei dintii, într-un chip mai sistematic cu problema statului, constituie unul din meritele care trebuiesc subliniate ale lui Platon și Aristotel. Urmînd fiecare metoda sa proprie cei doi filozofi ne-au dat în lucrările mai sus prezentate: în Republica și Politica, modele de stat așa cum l-au înțeles ei în condițiile vremurilor de atunci.

În concepția lor despre stat, fiecare din cei doi filozofi pornesc de la alte premise.

Platon pornește de la ideea statului, căreia trebuiesc subordonate toate celelalte realități în frunte cu indivizii care sînt membrii ai statului.

Aristotel pornește de jos în sus: de la realitate către ideea statului. În contrast cu procedeul speculativ-deductiv al lui Platon, Aristotel folosește procedeul inductiv-istoric. El își întemeiază expunerea sa pe cercetarea unui vast material de fapte politice, conștient că viața politică constituie obiect al științei, nu al metafizicii.

Nici unul nici altul dintre cei doi filozofi n-au izbutit să treacă peste ideea statului cetate, a statului cu teritoriu și populație restrînse. Nici unul nici altul nu s-au gîndit la înfăptuirea unui stat în care să fie cuprins întregul popor grec.

Ambii filozofi au susținut teza că viața sănătoasă în cadrul statului este condiționată de o bună educație a cetățenilor în spiritul înțelepciunii, al bărbăției, al prudenței și al dreptății. Aceasta constituie un aspect pozitiv al concepției lor despre stat.

O altă trăsătură pozitivă: Atît Platon cît și Aristotel au căutat să limiteze folosirea războiului ca mijloc de rezolvare a conflictului dintre state.

Vorbind despre bazele social-economice ale statului atît Platon cît și Aristotel săvîrșesc marea greșeală de a desconsidera munca fizică, transferînd-o, cu toată povara ei, pe umerii celor de jos, pe umerii lucrătorilor și sclavilor.

Dar eroarea fundamentală a acestor filozofi în problema statului constă în faptul că, sprijinind clasele conducătoare din care făceau parte, ei au justificat sclavia, eliminînd, pe calea aceasta, de la cele mai elementare drepturi umane cea mai mare parte a populației statelor de atunci.

Conștiința creștină s-a ridicat cu hotărîre împotriva acestei concepții. Ea nu s-a împăcat și nu se va împăca niciodată cu nici o formă de guvernămînt axată pe lacrimile și suferințele, pe mizeria și exploatarea unora de către alții, pe exploatarea omului de către om.

BIBLIOGRAFIE

- 1) Platon: *L'Etat ou la République* (trad. A. Bastien), Paris 1922.
- 2) Platon: *Die Republik*, übers. v. Klenker I., Wien und Prag 1805.
- 3) *Ἀριστοτέλους Πολιτικά καὶ Οἰκονομικά* Lipsiae 1831.
- 4) Aristotel: *Politica* (trad. El. Bezdechi) București 1924.
- 5) Cezar Papacostea: *Platon I.*, București 1930.
- 6) V. S. Sergheev: *Istoria Greciei antice*, Edit. de Stat, Buc. 1951.
- 7) Acad. V. V. Struve și D. P. Kallistov: *Grecia antică*, Edit. științifică, București, 1958.
- 8) Prof. C. I. Gulian: *Aristotel, Studiu introductiv și alegerea textelor*, Edit. de Stat, București 1951.
- 9) Dumitru Isac: *Aristotel*, Edit. Tineretului, București 1959.
- 10) Georg Wilhelm Friedrich Hegel: *Prelegeri de istorie a filozofiei*, vol. I (trad. D. D. Roșca), Edit. Academiei RPR., 1963.
- 11) C. D. Dissescu: *Dreptul constituțional*, București 1915.
- 12) Fritz Baumgarten, Franz Poland, Richard Wagner: *Die hellenische Kultur*, 3 Aufl., Leipzig u. Berlin 1913.
- 13) Ed. Zeller: *Grundriss der Geschichte der griechischen Philosophie*, Leipzig 1905.
- 14) U. v. Wilamowitz—Moellendorff und B. Niese: *Staat und Gesellschaft der Griechen und Römer*, Berlin und Leipzig :910.
- 15) Diogenes Laertios: *Despre viețile și doctrinele filozofilor* (trad. acad. prof. C. I. Balmuș), *Studiu introductiv și comentarii de prof. Aram M. Frenkian*, Edit. Academiei RPR., București 1963.

STATUL IDEAL ÎN CONCEPȚIA UTOPIȘTILOR RENĂȘTERII

de Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN

Introducere. Renașterea — marele fenomen cultural al veacurilor 15 și 16, complex și cu individualitate proprie, interesant și mereu atractiv — are o însemnătate hotărîtoare în evoluția intelectuală a Europei. Pe de o parte, Renașterea reprezintă reluarea firului cugetării clasice antice, fir mult subțiat, aproape rupt în evul-mediu, dar refăcut și devenit puternic prin adîncă dragoste a umaniștilor față de cultura clasică; iar pe de altă parte, prin fermentarea de idei fecunde, prin problemele pe care le pune și încearcă să le dezlege prin mijloace noi, prin pornirile ei pline de avînt, prin marea ei încredere în om și prin proaspetele puteri de care începe a le pune în tot mai rodnică lucrare — cu toate relele sociale care dăinuiau încă, — Renașterea deschide larg porțile vrămurilor noi.

În comparație cu epoca anterioară, Renașterea a lărgit mult orizontul spiritual al popoarelor europene, a asimilat mult, a gîndit mult — atît cît și în chipul cum era cu putință în împrejurările de atunci — s-a frămîntat mult, a imaginat mult și a visat mult. Dar din bogăția ei de curenți și concepții ne interesează aici, îndeosebi, numai una din ideile cuprinse în variatul complex de idei politice și sociale cultivate în acel timp, anume aceea referitoare la un stat ideal, așa cum îl concepeau, cum și-l imaginau, cum îl visau cugetătorii numiți, mai tîrziu, în mod obișnuit *utopiști*, reprezentativi fiind în această ordine Thomas Morus (More) și Tomaso Campanella, „gînditori înaintați care oglindesc starea de spirit și exprimă năzuințele păturilor de jos ale poporului, care anticipează vag viitorul îndepărtat..., personalități politice și gînditori remarcabili..., autorii primelor utopii socialiste”¹⁾.

Thomas Morus. Viața. Născut la Londra în 1478, dintr-o familie de magistrați și cu bună stare, și-a făcut studiile în condiții foarte bune: la colegiul Sf. Anton din Londra, și apoi

1) *Istoria Filozofiei* (scriere colectivă, redactori: M. A. Dinnik, M. T. Iovciuk, B. M. Kedrov, M. B. Mitin și O. V. Trahtenberg), trad. rom. din limba rusă, Ed. științifică, București, 1958, vol. I, p. 277.

ca protejat al cardinalului Morton, arhiepiscop de Canterbury, bărbat instruit și om de stat, care îl și trimite la Universitatea din Oxford, unde, pentru strălucitele lui aptitudini în studiul limbilor și literaturii clasice, Thomas Morus a fost deosebit remarcat de profesorii lui, umanistii Collet, Grocyn și Linacre, adversari ai teologiei scolastice medievale. A studiat și dreptul, sub îndrumarea unor juriști de seamă, și a devenit curînd un excelent avocat, favorit al negustorimii din Londra, cîștigîndu-și mare faimă mai ales prin spiritul lui de dreptate și prin căldura cu care apăra cauzele celor năpăstuiți.

În 1497, Thomas Morus a cunoscut pe celebrul umanist Erasmus din Rotterdam (care, în 1498, devine profesor la Universitatea din Oxford), — cu care s-a împrietenit repede și a rămas prieten. În casa lui Th. Morus și influențat de acesta și-a scris în 1509, Erasmus vestita sa lucrare *Elogiul Nebuniei*.

Dintre filozofii clasici, Thomas Morus a studiat și a prețuit în mod deosebit pe Platon; în Utopia lui Th. Morus se întîlnesc idei din Republica lui Platon. De asemenea a studiat cu multă atenție lucrările Fer. Augustin. Pe lingă științele umaniste, pe Th. Morus l-au interesat și cele ale naturii, matematica și astronomia, și chiar muzica. Rămîne însă esențial umanist și considera îndeosebi studiul limbii grecești ca necesar formării temeinice și depline a gîndirii — și teologice și filozofice și științifice și juridice — întrucît e limba Evangheliei, a multora dintre Părinții bisericești și izvorul principal al întregii culturi următoare celei clasice.

Și în viața particulară, Thomas Morus s-a dovedit un om deosebit de bun și de caracter; a fost un admirabil soț și tată de familie. A fost căsătorit de două ori. De la prima soție, decedată în 1511, i-au rămas patru copii: trei fiice și un fiu.

Activitatea politică a lui Thomas Morus începe cu alegerea lui în parlament, în 1504, la vîrsta de 26 ani, cînd deja își cîștigase un renume ca avocat, prin corectitudinea și integritatea sa. Dar își atrage repede ura nesățiosului rege Henric al 7-lea, întrucît deputatului Th. Morus s-a datorit în bună măsură respingerea de către parlament a unui oneros proiect fiscal al regelui și al curții regale. Cum persoana lui Th. Morus era inviolabilă, ca parlamentar, regele s-a răzbunat pe tatăl lui Th. Morus, întemnițîndu-l și amendîndu-l cu o sumă importantă.

În astfel de situație, Thomas Morus se îndepărtează de activitatea politică, revenind la avocatură și la studiu și plecînd chiar în Franța, pentru cîtva timp.

După moartea, în 1509, a lui Henric al 7-lea, Thomas Morus se reîntoarce în viața publică. A fost ales judecător, apoi ajutor al șerifului Londrei, iar negustorii londonezi pro-

pun regelui Henric al 8-lea și obțin de la acesta ca să se încredințeze lui Th. Morus misiunea de a rezolva niște litigii cu negustorii din Țările de Jos și de la Calais. Misiunea a fost încununată de succes, ceea ce i-a adus un spor de prestigiu. Intr-una din călătoriile în Flandra, în cadrul misiunii amintite, în 1516, scrie *Utopia*, în limba latină, pe atunci limba științifică internațională.

Renumele lui Thomas Morus, ca om de știință și totodată cu remarcabile calități practice, a atras atenția regelui Henric al 8-lea, de care, la început, se legau multe nădejdi. Astfel începe avansarea rapidă a lui Th. Morus pe scara demnităților politice. În 1518 e numit raportor al petițiilor adresate regelui și membru al consiliului secret; în 1521 trezorier, primind și rangul de cavalier și având mare influență la curtea regală; în 1523 e ales președinte al Camerei Comunelor; în 1525 e numit cancelar al ducatului Lancaster; în 1529 lord-cancelar al Angliei, primul cancelar englez de origine burgheză.

Marile succese ale lui Thomas Morus nu i-au alterat întru nimic caracterul — era convins de subrezenia favorurilor regale —; a rămas același om simplu și modest, drept și accesibil tuturor, păstrându-și totdeauna totala independență și neacceptând niciodată compromisul.

O primă disgrăție, de scurtă durată însă, i-a venit lui Thomas Morus din partea lui Henric al 8-lea, când, în 1528, cu ocazia votării în parlament a bugetului statului, Th. Morus n-a sprijinit proiectul regelui.

Dar conflictul, cu deznodământ tragic, între Th. Morus și rege s-a produs pe temă de politică religioasă. Th. Morus era împotriva reformei lui Luther; adversar hotărât al acesteia era și Henric al 8-lea, la început. Însă când papa, ca să nu indispuină pe Carol al 5-lea al Spaniei, refuză să aprobe divorțul dintre Henric al 8-lea și Ecaterina, principesă spaniolă — Henric al 8-lea dorea să divorțeze pentru a se căsători cu Anna Boleyn —, atunci regele Angliei rupe legătura cu papa și procedează la reforma Bisericii engleze. Th. Morus nu era de acord cu această reformă. El demisionează în 1532, într-un moment greu pentru rege, care va căuta să se răzbune. Ura acestuia crescuse și mai mult când Th. Morus refuză să participe la solemnitatea încoronării Annei Boleyn.

În 1533, printr-o lege, parlamentul recunoaște pe regele Angliei ca șef al Bisericii engleze și obligă pe toate personalitățile de seamă din stat să depună jurământ regelui în noua lui calitate. Th. Morus refuză jurământul, este înțemnițat la Tower (Turnul Londrei), peste un an și ceva, rămânând neînduplecat, este judecat, condamnat la moarte și decapitat la 7 iulie 1535. Regele a continuat să-i prigonească familia.

În 1886, Biserica romano-catolică l-a canonizat pe Thomas Morus ca martir.

Utopia. Celebritatea lui Thomas Morus se datorește în-deosebi operii sale, cunoscută și citată obișnuit cu titlul de *Utopia*²⁾. Prima ediție a Utopiei, urmată de multe altele și în diferite traduceri, a apărut la Louvain, în 1516, purtând titlul: „Cartea de aur, pe cât de folositoare, pe atât de plăcută, despre cea mai bună organizare a statului și despre noua insulă Utopia”³⁾.

Forma în care se prezintă lucrarea lui Thomas Morus este aceea de dialog și, în consecință, relativ puțin sistematizată, dar antrenantă. Explicația adoptării acestei forme stă în grija de obiectivitate⁴⁾, ca și în spiritul de măsură și prudență al lui Th. Morus, care nu voia ca radicalismul ideilor lui să apară excesiv, scandalizând lumea și astfel îngreunând primirea lor.

Cu toată lipsa de sistematizare, cuprinsul Utopiei lui Thomas Morus ni se înfățișează în două părți: una în care se arată, relele de care se suferea atunci în societatea umană europeană, adică se critică instituțiile politice, sociale și economice din vremea aceea, propriu-zis rânduilele capitaliste în curs de dezvoltare; și alta în care, ca posibilitate de îndreptare, se poate distinge expunerea unui plan de nouă organizare socială, politică și economică, având la bază cele pove-

2) Cuvînt compus din greceștile *ou* = nu (negație) și *ὑπὸς* = loc, adică loc inexistent, care nu există nicăieri. Insula Utopia este astfel insula fără loc pe pămînt. Cuvîntul utopie a devenit apoi un substantiv comun — proiect imaginar, irealizabil, pură fantezie, cu derivate corespunzătoare, utopic = imaginar, fantezist; utopian = referitor la Utopia și locuitor al acesteia. — Umanistul Thomas Morus a mai scris și alte lucrări (obișnuit este amintită „Istoria lui Richard III”, folosită de Shakespeare ca sursă de informație pentru una din dramele sale, ca și traducerea în engleză a unei cărți despre Pico della Mirandola), fiind considerat printre părinții prozei engleze.

3) *Libellus vere aureus, nec minus salutaris quam festivus, de optimo republicae statu deque nova insula Utopia.* — Traducerea românească a Utopiei, de Elefterie și St. Bezdechi, a apărut în Editura științifică, București, 1958: Thomas Morus, *Utopia*; la care s-au adăugat o introducere, un studiu biografic și note după ediția rusă a Utopiei (Moscova, 1953). Tot în românește: Giordano Bruno, *Galilei, Campanella*, în colecția *Texte filozofice*, cu studii introductive de C. I. Gulian și I. Banu; Bacon, *Morus, Hobbes, Locke*, în colecția *Texte filozofice*, cu studii introductive de C. I. Gulian și I. Banu, — ambele în Editura de stat, București 1951.

4) P. P. Negulescu, *Filozofia Renașterii*, vol. III, ed. 2-a, București, 1947, p. 262.

tite de un personaj imaginar, Rafael Hythlodeus, pretins însoțitor al lui Amerigo Vespucci (1451—1512) în călătoriile acestuia, despre cele văzute de el mai ales într-o insulă necunoscută, Utopia. De frica cenzurii, Th. Morus își pune ideile sale în gura lui Hythlodeus, iar el se dă drept adversar al acestuia. De altfel, forma de roman, fantezist, de călătorie în țări necunoscute putea, în epoca marilor descoperiri geografice, să sugereze ideea de verosimil, pe de o parte; iar pe de alta, în condițiile de atunci, o povestire fantezistă era singura formă posibilă de exprimare a unor idei sociale îndrăznețe.

Elementele principale ale organizării unui stat ideal, în concepția lui Th. Morus — fără ca Th. Morus însuși să le fi prezentat astfel, pe puncte, și în opoziție cu structura defectuoasă a statului real din acea epocă — așa cum se pot desprinde din expunerea *Utopiei*, ar fi:

1. Marea însemnătate acordată stării economice a oamenilor, hotărâtoare pentru întreaga desfășurare a vieții lor.

Relele de care suferă oamenii provin mai ales dintr-o rea organizare a vieții economice. De pildă, pe timpul lui Thomas Morus se săvârșeau foarte multe furturi și orice furt, descoperit, se pedepsea cu moartea. Unde e proporția cu vina?, se întreabă Th. Morus. Și apoi, nu e de vină însăși organizarea socială care silește pe unii să fure, ca să nu moară de foame? Căci necontenitele războaie, plănuite și duse de suverani cu grijă numai de gloria lor, nu de nevoile supușilor, devastează ținuturi întregi, strică recoltele, jefuie orașele și satele, scot din munca productivă atâtea mii de oameni, iar cei care scapă din război ajung, mulți, mutilați sau infirmi, în neputință de a-și câștiga pe cale cinstită cele de trebuință traiului. Dar „oamenii își aleg un rege spre binele lor, nu al regelui, și anume pentru ca, prin truda și rîvna lui, poporul să poată trăi cu înlesnire și la adăpost de orice atingeri... iar ca unul singur să se răsfete în plăceri și desfătări, înconjurat de cei care jur împrejur suferă și gem, înseamnă să fii, nu cîrmuitorul unui stat, ci paznicul unei temnițe”⁵⁾.

Pe lângă acestea, chiar în timp de pace, nesfîrșitele abuzuri din politica absolutistă a statelor — instrumente de asuprire a celor de jos, — impozite extraordinare, alterare de monede, pretenția cu originea în feudalismul medieval că regele e proprietarul întregului teritoriu al statului, supușii fiind la discreția lui, ca și adevăratul complot al bogătașilor care răpeau țăranilor pămîntul arabil, pentru a-l face pășune,

5) Thomas Morus, *Utopia*, trad. rom. p. 71, 72. — Mai departe, în expunerea despre *Utopia*, citațiile se vor da din traducerea aceasta, indicîndu-se, în text, în paranteză, paginile respective.

toate acestea, cu consecințele lor materiale și morale, aduceau nenorociri nenumărate. Așa, pe timpul lui Th. Morus, în Anglia, crescînd mult prețul lînii și fiind necesară o cantitate din ce în ce mai mare din acest material, datorită dezvoltării rapide a manufacturii textile, moșierii engleji, nobili și chiar conducători de minăstiri, alungau pe țărani de pe locurile lor distrugînd sate întregi, ca să extindă pășunile pentru oi, pe care le împrejmuiau. De aceea scrie, sarcastic, în *Utopia*: „Turmele de oi, care, îndeobște sînt așa de blinde și se hrănesc cu nimica toată, acum, pe cît se spune, au început să fie atît de lacome și de neîmblinzite, încît pe oameni îi înghit de-a binelea, iar ogoarele, casele și satele le nimicesc și le pustiesc”. (pag. 55).

În astfel de stare socială, vitele trăiesc mai bine decît țăranii pe care i-a ruinat „împrejmuirea” pășunilor și-i împing la furt; și aceasta numai pentru îmbogățirea trîntorilor care încă „nemulțumiți că trăiesc în trîndăvie și strălucire, fără să fie de nici un folos țării, ei mai degrabă păgubind-o, nu lasă nici un petec de pămînt pentru arături: pe toate le împrejmuiesc, prefăcîndu-le în pășuni, dărîmă case, distrug orașe și nu lasă în picioare decît biserica, spre a face din ea staul pentru oile lor..., acești primejdioși aducători de pacoste..., puzderia de nobili, care nu numai că duc o viață de trîntori, hrăniți din munca altora, luînd de pe aceștia, cum fac cu șerbii moșiilor lor, cite zece piei de pe fiecare, pentru ca veniturile lor să tot sporească”. (p. 55, 57, 52).

De aceea, fără leac pentru aceste racile” și pentru întregul lor cortegiu de nenorociri, „degeaba... dreptatea în pedepsirea hoților, care e — nefîndoios — mai mult de ochii lumii, decît dreaptă sau aducătoare de vreun folos”. (p. 57—58). „Dumnezeu a oprit omorul, iar noi ucidem atît de ușor un om pentru că a furat cîteva parale”. Aceasta ar însemna că „rînduiala dumnezeiască nu poate să aibă decît atîta putere cîtă îi îngăduie legea omenească”, de unde „ar urma neapărat ca, în toate împrejurările, oamenii să aibă dreptul să hotărască în ce măsură trebuie împlinite poruncile dumnezeiești”. (p. 59).

2. Proprietatea comună a tuturor bunurilor, nu numai în ce privește consumul, ci și producția, constituie un alt element fundamental al structurii statului ideal.

Thomas Morus a intuit cu adîncă pătrundere — desigur nu neinfluențat de Platon, filozoful antic care stă în capul seriei de utopii sociale, ca și de viața de obște din prima comunitate creștină (Fap. Ap. 4, 32—37) — rădăcinile răului din societatea existentă, găsindu-le în proprietatea privată, alimentatoare a tuturor poftelor veșnic nepotolite în orîndui-

rea bazată pe acea proprietate și protectoare a parazitismului social. „Adevărul adevărat... acolo unde domnește dreptul de proprietate și unde totul se măsoară cu bani, statul nu va fi niciodată cîrmuit nici pe calea dreptății și nici pe aceea a îndestulării..., unde toate bunurile sînt împărțite între cîțiva oameni..., pe cînd ceilalți trăiesc de-a dreptul în cea mai cruntă mizerie... Singura cale de mîntuire a unui stat: împărțirea egală a averilor; ceea ce nu cred că se poate înfăptui acolo unde bunurile aparțin în propriu fiecăruia. Căci fiecare caută, pe tot felul de temeuri, să pună mîna pe cît mai multă avuție, oricît de mare ar fi belșugul lucrurilor, și astfel totul se împarte între cîțiva, puțini la număr, lăsîndu-le celorlalți doar sărăcia și lipsurile... De aceea, sînt adînc încredințat că singura cale pentru a împărți avuturile la toți deopotrivă, și după dreptate, și pentru a aduce fericire neamului omenesc, este, înlăturarea cu totul a proprietății de unul singur”. (p. 76—77).

Pentru aceea, statul utopienilor (locuitorii insulei Utopia) este statul „nu numai cel mai bun, dar și singurul care ar fi îndreptățit să năzuiască pentru sine la numele de stat, adică de stat al obștii. Căci peste tot aiurea cei ce vorbesc de binele obștesc se gîndesc doar la binele lor, pe cîtă vreme acolo unde nimeni nu are averea sa, toți, cu toată sîrguința, se îndeletnicesc cu treburile obștești... În Utopia, unde toate sînt ale tuturor, nimeni nu se îndoiește că nu va duce lipsă de nimic, dacă vor avea grijă ca hambarele statului să fie veșnic pline. Căci în țara aceasta avutul statului nu se împarte nicăieri în chip nedrept și acolo nu se află nici săraci, nici cerșetori”. (p. 154).

3. Dreptatea socială, dreptate pentru toți, aceeași dreptate pentru toți, este iarăși un element esențial al statului ideal, prin care acesta se opune celui real în care există mai multe „dreptăți”.

În privința aceasta, Thomas Morus notează, cu obișnuita-i ironie: „Ajunge astfel să crezi că întreaga dreptate sau e o virtute pentru norodul de jos și fără preț, menită să se tîrască departe de măreția unui tron regeșc, sau că sînt cel puțin două feluri de dreptăți: una, care e pe măsura norodului, umblă pe jos sau se țîrîie pe pămînt, necutezînd niciodată să treacă peste îngrădiri, fiindcă e încărcată cu multe lanțuri, — și cealaltă, dreptatea regilor, cu mult mai măreață decît a norodului, nesfîrșit mai slobodă, ca una căreia nimic nu-i este neîngăduit, afară de ceea ce singură binevoiește să nu-și îngăduie”. (p. 130).

4. Posibilități de muncă pentru toți și, efectiv muncă pentru toți, înlăturîndu-se parazitismul și asigurîndu-se o viață

îmbelsugată pentru toți, — altă caracteristică de bază a statului ideal.

6. Libertatea și toleranța religioasă, cu excluderea cerțelor, tulburărilor și războaielor religioase, tot așa, fac cinste structurii sociale a Utopiei.

7. Principiul eligibilității — nu al numirii de sus, ca în absolutismul politic de pe vremea lui Th. Morus — a tuturor funcționarilor din Utopia este tot un semn al superiorității statului utopian.

8. Permanentă și înțeleaptă grijă a statului utopian pentru tmeinica pregătire, teoretică și practică, a tinerelor generații, ca acestea să se încadreze firesc în orînduirea socială utopiană, nefiind mereu nevie de consrtingeri și pedepse, ca în absolutism, nu mai puțin contrastează cu realitatea socială-politică din vremea lui Th. Morus. Aici se adaugă democratismul învățămîntului din Utopia: toți copiii de ambele sexe primesc instrucție și educație obștească.

Aceste principii fundamentale se ilustrează în orînduirea statului imaginar al „utopienilor”. Prin contrast, această orînduire evidențiază și mai mult relele existente din societatea a cărei critică o face și pe această cale, Thomas Morus.

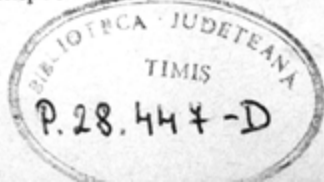
Iată, în cîteva linii, imaginea statului ideal al Utopiei:

Insula Utopia este împărțită în orașe, cărora le este repartizat pămîntul insulei în proporții egale. Orașele sînt egale ca mărime, clădite la fel și cu instituții identice.

Sate propriu-zise nu există în Utopia. Acolo, satele nu sînt decît ferme agricole, unde stau cetățenii numai pe durata muncilor agricole, după care se întorc în orașe, unde își au domiciliul stabil și unde își exercită meseriile. Th. Morus preconizează astfel, într-o oarecare formă, desființarea contrastului dintre oraș și sat, idee sugerată, desigur, de viața chinuită a sătenilor din Anglia aceluși timp.

Populația este formată din unități din ce în ce mai mari, începînd cu „perechea”, compusă din bărbat și femeie, căsătorii. Căsătoria e protejată, orice atingere a ei se pedepsește aspru. Mai multe perechi înrudite — de la 10 la 16 — formează o familie, condusă de un „tată” și o „mamă”, care supraveghează viața casnică și creșterea copiilor. Treizeci de familii compun un „neam”, condus de un „filarh”, ales pe un an și avînd rol politic: supravegherea aplicării legilor, împărțirea muncii și a produselor între membrii neamului. Două sute de neamuri (șase mii de familii) formează un oraș, în fruntea stă un „principe”, ales pe viață de către filarhi, care se ocupă cu toate treburile familiilor, afară de cele spirituale, acestea rămînînd de competența preoților.

Toate orașele împreună formează statul, a cărui supremă

autoritate este sfatul bătrînilor (senatul). Acesta se compune din reprezentanții orașelor, aleși pe un an, cîte trei de fiecare oraș. Sfatul bătrînilor discută și ia toate măsurile care privesc statul: hotărîrile lui obligă pe toți funcționarii și cetățenii, și nimeni în afară de el n-are voie nici să le discute, nici să le critice. Discutarea și critica afacerilor statului de către cetățeni, în afară de sfatul legal al bătrînilor, se pedepsește cu moartea. Singurul drept al cetățenilor este să-și aleagă reprezentanții. Aceasta este o idee destul de greu de armonizat cu caracterul și gîndirea lui Thomas Morus.

Astfel, statul ideal, utopic, al lui Thomas Morus este o democrație, dar una *sui generis*, în care manifestarea părerilor și dorințelor, în genere libertatea cuvîntului și critica lipsesc cu desăvîrșire.

În Utopia, legile sînt foarte puține, foarte simple și foarte scurte; utopienii le cunosc ușor și le urmează fără să le discute. „Ceea ce îndeosebi (utopienii) nu văd cu ochi buni la celelalte popoare e numărul de ceasloave cu pravile și cu tîlmăciri ale legilor, care, deși nu se mai sfîrșește, tot nu le e de ajuns”. (p. 12s). Critica legilor se pedepsește tot cu moartea. Dar cod penal nu există, delictele și crimele fiind extrem de rare la acel popor mulțumit; iar magistrații nu judecă după un cod cu principii, ci, înțelept, după fiecare caz onorat în parte.

Utopienii urăsc războiul și nu întretin o armată regulată, dar, cu toate acestea, păzesc cu sîrguință o disciplină ostășească și, în zile statornicite, toți — și bărbați și femei — fac exerciții militare, pentru ca să nu poată fi surprinși de nimeni pe nepregătite.

Importanță cu totul deosebită prezintă organizarea economică a Utopiei. Acolo, pentru ca să nu existe nici o deosebire de clasă socială, adică pentru ca egalitatea cetățenilor să fie desăvîrșită, s-a desființat cu totul proprietatea individuală. Totul aparține statului: pămîntul, uneltele agricole și industriale, casele. Bani nu există, căci nu-i nevoie de ei. Bani, și încă mulți, are Utopia numai pentru anume relații cu alte state, care n-au organizarea ei socială. „În țara aceasta, desființîndu-se întrebuintarea banului, a pierit și lăcomia de bani, și ce izvor de griji nu s-a secat prin acesta și ce mărăciniș bogat de crime n-a fost smuls din rădăcini! Căci cine nu știe că înșelăciunea, hoțiile, jaful, certurile, încăierările, pricinile, răzcoalele, omorurile, trădările și otrăvirile... ar dispărea de pe pămînt o dată cu banul? Și că, pe lîngă acestea, ar mai înceta și teama, neliniștea, grijile, trude și veghile de noapte în clipa în care ar începe să existe banul; ba chiar sărăcia înșăși..., dacă s-ar desființa banii”. (p. 156).

În Utopia, produsele muncii sînt adunate în magazinele statului, de unde anumiți funcționari împart tuturor tot de ce au nevoie. Nimeni nu e bogat și nimeni nu e sărac, toți au ce le trebuie. Ceea ce se numește în altă parte bogăție — și care frămîntă și tulbură neîncetat viața, deșteptînd ambiții și vanități, veșnic nesatisfăcute, și creînd mereu nevoi nenaturale — nu există în Utopia. Acolo, fiind toți egali, trăiesc toți la fel și se îmbracă toți la fel; iar bijuterii și pietre scumpe nu poartă nimeni. Singurul semn distinctiv al principilor este un mănunchi de spice pe care îl poartă în mînă. Lux nu există. Din metalele prețioase se fac obiecte domestice inferioare, iar pietrele prețioase sînt jucării pentru copii.

Bunăstarea utopienilor se datorește muncii lor ordonate. Toți sînt obligați să muncească. În Utopia, nimeni nu se plimbă de colo-colo, după plac, dar se dau învoiri de călătorii, mai ales în grupuri. În călătorii dintr-un oraș într-altul nu se iau nici bani, nici merinde, „întrucît sînt peste tot ca la ei acasă”. Cel ce pleacă fără voie, întîi e pedepsit cu mustrarea, iar dacă recidivează, își pierde libertatea. Călătorind la țară — firește, cu învoirea șefului familiei, — în satele care țin de orașul său, nu se primește mîncare decît lucrînd înainte de masă, pentru prînz, și după masă, pentru cină. „Cu această rînduială, utopianul poate să colinde peste tot în hotarul orașului său... Vedeți, așadar, că trîndăvia nu găsește nici o îngăduință în Utopie, lenei nu i se dă nici un prilej de a domni... ci, sub ochii mereu deschiși ai tuturor, fiecare e nevoit să-și vadă de munca lui obișnuită, sau să se bucure de o odihnă cinstită. Acest fel de trai nu poate duce decît la un mare belsug din toate”. (p. 101).

Fiecare utopian trebuie să aibă o meserie, numai în agricultură lucrează toți deopotrivă: meseriile în orașe, iar agricultura pe pămînturile atribuite orașelor, unde lucrează cu schimbul familiile rînduite, cîte doi ani, după care se reîntorc în orașe. „Utopienii îmbunătățesc pămîntul printr-o lucrare așa de îngrijită, că nicăieri nu se găsesc vite mai bune sau recolte mai frumoase. În nici o țară din lume viața omului nu e mai lungă și numărul bolilor mai mic”. (p. 119).

Munca utopienilor este și o datorie și o plăcere. Se lucrează numai șase ore pe zi, trei înainte de masă și trei după masă; iar restul timpului se consacră odihnei, petrecerilor și artelor frumoase, dar fără rafinarea artificială a vieții.

În Utopia, sărbătorile oficiale sînt prima și ultima zi din fiecare lună, ca și prima și ultima zi a anului. Sărbătorile religioase sînt chestiuni particulare ale confesiunilor.

Grija și teama de ziua de mîine nu există la utopieni, fiindcă, muncind puțin și plăcut, își păstrează vigoarea neal-

terată și fiindcă statul se îngrijește de bolnavi, de bătrâni și de cei ce nu pot munci.

Cu toată structura socială egalitară, în Utopia sclavia e instituție de stat. Dar sclavii nu constituie o clasă, fiii lor nerămânând sclavi, ci sînt cetățeni penalizați, degradați pentru fapte vătămătoare comunității. Cînd statul n-are astfel de degradați — fiindcă în Utopia transgresiunile sînt rare, — el cumpără sclavi de la alte popoare, obișnuit răscumpărînd pe condamnații la moarte de acolo, sau tocînd de acolo mercenari. Faptul acesta nu-i socotit nedrept, întrucît celelalte popoare, avînd o organizare socială inferioară utopienilor, sînt vrednice ca din rîndul lor să se recruteze cei care îndeplinesc la utopieni munci neplăcute sau silnice, cum ar fi d. p. stringerea și transportarea necurăteniiilor din orașe.

În genere, viața utopienilor este frumoasă, pare o neîntreruptă sărbătoare: muncă nu multă, odihnă și preocupări *plăcute, lipsă de griji, mese în comun* — numai cei așezați la țară, nefiind aproape unii de alții, mănîncă fiecare în casa lui — cu adevărată pompă în săli împodobite cu opere de artă și cu flori mirositoare, atmosferă parfumată, cîntec de orchestră, peste tot mulțumire a trupului și încîntare a sufletului.

Se pare că această notă hedonizantă a vieții utopienilor îi este atribuită acesteia, de Th. Morus sub influența spiritului Renașterii care, prin afirmarea plăcerii, reacționa împotriva asocetismului evului-mediu. „Unii vor fi inspirați, poate, să-i creadă pe utopieni prea mult aplecați spre plăceri. Adevărul e că ei socot că nu e oprită nici o plăcere care nu aduce după ea vreo neplăcere”. (p. 100). De fapt, utopienii îmbină plăcerea și virtutea, acestea fiind elementele componente ale fericirii, iar fericirea fiind scopul suprem al vieții. Plăcerea e numele sub care se cuprind mulțumirile trupului și sufletului, prin îndeplinirea nevoilor naturale; iar virtutea e mărginirea înțeleaptă a plăcerilor, care se degradează prin excese. Plăcerile sînt bune în limitele cumpătării, prudenței și moderației. Thomas Morus se arată astfel ca înclinînd spre epicureismul antic. „Utopienii spun că virtute înseamnă să trăiești potrivit naturii (concepție stoică), căci pentru aceasta am fost creați de Dumnezeu, iar îndemnul firii îl ascultă doar acela care fiind în goană după bine și ocolind răul, ascultă astfel de judecata minții lui... Dacă însă e ceva bun și ca atare ai nu numai dreptul, dar și datoria s-o faci cu putință semenilor tăi, de ce n-ai avea același drept și aceeași datorie, înainte de toate, față de tine însuși, de vreme ce morala nu cere să te iubești mai puțin pe tine decît pe semenii tăi? Natura, care ne insuflă dragoste pentru semenii noștri, nu ne-a poruncit să fim cruzi și fără milă față de noi înșine” (p. 110).

Interesantă este și viața religioasă a utopienilor. În Utopia există mai multe religii, dar nu una de stat. În diversitatea religiilor se observă totuși credința „într-un singur Dumnezeu, necunoscut, veșnic, nesfârșit de mare, de netălmăcit, care depășește ca atare înțelegerea omenească... Pe acest Dumnezeu îl numesc ei (utopienii) tată. Pe seama lui pun obârșia, creșterea, propășirea, prefacerea și sfârșitul tuturor lucrurilor... acest Dumnezeu nu este, fără nici o îndoială, decât natura”. (p. 141).

Sînt și creștini în Utopia. Ceea ce mai mult decât orice i-a făcut pe unii utopieni să îmbrățișeze creștinismul „a fost povestirea vieții de obște a primilor apostoli, pe care Hristos le-o predicase și care obișnuiește și azi în obștile de adevărați creștini”. (p. 142).

Totii utopienii își respectă reciproc credințele religioase. Orice credință poate fi propovăduită, dar în nici un caz impusă. Orice atingere sau batjocorire a celor de altă credință se pedepsește aspru. Deosebire între cetățeni pe bază de credință nu există la utopieni. „Printre rînduielile lor cele mai vechi ei numără și opreliștea de a pricinui un rău cuiva din cauza credinței lui...; cine se va strădui fără nici un frîu la astfel de fapte (samavolnicii sau ocări față de cei de altă credință) va fi surghiunit sau trecut în rîndul sclavilor”. (p. 143). — Thomas Morus este adept al celei mai largi toleranțe religioase.

Poate că toleranța religioasă este spre folosul religiei în-săși. Căci, după toată probabilitatea, nici Dumnezeu nu dorește o credință rigid uniformă, impusă astfel de dinafară. „nefiind de loc sigur dacă nu cumva Dumnezeu însuși, năzuind la o cînstire cît mai deosebită și în multe chipuri, înspirase oamenilor chipuri de zei care nu semănau între ele” (p. 143); iar dacă, în sine, numai o credință este întru totul adevărată, „va veni o vreme cînd adevărul, cu ajutorul blindeții și al judecății, se va ridica de la sine luminos și biruitor” (p. 144).

Totuși, în Utopia, nimeni nu poate deveni funcționar al statului și nici nu se bucură de nici o cînstire, dacă nu are credința în existența sufletului și în răsplata din viața viitoare, credința aceasta fiind socotită ca o garanție de corectitudine morală în îndeplinirea, din conștiință, a sarcinilor sociale. „Utopienii cred într-o viață viitoare, în care fărâdelegile sînt pedepsite, iar virtutea e răsplătită. Ei nu socotesc în rîndul oamenilor pe acela care, tăgăduind aceste adevăruri, pune pe aceeași treaptă firea înaltă a sufletului și josnica stare a unui trup dobitocesc... încredințați că un astfel de om, dacă teama de pedeapsă nu l-ar ține în frîu, ar călca în picioare toate așezămintele și datinile țării”. (p. 144).

Credința utopienilor în viața fericită de dincolo, pentru cei vrednici, îi face să se apropie de moarte cu seninătate, „încît din această pricină ei nu bocesc decît pe bolnavi, niodată pe morți, afară doar cînd cel pe moarte părăsește viața îngrijorat și fără voie... Dimpotrivă, nimeni nu boceste pe un cetățean care știe să moară plin de bună voie și de nădejde. Cîntece, nu bocete, însoțesc alaiul lui de înmormintare; ei înfățișează cu căldură sufletul acestuia lui Dumnezeu și apoi îi ard trupul într-o pioasă reculegere, însă fără nici o tristețe”. (p. 145). — În această credință poate să stea explicația liniștii și seninătății cu care Thomas Morus s-a apropiat de eșafod.

După credința utopienilor, moartea nu întrerupe legătura dintre cei de aici și cei de dincolo, „morții se amestecă în obștea celor vii și sînt martorii faptelor și ai vorbelor lor..., insuflă oamenilor o mare încredere în toate treburile de care se apucă și-i oprește (credința aceasta) de la orice tainică nelegiuire”. (p. 146).

În Utopia există și călugări, care „se închină fără pic de răgaz muncii trudnice, ca să lase celorlalți odihna, și pentru asta nu cer nici o răsplată. Ei nu cîrtesc despre viața altora și nu se laudă niciodată cu binele pe care-l fac.” (p. 147).

Preoții utopienilor sînt puțini la număr, treisprezece în fiecare oraș, la tot atîtea biserici. „Preoții, ca și ceilalți dregători, sînt aleși de popor, prin vot secret, spre a se înlătura orice intrigi întîmplătoare, iar soborul preoților din fiecare oraș hirotonește pe noul ales. Ei stau în fruntea treburilor religioase, veghează asupra religiilor și sînt oarecum judecători ai moravurilor”. (p. 148). „Nu e în Utopia o slujbă care să fie ținută în mai multă cinste ca aceea de preot... și nu se bucură, în afară de cîntea ce i se dă, de nici o putere nemijlocită... În timpul luptelor, preoții se țin pe de lături, deși nu prea departe de cîmpul de bătălie, unde se roagă... înainte de toate pentru pace și numai apoi pentru biruința țării lor, dar o biruință nesîngeroasă pentru nici una din cele două tabere. Cînd biruiesc concetățenii lor, se aruncă în învălmășeala cea mai mare și pun frîu celor ce se dedau la cruzimi față de învinși”. (p. 149).

Bisericile din Utopia sînt foarte frumoase; în ele, la timpuri rînduite, se adună credincioșii nu separat după religii, ci împreună, deși cu credințe diferite, întrucît toți adoră pe Dumnezeu, „cum ai merge, pe căi deosebite, spre același țel; și de aceea, n-ai să vezi în bisericile lor nimic ce n-ar fi potrivit cu spiritul tuturor credințelor din țară. Riturile deosebite ale credinței sale, fiecare și le îndeplinește acasă la el... și nici o rugăciune nu se întocmește cu un cuprins care, spus de cineva, să-l poată jigni în credința lui religioasă”. (p. 150—151).

În genere, în rugăciunile sale, utopianul mulțumește lui Dumnezeu „pentru multele binefaceri primite, îndeosebi pentru că l-a învrednicit să se nască în țara cea mai fericită și a avut parte de credința care, nădăjduiesc ei, e cea mia adevărată... Dacă ... religia utopiană e cea mai bună, iar felul lui de a se cârmui e cel mai desăvârșit, el roagă pe Dumnezeu să-i dea puterea să stăruie în ele și să ferească și pe ceilalți oameni cu aceleași așezăminte religioase și obștești, afară numai de nu cumva Dumnezeu, potrivit nepătrunsei sale înțelepciuni, găsește o plăcere în această așa de mare felurime de religii”. (p. 153).

Considerații critice. Istoricii ideilor sociale și politice găsesc, în genere, că Utopia lui Thomas Morus, cu toate contradicțiile — explicabile — pe care le cuprinde, este o operă epocală,

Mai cu seamă este vrednic de critică și chiar oarecum de neînțeles faptul că, cu toată genialitatea lui, Thomas Morus a făcut din democrația utopiană o „democrație despotică”⁶⁾, în care libertatea lipsește cu desăvârșire, viața cetățenilor fiind reglementată, de dinafară și de sus, pînă în cele mai mici amănunte, fără putință de ieșire din îngrădirea de fier socială, decît cu prețul unei nefirești renunțări la condițiile elementare de existență (adăpost, hrană, îmbrăcăminte); și că autorul Utopiei n-a găsit, n-a fost în stare să găsească, o armonizare acceptabilă a principiilor autorității și libertății.

Tot așa, deși Thomas Morus vorbește despre cultivarea științei și artei în Utopia, n-are ideea unui progres tehnic care să rezolve multe dintre problemele sociale grele, și de aceea recurge la ideea muncii forțate a sclavilor sau la ideea devotării, din motive religioase, a unora pentru slujirea societății, în munci neplăcute. În fond, Th. Morus nu face decît să îmbunătățească, idealizînd, breslele și meșteșugurile medievale.

Dar, firește, în privirea critică asupra ideilor sociale ale lui Thomas Morus, trebuie avut în vedere faptul că contradicțiile din Utopia sînt cele ale epocii în care s-a compus această lucrare, contradicțiile epocii capitalismului în formare, de parte în timp de epoca în care „socialismul s-a transformat din vis în forță reală a vieții... Dar printre primii vestitori ai principiului comunității de avere, Th. Morus ocupă un loc excepțional. Pînă la revoluția burgheză franceză din sec. XVIII, istoria gîndirii socialiste nu cunoaște nici o altă lucrare de egală însemnătate cu aceea a *Utopiei*. Th. Morus poate fi considerat pe drept cuvînt întemeietorul și unul dintre

6) P. P. Negulescu, *op. cit.*, p. 266, 271.

cei mai mari reprezentanți ai socialismului utopic... Thomas Morus ocupă un loc excepțional în istoria ideilor sociale, ca gânditor care a lăsat generațiilor următoare prima schemă chibzuită sub toate aspectele a societății socialiste, oricât de multe trăsături utopice am găsi în această schemă⁷⁾.

Elogios se exprimă despre Utopia lui Thomas Morus și o recentă istorie a ideilor socialiste⁸⁾. Cu toate contradicțiile din cugetarea lui Thomas Morus, cu toate că în Utopia sa mai există sclavi, deși cu situație mult îmbunătățită; cu toate că „lui Th. Morus îi era complet străină ideea oricărui progres tehnic”, el neconcepind „decît atelierul meșteșugăresc și producția agricolă înapoiată din vremea lui”; cu toate că „fiecare cetățean al Utopiei este fixat pe viață de un anumit fel de activitate”, totuși meritele lui Th. Morus îi depășesc mult defectele, explicabile istoricește, iar cartea Utopia „i-a adus o faimă nepieritoare...”, l-a făcut celebru pe Th. Morus și a dat numele unei epoci întregi din istoria doctrinelor socialiste... „Utopia” lui Th. Morus și-a păstrat o imensă valoare pînă în zilele noastre... Th. Morus a fost acela care a pus pentru prima oară problema organizării producției sociale pe scara întregului stat... Th. Morus a fost primul care a atras atenția asupra rolului puterii de stat în construirea noii orînduiri drepte⁹⁾.

Tommaso Campanella. Viața. Al doilea mare utopist al Renașterii este Tommaso Campanella, care, deși trece și în veacul al 17-lea, prin spiritul său aparține neîndoiește Renașterii. Dintre utopiștii italieni¹⁰⁾, „cel care a exprimat cu cea mai mare limpezime năzuințele și frămîntările claselor și păturilor sociale asupra a fost filozoful și utopistul Tommaso Campanella, figură proeminentă în istoria socialismului utopic¹¹⁾).

Campanella (Giovanni Domenico) s-a născut în 1568, în sudul Italiei, în provincia Calabria, dintr-o familie săracă. Încă de copil s-a dovedit a fi excepțional de înzestrat. La vîrsta de 14 ani, pentru a putea studia, a intrat în ordinul do-

7) Acad. V. P. Volghin, *Insemnătatea istorică a Utopiei* — studiu introductiv, în trad. rom. a Utopiei, București 1958, p. 22, 18.

8) S. B. Kan, *Istoria ideilor socialiste*, trad. rom. din limba rusă (Moscova, 1963), București, Ed. politică, 1964, p. 12—19.

9) S. B. Kan, *op. cit.*, p. 19, 12, 14, 18, 19.

10) Printre utopiștii din veacul al 16-lea, în Italia, sînt menționați unelori, fără să li se acorde importanță, și Giovanni Bonitacio și Doni din Florența.

11) Mircea Ioanid, *Utopistul comunist Tommaso Campanella* — studiu introductiv la trad. rom. a *Cetății Soarelui*, Buc., Ed. științifică, 1959, p. 7.

minicanilor, primind numele de Tommaso. A studiat cu sete filozofia și teologia, pe Platon, Aristotel, Toma de Aquino, etc., dar curînd îi apare neîncrederea în filozofia scolastică și în teologia oficială. Această atitudine puțin obișnuită la un călugăr se manifestă vizibil într-o dispută publică între T. Campanella — care, deși foarte tînăr, reprezenta pe profesorul lui de filozofie, bolnav atunci — și un călugăr franciscan din Cosenza. În timpul disputei, T. Campanella a făcut o adîncă impresie asupra asistenței. Atitudinea potrivnică scolastice (adică aristotelismului scolastic) i se întărește, apoi, prin studierea filozofiei lui Bernardino Telesio (1509—1588), senzualist și empirist.

Devenind oarecum suspect, conducerea mînăstirii din San Giorgio, unde se afla Tommaso Campanella, îl pune pe acesta sub supraveghere într-un loc fără relații cu exteriorul, ca într-un exil. Scăpînd, T. Campanella pleacă la Neapole, unde stă doi ani, publică lucrarea *Philosophia sensibus demonstrata* (Filozofia demonstrată prin simțuri) și lucrează la *De sensu rerum* (Despre înțelesul lucrurilor). Sesizată fiind inchiziția, în 1591 T. Campanella este arestat, dus la Roma, acuzat de erezie și condamnat să-și retracteze concepțiile.

Scăpat apoi din închisoare inchiziției și în căutarea unui mijloc de trai, T. Campanella peregrinează prin Florența, Padua, Bologna și Veneția, ajuge din nou, arestat, în fața inchiziției și e din nou condamnat la retractarea convingerilor exprimate.

Scăpînd și de data aceasta, T. Campanella trăiește cîtva timp în Neapole, apoi, bolnav fiind, în 1598 se retrage în satul său natal Stegnano din Calabria, căutînd liniște.

Liniște, însă, Tommaso Campanella nu-și găsește. Situația din Calabria era de plîns: adîncă mizerie a maselor populare, jaf al administrației spaniole. (Calabria se găsea sub ocupație spaniolă), nemulțumire generală. Se pregătea în taină o răscoală împotriva ocupanților spanioli. T. Campanella se alătură celor ce pregăteau răscoala, fiind determinat la aceasta și de o credință astrologică a lui, că spaniolii vor fi învinși și izgoniți, ca și de dorința lui de a crea o nouă organizare socială, descrisă mai tîrziu în *Cetatea Soarelui*.

Datorită unei trădări, pregătirea răscoalei fu descoperită, capii arestați dimpreună cu T. Campanella, în august 1599. Participarea la complot atrăgea pedeapsa cu moartea. Dar T. Campanella a tăgăduit totul. Cum fără recunoaștere a vinei și fără dovezi sigure, su se putea pronunța o sentință, T. Campanella a fost ținut în închisori de către spanioli timp de 27 ani; iar inchiziția, sub scuza de erezie, îl condamnă la închisoare pe viață.

În închisoare scrie T. Campanella mai multe lucrări, printre care cea mai importantă este *Cetatea Soarelui* în 1602, compusă în limba italiană și tipărită mai întâi în limba latină, la Frankfurt, în 1623.

Eliberat din închisoarea spaniolă din Neapole, în mai 1626, T. Campanella este peste puțin arestat de inchiziție și ținut încă doi ani în închisoare, pînă în aprilie 1629, cînd îl eliberează papa Urban al 8-lea, care nu simpatiza pe spanioli și care, mai ales, credea în astrologie, ca și T. Campanella.

Stabilindu-se la Roma, T. Campanella locuiește acolo pînă în 1634, cînd, implicat într-o nouă conjurație împotriva spaniolilor, fuge, ajutat de ambasaduror francez, în Franța și se stabilește în Paris, în minăstirea Saint-Jaques. Acolo, după ce mai scrie o serie de lucrări, moare în 21 mai 1639, încheind astfel o viață de lupte grele și de mari suferințe.

Opera. Cetatea Soarelui (Civitas Solis). Opera lui Tommaso Campanella este întinsă¹²⁾ și nu ușor de caracterizat, fiind compusă din elemente neomogene și adesea contradictorii, notă de altfel răspîdită în acea epocă de tranziție de la filozofia scolastică în disoluție la filozofia și știința modernă.

Teolog cu oarecare înclinații panteiste, nativist cu privire la ideea de Dumnezeu, filozof cu tendință senzualistă în gno-seologie, susținător al științei întemeiate pe observație și experiență, dar în același timp resimțind puternic influența cabalei și crezînd în astrologie, reprezentant de necontestat al unor idei sociale îndrăznețe, progresiste, izvorîte din sentimentul de durere și revoltă față de realitatea socială în care stăpîneau asuprirea, exploatarea și sărăcia, idei a căror realizare — ca și Thomas Morus — o transpunea, din prudență bine motivată, într-o societate imaginară, utopică, Tommaso Campanella era un spirit foarte complex, neastîmpărat, cu preocupări multiple și suferind multiple influențe, pe care le-a putut structura într-o concepție unitară, de unde greutatea de a-l așeza într-o categorie bine precizată de gînditori.

Dar, dată fiind importanța cu totul deosebită a ideilor sale social-politice, fără ca, în general, în filozofie să conteze ca un deschizător de drumuri, Tommaso Campanella — ca

12) După un catalog al lucrărilor lui Tommaso Campanella, alcătuit de el însuși, cu titlul: *De libris propriis et recta ratione studendi syntagma* (publicat la Paris în 1642 și la Amsterdam în 1645), scrierile lui sînt în număr de 88, avînd un cuprins foarte variat: filozofie, teologie, științe fizice și naturale, medicină, gramatică, poetică, istorie, morală, economie politică, astrologie și chiar literatură, manifestîndu-se astfel și la el una din trăsăturile caracteristice ale Renașterii, universalismul.

mare vizionar, într-o epocă în care se destrămau alcătuirii sociale, spirituale și materiale vechi, și se formau altele noi, întrezărindu-se și peste acestea, imaginar, o lume și mai bună — este potrivit așezat între utopiștii Renașterii, ca unul dintre întemeietorii socialismului utopic.

Concepția lui Tommaso Campanella despre un stat ideal, expusă mai ales în „Cetatea Soarelui”, pleacă fără îndoială, prin contrast, de la nenorocirile păturilor de jos ale populației din Italia ruinată în acea vreme. „În „Cetatea Soarelui”, Campanella exprimă tocmai protestul acestor asupriți împotriva ordinii sociale, și năzuințele lor spre o lume fericită... , odată cu cele mai luminate minți ale Renașterii, Campanella a chemat omenirea înainte pe calea progresului social”¹³). Tommaso Campanella este „un exponent al năzuințelor și speranțelor celor mai sărace pături ale populației din Italia de la începutul secolului al XVII-lea”¹⁴).

Ca și Utopia lui Th. Morus, Cetatea Soarelui a lui Tommaso Campanella este, ca formă, un roman de călătorie: un navigator, căpitan al unei flote genoveze, povestește despre țara și orașul „Cetatea Soarelui” dintr-o insulă din Oceanul Indian, aproape de ecuator.

În cuprinsul acestei povestiri aflăm, împletite de T. Campanella, critica societății italiene din vremea sa și descrierea vieții ideale din Cetatea Soarelui, nume simbolic pentru viața însoțită a cetățenilor statului ideal, a „solarienilor”.

Cetatea Soarelui, imaginată de T. Campanella, este construită pe o colină înaltă și se împarte în șapte mari cercuri concetrice purtând numele celor șapte planete. Ea este o fortăreață, pe care, în caz de atac din afară, o apără toți locuitorii ei bărbați și femei.

Firește, Cetatea Soarelui are și o „țară”, teritoriul sau pământul de cultură și de pășune, ca și păduri dese unde se vinează adeseori, aparținând republicii, și porturi în care se țin tirguri cu străinii. (În acea insulă mai sînt alte patru state, cu orînduire socială diferită de a Cetății Soarelui, iar principii lor sînt invidioși pe prosperitatea solarienilor și caută pretexte de vrajbă.).

Forma politică a statului solarian este republicană. Cetățenii aleg pe toți demnitarii statului. În fruntea administrației statale stă Metafizicul (Hoh), cel mai învățat om din republică și în același timp primul preot, numele lui vrînd să

13) I. Banu, *Tommaso Campanella — studiu introductiv*, în: *Giordano Bruno, Galilei, Campanella*, colecția *Texte filozofice*, Ed. de stat, București, 1951, p. 93, 98.

14) S. B. Kan, *op. cit.*, p. 24.

simbolizeze înțelepciunea cea mai înaltă cu putință prin asimilarea cunoștințelor. Acesta guvernează sprijinindu-se pe trei mari dregători, principii (triumviri): Iubirea (Mor), Puterea (Pon) și Înțelepciunea (Sin), care conduc fiecare câte o ramură a administrației. Principele Iubirea, avînd în subordine pe Primul magistrul al procreării, Educatorul, Dregătorul veșmintelor, Agronomul, Păstorul, etc., se ocupă de tot ce ține de trai și tot ce se referă la perpetuarea speței solarienilor; principele Puterea, avînd în subordine Strategul, Fierarul, Magistrul arsenalului, etc., se ocupă de tot ce ține de apărarea statului; principele Înțelepciunea, avînd în subordine Astrologul, Cosmograful, Aritmeticul, Geometricul, Istoriograful, Poetul, Gramaticul, Retorul, Logicul, Fizicul, Medicul, Politicul, Eticul, etc., se ocupă în principal cu instrucția și educația cetățenilor. Metafizicul mai conduce și un Consiliu superior compus din 13 demnitari, cărora se pot adăuga alții, prin cooptare.

Privită sub aspect administrativ, Cetatea Soarelui apare ca o republică aristocratică de tip propriu, fiind condusă de intelectuali, sau ca o teocrație *sui generis*, avînd structură asemănătoare unui ordin monahal. În genere, cetățenii se promovează în funcții de răspundere avîndu-se în vedere însușirile lor intelectuale și morale. T. Campanella are deplină încredere în capacitatea de conducere a celor învățați. „Negreșit, noi avem mai multă certitudine că va guverna cu înțelepciune un bărbat atît de învățat, decît voi care promovați la conducere niște ignoranți, socotindu-i corespunzători funcției pentru faptul de a fi născuți din principii sau aleși de clasa stăpînitoare”¹⁵⁾.

De aceea, pentru a se ridica toți cetățenii la un înalt grad de conștiință și înțelegere ca să aleagă pe dregători după vrednicie, să pună pe omul potrivit la locul potrivit, ca astfel toți să se poată bucura de binefacerea unei organizări ideale, științei i se dă o înaltă prețuire în Cetatea Soarelui, care este o societate de oameni cu vaste și multilaterale cunoștințe pe care le aplică în toate sectoarele vieții lor.

Statul are o grijă deosebită pentru instruirea și educarea tinerelor generații. În opoziție cu ceea ce se petrecea în societatea reală, în care numai cei proveniți din clase bogate primeau educație aleasă și multilaterală, în Cetatea Soarelui învață toți copiii, băieți și fete, învățămîntul fiind general,

15) Tommaso Campanella, *Cetatea Soarelui*, trad. rom., București, Ed. științifică, 1959, p. 63. — Mai departe, citațiile din „Cetatea Soarelui” se vor indica în text, punîndu-se în paranteză paginile respective.

obligatoriu și gratuit. „Toți sînt instruiți deopotrivă, în toate artele”. (p. 61).

Nivelul superior al întregului învățămînt solarian este asigurat de un corp select de pedagogi cu întinse cunoștințe teoretice și cu recunoscute calități practice, ales de către toți cetățenii.

Învățămîntul teoretic este îmbinat cu activitatea productivă. Toți copiii lucrează fie la cîmp, fie în ateliere. Astfel, educația se face prin muncă și în spiritul muncii. Pentru solarieni, munca este izvor de viață și fericire. „Ei consideră nobil și fruntaș pe acela care a învățat mai multe meserii și a dovedit că le exercită cu mai multă pricepere. De aceea — zice navigatorul genovez — ne disprețuiesc pe noi, care numim ignobili pe meseriași și socotim nobili pe acei care nu cunosc nici o profesiune, trăind în trîndăvie, înconjurați de o sumă de servitori, care se ocupă de odihna și distracția lor (dintre aceștia ies, ca dintr-o școală a vîtiului, atîția neisprăviți și nelegiuîți, spre ruina statului)” (p. 62).

Importanță deosebită prezintă organizarea economică a Cetății Soarelui. Ideea de bază este aceea a inexistenței proprietății particulare asupra mijloacelor de producție. Toate bunurile aparțin statului, ceea ce înseamnă că nu există nici bogați și nici săraci. „Ei (solarieni) spun că mizeria îi face pe oameni josnici, vicleni, înșelători, hoți, vagabonzi, mincinoși, martori falși, etc. Iar bogăția, insolenți, îngîmfați, ignoranți, trădători, bănuitori fără temei, înșelători, lăudaroși, lipsiți de afecțiune, demni de ocară, etc. Comunitatea însă îi face pe oameni deopotrivă de bogați și săraci: bogați pentru că au toate lucrurile, săraci pentru că nu posedă nimic; și totodată pentru care elogiază pe sfinții Bisericii și mai ales viața Apostolilor”. (p. 74—75).

Iar cum, în Cetatea Soarelui, munca este generală și obligatorie, ajung pentru bunăstarea tuturor patru ore de muncă pe zi.

Totodată, T. Campanella preconiza și reducerea maximă a distanței dintre munca intelectuală și cea fizică. În Cetatea Soarelui, „muncile de război, de agricultură, de păstorit sînt comune tuturor cetățenilor; nimeni nu este scutit de ele; de altfel, aceste trei ocupații sînt considerate în primul rang al nobleței”. (p. 83). Așadar, solarieni iubesc orice fel de muncă, exercitînd și meșteșuguri diferite și avînd și unele comune.

În concepția lui T. Campanella, sursa tuturor nedreptăților și viciilor sociale se găsește în proprietatea privată. Singură proprietatea comună desființează interesul egoist, individual, punînd accentul pe primatul interesului social. „Ei

(solarienii) spun că trebuie să aibă grijă mai întâi de viața tuturor și apoi de a indivizilor în parte". (p. 86).

Ideea proprietății comune, pe lângă filiația ei platoniciană, o consideră T. Campanella ca fiind de origine evanghelică, „așa cum era pe timpul Apostolilor". (p. 60).

Proprietatea comună determină munca în comun. Solarienii muncesc împreună, cu plăcere și entuziasm, sub conducerea celor mai pricepuți dintre ei. Femeile au drepturi egale cu bărbații. Fruntașii în muncă sînt aleși în funcții de conducere și diferite onoruri.

Solarienii muncesc după capacitatea de muncă și primesc de la societate (stat) după nevoi. În consecință, nu există acolo bani, nici operații financiare și comerciale interne. De asemenea, nici salariu, neavînd nimeni ce să facă cu el. Aurului și argintului nu li se acordă nici un fel de valoare. Din ele se fac doar „vase sau ornamente comune tuturor" (p. 71.).

Statul solarian, fiind al tuturor și identificîndu-se propriu-zis cu însuși poporul, evident că nu este deasupra acestuia și, mai ales, nu este instrument de asuprire în mîna unei minorități exploatoare. Toți cetățenii se adună din două în două săptămîni ca să discute problemele mari de stat sau să propună și să aleagă demnitari ai statului.

Atașamentul solarienilor la forma de viață a statului lor este așa de mare, încît aproape niciodată statul nu este pus în situația de a pedepsi transgresiuni, neexistînd acolo nedreptate, nici dușmănie între oameni. Dar dacă apar totuși, foarte rar, transgresiuni, ele se pedepsesc repede și foarte aspru. „Au legi puține, scurte și clare, scrise toate pe o tablă de aramă, atîrnată de coloane, la intrările templului". (p. 93.).

Astfel că, în intern, funcția statului se manifestă în organizarea producției, în repartizarea și îndrumarea muncii, în repartitia produselor, în organizarea și conducerea învățămîntului, în promovarea științei, în respectarea religiei și, peste tot, în organizarea și conducerea tuturor activităților cetățenilor; iar, în extern, în comerțul cu alte state și în apărarea republicii.

Tăria Cetății Soarelui stă în patriotismul inegalabil al cetățenilor ei. Fără a avea o armată permanentă, întreg poporul Cetății Soarelui este așa-zicînd înarmat; exerciții militare fac toți, și bărbați și femei și copii, în timpul destinat pentru aceasta.

Război poartă solarienii numai dacă au fost obiectul unei insulte, nelegiuiri sau prădăciuni, care n-au fost imediat reparate, ori în ajutorul aliaților lor vătămăți, ori fiind chemați ca eliberatori ai altor cetăți ținute sub tiranie. Nu se tem de

moarte, pentru că toți cred în nemurirea sufletelor... Nu se abțin să lovească un dușman al republicii și al religiei, nedemn de omenie". (p. 77).

Cetățile învinse sau care se supun de bună voie Cetății Soarelui primesc, treptat, organizarea socială a acesteia. (p. 82). În luptă, „cu ajutorul stratagemelor și al mașinilor de război, înving toate popoarele”. (p. 79).

Ideea proprietății comune nu numai a mijloacelor de producție ci a tuturor bunurilor fără nici o excepție, dusă de T. Campanella pînă la ultimele ei consecințe, determină întreg modul de viață al solarienilor și toate, absolut toate, raporturile lor sociale. De aici unele exagerări și planuri cu totul fanteziste, la T. Campanelle, care frizează uneori chiar ridicolul. „Ei (solarienii) spun că proprietatea — izvorul răului — își are originea și este favorizată de faptul că avem fiecare, în parte, locuințe, copii proprii. Din asta se naște amorul propriu... Dacă însă lăsăm de o parte iubirea de sine, rămîne iubirea de comunitate.” (p. 58.).

Astfel, în Cetatea Soarelui, toți cetățenii trăiesc laolaltă; au dormitoare comune, iau masa în ospătării comune, însă fără viață de libertinaj. Căci, deși nu există familie monogamică și nici viață de familie în înțelesul obișnuit — considerate de T. Campanella ca forme ale proprietății, deci rele, — raporturile dintre sexe sînt strict reglementate. Și în ce privește raporturile dintre bărbați și femei, totul este reglementat cu scrupulozitate și numai în vederea interesului social și nu a interesului individual. Solarienii „rîd de noi care manifestăm o grijă deosebită pentru procrearea ciinilor și a cailor, neglijînd însă pe cea a oamenilor”. (p. 57). De aceea există acolo persoane, magistri și magistre mai în vîrstă, cu anume însărcinare de a alege perechi tinere, la vîrstă potrivită, în vederea obținerii de copii sănătoși și frumoși, care, după alăptare, sînt crescuți apoi de comunitate, adică de stat. În chipul acesta T. Campanella ajunge „la soluția privării oamenilor de sentimentul firesc și uman al dragostei”¹⁶⁾.

Firește, aceste ultime idei fanteziste n-au fost luate nici odată în serios și nici nu afectează în sine principiile cu adevărat pozitive ale statului ideal campanellian. De altfel ideea desființării familiei monogamice este preluată de T. Campanella, fără suficient discernămint, de la Platon, care nu vedea în unirea dintre sexe decît rostul de a procrea copii sănătoși, — idee care reflectă orînduirea înapoiată și aspră a Spartei sclavagiste.

16) Mircea Ioanid, *op. cit.*, p. 31.

Religia este ținută în mare cinste în Cetatea Soarelui. În chiar centrul ei, în vârful colinei, este construit un templu măreț, avînd „sacerdoși și călugări”. În Cetatea Soarelui, însuși principele suprem (Hoh=soare) este preot, supremul sacerdot. Preoții sînt și magistrații (funcționarii) superiori. „Sarcina lor este să purifice conștiințele. De aceea, întreaga cetate își destăinuie magistraților păcatele, într-o confesiune tainică”. (p. 94). Magistrații se mărturisesc principilor, iar aceștia Metafizicului (Soarelui), care „cunoaște astfel toate păcatele care bînuie în Cetate și poate să ia măsurile cuvenite”. (p. 94).

Solarienii „admiră instituția creștină, prescriind și pentru ei ca și pentru noi viața, apostolică”. (p. 86).

În cultul solarian, serviciile divine constau din rugăciuni, la templu. Aici stau în permanență 24 preoți, care fac rugăciuni, „psalmi închinăți lui Dumnezeu”, de patru ori pe zi. Incolo, aceștia se ocupă cu astrologia și cronica Cetății. Au și un „sacrificiu fără sfîrșit”, care constă din rugăciunea neîntreruptă, în templu, a unui ins din popor, schimbîndu-se în fiecare oră. „După masă aduc mulțumiri lui Dumnezeu, cîntînd. După aceea cîntă faptele eroilor creștini, evrei, păgîni și ai tuturor națiilor; acest lucru le produce o imensă plăcere, pentru că ei iubesc pe toată lumea. Cîntă imnuri iubirii, înțelepciunii și fiecărei virtuți”. (p. 96).

Sărbătorile solarienilor sînt „atunci cînd soarele intră în cele patru cruguri ale lumii... , fiecare lună nouă și lună plină, precum și aniversările întemeierii Cetății și zilele în care au repurtat victorii... Poetii cîntă gloria și victoriile căpeteniilor vestite. Cine minte însă, aducînd laude altui erou, este pedensit. Căci sarcina Poetului nu e să născocască minciuni”. (p. 96—97). Eroii sînt scrși în Cartea eroilor; statui li se ridică numai după moarte. Trupurile morților se ard.

Cultul religios particular constă din rostirea, dimineața și seara, către cele patru unghiuri ale orizontului, a unei singure rugăciuni, „prin care cer un corp sănătos, o minte sănătoasă, fericire pentru fiecare din ei, și pentru toate gințile, încheind: așa cum va voi Dumnezeu! Altcum rugăciunea publică e lungă și se adresează cerului”. (p. 97). „Onorează soarele ca pe niște obiecte vii și statui ale lui Dumnezeu. sau temple și altare celeste, vii, fără a cădea însă în adorația lor. Soarele îl venerază înainte de orice. Nu consideră nici o creatură demnă de cinstirea latriei, aceasta fiind rezervată exclusiv lui Dumnezeu. De aceea îi slujesc numai Lui... În soare, ei contemplă pe Dumnezeu, cunoscîndu-l și numindu-l

semnul, chipul lui Dumnezeu, ființa vie din care au izvorât lumina, căldura, viața, fertilitatea și toate bunurile aflate pe pământ". (p. 99). Solarienii declară: "... sîntem obligați numai lui Dumnezeu, ca unui părinte și avem datoria să recunoaștem toate lucrurile drept opera Sa. Ei cred cu toată convingerea în nemurirea sufletelor, asociindu-le după moarte cu îngerii buni sau răi". (p. 101).

Regula principală de viață a solarienilor este de inspirație evanghelică. (Mat. 7, 12). Solarianul evită răul și merge pe drumul cel bun „dacă urmărește și aprofundează opera lui Dumnezeu și dacă respectă cuvîntul Lui, comportîndu-se în actele sale după preceptul filozofic: Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face; și ce vrei să vă facă vouă alții, face-ți-le și voi lor". (p. 104).

Considerații finale. Lăsînd la o parte structura politică aristocratică a statului ideal campanellian, ca și ideea cu totul fantezistă a desființării familiei monogamice, la care se adaugă o serie de detalii de organizare nu mai puțin fanteziste și naive, precum și slabul accent pus pe rolul tehnicii în producție și mărginirea la o economie relativ înapoiată, fără afirmarea necesității unui continuu progres social, cu toată întinsa cultivare a științei și artei, concepția lui Tommaso Campanella asupra statului ideal cuprinde și multe și importante elemente pozitive, progresiste, ca proprietatea colectivă a mijloacelor de producție, desființarea inegalităților sociale, prețuirea muncii și suprimarea prăpastiei dintre munca intelectuală și cea fizică, difuzarea cea mai largă a culturii, repartizarea rațională a muncii și a produselor ei, principiul republican, principiul eligibilității după merit în funcții sociale, primatul socialului asupra individualului, prețuirea valorilor spirituale, toleranța religioasă, etc., care — fără amănuntele utopice ce le însoțesc adesea — fac din acest gînditor utonist un premergător al celei mai înaintate concepții sociale contemporane.

Utopiștii au reprezentat năzuințele păturilor de jos ale poporului, însă nu în aceeași formă. Thomas Morus era adeptul monarhiei democratice, conducătorul statului fiind ales pe viață; Tommaso Campanella, influențat de Platon care visa o republică în frunte cu o aristocrație intelectuală, cu filozofi, va păstra ideea platonice a elitelor intelectuale, dar va democratiza întreaga structură a statului prin ridicarea culturală a maselor și prin adoptarea hotărîtă a principiului republican.

„In doctrina lui Thomas Morus și în cea a lui Tommaso Campanella, care au emis primele utopii socialiste încă în perioade acumulării primitive a capitalului, s-au oglindit revendicările progresiste ale păturilor de jos ale poporului cu privire la instaurarea deplinei egalități, a bunăstării, a păcii, cu privire la dezvoltarea forțelor spirituale ale omenirii. Prin aceasta, gânditorii amintiți ocupă un loc de onoare în istoria doctrinelor socialiste, în dezvoltarea gândirii sociale înaintate”¹⁷⁾.

17) *Istoria filozofiei* — operă colectivă — trad. rom. din limba rusă, Ed. științifică, București 1958, vol. I, p. 279.

PORUNCA MUNCII

„Dumnezeu a așezat pe om în rai
ca să-l lucreze” Geneză 2, 15.

Aceste cuvinte biblice reprezintă porunca pe care Dumnezeu a dat-o lui Adam în momentul când l-a așezat în rai. Este porunca muncii pe care noul viețuitor trebuia să o îndeplinească, ca una care exprimă voia atotșfintă a lui Dumnezeu.

Despre muncă, indiferent de forma și de modul în care s-a făcut sau se face, se poate vorbi în tot cursul istoriei omenirii. Și aceasta mai ales astăzi când ni s-a dat să trăim într-o epocă de mărețe înfrățiri. Cei ce trăim în acest veac ziditor de viață nouă, simțim uimiți și copleșiți de forța care se desfășoară și prefăce fața pământului, construind altă lume și alt chip al omenirii. Este forța creatoare a muncii atotstăpînitoare pe întreaga fața pământului, al cărei imn de biruință răsună în toate colțurile lumii. Munca este deviza zilelor noastre. Avîntul și forța ei fac să se adevărească cuvintele Sf. Scripturi că omul e născut pentru muncă (Iov 5, 7) și munca este rînduită lui de Dumnezeu (Sirah 7, 16).

Dumnezeul nostru este Dumnezeul creației. „Tatăl Meu lucrează și eu lucrez”; și „Fiul face de asemenea pe acelea pe care vede că Tatăl le face” (Ioan 5, 19). Simțim zidiți după modelul lui Dumnezeu și avem în formă creată tot ceea ce Dumnezeu are în formă necreată. Cum este Dumnezeu, trebuie să fim și noi. Și Dumnezeu ne-a ajutat ca să devenim asemenea Lui întru toate.

Am fost creați de Dumnezeu pentru a fi activi ca și modelul nostru, pentru a munci. La activitate, la muncă ne împinge natura noastră. Fără muncă n-am fi avut istoria noastră, am fi rămas ca și celelalte viețuitoare pe o treaptă inferioară de viață. Munca ne-a fost singurul mijloc prin care am depășit aceste viețuitoare și ne-a ajutat să ajungem pe un pedestal mai înalt de viață, cultură și civilizație.

Munca este rînduită prin creație și începe odată cu așezarea în rai, când Dumnezeu a dat și porunca „ca să fie lucrat” (Geneză 2, 15). După viața sa spiritual-morală, Adam avea ca scop al vieții sale asemănarea cu Dumnezeu pînă la îndumnezeire. Pe lingă acest scop, el a avut o misiune legată

și de viața sa trupească, sintetizată tocmai în porunca de a lucra raiul. Această poruncă ne arată că munca este de origine divină, că este veche ca și omul. De când există el există și munca, ceea ce înseamnă că omul a muncit din primele clipe ale vieții și că istoria vieții lui este și istoria muncii sale.

Și într-adevăr, Adam chiar din momentul apariției sale ca ființă vie a început activitatea fizică — lucrarea pământului și activitatea spirituală, dând nume tuturor animalelor. În rai, prin urmare, viața lui era activă și se clădea numai pe muncă. Rostul, sensul și scopul vieții sale îl găsea tocmai în această activitate ziditoare. Raiul l-a primit nu pentru trândăvie, ci anume pentru muncă. Din acest motiv nu se poate admite părerea după care Adam ar fi găsit în rai toate de-a gata, fără nici un fel de muncă și că așezarea lui în acest loc de fericire ar fi fost pentru el o ocazie de a duce o viață lipsită de orice activitate, de orice muncă. O asemenea părere îngustă trebuie respinsă.

Raiul are un înțeles mai larg decât o simplă grădină obișnuită. Sf. Scriptură ne spune că în rai existau animale, pasări, dealuri și văi, ape curgătoare și priveriști minunate (Geneza 2, 8—14). Cu un cuvânt raiul cuprindea întreaga natură din care făcea parte și cel creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Cei ce resping necesitatea muncii în rai, în înțelesul său mai restrâns, resping și necesitatea muncii în raiul înțelesului său mai larg. Pentru unii ca aceștia, munca în raiul înțeles ca întreaga natură nu are rost, pentru că insul n-ar mai avea ce să lucreze și pentru că prin munca lui nu adaugă nimic la opera Creatorului, care este bună sau chiar foarte bună (Genezie 1, 31). După această părere, perfecțiune creației dumnezeiești ar face că munca în rai să-și piardă caracterul său de necesitate, declarând-o fără nici un rost.

Intr-adevăr, Adam și urmașii lui ca ființe mărginite nu erau chemați ca prin munca lor să îmbunătățească ceva acolo unde pe toate mîna lui Dumnezeu le-a desăvîrșit. Totuși, în Scriptură se poruncește celor așezați în rai anume ca să-l lucreze. Această poruncă biblică ne arată că munca este mijlocul prin care se continuă și se desăvîrșește, pe plan omnesc, opera de creație a lui Dumnezeu; că viața în rai a fost activitate, muncă, nicidecum o stare de veșnică trîndăvie și odihnă, dublată de un trai îmbelșugat în mijlocul unei naturi darnice peste măsură.

Potrivit învățăturii Bisericii, făptura lui Dumnezeu a fost așezată în rai nu ca să se odihnească, ci să muncească. Munca a fost un fapt real și realitatea ei o confirmă descrierea lui Moisi. Termenii biblici care exprimă voia lui Dumnezeu ca

să se lucreze raiul, redau astfel o stare de fapt și pentru om absolut naturală și necesară, posibilă și plăcută.

Munca este o lege naturală. Dumnezeu a sădit în sufletul creaturii sale imboldul spre activitate și perfecționare. Activitatea este mișcarea naturală a fiecărei ființe. Iată și motivul pentru care este imposibil ca ființa umană să fie lipsită de activitate naturală. Viața fără activitate, fără muncă, n-are nici un sens și nici un rost. Munca și omul sînt noțiuni nedespărțite. Munca ține de existența omenească, de natura omului însăși; este un act propriu și specific uman. Ea apelează la puterile omului, pe care le pune în funcțiunea lor firească. Pentru omul paradisiac munca era o stare naturală, era desfășurarea firească a energiilor sale proprii. Adam simțea în el energii omenești ridicîndu-se din adîncimea naturii sale, pulsînd cu putere și cerîndu-se folosite și valorificate.

Munca în rai avea rostul ei; era necesară din mai multe puncte de vedere. Activitatea omului, munca lui, este o condiție necesară a ființei omenești. Viața pe care Adam a primit-o prin puterea creatoare a lui Dumnezeu îl obliga la muncă. Pentru Adam munca era o condiție pentru susținerea vieții, un mijloc eficient pentru asigurarea existenței, cît și pentru dezvoltarea și perfecționarea puterilor sale trupesti și sufletești.

Dar, oare porunca muncii a fost împlinită în rai? Nu cumva au lipsit condițiile necesare pentru împlinirea ei? Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi decît afirmativ. Pentru desfășurarea muncii în rai au fost date toate condițiile. Dumnezeu a rînduit ca raiul să fie nu numai stare spirituală, ci și stare materială în care Adam avea posibilitatea să muncească, avînd pe lîngă efortul său propriu și ajutorul lui Dumnezeu, iar omul a fost capabil de muncă, fiind creat în stare de maturitate și cu puteri trupesti depline.

Raiul oferea lui Adam toate condițiile necesare pentru desfășurarea procesului de muncă, fără îndoială că într-o formă mai simplă decît astăzi. După afirmația Sf. Ioan Damaschin, împărtășită de cei mai mulți Sf. Părinți, „locașul preasfințit al omului a fost creat corporal și spiritual, potrivit cu natura omului creat. În cel material Adam sălășluia cu trupul pe pămînt, dar cu sufletul trăia împreună cu îngerii, cultivînd gînduri dumnezeiești și hrănindu-se cu ele. Raiul are o climă temperată și este luminat de un aer foarte fin și foarte curat, acoperit cu plante veșnic înflorite, plin de miros cu bună mireasmă, umplut de lumină, depășind noțiunea oricărei frumuseți și podoabe sensibile; un ținut cu adevărat dumnezeiesc și o locuință vrednică de cel făcut după chipul lui Dumnezeu”.

Pe lângă toate acestea, pentru progresul material și spiritual al făpturii Sale Dumnezeu i-a acordat și ajutorul Său neîntrerupt. Sf. Ioan Damaschinul spune că „Dumnezeu după ce a creat pe om îi dăruie harul său dumnezeiesc și prin aceasta l-a pus în comuniune cu Sine”. Munca omului în rai se desfășura astfel sub puterea ocrotitoare a harului, care-i procura elan în suflet și vigoare în brațe.

Cît privește pe om, acesta era capabil de a muncii pentru că a fost creat nu în starea copilăriei, în care ar fi fost incapabil de muncă, ci în starea naturalității deplină și a conștiinței de sine, stare în care înțelegea rostul oricărei activități pe care trebuia să o desfășoare.

Împlinirea poruncii de a muncii era posibilă și din alte motive. Adam a primit din partea lui Dumnezeu daruri și perfecțiuni care s-au resfrînt și asupra corpului său, dîndu-i putere pentru orice muncă necesară în rai. În minunata lui alcătuire, corpul lui Adam n-avea nici o scădere. „Imbrăcat cu tărie” (Sirah 17, 3), el era sănătos, scutit de boale, de suferințe și chiar de moarte, dacă ținea porunca lui Dumnezeu (Geneză 2, 17). Rezultă de aci că virtutea lui Adam și puterile lui trupești nu l-au împiedicat de la exercitarea muncii în rai, din contră l-au ajutat favorabil în acest scop.

Munca în rai, fără îndoială, avea și calitățile ei deosebite. Calitatea muncii paradisiace depindea exclusiv de condițiile și mediul sfînt în care se desfășura. Dumnezeu a recomandat munca, în special munca pămîntului, nu ca o sarcină dureroasă, ca o povară, ci ca o plăcută exercitare pentru întărirea puterilor sale fizice și spirituale. Pentru Adam munca era un mijloc de desăvîrșire a personalității sale, era forța prin care se împlinea sensul vieții lui omenești. Acum, în rai, munca era simplă și ușoară, adică potrivită cu trebuințele omului începător al vieții; era o adevărată bucurie și plăcere, îndeplinită de om în mod absolut liber. Calitatea muncii fizice se referă și la munca intelectuală, care s-a exercitat în același mediu și în aceleași condiții.

Porunca muncii, într-adevăr, a fost dată în mod expres numai lui Adam. El a îndeplinit-o pînă la căderea sa în păcat, cînd începe capitolul istoriei sale extra edenice, al vieții pur pămîntene. Cu toate acestea, porunca muncii n-a fost obligatorie numai pentru Adam și n-a fost localizată numai în rai. Dumnezeu a cerut împlinirea ei și după păcatul adamitic (Geneză 3, 10, 23; 5, 29), în stare empirică a istoriei. Porunca muncii a rămas valabilă și permanentă pentru toți urmașii direcți și indirecti ai lui Adam, care aveau obligația să o îndeplinească într-un cadru mai larg și cu folos pe plan universal. Și aceasta pentru motivul că munca, întotdeauna,

și-a dovedit folosul său neprețuit pentru propășirea materială și spirituală a omenirii.

Astăzi mai ales, porunca muncii își prelungește ecoul pe toate meridianele pământului. Munca a devenit regula de viață pentru toți oamenii și pentru toate popoarele lumii care își clădesc viața pe temeliiile ei.

Pr. Ieremia B. Ghita

FAPTELE LUMINII

Duminica VI-a după Paști.

„Din veac nu s-a auzit să fie deschis cineva ochii vreunui orb din naștere”. (Ioan IX, 22). Așa mărturisea orbul din naștere căruia Domnul nostru Iisus Hristos i-a dăruit vederea. Cu toate că fariseii au căutat în diferite chipuri să-l abată de la această mărturisire a puterii dumnezeiești a Binefăcătorului său, el nu înceta să-L mărturisească, iar când Iisus i-a spus că este Fiul lui Dumnezeu a exclamat: „Cred Doamne și s-a închinat Lui”.

Cum era să nu mărturisească el în fața oricui pe Acela care i-a făcut cel mai mare bine, dăruindu-i lumina ochilor? Fără de ea, viața lui era un chin de nedescris. Inchideți numai o clipă ochii și gândiți-vă că nu i-ați mai putea deschide, că n-ați mai putea vedea pe părinți, pe frați, pe copii, florile și lumina zilei și vă veți putea da seama ce gol îngrozitor se naște în suflet, fără lumină... Dar orbul din naștere, care n-a văzut toate acestea și le cunoaște numai în parte, din auzite? El nu cunoștea roadele și binefacerile luminii. Viața lui era o călătorie în întuneric, pînă cînd a trecut Iisus pe lângă el și l-a vindecat.

Cu toate că ne aflăm la o depărtare de aproape două mii de ani de la săvîrșirea acestei minuni, totuși ea umple inimile noastre de credință în Domnul nostru Iisus Hristos.

Minunea vindecării orbului din naștere ne dă însă prilejul să grăim despre „Iisus Hristos lumină”. De venirea Domnului nostru Iisus Hristos nu s-a bucurat numai cîțiva bolnavi trupește din acea vreme. Evaghelia adusă de El este vestea cea bună a mîntuirii pentru toți cei ce cred în El, pînă la sfîrșitul veacului. Aici este minunea care ne copleșește parcă și mai mult. Iisus este lumină. Acest adevăr pentru toate veacurile l-a spus însuși El, cînd a zis: „Eu sînt lumina lumii. Cel ce-mi urmează nu va umbla în întunec, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12). Înainte de patima Sa mîntuitoare, Dom-

nul a zis: „Eu lumină am venit în lume, ca oricine crede în Mine să nu rămână în întunec” (Ioan 13, 46). Iar mulțimilor care îl urmau le zicea: Credeți în lumină, ca fii ai luminii să fiți”.

Așa dar, adevărul cel mare, descoperit nouă prin Evanghelie este acesta: „Iisus este lumină”. El este lumina care ne-a scos din „întunericul și umbra morții”. Evanghelia Domnului a adus sufletelor însetate de credință, de iubire, de dreptate și pace, o lumină nouă. Acolo unde a apărut Evanghelia Domnului viața s-a umplut de bucurie și s-a luminat. El ne-a slobozit din robia păcatului, care ne despărțea de Tatăl nostru, din cer.

Cu ce vom putea asemăna lumina pe care a adus-o Mîntuitorul? Decarece Sfinții Părinți l-au numit pe Iisus „Soarele vieții”, iar la sărbătoarea venirii Sale în lume Biserica îi cîntă: „Nașterea Ta Hristoase Dumnezeu nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței” vom încerca și noi să asemănăm lumina lui Hristos cu lumina soarelui. De bună seama asemănarea este pe departe de a fi completă, e numai o încercare de a arăta cît de mari sînt binefacerile luminii lui Hristos pentru noi creștinii.

Precum lumina soarelui luminează și încălzește fața pămîntului, cu toate cele ce sînt pe el, tot așa „lumina lui Hristos” luminează și încălzește întinsul cîmp al vieții noastre.

Precum lumina soarelui topește zăpezile troenite pe virfuri și ascunzișuri de munte și distruge atîți microbi vătămători sănătății trupesti, tot așa „lumina lui Hristos”, lăsată să pătrundă în viața noastră, topește munți întregi de păcate și dă putere sufletului să învingă nenumăratele ispite care atacă sănătatea noastră morală.

Precum lumina și căldura soarelui de primăvară cheamă la viață nouă făptura și face să răsară din sînul întunecos al pămîntului semințele îngropate în el, tot astfel, „lumina lui Hristos” face să rodească în viața noastră virtuțile care o împodobesc și o înfrumusețază.

De asemenea, precum lumina soarelui luminează și încălzește făptura, dar lasă loc și celorlalte lumini descoperite de mintea omenească, tot astfel „lumina lui Hristos” nu înlătură „luminile minții” și nu concurează cu ele. Ea le ajută și le călăuzește spre binele tuturor.

Mari și minunate sînt binefacerile luminii lui Hristos în viața noastră. Sf. Evanghelie ce s-a citit azi la dumnezeiasca liturghie ne-a arătat binefacerea adusă de Hristos în „întunericul” provocat de suferință. Intr-adevăr „lumina lui Hristos” risipește întunericul cel de multe feluri al suferințelor. Ea ne arată că adeseori pricina suferinței stă în noi, în căl-

carea legilor morale. Păcatul, în lumina învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos, este izvorul de căpetenie al suferinței. Dar odată intrată suferința în lume, Dumnezeu nu a lăsat-o biruitoare ci a arătat omului calea prin care poate fi biruită și îi dă ajutorul Său să poată ieși biruitor asupra ei. Lumina lui Hristos ne arată cum folosește Dumnezeu cuptorul suferinței spre a se coace în el piinea vieții veșnice. Fotografal se folosește de camera obscură spre a scoate în evidență trăsăturile luminoase ale înfățișării noastre. Dumnezeu îngăduie suferința, dar ne cercetează în vremea ei și ne ajută să ieșim biruitori asupra ei. Iisus a adus în cîmpul vieții omenestii, brăzdat de suferință și de la El am învățat să o punăm cu nădejde izbăvitoare.

Binefacerile luminii lui Hristos le simțim și în bucuriile vieții. Căci sînt și bucurii care ameteșc și întunecă viața, precum sînt lumini orbitoare, care întunecă vederea. Lumina Evangheliei Mîntuitorului ne ajută să alegem bucuriile cele curate și sfinte și să le înlăturăm pe cele rele și păcătoase. Lumina lui Hristos sfințește bucuriile vieții familiare. Ea mîngăie pe cei bolnavi. Luminează și face spornică munca noastră. Ne dă slobozenia din păcat. Odată ce sîntem luminați de Hristos Cel înviat, a cărui dar și putere se revarsă asupra noastră, noi nu mai vrem să slujim păcatului, ci să fim „sloboci” din robia lui. (Romani 6, 6.). Lumina lui Hristos este călăuză pentru cei credincioși, îndreptarul vieții lor, leacul durerii și mireasma bucuriei.

Dumnezeu locuiește întru lumina cea neapropiată, pe care nu l-a văzut nimeni dintre oameni, nici nu poate să-l vadă” precum scrie Sf. Ap. Pavel (I Timotei 6, 16). Dar, din nesfîrșită dragoste față de noi a trimis pe Unul născut Fiul Său, ca să fie lumină, ca să ne arate calea luminii care duce la mîntuire și să ne ajute să mergem pe ea. „El ne-a izbăvit pe noi de sub stăpînirea întunecului și ne-a mutat în împărăția Fiului iubirii Sale” (Col. 1, 13).

Mîntuitorul ne cheamă să trăim în lumina pe care a adus-o. Ca în noaptea de Paști, auzim mereu chemarea: „Veniți de luați lumină”, deoarece în sfintele rugăciuni din vremea postului mare, am auzit adeseori la liturghia darurilor mai înainte sfințite vestirea: „Lumina lui Hristos luminează tuturor”.

Prin Biserica Sa, El ne cheamă să trăim în lumina cerească prin care se risipește întunecul păcatelor. Ne cheamă să ne împărtășim din dragostea de Dumnezeu și de oameni, pe care le-a adus, dragoste care alungă toată vrăjmășia și ura din lume. Ne cheamă să trăim în pacea lui Dumnezeu,

„care covârșește toată mintea”. El ne-a lăsat darul luminii cerești și l-a transmis Sfinților Apostoli, cărora le-a zis: „Voi sînteți lumina lumii”. Prin ei a dat Bisericii Sale marea îndatorire de a purta pînă la sfîrșitul veacurilor flacăra luminii adusă de El și de a-L vesti și împărtăși tuturor celor ce îl caută.

Iată pentru ce viața creștinului se cuvine să fie o viață luminoasă, curată, în afară de întunerecul păcatului, plină de faptele luminii și nu de cele ale întunerecului. Creștinul adevărat este un fiu al luminii, un purtător al luminii lui Hristos.

Datoria noastră creștinească este să trăim în așa fel, să vorbim, să ne purtăm și mai ales să făptuim acele fapte pe care văzîndu-le cei ce sînt împreună cu noi să mărească pe Dumnezeu. „Să lepădăm, deci, lucrurile întunerecului și să ne îmbrăcăm în armele luminii” (Romani 13, 12). Iar armele lumii sînt pacea, dragostea, dreptatea și adevărul. (Ef. 5, 9).

Prof. Dr. Vasile Coman

EXEMPLUL SUTAȘULUI

Duminica IV-a după Rusalii.

Sfînta evanghelie din duminica de astăzi a IV-a după Rusalii ne relatează o nouă faptă minunată săvîrșită de Mîntuitorul Iisus Hristos în orașul Capernaum, unde a vindecat cu puterea Sa dumnezeiască pe slujitorul unui sutaș.

Abia a intrat Iisus în oraș însoțit de Sfinții Apostoli și de credincioși mulți și iată s-a apropiat de El un sutaș, un roman păgîn care-L roagă să-i vindece pe unul din slujitorii săi care: „zăcea în casă bolnav, cumplit chinîndu-se” (Matei 8, 6).

Din convorbirea pe care a avut-o cu sutașul Mîntuitorul a rămas mirat de credința acestuia, credință pe care ne spune, că n-a găsit-o „nici în Israil”. Ca urmare a acestei credințe vii, puternice și lucrătoare, pe care sutașul a manifestat-o în puterea dumnezeiască a lui Iisus, Domnul a vindecat pe omul acestuia cu cuvîntul Său, spunînd sutașului: „Du-te și cum ai crezut, fie ție. Și s-a vindecat sluga sa în acel ceas”. (Mt. 8, 13).

Dacă ne vom îngădui răgazul unor clipe de meditație în legătură cu această faptă minunată, vom constata că ea ne oferă învățăminte folositoare pentru viața noastră creștinească, învățăminte care se cer scoase la lumină.

Nu putem să nu amintim caracterul universal al credinței și învățaturii creștine, care depășind particularismul îngust al lumii vechi, se adresează cu aceeași căldură și dragoste tutu-

ror oamenilor, fără nici o deosebire de limbă, de credință sau de neam.

Nu putem să nu amintim apoi aleasa prețuire și caldă omenie arătată de sutașul de care ne amintește sf. evanghelie, față de un subaltern al său, deși avea un rang înalt, nu uită de unul din ai săi, care se zbătea în ghiarele unei boli incurabile.

Dar, evidențiind cele de mai sus, o întrebare firească se pune și la care vom încerca să răspundem: Ce l-a determinat oare pe sutaș să vină la Iisus, și care au fost etapele ce le-a străbătut el pînă ce a ajuns să se convingă că numai Iisus putea să-i vindece subalternul?

De bună seama că el, care deținea o situație socială atît de înaltă, a avut posibilitatea și mijloacele necesare pentru a căuta vindecarea omului său, și fără îndoială că a făcut uz de toată influența pentru a-și vedea realizată această dorință a sufletului său. Se pare însă că toată strădania i-a fost zadarnică. Cu toate acestea el nu descurajează, și dacă subalternul său n-a putut fi vindecat de cei la care apelase, atunci își va îndrepta pașii spre Cel despre care auzise că învață cum n-a mai învățat nimeni și care face minuni pe care nu le-a făcut nici un muritor, spre Iisus Hristos.

Dar cum să frîgă prejudecățile și barierele ce-l despărțeau pe el de lumea cea nouă, de lumea dragostei și a credinței creștine? Cum să se apropie el de învățătura propovăduită lumii de însuși Fiul lui Dumnezeu?

Sf. Evanghelist Luca, care ne relatează aceiași minune (7, 1—10) ne spune despre sutaș că iubea neamul evreiesc. El va fi ascultat legea talmăcită și predată de dascălii din Capernaum. Cu toate acestea el nu se vede mulțumit, el dorea ceva mai mult, ceva nou, deosebit; sufletul său dorea frămîntătură nouă.

Cu această credință în suflet iată-l pornind pe drumul ce-l va duce la Mintuitorul Iisus Hristos. Iată-l sorbind cu sete învățătura cea nouă, cuvîntul vieții celei veșnice, cuvînt care răsuna, în atmosfera lumii de atunci, ca o chemare și solie de sus, de la Dumnezeu. „Poruncă nouă vă dau: să vă iubiți unul pe altul. Precum v-am iubit eu pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul” (Ioan 13, 34).

Care învățător și făcutor al legii vechi a grăit sau a învățat asemenea Lui? Care a putut spune ca și El: „Eu sînt calea, adevărul, și viața”? Care învățător de lege putea face faptele minunate pe care le-a făcut Iisus și care învățător al legii putea să revendice pentru sine puterea de a porunci duhurilor necurate să iasă din cei pe care puseseră stăpînire, sau să potolească stihiiile naturii dezlănțuite?

De bună seamă că nici unul, pentru că cel ce a învățat poporul, în grai omenesc, adevăruri dumnezeiești, nu era unul din cei mulți tâlcuitori ai legii, ci era însuși Fiul lui Dumnezeu.

Aceasta a fost fără îndoială convingerea fermă și credința puternică care l-a determinat pe sutașul din sf. evanghelie de astăzi să vină la Iisus Hristos, pentru a cere vindecarea subalternului său, pe care-l prețuia și pe care voia să-l ajute să-și dobândească sănătatea. Iar când Mântuitorul îi spune că va veni și-l va vindeca, sutașul îi răspunde: „Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperământul meu, ci numai zi cu cuvîntul și se va vindeca sluga mea”. (vers 8). Cu nespuse și mîntuitoare credință și umilință, ce suflet curat și nobil la acest păgîn?! Ce exemplu edificator pentru noi creștinii care dorim să-L căutăm pe Iisus Hristos, pentru a-L urma pe El și dumnezeiasca Lui învățătură? Ca exemplu de caldă omenie apoi la acest sutaș, omenie din care putem și noi creștinii lua pildă de urmat în viață.

Să ne străduim așa dar asemeni sutașului, pentru a-L căuta pe Mîntuitorul Iisus Hristos, ca El să ne vindecă de tot păcatul și de răul care ne umbrește și ne întinează viața noastră sufletească.

Să avem și noi credința vie și puternică a sutașului, credință care are putere să ne apropie de Dumnezeu și de semenul nostru oricine ar fi el.

Această credință ne va da putere să ne ridicăm tot mai sus, pe calea desăvîșirii și a mîntuirii noastre sufletești, pe calea care ne apropie tot mai mult de toți semenii noștri, pentru a fi unii pentru alții exemplu de: dragoste curată, de omenie, de prețuire, de înfrățire, de unire și de pașnică convingere.

Pr. Alexandru Bălaș

DUMNEZEIREA MÎNTUITORULUI IISUS HRISTOS

Duminica VII-a după Rusalii

În părțile Cezareei lui Filip fiind, cetate situată aproape de hotarele Siriei, la un moment dat Mîntuitorul Iisus Hristos întreabă pe Ucenicii Săi: „Cine-mi zice oamenii că sînt eu, Fiul Omului”. La această întrebare, prin gura Sf. Petru, Ucenicii Domnului răspund: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu”. (Matei 16, 13, 16). În continuarea acestei convorbiri, Mîntuitorul Iisus Hristos arată Ucenicilor și nouă tuturor creștinilor, că „pe această piatră — mărturisită de Petru — voi zidi Biserica mea și porțile iadului nu o vor birui pe ea” (Matei 16, 18).

Dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos, această piatră sau stîncă de neclintit despre care a vorbit Sf. Apostol Petru în numele tuturor Apostolilor, constituite cu adevărat învățătura de temelie a Bisericii noastre creștine; pe acest adevăr se reazimă imensu-i edificiu și pe el îl propovăduiește de la începuturile sale.

Sf. evanghele de astăzi în care Mântuitorul lucrează fapte cu totul minunate, izvorîte din Atotputernicia Sa, pe care văzîndu-le mulțimile exclamau că „niciodată nu s-au mai văzut asemenea lucruri în Israil” (Matei 9, 33) — ne oferă prilej potrivit de a zăbovi puțin asupra dumnezeirii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

De la început trebuie să spunem că venirea Mântuitorului Iisus Hristos în lume nu a fost întimplătoare, ca a unui ins oarecare, ci calea venirii Lui a fost pregătită cu mii de ani înainte. Profetii Vechiului Testament, luminați fiind de Cel Prea Înalt, vestesc pe rînd multe din însușirile dumnezeiești ale lui Mesia. Așa se face că încă cu sute de ani înainte de a se naște, viața lui Iisus se putea cunoaște în bună parte. Astfel, profetul Isaia arată nașterea suprafirească, dumnezeiască, a lui Mesia, dintr-o fecioară cînd spune: „Iată fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuil” (Isaia 7, 14). Tot profetul Isaia arată în altă parte însușirile lui Mesia, numindu-l chiar Dumnezeu, în cuvinte ca acestea: „Prunc s-a născut nouă, un fiu s-a dat nouă și se cheamă numele lui: Înger de mare sfat, sfetnic luminat, Dumnezeu tare Domn al păcii, părinte al veacului ce va să fie” (Isaia 9, 5). În Psalmul 109, 1—5 Mesia are însușiri de judecător a toată lumea, iar în Psalmul 2 El este numit direct Fiul lui Dumnezeu: „Fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut”. (Ps. 2, 6).

Toate aceste preziceri și încă alte multe s-au împlinit intru totul în persoana Mântuitorului Iisus Hristos. Pe aceste proorocii despre Sine le avea în vedere Mântuitorul cînd spunea răuvoitorilor și tuturor acelor de rea credință din timpul petrecerii Sale pe pămînt: „Cercetați Scripturile, căci vouă vi se pare că întru ele veți avea viața veșnică și tocmai acelea sînt care mărturisesc pentru mine” (Ioan 5, 39).

Sf. Evanghelist Luca — despre care știm că, înainte de a se apuca să scrie Evanghelia sa, a cercetat și s-a informat cu deamănuntul asupra vieții lui Iisus — ne arată pe larg nașterea suprafirească a Mântuitorului din Fecioara Maria, precum și faptele minunate care s-au petrecut în noaptea nașterii Sale. Cînd Mântuitorul Iisus Hristos a ieșit apoi în

lume, la propovăduire, minunile, aceste fapte ieșite din rîndul celor de toate zilele, au însoțit permanent viața Lui de fiecare zi. „Și străbătea Iisus toate cetățile și satele, ne spune Sf. Evanghelist Matei, învățînd în soboarele lor și propovăduind Evanghelia împărăției și vindecînd toată boala și toată neputința”. (Matei 9, 35).

Aceste fapte mărețe arătau nu numai atotputernicia dumnezeiască a Mîntuitorului Iisus Hristos, ci și dragostea Sa fără de margini față de semeni, față de mulțimile necăjite și împilate în tot felul. Desigur că Sfintele Evanghelii nu ne redau decît o parte din aceste fapte minunate și anume pe cele care au lăsat urme mai adînci în amintirea Sfinților Apostoli. Ele însă mișcau sau impresionau atît de mult mulțimile care îl urmau pe Iisus încît, așa cum se constată și din evanghelia de astăzi, cu totul mirate ziceau că „niciodată nu s-au mai văzut asemenea lucruri în Israil” (Matei 9, 33) și, totodată, se întrebau nedumerite: „Cine este acesta, că și vînturile și marea îl ascultă pe el?” (Matei 8, 27). Peste toate aceste nedumeriri însă, așa cum ne informează Sf. Luca, toți „se bucurau de faptele cele slăvite”, pe care Iisus le făcea în mijlocul lui (Luca 13, 17).

Cea mai de seamă minune însă a Mîntuitorului Iisus Hristos rămîne desigur Invierea Sa din mormîntul pecetluit și păzit, eveniment care umple de lumină, de bucurie și de nădejde întreaga noastră viață creștină. Sf. Ignatie Teoforul, ucenic al Sf. Apostol Ioan, în urmă cu veacuri multe scria magnezienilor ca să fie „pe deplin luminați despre nașterea, despre patima și Invierea (Domnului), care a avut loc în vremea guvernării lui Ponțiu Pilat”, căci toate acestea s-au săvîrșit „cu adevărat și sigur de Iisus Hristos, nădejdea noastră”.

Ca a unuia care cunoaște gîndurile, „căci el știa ce este înăuntrul omului” precum ne spune Sf. Apostol Ioan (2, 25), înțelepciunea Mîntuitorului era recunoscută nu numai de oamenii de bine ai poporului iudeu, ci și de dușmanii Lui, care îl urmăreau pas cu pas, întinzîndu-i fel de fel de curse și punîndu-i o mulțime de întrebări cu intenții viclene de a-l prinde în cuvînt. În felul acesta voiau să-i găsească o pricină pentru a pune mîna pe El și să-l omoare. Dar toate aceste săgeți otrăvitoare nu aveau nici o putere împotriva Celui Atotștiutor, căci Sf. Luca ne informează în această privință: „Ei nu l-au putut prinde cu vorba în fața poporului și, minunîndu-se de răspunsul lui, au tăcut” (Luca 20, 26). Sau cum spune în altă parte: „Și răspunzînd oarecare din cărturari au zis: Învățătorule, bine ai grăit și nu mai îndrăzneau să-l mai între-

be pe el nimeni" (Luca 20, 39—40), căci, „nimenea nu putea să-i răspundă lui un cuvânt", constată și Sf. Apostol Matei (22, 45). Mult grăitor în această privință este, de pildă, și răspunsul pe care Iisus — Domnul îl dă acuzatorilor femeii prinsă în păcat, care socoteau că, punându-i în față un asemenea fapt, îl vor încurea cu totul. Dar la auzul cuvintelor Domnului: „Cel ce este fără de păcat între voi, acela să arunce mai întâi cu piatra în ea" (Ioan 8, 7) — au plecat cu toții, rușinați, unul după altul, căci toți se știau pătați într-un fel oarecare. Pe femeie însă a sfătuit-o ca de acum să nu mai păcătuiască (Ioan 8, 11).

Frumusețea de neîntrecut a parabolilor Domnului nostru Iisus Hristos încă este un semn vădit al înțelepciunii Sale dumnezeiești.

Invățătura Mântuitorului apoi este fără egal; ea captiva mulțimile și captivează și astăzi pe orice creștin care zăbovese cu atenție și inimă bună asupra ei. De aceea, poporul care urma pe Iisus în număr mare nu s-ar mai fi despărțit de El, căci, așa cum ne arată Sf. Evanghelist Matei, „îi învăță pe ei ca cel ce are putere, iar nu ca fariseii și cărturarii lor" (Matei 7, 29). Invățătura Domnului este bogată în conținut și simplă în expunere pentru a fi înțeleasă de toți. Ea luminează mintea, mângâie inima și întărește voința spre lucrarea a tot ce este bun. Sf. Scriptură formează cartea de căpăți a milioane de creștini adevărați, din care se adapă zilnic pentru zidirea lor sufletească și trupească, pentru propășirea binelui.

Un semn luminos al dumnezeirii Mântuitorului Iisus Hristos îl constituie de asemenea și frumusețea Sa duhovnicească, desăvârșita Sa curățenie sufletească sau lipsa oricărui păcat. Lipsa de păcat a Mântuitorului au mărturisit-o chiar neprietenii Lui, când au spus unele ca acestea: „Învățătorule, știm că ești drept și înveți cu adevărat calea lui Dumnezeu și nu-ți pasă de nimeni, că nu cauți la fața oamenilor" (Matei 22, 16). Acest lucru îl atestă mai virtuos Sfinții Săi Apostoli, martorii de zi cu zi ai Domnului. „Voi știți că El (Iisus) s-a arătat ca să ridice păcatele noastre și păcat întru El nu este" — ne spune Sf. Apostol Ioan (I. Ioan 3, 5). „Nici un vicleșug nu s-a aflat în gura Lui, a celui ce n-a săvârșit nici un păcat" — ne încredințează și Sf. Apostol Petru (I. Petru 2, 22). Lipsa de păcat a Mântuitorului ne-o mărturisește și Iuda vânzătorul când spune celor de la care luase cei treizeci de arginți: „Greșit-am de am vindut sînge nevino-vat" (Matei 27, 4) și ne-o spune Domnul însuși, când zice: „Cine din voi mă va vădi de păcat"? (Ioan 8, 46).

Pe lângă aceste dovezi însă, dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos ne este întărită de încă alte mărturii. Astfel, mulțimile care îl urmau cu sete și dragoste, de la început au văzut în Iisus mai mult decât un om și anume: „Un prooroc, puternic în faptă și în cuvânt”, precum citim în *Evanghelia după Luca* (24, 19). „Nu mai credem acum pentru vorba ta — spuneau locuitorii din Sihem femeii cu care Iisus stătuse de vorbă la fântâna lui Iacob — ci pentru că înșine am văzut și știm că acesta este adevărat Hristos, Mântuitorul lumii” (*Ioan* 4, 42).

Dumnezeirea lui Iisus o mărturisește Sfinții Săi Ucenici și Apostoli. Astfel, cu un alt prilej decât cel pe care l-am arătat mai la început, spun cu toții: „Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu ești” (*Matei* 14, 33). „După ce în multe rânduri și în multe chipuri a grăit odinioară Dumnezeu părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul (Său)” ne spune Sf. Apostol Pavel (*Evrei* 1, 1). Iar Sf. Apostol Ioan ne încredințează și el, că „Fiul lui Dumnezeu a venit și ne-a dat nouă pricepere ca să cunoaștem pe Dumnezeul cel adevărat și să fim întru El, (adică) întru Iisus Hristos, Fiul Lui” (*I Ioan* 5, 20).

Despre dumnezeirea Sa, despre originea Sa divină, ne vorbește apoi Mântuitorul însuși în cuvinte ca acestea: „Eu sînt lumina lumii” (*Ioan* 8, 12); „Eu sînt calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine de la Tatăl fără numai prin mine” (*Ioan* 14, 6). „Eu sînt (Mesia), cel ce grăiesc cu tine” — îi spune femeii samarince (*Ioan* 4, 26) și „cel ce m-a văzut pe mine a văzut pe Tatăl” (*Ioan* 14, 9), căci „Eu și Tatăl una sîntem” (*Ioan* 10, 30).

În sfîrșit, mărturie supremă despre dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos ne dă Dumnezeu-Tatăl, atunci cînd în urechile celor trei apostoli, care însoțeau pe Domnul în muntele Taborului, au răsunat cuvintele: „Acesta este Fiul meu cel iubit întru care bine am voit, pe acesta să-L ascultați!” (*Matei* 17, 5).

Avînd mereu în față aceste temeuri sau mărturii și încă multe altele pe care nu le-am cuprins în acest cuvînt, Biserica noastră propovăduiește de la începuturile ei dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ca învățătura ei centrală. Iar cînd mai tîrziu, rătăciții de la credință au încercat să sfîlcească acest adevăr, Sfinții Părinți, adunați în mari soboare, l-au apărut cu toată tăria și, aceste temeuri avîndu-le în vedere și încă altele, au statornicit pentru totdeauna învățătura că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl — așa cum o găsim formulată în simbolul credinței.

Avînd deci atîtea mărturii vom spune cu unul din Apostolii Domnului că noi „știm cui credem”. Această credință însă în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, trebuie să ne fie adînc înrădăcinată în ființa noastră; ea trebuie să fie vie și lucrătoare.

Să ne străduim, așa dar, a cunoaște cît mai bine voia Domnului nostru Iisus Hristos și a-i împlini întocmai poruncile Sale dumnezeiești, fiind, adică, oameni ai muncii creatoare, oameni ai dragostei și ai păcii în lume, căutînd și lucrînd numai și numai binele, căci numai în felul acesta credința noastră își primește cuvenita importanță.

Diacon Gheorghe Papuc

„DAȚI-LE VOI SĂ MÂNINCE”

Duminica VIII-a după Rusalii

Evangelhia cuprinde, îndeobște lucruri pe care slujitorii altarului sînt dator să le facă cunoscute credincioșilor, pentru ai îndruma și a-i face următori povețelor sfinte. Ea cuprinde însă cîteodată, îndrumări chiar pentru acești slujitori sfințiți care au și ei nevoie, din cînd în cînd, să fie îndrumați în lucrul cel bun. Drumul propoveduirii evanghelice are nevoie de popasuri în care păstorii sufletești însiși, trebuie să-și cerceteze calea și să-și adune puterile pentru a porni înainte.

În această privință, minunea înmulțirii pîinilor și a peștilor în pustiu de către Iisus, este nu numai dovada puterii sale supraceresti ci mai ales imbold călăuzitor pentru preoți și credincioși în lupta pentru trai.

Toată lumea cunoaște minunea și împrejurările în care s-a produs. Puțini însă se vor fi oprit mai îndelung asupra unor anumite momente din această împrejurare. Lucrul acesta este trebuit fiindcă nu-i deajuns a ști s-au a crede că Iisus a săturat 5.000 de oameni cu 5 pîini și 2 pești mai rămînînd încă 12 coșuri de fărămituri, ci trebuie să cunoaștem în ce împrejurări a făcut El această faptă minunată și de ce a făcut-o?

Ceea ce mai ales ne-am obișnuit a lăsa la o parte din această întîmplare este mai întîi faptul că Iisus se retrăsese într-un loc pustiu și că mulți s-au dus totuși după dînsul. Deci, iată credincioși, care, rîvnind lumina înfruntă greutățile pustiuului pentru a primi această lumină. În mulțimea care-l ascultă erau apoi și unii bolnavi pe care Iisus din milă pentru suferința lor îi tămăduiește. Deci iată pildă de bună-tate harică care nu stă nepăsătoare în fața nenorocirilor.

În sfârșit mai trebuie subliniat faptul că fiind seara, locul pustiu și lumea flămândă, Apostolii previn și sfătuiesc pe Învățător a da drumul credincioșilor să meargă în satele vecine, pentru a-și procura merinde, lucru la care Iisus se împotrivește și spune:

„Dați-le voi să mănânce” după care urmează faptul cunoscut al înmulțirii minunate.

Să ne oprim puțin asupra acestui răspuns în care Mîntuitorul a vrut parcă să adauge și puțină dojană pentru ucenicii Săi.

De ce spune El: „dați-le voi să mănânce”, și apoi înmulțește pîinea? Ca să dea prilejul unei minuni? Ar fi nedemn de presupus.

Nu! Rîvna ascultătorilor Il mișcase. Niște credincioși care jertfiseră o zi ca să asculte cuvîntul mîntuirii, trebuiau ajutați în cele pămîntești prin care trăiau pentru a se mîntui. Nu spuse El că pentru cine caută „mai întîi împărăția lui Dumnezeu toate celelalte se adaugă”.

„Toate ce s-au scris pentru înțelepciunea noastră s-au scris” — spune Apostolul Pavel (Rom. 15, 4). Desigur că această împrejurare nu este fără un adînc înțeles pentru noi cei de azi. Muștrarea se adresează de fapt și nouă care, nu trebuie să lăsăm credincioșii fără ajutor în nevoile lor trupești.

Dar cînd Mîntuitorul se adresează ucenicilor Săi, spunîndu-le să dea ei de mîncare mulțimii, ei spun că nu au decît 5 pîini și 2 pești. Totuși sub senmul binecuvîntării Dumnezeiești acestea se înmulțesc în așa măsură încît toată mulțimea se satură, mai rămînînd la sfîrșit și 12 coșuri de fărîmituri.

Fapta aceasta a Domnului cunoscută în istoria evanghelică sub numele de minunea înmulțirii celor 5 pîini și 2 pești urma să întărească împreună cu alte multe fapte minunate din viața Sa, dumnezeirea Mîntuitorului Iisus Hristos. O deosebită importanță au pentru noi însă, cuvintele care ne arată că fărîmiturile cari au rămas de la masa mulțimii săturată în chip minunat nefiind aruncate ci dimpotrivă au fost adunate cu multă grijă.

Asupra acestui lucru să insistăm în cele ce urmează.

După învățătura creștină Dumnezeu este Acela care „ră-sare soarele peste cei răi și peste cei buni și plouă peste cei drepiți și peste cei nedrepiți? (Matei 4, 45). Toate darurile toate binecuvîntările și toată bunătatea ne vin astfel, de la Dumnezeu. El este cel ce ne dă „pîinea noastră cea de toate zilele”. Aceasta nu însemnează însă ca noi să așteptăm să ne vină totul de-a gata și încrezători în purtarea de grijă a lui

Dumnezeu să nu mai facem nimic. Când Mîntuitorul atrage atenția celor din jurul Său asupra păsărilor cerului, despre care spune că: „Nici nu seamănă, nici nu secără, nici adună în grîinare și tatăl vostru cel ceresc le hrănește” (Matei 6, 26) și cînd le spune: „priviți la crinii cîmpului cum cresc, ei nu se ostensec, nici nu torc și zic vouă că nici Solomon în toată mărișoara sa nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia” (Matei 6, 28, 29). El nu le spune să nu lucreze și să nu muncească ci numai le arată că patima de îmbogățire și de îngrămădire de averi este potrivnică omului adevărat, care e bine totdeauna să se mulțumească cu ceea ce e de trebuință iar din prisosul său să dea și semenului.

„Fărimiturile” înseamnă tocmai lucrul care ne prisosește și care poate fi întrebuințat spre folosul aproapelui. De aceea ele nu trebuiesc aruncate cînd cu ele se pot acoperi atîtea nevoi.

În iconomia mîntuirii noastre personale rostul „fărimiturilor” acestora este deosebit de mare. Ele sunt economiile noastre cu care ne cîștigăm comoară de fapte bune. A avea din belsug și a nu ne gîndi la semenul nostru înseamnă a săvîrși unul din păcatele cele mai mari căci tapta de dragoste față de aproapele este faptă de dragoste către Dumnezeu. A avea din belsug și a ajuta pe aproapele nici nu este o virtute de seamă. Căci din punct de vedere creștin cel ce are, dator este să ajute pe semenul său.

Virtutea este cu adevărat atunci cînd din puținul tău, din ceea ce îți este neapărat trebuincios, rupi o parte, iar atunci cînd te lipsești pe tine însuți de ceea ce ai trebuință pentru ca să ajuți pe altul, te-ai înfrînit cu sfințenia. Bănuți văduvei aruncați în cutia templului au avut mult mai multă valoare, ne spune Mîntuitorul decît suma de bani pusă în aceeași cutie de bogătașul care trecuse înaintea ei: „Toți aceia din prisosul lor au aruncat; iar aceasta din lipsa ei a aruncat tot cît a avut, tot avutul ei” (Marcu 12, 44).

Dar dacă în viața individuală rostul economiilor este atît de mare în viața colectivă economiile își au o importanță deosebită. Cînd ideile de bun personal este înlocuită cu ideia de bun colectiv, cînd instrumentele de muncă nu mai aparțin unui număr restrîns de profitori ci colectivității și cînd produsul muncii nu se mai adună în buzunarele fără fund ale acumulatorilor de averi ci se răsfrîng asupra întregii colectivități, economiile înseamnă grija de sporirea bunurilor colectivității și grija ca acestea să nu se irosească în zadar. Avîntul pe care l-au luat astăzi întrecerile în economii este o dovadă de grija pentru bunul obștesc în care este educată noua generație a oamenilor muncii. El este cheazășie că

drumul nou pe care a apucat societatea noastră este cel adevărat singurul care poate duce la o viață mai bună și mai fericită pentru toată lumea.

Prieteni ai omenirii sînt numai aceia care contribuie cu ajutorarea din economiile proprii, ori unde nevoia o cere, din dragostea de a vedea suferințele și lipsurile înpuținate.

Asmenea prieteni ai omenirii și frați plini de iubire și de compasiune ai semenilor noștri ne cere și nouă Biserica să fim. Ea a cultivat de-alungul vremurilor virtutea ajutorării aproapelui ca nimeni altul ea a învățat pe credincioșii ei că numai atunci împărăția lui Dumnezeu coboară pe pămînt cînd în sufletele lor stăpînește Mîntuitorul și că Mîntuitorul nu poate avea sălaş acolo unde lipsește iubirea de aproapele.

Ca să cultive virtutea aceasta a ajutorării aproapelui, independent de starea materială a credinciosului care trebuie să facă actul de ajutorare, Biserica creștină încă din vechime au rînduit ca printre epitiimiile ce le dă credincioșilor săi să o dea și pe aceia de a postii una sau mai multe zile pentru ca economiile ce le realizează din aceasta să le întrebuințeze pentru ajutorarea celor ce sunt mai lipsiți ca ei. Ea ne-a învățat să întrebuințăm cum nu se poate mai bine „fărimiturile” care cad de la masa noastră strîngîndu-le cu grijă și transformîndu-le în mijloc de ajutorare pentru semenul nostru și de dobîndirea de fapte bune pentru noi.

Să nu îngropăm talantul nostru pentru motivul că nu avem mai mult și să nu desnădăjduim niciodată cînd avem numai 5 pîini. Să dăm cu tot sufletul ceea ce avem și iubirea va înmulți la nesfîrșit darul nostru smerit.

Muncind cu rîvnă la locurile unde au fost rînduiți și ajutînd cu economiile noastre pe cei ce au trebuință, vom bine-merita de la Dumnezeu și de la oameni.

Fie ca minunea înmulțirii celor 5 pîini și 2 pești despre care vorbește sf. evanghelie de astăzi să întărească și să dea nou avînt credinței noastre și ca gîndul la coșurile de fărimituri care au fost adunate cu grijă după săturarea multimilor, să încălzească și să înaripeze dragostea noastră de a veni clipă de clipă în ajutorul semenilor noștri cu prisosul nostru ori cît de mic pe care să-l adunăm cu grijă transformîndu-l astfel în comoare de fapte bune pentru noi.

Pr. Dimitrie Anuțoiu

ÎN LUMINA TABORULUI

Schimbarea la față a Domnului

Mare este puterea lui Hristos Dumnezeu care ni se descopere azi, cînd prăznuim cu cîntări evlavioase Schimbarea

la Față. Să ne apropiem cu pietate de sfânta minune, izvor de lumină și tărie pentru viața creștină ca să vedem cum și pentru ce o săvârșește Domnul și ce învățături putem lua.

Venea vremea ca Domnul să pătimească și să moară pe crucea pentru mântuirea noastră. El spusese Apostolilor că va fi prins și batjocorit, chinuit și răstignit în Ierusalim, dar va învia a treia zi. Vestirea patimilor a umplut inima lor de tristețe și teama a cuprins sufletul lor cu îndoiala că n-ar fi Mesia cel așteptat. Pentru ca să le întărească credința că este cu adevărat Mesia Izbăvitorul și să nu se lapede de El în fața crucii, Domnul a dat Apostolilor — și nouă tuturor — un semn al dumnezeirii Sale, schimbându-se la față (Mt. 17, 1—9; Mc. 9, 2; Lc. 9, 28).

După o săptămână de la prevestirea patimilor Sale, El s-a retras ca să se reculeagă și să se roage. A luat cu Sine pe cei mai iubiți Apostoli: Petru, Iacob și Ioan și s-au suit în muntele Taborului. Apoi, despărțindu-Se puțin de ei, se ruga Tatălui ceresc; și „s-a schimbat la față înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele, iar hainele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și s-au arătat lor Moisi și Ilie vorbind cu El” (Mt. 17, 2—3). Coplesii de bucurie, Apostolii ar fi dorit să rămână acolo pe veci. De aceea Petru exclamă: „Doamne, bine este nouă să fim aici. De voiești, să facem trei colibi: Ție una, și lui Moisi una și lui Ilie una” (v. 4). Și pe când grăiau ei, iată un nor luminos i-a umbrît și iată glas din nor, zicînd: Acesta „este Fiul meu cel iubit întru care am binevoit, de acesta să ascultați” (v. 6). Acest glas s-a mai auzit odată, la Botezul Domnului, cînd Duhul Sfînt s-a coborît peste El în chip de porumbel (Mt. 3, 18). Curînd după aceasta, norul și cei doi prooroci au dispărut, iar Domnul și cei trei Apostoli au rămas singuri. Coborîndu-se din munte, El le-a poruncit să nu spună nimănui vedenia aceasta pînă cînd Fiul Omului va învia din morți” (Mt. 17, 9). Apoi, împreună cu toți Apostolii, Domnul a plecat la Ierusalim spunîndu-le pe drum că „Fiul Omului se va da mai marilor preoților și cărturarilor și-l vor osîndi la moarte. Și-l vor da păgînilor ca să-l batjocorească, să-l bată și să-l răstignească dar a treia zi va învia” (Mt. 20, 17—19). Auzind acestea, Apostolii s-au întristat, căci nu le venea să creadă că va îndura suferințe și dureri atît de mari. Abia după slăvita Înviere, Apostolii și-au adus aminte că toate cele ce a îndurat Domnul au fost scrise în lege și în prooroci și vestite chiar de El la Schimbarea la față.

Intr-una din scrisorile sale Sf. Ap. Pavel zice că toate s-au scris în Scriptură pentru învățatura noastră. Și de fapt, Sf. maică Biserică face pomenirea minunii Schimbării la față cu un îndoit scop educativ.

Cel ce-și pune nădejdea în El, cel ce ascultă și împlinește poruncile Lui, cel ce trăiește în Duhul dragostei Sale și face voia Lui, cel ce îl adoră și-l slujește cu rivnă și devotament „nu se va lipsi de tot binele”. Acesta va lua binecuvântare și dreptate de la Dumnezeu. Cel ce crede puternic în Domnul, va fi răsplătit cu vederea slavei lui Dumnezeu, ca și cei trei Apostoli pe Tabor și desăvârșit va fi vrednic să-L vadă în lumina cea negrăită, în viața viitoare. Condiția esențială a acestei vederi fericite este ca creștinul să fie nepătimitor și împodobit de fapte plăcute lui Dumnezeu; să aibă mintea luminată și inima curată de orice păcat, potrivit cuvântului Său (Mt. 5, 7).

De altă parte, praznicul de azi ne arată puterea de transfigurare a rugăciunii în viața creștinului. Dacă Fiul lui Dumnezeu, care a fost Om desăvârșit și fără de păcat, a simțit nevoia să se retragă în singurătate ca să se întărească în lupta vieții, prin lucrarea rugăciunii și să rămână în comunitate de viață cu Tatăl și cu Sf. Duh, cu atât mai mult avem trebuință de ea noi oamenii păcătoși. Ca și pentru Domnul, rugăciunea are același efect ceresc; ne schimbă fața sufletului, ne luminează și ne întărește ca să câștigăm toată biruința asupra răului. De aceea trebuie să urmăm pilda și îndemnul de rugăciune al Domnului care zice: „Iar tu când te rogi, intră în camera ta și, încuind ușa, roagă-te Tatălui tău întru ascuns și Tatăl tău cel ce vede în ascuns îți va răsplăti la arătare” (Mt. 6, 6).

Mare este taina și puterea rugăciunii! Făcută din adâncul inimii și cu concentrare, ea ne ridică peste ispite și păcate, peste puterile întunecului, ale minciunii și ale răului, ale urii și vrăjmășiei, în împărăția luminii, a adevărului și binelui, a iubirii și a păcii. Rugăciunea curată, făcută în „duh și adevăr” și izvorită din credință și smerenie, luminează fața sufletului și face să strălucească în noi „chipul” lui Dumnezeu tot mai viu și mai puternic până la asemănarea cu El. Ea purifică simțirile, cugetul și voința, sfințește și îndumnezeiește viața, ridică la Dumnezeu și ne leagă de El. Prin rugăciune devenim una cu Dumnezeu, ne facem fiii Săi prin har. În colaborare cu voința noastră, harul divin ne schimbă toată ființa, ne face buni, blinzi, dreți, iubitori, iertători, răbdători, milostivi, cinstiți, dezinteresați etc. pentru că rupe din suflet rădăcina egoismului, izvorul răului. Rugăciunea adevărată înnoiește viața religioasă-morală individuală și colectivă. Ea sădește, crește și face să rodească cugetul bun și voința morală, izvorul faptelor bune. Datorită rugăciunii curate, duhul dragostei lui Hristos cuprinde sufletul ca un rug de foc, arzând neghina tuturor păcatelor și fărădelegilor,

Martorii Schimbării la față a Domnului au fost Moisi, marele legiuitor și Ilie, proroc din Vechiul Testament. Prezența lor la această minune este plină de semnificație. Prin aceasta Dumnezeu Tatăl a voit să arate că Fiul Său este cel mai mare proroc și legiuitor și de El trebuie să ascultăm și viața Lui să o urmăm pentru că El ne-a dat Evanghelia, Legea cea veșnică, Legea harului, a iubirii și a iertării (Ioan 15), în stare să ne schimbe fața sufletului în haină de lumină. Adevărul acesta l-a întărit glasul Părintelui ceresc care L-a numit pe Domnul Fiul Său și ne-a chemat să-I împlinim voia Sa. În cîntări alese, Biserica mărturisește azi că Hristos Mîntuitorul este Dumnezeu adevărat care a grăit cu Moisi pe muntele Sinai spunînd: „Cela ce cu Moisi de demult a grăit prin închipuire în muntele Sinai, zicînd: „Eu sînt Dumnezeu, acesta iarăși astăzi în muntele Tabor să schimbă la față, arătînd chipul cel dintîi cu razele luminii; pentru aceasta, Hristoase, mărim puterea Ta” (Minei—Vernia zilei).

Strălucind pe Tabor „chipul” luminos al lui Adam cel căzut pe care l-a îmbrăcat Hristos Dumnezeu pentru mîntuirea noastră, n -a arătat drumul drept, *urcușul divin* pe care trebuie să mergă fiecare din noi ca să ne îndumnezeim.

În lumina Taborului Domnul ne-a arătat *idealul* vieții creștinești — *îndumnezeirea*; El ne-a descoperit *metoda* pentru realizarea acestui ideal — *retragerea* din fața păcatului și ridicarea sufletului și a inimii la Dumnezeu ca să o facem fericită. În sfîrșit, Domnul ne-a arătat și *mijloacele* pentru atingerea idealului creștin — *rugăciunea, reculegerea, meditația și contemplația*, care ne duc la nepătimire, sfințire și comunitatea de viață cu Dumnezeu. De aceea sîntem datori să facem ca Domnul; să rupem legătura cu păcatul, să ne răstignim patimile și poftele, să urcăm către realizarea îndumnezerii noastre, străduindu-ne să devenim tot mai desăvîrșiți în gînd, în vorbă și fapta plăcută lui Dumnezeu.

Prot. Dr. Simion Radu

PREGĂTIREA PREOTULUI PENTRU SFÎNTA LITURGHIE

Dintre toate serviciile divine, sfânta liturghie, prin caracterul pe care îl are, este nu numai partea centrală a cultului divin, spre care gravitează toate celelalte rânduiri liturgice, dar este singura slujbă prin care se aduce jertfa cea nesîngeroasă a Noului Testament, proorocită încă de profetul Malahia (Mal. I, 11). Ea este serviciul divin prin care se actualizează — după porunca Sa — în mod nesîngeros jertfa de pe cruce a Mîntuitorului, spre pomenirea lui și spre sfîntirea credincioșilor. Ca expresia cea mai înaltă a cultului divin, sfânta liturghie este o rînduială de sfinte rugăciuni, în timpul căreia se săvîrșește și se aduce jertfa cea nesîngeroasă a legii celei noi, înstituită de Mîntuitorul la Cina cea de taină și încredințată Sfinților Apostoli, iar de aceștia urmașilor lor sfințiți (arhierei și preoți), pentru a fi săvîrșită de-a pururea în Biserica creștină, spre pomenirea Lui și spre iertarea păcatelor membrilor Bisericii Sale¹⁾. De aceea, jertfa liturgică se aduce zilnic pe sfintele altare ale Bisericii, iar preotul liturghisitor, îmbrăcat fiind cu harul preoției, este înlocuitorul lui Hristos la aducerea acestei sfinte jertfe.

Sf. Euharistie care se săvîrșește și se aduce la sf. liturghie, este în același timp, atît taină, cît și jertfă adevărată și reală, anume jertfa cea nesîngeroasă a trupului și sîngelui Domnului, după esență fiind, aceeași jertfă ca și jertfa de pe cruce, cu deosebirea că jertfa crucii pe Golgota s-a adus o singură dată, în mod sîngeros, în timp ce, pe sfintele altare ale Bisericii, ea se aduce zilnic, prin rugăciunile preoților, în mod nesîngeros, ca o continuare sau mai exact, ca o actualizare a unicii jertfe de pe cruce²⁾. Precum spune Sf. Simăon al Tesaloniceului, liturghia fiind sfînta jertfă a trupului și sîngelui Domnului, ea exprimă realitatea și veșnicia preoției lui

1) Cf. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Buc., 1952, pag. 256.

2) Cf. H. Andrușos, *Simbolica*, trad. rom. de I. P. Sf. Mitropolit Iustin Moiescu, Craiova, 1955, pag. 291 sq., Dr. Badea Cireșeanu, *Tezaurul liturgic* tom. I, București, 1910 pag. 9 sq. și I. Bria, *Aspectul dogmatic al sf. liturghii*, în rev. „Ortodoxia”, an. IX, nr. 3, iulie—sept. 1957, pag. 408.

Hristos, care nu încetează să se jertfească pentru noi, pînă la sfîrșitul veacurilor³⁾. Jertfa Mîntuitorului de pe cruce rămîne temeiul sfințirii obiective și sacramentale a darurilor, iar preotul liturghisitor în această lucrare tainică, este înlocuitorul lui Hristos.

Dat fiind acest caracter al sf. liturghii, e ușor de înțeles de ce ea constituie nu numai partea centrală a întregului cult al Bisericii noastre, dar e totodată și lucrarea teandrică în care Fiul lui Dumnezeu cel întrupat este mereu prezent în Biserica Sa, prin jertfa euharistică. Această prezență reală și continuă a lui Hristos pe sfintele altare — prezența realizată prin rugăciunile preotului liturghisitor — presupune și pretinde, din partea celor ce săvîrșesc sf. liturghie, o atenție, o pregătire și o grijă deosebită, precum și o apropiere de sfințitul altar cu frică și cu cutremur, precum reiese atît de evident din rugăciunea din timpul cîntării heruvimice. Cuvintele Sf. Vasile cel Mare⁴⁾: „Fii cu luare aminte asupra ta și asupra serviciului pe care l-ai primit, pentru ca să-l îndeplinești cu frică de Dumnezeu. Ți s-a încredințat nu o slujbă pămîntească, ci una cerească, nu o slujbă omenească, ci una îngerească...”, atrag luarea aminte asupra datoriei ce revine tuturor liturghisitorilor nu numai de a se pregăti cu multă grijă pentru săvîrșirea sf. liturghii, ci totodată și asupra datoriei lor de a săvîrși această slujbă în modul cel mai corect, deoarece, părăsirea preotului la preoția Mîntuitorului nu se realizează într-un grad atît de înalt în nici o altă funcție ca în oficiul său de liturghisitor⁵⁾.

Așadar, preoților liturghisitori le revine nu numai obligația de a se pregăti în chip deosebit ori de cîte ori voiesc să săvîrșească sf. liturghie, dar au datoria să officieze această slujbă cu cea mai mare atenție și corectitudine, atît spre a nu nesocoti însemnata jertfă prin care se vor sfinți credincioșii, cît și pentru a nu da pricină de sminteală și poticneală credincioșilor, precum ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel: „Nimănui prin nimic să nu-i aducem sminteală, pentru ca slujba noastră să nu fie defăimată, ci în toate să ne înfățișăm ca slujitori ai lui Dumnezeu” (II Cor. 6, 3—4).

Preotul liturghisitor trebuie să aibă convingerea neștrămutată că el, în puterea harului de a săvîrși cele sfinte, har pe care l-a primit prin taina hirotoniei, este un înlocuitor al

3) I. Bria, *o. c.* pag. 413.

4) În: *Cuvînt cu privire la slujirea preoțească*, Migne, P. G. XXXI, 1684 A.

5) Cf. P. Vintilescu, *Pregătirea sfințitorilor slujitori pentru oficiul liturgic*, în „Biserica Ortodoxă Romînă”, an. LXXVII, nr. 2, febr.—martie 1959, p. 142.

lui Hristos și un urmaș al Sfinților Apostoli întru aducerea sacrificiului celui nesîngeros pe sfintele altare ale bisericilor, de aceea, ori de cîte ori are de săvîrsit slujba sf. liturghii, trebuie să se pregătească în mod deosebit pentru aceasta. Conștiința preotului pentru lucrarea sf. liturghii trebuie să fie angajată de o atare manieră, încît nimic din ceea ce îi prescrie pravila pentru pregătire, să nu fie lăsat la o parte, sau nesocotit. Iată ce spune în această privință, părintele Ioan de Kronstadt: „O preotule, tu trebuie să îi mai presus de alții, să îi mare și să ai toldeana simțăminte alese. Aceasta, pentru marea treptă a tale și a lucrării pe care ești rînduit să o îndeplinești. Drept temei pentru o astfel de ținută este rolul tău de mijlocitor între ziditor și făptură, între Dumnezeu și om, mijlocire înfricoșătoare și atotmîntuitoare. Mai este apoi și rolul de săvîrșitor al celor mai înalte și mai mărețe Taine, chivernisite de către tine pentru mărturisirea și înnoirea lui Hristos. În sprijinul aceluiași temei vin și rugăciunile înălțătoare și atotcuprinzătoare, prin care tu mijlocești pentru toți creștinii, pentru întreaga Biserică a lui Dumnezeu de pe pămînt”⁶⁾.

Calitatea preotului de înlocuitor al lui Hristos la aducerea sfintei jertfe, calitate asupra căreia insistă atît de mult eruditul teolog Nicolae Cabasila⁷⁾ și care îi acordă preotului rolul de „econom al tainelor lui Dumnezeu” (cf. I Cor. 4, 1), rezultă în mod neîndoielnic din cuprinsul uneia dintre cele mai frumoase rugăciuni de la sf. liturghie și anume din rugăciunea din timpul cîntării heruvimice: „Nimeni din cei legați cu poște și cu desfătări trupesti...” În această calitate, participarea preotului la aducerea sfintei jertfe este atît de reală și atît de importantă, încît cuvintele pe care acesta le rostește la timpul cuvenit, în slujba sf. liturghii: „Luați mîncăți, acesta este trupul meu... Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele meu...” sînt rostite în numele și în locul Mîntuitorului, ceea ce înseamnă că în oficiul său de liturghisitor, preotul se găsește într-o astfel de legătură personală și reală cu Mîntuitorul, încît el devine posesorul, prin har, al aceleiași puteri, prin care Mîntuitorul, la Cina cea de taină, a prefăcut plinea și vinul în cinstitul trup și scump sîngele Său⁸⁾. În

6) Apud Pr. Grosu, *Preoția — lucrare cerească, Sfaturi și îndemnuri*. Spicuri după izvoare rusești în rev. „Studii teologice” seria II, nr. 9—10, nov.—dec. 1951, pp. 500—501.

7) Vezi N. Cabasila, *Îlcuirea dumnezeieștii liturghii*, trad. de Prof. E. Braniște, București, 1946, pag. 73 urm. Comp. Ene Braniște, *Explicarea sfintei liturghii după Nicolae Cabasila*, București, 1943, pp. 96—111.

8) Cf. P. Vintîlescu, *Pregătirea sfinților slujitori...*, p. 142.

momentul cind rostește rugăciunea epiclezei, preotul, prin puterea Duhului Sfînt, preface darurile ce sînt puse înainte, pîinea și vinul, în trupul și sîngele Domnului, tot așa și în același fel cum Mintuitorul, prin mulțumire și binecuvîntare, a prefăcut la Cina cea de taină, pîinea și vinul în trupul și sîngele Său.

E de la sine înțeles că această legătură reală dintre preot și Hristos, a cărei expresie este oficiul sacerdotal al preotului, îl obligă pe acesta în primul rînd, la o cunoaștere deplină a rînduiei sf. liturghii, precum și la înțelegerea deplină a sensului diferitelor rugăciuni, ectenii sau invocări din cadrul acesteia. Bineînțeles că acestea sînt în funcție de pregătirea preotului în domeniul liturghiei teoretice și practice, de aceea, dacă preotul n-a putut să-și însușească în acest domeniu în mod deplin, cunoștințele necesare în timpul studiilor sale teologice, este absolut necesar să-și însușească aceste cunoștințe, ca preot, prin studierea temeinică a cărților de specialitate, precum și prin consultarea unor preoți recunoscuți ca buni liturghisitori.

Dar aceasta îl mai obligă pe preot, ori de cîte ori are de săvîrșit sf. liturghie, la o pregătire de altă natură, dar tot pe atît de importantă ca și cea dintîi, anume la o pregătire moral-spirituală internă, ca și la o atitudine și ținută exterioară întru totul potrivit oficiului său. Sf. Vasile cel Mare spune că preotul, mai ales în vremea săvîrșirii unei taine atît de mari, trebuie să fie pătruns de adevărul cuvintelor Sf. Apostol Pavel: „Deci, iubiților, avînd astfel de făgăduințe, să ne curățim de toată întinăciunea trupului și a sufletului, desăvîrșind sfințenia noastră în frica lui Dumnezeu” (II Cor. 7, 1). De aceea, pentru nici un alt serviciu divin, nu se cere preotului o pregătire atît de severă, ca pentru săvîrșirea sf. liturghii⁹⁾.

Pregătirea moral-spirituală a preotului pentru săvîrșirea sf. liturghii cuprinde un îndoit aspect: sufletesc și trupesc. Îndrumările și regulile de care preotul trebuie să ție seama în această privință se cuprind pe scurt, în îndigitările de la începutul capitolului: Rînduiala proskomidiei, din toate edițiile Liturghierului, iar mai pe larg în „Povățuirile” de la sfîrșitul Liturghierului ediția 1956, paragraful 2; în ele se află asemănată și sintetizată disciplina respectată și transmisă nouă de către Sfinții Părinți din veacurile de aur ale creștinismului, așa cum această disciplină a fost înscrisă în cunoscuta Constituție sau Diataxă a patriarhului Constantinopolului Filotei din sec. XIV. În cele ce urmează vom încerca să rezumăm cuprinsul acestora¹⁰⁾.

9) *Id. ibidem*; comp. și Grosu o. c. p. 502—503.

10) Urmăm „Povățuirile” din *Liturghier* ed. 1956, precum și studiile citate ale Păr. P. Vintilescu și P. Grosu.

Pregătirea preotului liturghisitor sub aspect sufletesc trebuie să înceapă de la situația canonică în care se găsește acesta. Deoarece piedica cea mai mare împotriva vredniciei de a săvârși sf. liturghie o constituie oprirea preotului de a săvârși cele sfinte ca și aflarea lui sub blestem ori sub afurisenie de la arhieru, e nevoie ca acesta să primească deslegare de la cel ce l-a legat, căci altfel, dacă va îndrăzni să săvârșască sf. liturghie în această stare, va cădea în păcatul ierosiliei și se va întoarce de la dumnezeiasca slujbă cu îndoit păcat de moarte, făcându-se astfel vinovat trupului și singelui Domnului. De asemenea este cu totul neîngăduit preotului să săvârșască sf. liturghie știindu-se întinat cu păcate grele. În această situație el are datoria de a alerga cât mai neîntârziat la un duhovnic spre a-și mărturisi păcatele și a primi dezlegarea în scaunul mărturisirii, împăcându-se astfel cu Dumnezeu. Dacă preotul săvârșește sf. liturghie întinat fiind cu un păcat greu, mai mare păcat își adaugă, iar împărtășirea cu dumnezeieștile Taine îi va fi lui spre osîndă. Și oare cum va îndrăzni un astfel de preot să înlocuiască pe Hristos la aducerea sfintei jertfe, cînd prin astfel de păcate a înlăturat pe Hristos din sufletul său?

Dar întrucît o mare parte dintre preoții liturghisitori, necotesc această datorie, mărturisindu-se foarte rar, unii chiar la intervale de cîțiva ani, găsesc necesar să citez povățuirile din *Liturghier* privitoare la această îndatorire: „Iar preotul, de-l va vădi pe el cugetul pentru păcat de moarte, să nu îndrăznească a sluji sf. liturghie, pînă cînd nu se va curăți pe sine de păcatul în care se află, cu căință și prin mărturisirea cu gura înaintea părintelui său duhovnicesc, făgăduind că nu se va mai întoarce la păcat. Cînd va îndrăzni a sluji, în păcat de moarte fiind și nu se va mărturisi, și prin pocăință mai înainte nu se va curăți de el, alt păcat de moarte mai greu își agonisește și împărtășirea cu dumnezeieștile Taine, din pricina nevredniciei lui, îi va fi spre judecată și spre osîndă.¹¹⁾ În cazul că nu poate merge imediat la un preot să se mărturisească, din cauza depărtării sau a altor motive întemeiate, dacă are convingerea că a săvârșit un păcat de moarte, are datoria să-și propună ca de îndată ce va putea merge, să nu zăbovească nicidecum, spre a păși la taina mărturisirii, iar înainte de a săvârși sf. liturghie, să facă din tot sufletul făgăduință și căință sinceră, recitînd îndeosebi rugăciunile din Rînduiala Sfintei Împărtășiri. Iar dacă numai în timpul săvîrșirii sf. liturghii își va aduce aminte că este întinat cu vreun păcat de moarte, să se căiască atunci cît îi va sta în

11) Cf. *Liturghier*, București, 1956, „Povățuiri”, paragr. 2 p. 411.

putință, făgăduind că se va mărturisi duhovnicului îndată ce va putea.

Pentru mărturisirea unor astfel de păcate, să nu se rușineze preotul a alerga, pentru a se înfățișa în scaunul mărturisirii, în fața oricărui confrate preot, chiar dacă acesta nu este duhovnicul său obișnuit, știut fiind că și acest confrate adeseori se găsește în aceeași situație, de a alerga la cel mai apropiat preot pentru mărturisire, deși nici acesta nu este duhovnicul obișnuit ales de el. Totuși, având în vedere că alegerea duhovnicului de către preot este în primul rând o problemă de încredere, pentru a se înlătura jena și lipsa de încredere, este bine ca, din bună vreme, preotul să prevină ori să se înțeleagă cu confratele lui mai apropiat, despre necesitatea ce ar putea obveni, de a se mărturisi la el, în scopul de a se curăți de păcatul sau de păcatele ce l-ar face inapt pentru săvârșirea sf. liturghii.

Pe lângă acestea, preotul trebuie să înlătore din sufletul său alte piedici mai mici ce s-ar putea opune la săvârșirea sf. liturghii: supărarea, obsesia unor gânduri sau idei nepotrivite, tulburarea launtrică, trîndăvia sufletească, mîhnirea, zburdarea, ori desfătarea trupestă în vis. În astfel de împrejurări, se recomandă preotului, drept armă de apărare, o scurtă rugăciune, folosită des în exercițiile duhovnicești anume „rugăciunea lui Iisus, care constă din cuvintele:” Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă sau: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, milostiv fii mei, păcătosului”. Cînd gândurile năpădesc în suflet, ea trebuie repetată în gînd, în inimă, neîncetat și cu stăruință, așteptînd alungarea lor prin puterea lui Dumnezeu.¹²⁾

Dacă își va aduce aminte preotul că a supărat ori a nedreptățit pe cineva, iar acela e supărat pe el, sau el însuși ține mînie pe cineva, mai înainte de a săvîrși sf. liturghie, după porunca Domnului (Mt. 5, 23—24), să meargă și să se împace cu fratele său, iar dacă acesta va fi departe și nu va putea face aceasta, iar preotul va fi nevoit să slujească, atunci să-și pună în gînd ca să se împace cu el îndată ce-i va sta în putință și totodată să se căiască pentru această supărare.

Dar preotul nu trebuie să nesocotească nici pregătirea sa din punct de vedere trupeșc. Astfel, în vederea slujirii sf. liturghii, de cu seara trebuie să se rețină de la mîncare și băutură, de la participarea la mese, ospete, petreceri, etc. și în general de la tot ceea ce ar putea provoca ațîțarea poftelor necurate ale trupului. De va fi totuși silit sau nevoit să guste

12) Vezi P. Vintilescu, *o. c.* p. 147.

ceva mâncare sau băutură, aceasta a îngăduit să o facă numai pînă la miezul nopții, căci după aceea începe ziua în care are de săvîrșit sf. liturghie, iar această zi, pînă la împărtășirea cu Sf. Taine, este zi de ajunare.

E cazul de amintit aici că așa numita „oră canonică” a preotului, adică ora 24, deci miezul nopții (în caz că preotul servește sf. liturghie a doua zi), nu e o oră ce indică numai timpul după care e oprit preotului a lua oricce mâncare sau băutură, ci e ora după care preotul se retrage pentru ca, pe de o parte să se odihnească, iar pe de altă parte, să se sustragă și să se înfrîneze de la preocupări și gânduri străine de oficiul său de liturghisitor. Și întru cît ziua în care preotul liturghisește este zi de ajunare pentru el pînă la împărtășirea cu Sf. Taine, este de la sine înțeles că, în acest interval de timp este oprit și fumatul, deoarece și acesta întrerupe ajunul.

Tot de pregătirea trupească a preotului pentru săvîrșirea sf. liturghii — e vorba aici de preoții și diaconii căsătoriți — ține și abținerea de la legătura trupească, cel puțin cu o zi înainte de săvîrșirea sf. liturghii, ca și în ziua în care preotul sau diaconul liturghisește. Această restricție pretinsă de canoanele unor Sf. Părinți, ca și de Sf. Simeon arhiepiscopul Tesalonicului, nu se impune din pricina faptului că legătura trupească a preotului căsătorit ar fi un păcat, ci numai pentru disciplinarea pornirilor trupesti, ca și pentru incompatibilitatea dintre satisfacțiile pe care le oferă plăcerile trupesti și satisfacțiile slujirii duhovnicești, precum și pentru ajunarea ce trebuie să premerge săvîrșirii sf. liturghii.

Chiar dacă preotul nu se știe întinat cu păcate grele, el trebuie să se curățească prin căință și de păcatele mai ușoare pe care le-a făcut, de asemenea trebuie să fie curat în cuget de orice gânduri, porniri ori poftă trupestă ce l-ar putea opri de la servire și împărtășire. Se cade apoi ca preotul să manifeste o dragoste deosebită și o adevărată sete duhovnicească față de servirea sa și să cugete că această slujire a sf. liturghii o face spre slava și preamărirea lui Dumnezeu și lauda sfinților, precum și pentru iertarea păcatelor a celor vii și a celor morți. Ei trebuie să aibă convingerea neclintită că sf. liturghie este o jertfă bine plăcută lui Dumnezeu, prin care credincioșii se sfințesc. Iar cît privește însuși modul de a sluji sf. liturghie, el trebuie să împlinească întreaga rânduială a acesteia smerit, blind, fără grăbire, în deplină credință și conștiință a prezenței lui Hristos pe sfîntul jertfelnic. Se cade apoi că, prin cugetare la patimile Domnului, el însuși, întru curățire sufletească și trupească, să se aducă pe sine ca o jertfă vie lui Dumnezeu, precum spune Sf. Grigorie de Nazianz: „Nimenia nu este vrednic de marele Dumnuzeu, de

marea jertfă și de marele Preot, dacă nu s-a adus mai întâi el pe sine însuși, ca jertfă vie și sfântă lui Dumnezeu."¹³⁾

Dar pentru ca preotul să-și câștige dispoziția de adevărată foame, sete și bucurie duhovnicească după sfânta jertfă, el trebuie să le trezească și să le întrețină pe acestea prin împlinirea „pravilei”, adică a rînduielilor liturgice premergătoare sf. liturghiei, deci a rînduielilor celor 7 laude sau cel puțin a celor mai importante dintre acestea (vecernia și utrenia), precum și prin citirea Rînduiei Sfintei Împărtășiri. Citirea acestei rînduiei este absolut necesară, deoarece ea este cel mai important mijloc pentru pregătirea spiritual-morală a preotului atât pentru slujirea sfintei liturghii, cât și mai ales pentru pregătirea sa morală pentru a se putea împărtăși. Această rînduială constă — în afară de obișnuitele rugăciuni introductive — dintr-un canon compus din nouă piese, din trei psalmi, tropare de umilință și din 10 rugăciuni compuse de renumiți părinți bisericești ca: Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Ioan Damaschin și alții. Menționăm că această rînduială — după cum rezultă din întregul ei cuprins, dar mai ales din cuprinsul mărturisirii preotului, mărturisire pe care n-o poate face atât de des la un alt preot. S-ar putea spune, pe bună dreptate, că, după cum creștinii mireni nu se pot împărtăși fără ca să se fi pregătit pentru aceasta prin Taina Mărturisirii, tot așa nici preotul liturghisitor nu-i este îngăduit să se împărtășească, pînă nu-și citește rînduiala Sfintei Împărtășiri. Bine înțeles că citirea acestei rînduiei din partea preotului de cîte ori liturghisește, nu-l poate scuti pe acesta de datoria de a se mărturisi altui preot, deoarece numai această mărturisire e taină, căci numai în ea preotul primește deslegare din partea altui preot; ea însă trezește — prin citirea atentă a ei — zdrobire de inimă și căință din partea preotului; ceea ce este suficient, pentru a se putea împărtăși cu Sfintele Taine, fapt ce stă în deplină concordanță cu ceea ce spune Sf. Apostol Pavel în I Cor. 11, 27—29.

Pentru importanța pe care o are pentru pregătirea preotului, este recomandabil ca această rînduială să se citească de cu seară, înainte de culcare, cu toată atenția, smerenia și lipsa de grăbire și numai în caz de nevoie, dimineata, înainte de servirea sf. liturghii.

Ori cît de des ar săvîrși preotul sf. liturghie (chiar dacă o durată de timp: una, două sau chiar trei săptămîni, ar trebui s-o săvîrșească zilnic) nu-i este îngăduit să ajungă

¹³⁾ Sf. Grigorie din Nazianz *Cuvînt despre fugă*, trad. rom. de Pr. N. Donos, Huși, 1931, p. 105.

la rutină, nici în ceea ce privește săvârșirea sfintei liturghii, dar nici în ceea ce privește pregătirea lui pentru slujirea sfintei liturghii. Rutina — în sensul rău al termenului — e o piedică ce abate atenția și trezia sufletească a preotului de la cele sfinte, de aceea preotul trebuie să lupte împotriva ei. Adevăratul preot se va strădui să-și câștige o astfel de dispoziție sufletească în legătură cu slujirea sfintei liturghii — prin eforturi personale susținute, prin meditație prin cugetări la patimile Domnului, la suferințele sfinților la pilda vie a unor renumiți slujitori ai altarelor — încât aceasta să-i prilejuiască totdeauna o adevărată bucurie și desfătare duhovnicească. Dragostea, bucuria și dorința de a sluji sfânta liturghie, îi vor asigura preotului și dispoziții sufletești favorabile, pentru a se pregăti totdeauna cu o deosebită luare aminte pentru slujirea sfintei liturghii, de aceea, după cum orice liturghie servită va constitui pentru el ceva deosebit, ceva nou, tot astfel și pregătirea lui, atât sufletească, cât și trupească, va fi pentru el un lucru nou, fără să-l plictisească, sau să-i provoace neplăcere. Numai într-o astfel de dispoziție, preotul se va înfățișa el însuși, ca un prinos viu și bine plăcut lui Dumnezeu.

Din cele mai dinainte, oricine își poate da seama ce mare importanță are pregătirea preotului pentru sfânta liturghie. Evident însă că, prin aceasta, nu vrem să creadă cineva că lipsa de pregătire, nevrednicia sau starea de păcătoșenie a preoților în timpul servirii sfintei liturghii, ar putea aduce prejudicii ființei, jertfei și tainei euharistice. Potrivit învățăturii Bisericii noastre, nimenea nu trebuie să se îndoiască de realitatea și de plinătatea jertfei liturgice ce se aduce la orice sf. liturghie, ca și de efectele și roadele ei asupra credincioșilor, chiar dacă ea a fost săvârșită de un preot nedemn, care nu s-a pregătit întru nimic pentru slujirea ei. Așa dar, lipsa de moralitate și de evlavie a preotului liturghisitor, ca și lipsa lui de pregătire personală pentru slujirea sfintei liturghii nu influențează cu nimic asupra ființei jertfei liturgice, dacă peste tot, la săvârșirea sfintei liturghii, s-a urmat rîndulala prescrisă în Liturghier și în deosebi, dacă s-a rostit de către preot rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt peste cinstitele daruri, adică dacă s-a rostit epicleza, cu toate că un astfel de preot comite nu numai o impietate liturgică, ci unul din cele mai mari sacrilegii, ori de cîte ori servește sfânta liturghie în această stare.

Fiind cel mai important serviciu divin spre care converg toate celelalte rînduiri liturgice, Biserica s-a îngrijit totdeauna ca ea să se săvârșească, de către liturghisitor, cît mai corect și în modul cel mai atrăgător, inspirînd credincioșilor care participă la ea gîndurile cele mai înalte și sentimentele

cele mai înălțătoare. Preotul trebuie să fie nu numai un îndrăgostit de Hristos, ci în același timp trebuie să fie și să rămînă un îndrăgostit de slujirea lui Hristos, iar aceasta trebuie să o manifeste îndeosebi la săvîrșirea sfîntei liturghii. Nu-i este îngăduit preotului să săvîrșească sf. liturghie nepregătit, să o facă în mod mecanic sau cu gîndul alurea, ci trebuie să fie, în tot decursul sfîntei slujbe, în trezie sufletească, cu deosebită luare aminte asupra lucrării sale, cu concentrare deplină asupra ecteniilor și rugăciunilor pe care le rostește, păstrînd tot timpul slujirii sale duhul evlaviei Bisericii noastre.

Imi amintesc cuvintele pe care un ierarh al Bisericii noastre le-a rostit cu aproape două decenii în urmă, cu prilejul unei întruniri preoțești, ierarh căruia îi mersese de mult vremea, că era un liturghisitor cu adevărat model. „Eu — spunea ierarhul amintit — de cîte ori slujesc o sfîntă liturghie, o slujesc cu aceeași prospeție, cu aceeași înfiorare și cu aceeași dragoste, cu care am slujit cea dintîi liturghie din viața mea, iar slujba pentru mine, de fiecare dată este ceva nou, ceva ce-mi procură o adevărată desfătare duhovnicească, de aceea în timpul ei nu mă agit, nu mă enervez, nu mă supără nimic, nu devin rutinar în slujire, căci mă gîndesc numai cum să fiu mai plăcut lui Hristos, și să mă port după chipul lui Hristos, pe care îl înlocuiesc la aducerea sfîntei jertfe. „Cît de minunat ar fi, dacă toți preoții liturghisitori, atunci cînd se apropie de sfintele altare, pentru a aduce jertfa cea nesîngeroasă a legii noi, ar fi pătruns de asemenea gînduri și amintiri! Atunci într-adevăr preoții liturghisitori s-ar dovedi întru toate a fi următori îndemnului Sfîntului Apostol Pavel care spune: „Nimănui prin nimic să nu-i aducem sminteală, și în toate să ne înfățișăm ca slujitori al lui Dumnezeu, pentru ca slujirea noastră să nu fie defăimată” (II Cor. 3, 3—4).

Diacon Prof. Dr. Ioan Zăgreanu

PRAZNICUL PARTIZANILOR PĂCII

Dorința de pace, este zestrea primită de ființa umană o dată cu darul vieții și constituie partea constructivă în opoziție și luptă continuă cu pornirile de distrugere care implică și moartea. Diversitatea de forme pe care o ia vrerea de a înstăpini pacea este exprimată în diferitele sisteme de gândire ale vremilor și apare ca o lege a firii, ca urmare a prețuirii vieții și a voinții de a o apăra.

Morala tuturor religiilor și îndeosebi morala creștină, consideră pacea ca cel mai scump dintre toate bunurile pămîntesti, o poruncă ce se cere cultivată și implinită neîncetat, întemeindu-o pe dragoste și pe curătenia sufletului ce trebuie să tindă spre desăvîrșire, spre Dumnezeu. Aceeași, în finalitatea ei practică, apare mai târziu în cugetarea filozofică, ca să formeze la începutul acestui veac un subiect de largă discuție, devenind astăzi preocuparea de căpetenie a întregii omeniri.

Dacă pacea a rămas în trecut o dorință mereu mărturisită și dacă războaiele au însîngerat totuși aproape întreaga istorie a omenirii socotindu-se în 3500 de ani numai 296 ani de pace, se datorește lipsei de unitate de acțiune a grupurilor de oameni și lipsei de conștiință a puterii lor, care au dat posibilitate unui număr restrîns să organizeze și să impună războaiele cu scopul de a-și servi interesele proprii. Aceleași cauze au făcut posibilă apariția așa numitei doctrine a necesității războaielor, încercîndu-se să se creeze o psihoză ce îndepărta insul de rosturile sale în marea colectivitate, îi golea sufletul de umanitarism și îl înstrăina de ce îi este în adevăr propriu, manifestîndu-se dureros în dezastrele celor două războaie mondiale dezlănțuite în timpul unei singure generații.

Cînd însă puțința de distrugere oferită de descoperirile științifice a devenit o amenințare pentru tot ce constituie viață, o înțelegere nouă a împrejurărilor a așezat pacea de-asupra tuturor grijilor, a unit oameni și popoare fărăînînd deosebiri ce n-au avut nici o dată un sens uman, le-a dat conștiința valorii și a posibilităților de a-și lua soarta în propriile mîini, posibilități create de adîncile prefaceri sociale care au cuprins globul. Mișcarea împotriva războiului a devenit astfel comandamentul vremilor noastre, a luat o amploare mondială, a solidarizat popoarele adunîndu-le sub flamura imaculată a

păcii ridicată cu hotărîre în numele vieții. Este și simbolul simțurilor curățite de vrajbă și a încrederii în viață și în puterile sale crescute viguros peste milioane de morminte, peste dureri și ruinele cauzate de semen. Sînt zorii unui veac care prevestesc despre împlinirea eternului dor: pacea.

Comemorarea celor cincisprezece ani de la începuturile de încheiere a acestor aspirații, prin realizările mișcării organizate pentru pace, prin sensul și amploarea ce le-a dat luptei fără arme, în istorie, justifică afirmațiile ce apăreau altă dată ca prorociri îndrăznețe și ne întăresc convingerea că anii ce urmează vor adăuga fără putință de stăvilire, tot mai mult, la formarea climatului în care marele deziderat să devină o realitate.

Inceputul în organizarea mișcării pentru asigurarea păcii este sfîrșitul zguduitorului drame a ultimului război mondial ce îngrozise omenirea și teama dezlănțuirii unei noi conflagrații ce amenință mai ucigasă și pustitoare. A izbucnit atunci cu puteri nebanuite vrerea de pace și convingerea că popoarele o pot impune. Dînd glas acestei convingeri, la 25 august 1948, patru sute de fruntași ai științei, literaturii și artei din patruzecisicinci de țări, întruniți în orasul polonez Wroclaw în cel dintîi congres pentru pace, s-au adresat omenirii cu cuvintele care i-au răscolit conștiința: „Pacea lumii este primejdioasă... Cuvîntul, știința și arta nu sînt folosite pentru a apropia popoarele ci pentru a întări patima josnică a urii și pentru a pregăti războiul”.

Strigătul de groază al Hiroșimei pe care o clipă de nebunie îl prefăcuse într-un cimitir uriaș, ororile războiului și privelirea sfîșietoare a Wroclawului pe ale cărui bulevarde largi acoperite cu moloz înfloreau durerea, au făcut să se rostească în numele umanității hotărîrea neclintită: lupta împotriva morții și a groazei. Și ca o chemare de mult așteptată, a grupat în jurul steagului alb mulțimi de pe toate meridianele pămîntului, unindu-i strîns pentru o luptă fără precedent.

Inițiativa comitetului de intelectuali polono-francezi din 1948 la care s-a alăturat cu însuflețire delegația țării noastre, prin Manifestul adresat intelectualilor din lumea întreagă chemîndu-i să slujească vieții și nu morții, a mobilizat în așa măsură, încît mișcarea a intrat în plină viață internațională ca un factor ce nu mai poate fi ignorat de nimeni. Crescînd în intensitate și cuprinzînd tot mai mulți reprezentanți cinstiți ai dorinței popoarelor, s-a simțit trebuința de a se organiza o nouă întrunire, care își desfășoară lucrările la 20 aprilie 1949 în Congresul Partizanilor Păcii de la Paris—Praga, la care și-au trimis delegați șase sute de milioane de oameni din 72

de țări, cu încredințarea de a le vesti decizia lor neșovăielnică: lupta pînă la cîștigarea cauzei lor vitale. Manifestarea acestei vreri nu se mai poate stăvili și avîntul ce-l ia, o impune în fața lumii întregi. Savantul Frederic Joliot Curie, președintele acestui prim Congres Mondial al Păcii, a definit scopul mișcării în cuvintele: „Noi sintem aici pentru a impune pacea partizanilor războiului... pentru a împiedeca un nou război în viitor, a pune capăt războaielor în curs și a construi pacea”, iar Mihail Sadoveanu, trimisul țării noastre, a rostit cuvinte de chemare ce nu se vor uita niciodată: „Oameni ai păcii din toate țările uniți-vă”. Și în însuflețirea generală ia ființă Consiliul Mondial al Păcii, forul ce va iniția viitoarele acțiuni prin care se urmărește închegarea operei de pace și securitate a popoarelor, cum o va exprima lapidar în istoricul Apel de la Stockholm pentru interzicerea armelor atomice sub un viguros control internațional, semnat în scurtă vreme de cinci sute de milioane de oameni.

La 25 februarie 1951, Consiliul Mondial al Păcii întrunit la Berlin a lansat un impresionant Apel pentru un Pact al Păcii între marile puteri, care a fost primit cu însuflețire de toate popoarele, exteriorizîndu-se prin cele 600.000 de semnături.

Apărea tot mai evident că nu este o acțiune izolată a unor umanitariști și pacifiști, ci ca o atitudine nouă, fără precedent, care a cuprins întregul glob, o acțiune cu caracteristici și perspective tot mai largi și cu rezultate pozitive. Oameni de pretutindeni, peste convingerile politice și religioase, se unesc pentru a salva pacea amenințată, pentru a-i da vieții un înțeles mai bogat în umanitarism.

În anii următori, apare evidentă o orientare tot mai largă spre o destindere a încordării internaționale însușită și de guverne care cu puțin înainte zăngăneau primejdios armele. Această orientare a fost determinată de întîlnirile de interes mondial ale apărătorilor păcii în congresele de la Viena și Budapesta din 1952 și 1953.

Congresul Popoarelor pentru Apărarea Păcii, deschis la Viena în 12 decembrie 1952 în prezența a 1627 delegați din 85 de țări dintre care 21 au fost trimișii Republicii Populare Romîne, rămîne înscris în istoria luptei pentru pace printr-o înfrîurire binefăcătoare pe care a avut-o asupra situației internaționale. I-a urmat în iunie 1953 prima sesiune a Consiliului Mondial al Păcii de la Budapesta ce a trecut în revistă succesele obținute pînă aci de mișcarea pentru pace, apoi în același an, în luna noiembrie, și-au ținut lucrările sesiunea doua la Viena, la care reprezentanți din 59 de țări precizau că scopul principal al Consiliului este și continuă să rămînă unirea tuturor oamenilor ce tind spre pace, indiferent de ve-

derile lor politice, religioase sau filozofice, că toate problemele internaționale privesc fiecare țară din lume indiferent de așezarea geografică sau de starea în care se găsesc. Pe ordinea de zi a acestor trei întâlniri au fost înscrise problemele importante din acel timp: independența și securitatea popoarelor, încetarea conflictelor în curs, destinderea internațională și componența Consiliului Mondial al Păcii.

O contribuție de seamă aduce la consolidarea păcii Adunarea pentru Pace ținută între 27—29 iunie 1955, cu o lună înainte de Conferință la nivel înalt de la Geneva a marilor puteri. Analizând realizările acțiunilor inițiate și folosind îndemnuri convingătoare, concludă că s-au creat posibilități îndeeajuns de dovedite pentru a se putea trece la fapte și că punctele de vedere dintre marile puteri sînt atît de apropiate, încît realizarea problemei dezarmării și a nefolosirii armelor atomice rămîne numai o chestiune de bunăvoință.

Într-adevăr, Conferința de la Geneva a șefilor guvernelor celor patru mari puteri, în urma amplexării pe care o luase mișcarea pentru pace în lumea întreagă, a însemnat o cotitură în relațiile internaționale și a înseninat orizontul întunecat pînă aci de norii ce amenințau cu dezlănțuirea unui război atomic.

Aspectele luptei pentru pace se transpun astfel pe plan politic mondial oficializîndu-se iar mișcarea împotriva războiului, prin luptă conștientă și susținută, a intrat într-o fază nouă, aceea a primelor sale victorii. Chemarea Biroului Consiliului Mondial al Păcii întrunit la Viena în sesiunea din 12 și 13 octombrie 1955 oglindește bucuria triumfului nobilei cauze, afirmînd că „oamenii vor ca binele adus de destinderea încordării să se răsfrîngă asupra vieții fiecăruia. Ei vor ca reducerea armamentului să aducă fiecăruia mai mult belsug, și ca primejdia odioasă a armei atomice să fie înlăturată... cer noi acțiuni pe calea colaborării internaționale”.

O nouă sesiune a Biroului ținută tot în anul 1955, la 11 decembrie, la Helsinki, sub președinția pastorului canadian dr. James Endicott, relevînd importanța evenimentului de la Geneva din care rezultă că divergențele internaționale pot fi rezolvate pe calea tratativelor, a chemat din nou oamenii din toate țările, să activeze, să întreprindă diferite acțiuni pentru a stăvili cursa înarmărilor și a obține primele acorduri cu privire la reducerea armamentelor și la interzicerea armei atomice”. Căci, încheie apelul, fiecare pas dobîndit pe această cale „va contribui la restabilirea încrederii și reglementarea problemelor litigioase. Fiecare pas pe această cale va apropia ceasul cînd în locul neîncrederii și temerii va veni colaborarea pașnică între toate țările, frăția între toate popoarele”.

Cuprinzînd dorința întregii omeniri mișcarea pentru pace ia dimensiuni noi și îndeplinește o misiune în viața socială, influențează constructiv asupra hotărîrilor ce se iau în viața politică. Așa, dezbătînd toate problemele ce pot contribui la înlăturarea războiului, Consiliul Mondial al Păcii în sesiunea din 9 aprilie 1956, de la Stockholm, a adoptat un Apel în care a detestat fabricarea armelor atomice și a cerut folosirea în scopuri pașnice a energiei atomice ca și eliberarea lumii de groaza morții. Peste patru luni, în 12 august, în fața a peste 10.000 de participanți și-a început lucrările Conferința internațională pentru interzicerea armei atomice și cu hidrogen de la Hiroșima, localitate semnificativ aleasă spre acest scop. Exponenții vieții politice din 26 de țări ale celor cinci continente amintind cataclismul atomic prin care a trecut orașul gazdă și suferințele ce se simțeau încă după atîția ani, au semnat o Declarație ce concretizează hotărîrea omenirii de a face totul ca să nu se mai repete suferințele Hiroșimei și și-au exprimat convingerea că „viitorul garantat, liber de războaie și de pericolul precipitațiilor radioactive care se formează în urma tuturor experiențelor, este cea mai mare dorință a popoarelor din lumea întreagă” și că „telul final al mișcării noastre îndreptate împotriva experiențelor nucleare și a armei nucleare și pentru dezarmare, o constituie interzicerea războiului însuși”. Iar în luna octombrie a aceluiași an, Biroul Consiliului Mondial al Păcii întrunit la Stockholm stăruind asupra aceleiași primejdii care se mărise, sîi sfîrșește astfel Rezoluția generală: „Consiliul Mondial al Păcii va sprijini orice eforturi în această direcție indiferent de unde ar porni ele. Un armistițiu în domeniul armei nucleare este imperios necesar pentru a se pune capăt otrăvirii treptate a lumii întregi cu substanțe radioactive”.

Adîncind sensul tuturor aspectelor din evenimentele internaționale legate de problemele războiului și păcii și mărindu-și prestigiul și influența în fața conducătorilor de popoare cum și încrederea întregii omeniri, fără a fi o organizație politică, mișcarea pentru pace influențează pozitiv desfășurarea evenimentelor internaționale, o orientează prin voința sutelor de milioane de oameni spre obiectivul tuturor strădaniilor lor, spre pace.

În documentele acestei mișcări mondiale, se înmănunchează toate frămîntările și tendințele vremii de grea încercare și opinia publică luînd cunoștință despre ele, acționează pentru zădărnicierea încercărilor de declanșare a războiului. Dacă Sesiunea de la Colombo din aprilie 1957, adresa un Apel către guverne avertizîndu-le că omenirea este periclitată de experiențele nucleare ce continuă să infecteze aerul, pămîn-

tul și apele, Declarația Biroului Consiliului Mondial de la Delhi din 22 și 25 martie 1958, propune tuturor celor ce doresc instaurarea păcii în lume, să trimită reprezentanți la Congresul Mondial al Popoarelor pentru dezarmarea și coexistența pașnică, ale cărui lucrări s-au desfășurat la Stockholm între 16 și 22 iunie. Chemării îi răspund 1200 de delegați din 78 de țări, care făcându-se ecoul umanității cer cu fermitate într-o Declarație rezolvarea problemelor care constituie focarele încordării dintre state, dezarmarea, folosirea oricăror mijloace care pot servi cauzei și accentuând asupra stării faptice, conchid: „Cererea de pace exprimată de opinia publică este fără precedent în istorie. Ea poate dobîndi o forță atât de decisivă încît odată început procesul dezarmării, să devină ireversibil. Atunci omenirea va cunoaște într-o lume lipsită de amenințări și de teamă, nenumăratele roade ale științei și tehnicii”.

În zilele de 19 și 20 decembrie 1958, Comitetul Executiv al Mișcării Mondiale pentru Pace întrunit la Helsinki a discutat despre problemele ridicate în centrul actualității și despre sarcinile ce-i revin Consiliului în situația dată, iar la 21 februarie 1959 același for le adîncește în sesiunea de la Moscova și hotărăște în legătură cu cea de a zecea aniversare a mișcării mondiale a partizanilor păcii, convocarea Consiliului Mondial al Păcii la Stockholm.

Sesiunea jubilară ce și-a desfășurat lucrările între 8 și 13 mai în capitala Suediei unde a fost proclamat în 1950 istoricul Apel împotriva armei atomice, apreciind just rezultatul strădaniilor depuse pentru întărirea păcii într-un deceniu de osteneală pentru biruința vieții, în sinteza pe care o cuprinde Declarația Generală, precizează: „Experiența luptei pe care timp de zece ani au depus-o popoarele împotriva pericolului de război, confirmă principiul fundamental al Consiliului Mondial al Păcii, lupta pentru pace este datoria fiecărui om. Milioane de oameni au devenit profund conștienți de acest principiu. Campaniile Consiliului Mondial al Păcii au ridicat la luptă pentru pace masele largi populare din toate țările. Astăzi forțele păcii sînt capabile să preîntîmpine războiul”.

Enumerînd o serie de principii, amintind despre îndatoririle ce revin tuturor partizanilor păcii și despre paricolele ce pîrdesc încă, Declarația încheie emoționant: „În interesul întăririi păcii, chemăm pe toți oamenii de bună credință să-și unească eforturile și să colaboreze pentru realizarea țelului comun, să pună capăt nu numai războiului rece ci și tuturor războaielor, pentru ca omenirea folosind minunatele realizări ale științei, să poată pași în era prosperității și fericirii, să trăiască fără teamă și ură în condițiile păcii în întreaga lume”.

Afirmațiile cu care începe Declarația, se confirmă. În luna septembrie din anul următor, conducătorii Uniunii Sovietice și Statelor Unite Americane se întâlnesc și discută problemele vitale ale omenirii și întăresc încrederea omenirii într-un viitor pașnic apropiat și fericit, iar Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite este antrenată în această acțiune, căreia îi va acorda de aci un înțeles nou, cerut și dat de popoare.

Lupta pentru pace continuă cu o însuflețire mereu sporită și ea se reflectă în lucrările ședinței Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii desfășurate la Roma în ianuarie 1960, în hotărârile aduse în privința dezarmării, a apropierei dintre popoare și în toate problemele, subliniind că, „forțele unite ale păcii vor obține realizarea dezvoltării, realizarea țelului nostru de a face imposibil războiul”. Mai limpede, apare afirmarea acestei forțe uriașe a păcii în documentele sesiunii lărgite a Biroului Consiliului Mondial al Păcii din iulie iar mai categoric, în concluziile sesiunii aceleiași for ținută la București între 23—24 noiembrie 1960: „Necesitatea poruncitoare a unei dezarmări totale este o idee sprijinită cu puteri crescînde de oamenii din toate țările și nici un guvern nu îndrăznește să i se opună fațăș”.

În situația internațională existentă în anul 1961, Consiliul Mondial al Păcii întrunit în India la Delhi între 14 și 28 martie, în rezoluțiile adoptate pune accentul îndeosebi asupra necesității de a se acorda independența națională tuturor țărilor și asupra lichidării colonialismului, pornindu-se de la convingerea că „pacea nu poate fi trainică și prietenia dintre popoare nu poate fi asigurată fără lichidarea totală, necondiționată și grabnică”, a tuturor formelor de manifestare a asupririi popoarelor.

Remarcabil, se înscrie în viața mișcării pentru pace Congresul Mondial pentru dezarmarea generală și pace, ținut între 9 și 14 iulie 1962, la care au luat parte 2469 de reprezentanți din 121 de state și ai multor Biserici și culte religioase. În încheierea Mesajului către popoarele lumii, se spune: „De noi toți depinde ziua cînd va veni eliberarea omenirii de primejdia morții atomice. Noi, cei care dorim pacea, sîntem mulți la număr. Dacă vom acționa cu toții și dacă toți cei care acționează vor fi strîns uniți, vom putea să deschidem calea spre împlinirea țelului nostru comun: „menținerea păcii”. Reținem de asemenea finalul Chemării adresată popoarelor de către Prezidiul Mondial al Păcii în ședința care a avut loc la Malmö în Suedia în martie 1963, privind o mișcare largă a campaniei de primăvară în favoarea păcii prin organizarea de marșuri, manifestații și întâlniri: „Noi salutăm aceste acțiuni ori cine le ar fi organizatorul lor, noi îndemnăm pe fiecare

să le susțină, pentru ca ele să devină un val puternic, în stare să facă din primăvara aceasta o cotitură în lupta pentru pace și pentru preîntâmpinarea războiului". Și Tratatul cu privire la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă, încheiat la Moscova între Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Anglia, apare într-adevăr ca un moment crucial în lupta pentru consolidarea păcii.

E de sine grăitor documentul elaborat de a II-a conferință a mișcării Pugwash care a întrunit la Dubrovnic în Jugoslavia, între 20—25 septembrie 1963 savanți din 24 de țări printre care laureați ai Premiului Nobel și cunoscuți luptători pentru pace, document din care reiese că în conștiința savanților se statornicește tot mai temeinic hotărîrea de a nu îngădui ca rezultatele științei să folosească distrugerii și să înceteze de a mai fi cauze ale neîncrederii. O altă preocupare a acestei mișcări, este rolul pe care trebuie să-l aibă descoperirile științelor în domeniul social-politic al contemporanității, pentru a-i servi omului spre dobîndirea păcii și a fericirii.

În cursul acestui an, s-au continuat cu mult succes eforturile pentru întărirea păcii. A luat ființă o organizație nouă, Confederația internațională pentru dezarmare și pace, ce și-a ținut prima conferință în capitala Suediei și toate țările lumii au întreprins mișcări largi împotriva tuturor acțiunilor ce urmăresc să tulbure pacea, convinse că problemele dezarmării generale și ale păcii sînt atît de hotărîtoare și de imperioase pentru viitorul omenirii, încît oricare ar fi deosebirile de opinii își pierd înțelesul în fața uriașei sarcini ce revine fiecăruia: dezarmarea generală și totală și temeluirea unei lumi a păcii. Și spre acestea, converge dorința și hotărîrea omenirii.

Din expunerea cronologică a mișcării organizate pentru pace, din urmărirea evoluției și rezultatelor pe care le-a înregistrat în cei 15 ani ai existenței, se desprinde marele rol pe care l-a avut în înlăturarea războiului și în consolidarea păcii. Sălășluită și crescută neîncetat în conștiința umană, această mișcare a cuprins în sine toate popoarele planetei cu toate stările ei sociale, le-a apropiat și le-a unit în cea mai dreaptă dintre toate luptele ce se duc pentru realizarea celor mai nobile cauze comune tuturor: pacea, viața și fericirea omului.

Pacea de care ne bucurăm este urmarea acestei mărețe acțiuni. Iar căutîndu-i sensul ei adînc și real, apare ca o confirmare a faptului că ea a deschis o eră nouă în istoria omenirii.

Urmînd unei tradiții de mai multe ori seculară, poporul nostru s-a alăturat din primele momente hotărîrii Congresului de la Wroclaw, pe care l-au semnat reprezentanții săi ce au participat activ la lucrările acestei întruniri. Continuînd să

fie prezentă la toate conferințele, sesiunile și congresele mișcării pentru pace, poporul nostru și-a dat o contribuție valoroasă la consolidarea ei, iar prin Comitetul Național pentru Apărarea Păcii a desfășurat și desfășoară o activitate pozitivă și cultivând acest sentiment în masele largi prin organizațiile sale răspândite peste tot dându-și tot odată aportul la realizările pe care le-a avut continuu pe plan internațional. Comemorarea unui deceniu și jumătate de la așezarea temelilor ei trainice și de binefăcătoare activitate, are deci o semnificație adâncă și pentru patria noastră. Așa după cum s-a spus, „poporul român consideră problema dezarmării ca problema cea mai importantă, problema — cheie a vieții internaționale. Rezolvarea ei nu este și nu poate să rămână un simplu deziderat; istoria a pus-o la ordinea de zi ca o sarcină vitală urgentă și realistă... Stă în puterea popoarelor nu numai să preîntâmpine războiul, ci să-și asigure făurirea unei societăți fără arme, fără războaie. Iată o perspectivă capabilă să însuflească, să dinamizeze și să unească într-un front larg toate forțele iubitoare de pace. Și în perspectiva largă a unei istorii noi, în frontul de neînfrânt al păcii, al vieții, al celor hotărâți să asigure bunurile și fericirea vieții, codnucători și popoare vor sta totdeauna în cele dintii rânduri, ferm convinși că așa își îndeplinesc o datorie patriotică și umanitară și marea poruncă a istoriei.

Biserica, consideră această comemorare ca o realizare și ca o victorie a celor mai nobile năzuinți umane.

Intemeiată pe principiile păcii, pe dragoste și înfrățire, Biserica creștină s-a încadrat din început în lupta pentru înstăpînirea păcii. Reprezentanții ei au participat la marile întruniri mondiale ale mișcării pentru pace, ducând mesajul Evangheliei: „Pe pământ pace și între oameni bunăvoie”.

În anii din urmă, Bisericile au depus silinți pentru a se apropia, pentru ca rîvna lor astfel împreunată să fie mai rodnică. Consfătuirea Intfistătorilor și reprezentanților Bisericii Ortodoxe din 17 iulie 1948 de la Moscova a făcut un apel călduros către toți creștinii din lume, îndemnîndu-i să sprijine străduințele pentru realizarea unității în vederea apărării comune a păcii, iar Apelul conducătorilor Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, România, Georgia și Bulgaria, din 23 iulie 1951 de la Moscova, exprimă sentimente profunde și îndemnuri convingătoare: „Retrăind grava neliniște a epocii noastre, am găsit necesar să ne adresăm creștinilor de pretutindeni cu o nouă chemare fierbinte: de a înzei strădaniile lor pentru cauza apărării păcii în întreaga lume și îndeplinindu-și zi de zi datoria credinței și conștiinței, a dragostei și înțelepciunii să împiedice repetarea în viața noastră a infernului unui nou război mondial”.

An de an, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe și-au spus cuvântul hotărât pentru apărarea păcii, iar în octombrie 1957, conferința teologilor evanghelici cehoslovaci de la Modra din Cehoslovacia, a pus bazele Conferinței creștine pentru pace, care și-a dat aportul în mișcarea generală pentru pace.

Biserica Ortodoxă Română care a participat prin conducători și slujitori la toate conferințele și întâlnirile menite să întărească cauza păcii, a exprimat dorința și hotărîrea credincioșilor de a osteni cu vreme și fără vreme pentru cauza păcii, poruncă a crezului pe care-l propovăduiește.

În 1949, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a adresat credincioșilor, însuflețitoare chemare: „Biserica Ortodoxă Română îndeamnă pe toți fiii ei întru Hristos să se alăture frontului celor ce luptă pentru întărirea păcii, amintindu-le că însuși Mîntuitorul nostru a dăruit cea mai înaltă răsplată rîvnitorilor pentru întronarea păcii, spunînd: fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema”.

Pastorala Sfîntului Sinod prilejuită de Duminica Ortodoxiei din anul 1950, dînd expresie adevăratei credințe, sfîrșește: „Punîndu-și sufletul pentru oile sale, Biserica Ortodoxă Română, credincioasă Scripturii, Tradiției, Ortodoxiei, se situează fără de echivoc printre pionierii păcii în lume. Această poziție se datorește faptului că pacea face parte din substanța învățăturii creștine și este un element integrant în obiectivul Bisericii lui Hristos pe pămînt. Conștiință de acest adevăr, Biserica noastră își sporește azi mereu eforturile pentru păstrarea păcii, alături și împreună cu milioanele de oameni doritori de pace din întreaga lume. Biserica noastră are convingerea că lucrînd pentru pace, ea își îndeplinește integral misiunea ce i-a fost încredințată de Cel ce s-a jertfit pentru binele omenirii. „Pace las vouă, pacea mea dau vouă”, e Testamentul Mîntuitorului”. Biserica noastră îl împlinește. E misiunea ei.

Biserica Ortodoxă română din Banat, credincioasă acestor principii ce-i sînt călăuză, și-a însemnat neîncetat prezența în mișcarea pentru pace, hotărîtă, ca alături de întregul popor să-și aducă contribuția întreagă la realizarea păcii, considerîndu-o ca o chemare a credinței și ca o datorie față de umanitate.

✱

În cei 15 ani de activitate, mișcarea pentru pace a înscris în istorie cel dintîi capitol dăruit vieții și primele fapte închinare apărării ei. Sfărîmînd ziduri despărțitoare ce păreau veșnice, a cuprins într-o fărîmă de timp omenirea, a unit-o și i-a dat conștiința valorii sale. E o dovadă a dreptății cauzei pentru care s-a ridicat și o garanție pentru înfăptuirea ei. Și aici stăruie semnificația acestei comemorări.

Prot. Ion B. Mureșianu

VIZITA ECUMENICA IN ROMANIA

Sub acest titlu Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 14 din 9 aprilie 1964 p. 1, a publicat următorul comunicat:

„Răspunzînd unei invitații a Patriarhului Justinian, o delegație a Consiliului ecumenic al Bisericilor a făcut o vizită în România între 17 și 30 martie pentru a lua parte la discuții teologice cu profesorii și studenții facultăților de teologie românești și a-i pune la curent cu cele mai recente lucrări ale mișcării Credință și Constituție.

„Reprezentanții Consiliului ecumenic al Bisericilor au călătorit întîi în Transilvania și au petrecut cîteva zile la institutele protestante și ortodoxe din Cluj și Sibiu. Ei au vizitat apoi minăstirea și seminarul teologic de la Neamțu în Moldova. În fine ei au consacrat două zile unei conferințe teologice la Institutul teologic din București. Patriarhul a invitat la această întîlnire nu numai pe profesorii Institutului din București, ci și pe aceia ai Institutului ortodox și ai Institutelor protestante de la Cluj și Sibiu. Bazate pe conferința Credință și Constituție de la Montréal din 1963, aceste discuții au tratat întîi probleme euharistice, apoi despre „Hristos și cosmosul”. Teologii romîni ortodocși și protestanți care au pregătit cu grijă această întrunire în cursul unei întîlniri preliminare au exprimat dorința de a vedea continuîndu-se acest efort ecumenic.

„Delegația Consiliului ecumenic al Bisericilor a fost formată din profesorul André Benoit de la facultatea teologică protestantă din Strasbourg, profesorul Reinhard Slenczka de la universitatea din Heidelberg, profesorul Kurt Stalder de la universitatea din Berna și pastorul Lukas Vischer secretar al Departamentului Credință și Constituție al Consiliului ecumenic al Bisericilor”.

MESAJ ECUMENIST DE RUSALII

Ca în fiecare an cu prilejul Rusaliilor, cînd Biserica în-
treagă prăznuiește coborîrea Sfîntului Duh și-și aduce aminte
de unitatea ei în Iisus Hristos, președinții Consiliului ecume-
nic al Bisericilor au adresat și de astă dată un mesaj celor
209 Biserici membre cu următorul cuprins (Serviciul ecumenic
de presă și informație, nr. 11 din 19 martie 1964, pp. 1—2):

„Și se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu, duhul înțe-

„Iepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al temerii de Domnul”. Astfel vorbește profetul „Isaia (11, 2) și creștinii tuturor timpurilor au dat o singură „și aceeași interpretare acestei profeții: în Iisus Hristos rezidă „cele șapte daruri ale Duhului și Hristos înviat este cel ce „le-a transmis alor Săi la cele dintâi Rusalii.

„Și mai mult ca altcând vreodată aceste aceleași daruri „ne sînt nouă indispensabile. Trebuie ca noi să putem aștepta „aceste daruri ale Bisericii lui Iisus Hristos acolo chiar unde „ea este neînsemnată și săracă. „Eu n-am nici argint, nici „aur; dar aceea ce am, eu îți dau: în numele lui Iisus Hristos din Nazaret, scoală-te și umblă”. Din păcate prea adesea „ne distingem prin alte semne decît prin acestea și, anume, „prin: duhul obscurantismului și nehotărîrii, duhul elocinții „ușoare și al retragerii egoiste, duhul temerii”.

„Cuvîntul care ne este adresat în Biblie ne oferă corectivul necesar acestor metehne. Căci Biblia ne vorbește în „același timp de dependența absolută față de Dumnezeu și de „posibilitățile nenumărate ale naturii umane asumate și res-taurate de Fiul unic al lui Dumnezeu. Nu la întîmplare nu- „merosi creștini, personal sau în grup, redescoperă unitatea „lor, în studiul aprofundat al Scripturii. Indemnăm așa dar „toate Bisericile noastre membre să persevereze în efortul lor „de răspîndire, interpretare și folosire a Bibliei, astfel încît „bogăția ei, departe de a fi considerată un fapt dobîndit, să „găsească o valoare nouă în ochii generației actuale.

„La fiecare Rusalii Dumnezeu ne cheamă să ne facem un „examen conștiinței.

„În acest an fiecare parohie să se întrebe dacă a pus la „inimă ceea ce a spus Conferința Credință și Constituție la „Montréal: este necesar să fie realizată unitatea pe plan local „pentru a se împărtăși cu adevărat de darurile lui Dumne- „zeu; și ce a spus Conferința misionară din Mexic: fiecare „biserica locală este chemată să manifeste dragostea lui Dum- „nezeu în Hristos prin mărturia și serviciul ei?

„Dacă voim să primim darurile Duhului, trebuie să ne „întoarcem la Izvorul lor și să ne rugăm smerit dar cu încre- „dere: „Vino, Duh creator și însuflețește în noi plinătatea da- „rurilor pe care le-am primit deja”. În acest fel doar putem „noi să transmitem prietenilor și semenilor noștri ceva din „această înțelepciune și din această inteligență, din această „judecată și din această forță, din această cunoaștere, din „această pietate și din această temere care izvorăște din inti- „mitatea cu Dumnezeu”.

Mesajul este semnat de președinții Consiliului ecumenic al Bisericilor: Arhiepiscopul Michael de Canterbury—Londra,

Arhiepiscopul Iacovos—New-York, Sir Francis Ibiarn—Enugu, Principal David G. Moses—Negpur, Președinte Martin Niemöller—Wiesbaden, J. H. Oldham—St. Leonards-on-Sea, Charles Parlin—New-York.

SESIUNEA COMITETULUI EXECUTIV AL CONSILIULUI ECUMENIC

Între 10 și 14 februarie s-au desfășurat la Odesa lucrările Comitetului executiv al Consiliului ecumenic al Bisericii. Cu acest prilej au fost adoptate o serie de hotărâri pe marginea cărora s-au publicat declarații corespunzătoare dintre care cele mai importante sînt acelea privitoare la dezarmare și unitatea creștină.

Declarația asupra dezarmării după ce arată că s-a obținut un „progres în lupta pe care omul o duce împotriva războiului și nedreptății”, adresează un „apel Bisericilor pentru ca acestea să-și reînnoiască și să-și intensifice acțiunea în favoarea păcii, astfel încît unindu-și strădaniile cu acelea ale celorlalți oameni de bună credință” să determine obținerea de noi succese.

Declarația asupra unității creștine reafirmă principiile care au inspirat Consiliul ecumenic al Bisericilor în căutarea unității: „Am intrat într-o nouă perioadă a istoriei Mișcării ecumenice..., astăzi aproape toate Bisericile recunoscînd caracterul presant al acestei vocații și angajîndu-se activ în căutarea unității creștine...”

...Invităm călduros Bisericile care au rămas în afara asociației noastre să examineze în ce fel ar putea ele intra într-o comuniune de asemenea fel. Pentru că toate Bisericile au o mare responsabilitate unele față de altele și mult de învățat din înnoirea care o realizează altele, noi le îndemnăm să coopereze mereu mai mult slujind lumea în numele lui Hristos, Domnul tuturor”.

CONDUCATORI AI MIȘCĂRII ECUMENICE LA LENINGRAD

Mai mulți membri ai Comitetului executiv al Consiliului ecumenic al Bisericilor care s-a întrunit în februarie la Odesa au călătorit la Leningrad unde au vizitat patru mari biserici ortodoxe și Academia teologică. Pastorul Franklin Clark Fry, președintele Comitetului executiv și de asemenea președinte al Bisericii luterane din Statele Unite a felicitat — cu prilejul unei recepții oferite de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim al Leningradului — Biserica Ortodoxă Rusă pentru activitatea ecumenică pe care o desfășoară.

Membri ai Comitetului executiv au mers apoi la Pskov unde au vizitat vechea mănăstire Petciora (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 8 din 27 februarie 1964 p. 8).

ORTODOCȘII RUȘI ȘI BISERICA LUTERANA DIN SUECIA

Reîntorcându-se de la sesiunea Comitetului executiv al Consiliului ecumenic al Bisericilor care s-a ținut la Odesa în februarie, arhiepiscopul luteran Gunnar Hultgren a declarat printre altele: „... Biserica Ortodoxă este cea mai importantă în Uniunea Sovietică, dar ceea ce te izbește de la prima vedere este buna colaborare ecumenică care există între ea și celelalte confesiuni...”

Arhiepiscopul a anunțat totodată că în vara acestui an o delegație a Bisericii Ortodoxe Ruse va vizita Suedia cu prilejul sărbătoririi celui de al optulea centenar al înființării arhiepiscopatului suedez. (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 8 din 27 februarie 1964 p. 8).

DISTINCȚIE ACORDATA PREȘEDINTELUI CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

Universitatea catolică de Georgstown la Whashington a conferit titlul de doctor honoris causa pastorului dr. Franklin Clark Fry, președintele Bisericii luterane din America și al Comitetului central al Consiliului ecumenic al Bisericilor care, „în mijlocul vîltoarei și neastimpărului epocii noastre s-a consacrat neîntrerupt recuștigării armoniei autentice între ucenicii lui Hristos, oricare ar fi neînțelegerile dintre ei” (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 13 din 2 aprilie 1964 p. 6).

SECRETARIAT NOU LA VATICAN

Potrivit unei hotărîri a papei Paul al VI-lea, comunicată cu prilejul sărbătorii Rusaliilor din acest an, la Vatican s-a creiat un nou Secretariat, pe lîngă acela al unității condus de cardinalul Augustin Bea, și anume pentru necreștini, menit a favoriza legăturile cu reprezentanții celorlalte mari religii și, în general, cu acela care nu sînt creștini. Conducerea acestui Secretariat a fost încredințată cardinalului Paulo Marella, fost trimis cu misiuni bisericești în Japonia și Australia, fost nuntiu în Franța.

INSTITUT DE CERCETARI ECUMENICE

Profesorul Hans Küng, teolog elvețian aparținînd Bisericii romano-catolice, a fost numit director al noului Institut de studii ecumenice de pe lîngă Universitatea din Tübingen. Această universitate este cea dintîi din Germania care deține un astfel de institut. Hans Küng, profesor de Teologie fundamentală la Tübingen, autor a mai multe lucrări, este expert la conciliul de la Vatican.

BIBLIE COMUNA PROTESTANȚILOR ȘI CATOLICILOR

Un comitet biblic mixt interconfesional s-a reunit de curând în Congo, la Luluaburg, pentru prima dată. Timp de trei zile, întâi într-o sală a unei instituții catolice și apoi la o instituție protestantă, delegații și-au început lucrul prin rugăciuni rostite rînd pe rînd de un protestant și un catolic. S-a ajuns la un acord în ce privește traducerea Bibliei în limba luba care va îngădui publicarea unei versiuni comune catolicilor și protestanților.

Preotul Godefroi Mukenge și pastorul M. Williamson prezidează acest comitet al cărui membri aparțin Comitetului biblic diecezan din Luluaburg și Kasaiul de Sud și diferitelor comunități protestante. (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 8 din 27 februarie 1964, p. 3).

POZIȚIA UNUI EPISCOP CATOLIC FAȚA DE CASĂTORIILE MIXTE

Episcopul a mai sugerat să fie invitat pastorul sau precent, ne relatează Serviciul ecumenic de presă și informație nr. 13 din 22 aprilie 1964 p. 4, ca în căsătoriile mixte, soțul necatolic să nu mai fie obligat să se angajeze la a-și crește copiii în credința catolică. „În destule cazuri, astfel de făgăduințe nu duc decît la a încuraja pe unul din soți, dacă nu cumva pe amîndoi, a face dovadă de necinste” și contribui la „a perverti integritatea religioasă a sotilor necatolici sinceri creștini” care au îndatoririle lor proprii față de Dumnezeu.

Episcopul a mai sugerat să fie invitat pastorul sau preotul soțului necatolic să asiste la ceremonie și să dea apoi pe-rechii „binecuvîntarea sa personală”. Sînt sigur, a adăugat el, că prin această concesie, soțul necatolic se va simți reprezentat... și nu doar tolerat.

VOR FI ACCEPTATE CASĂTORIILE MIXTE?

Într-o conferință publică ținută la München, teologul catolic Thomas Sartory a cerut Bisericii romane să facă dovada unei mai mari toleranțe în ceea ce privește căsătoriile mixte. Profesorul Sartory, care a fost membru al comunității benedictine din Niederaltich, este acum profesor de dogmatică și teologie ecumenică la universitatea din Salzburg. După părerea sa, o căsătorie între soți catolici și necatolici chiar dacă n-a fost celebrată potrivit formelor bisericești valabile, nu poate fi considerată concubinaj în măsură în care soții au intenția de a se uni în chip irevocabil.

După profesorul Sartory căsătoriile mixte trebuie să privească dintr-un punct de vedere pastoral mai mult decît dogmatic. Un duhovnic trebuie să se îngrijească nu numai de mîn-

tuirea soțului catolic, dar și de aceea a celui necatolic și a copiilor lor. În nici un caz nu poate îndemna la divorț, pentru că el nu poate ști cum consideră Dumnezeu căsătoria aceea (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 14 din 9 aprilie 1964 p. 3).

DIN NOU PROBLEMA CASATORIILOR MIXTE

Conducători ai Consiliului englez al Bisericilor s-au întâlnit la începutul lunii martie cu noul arhiepiscop romano-catolic de Westminster, John Heenan, pentru a discuta o serie de probleme legate de căsătoriile mixte.

COLOCVIU ASUPRA PROBLEMELOR ATOMICE

Două delegații reprezintă departamentul internațional al Consiliului englez al Bisericilor și comisia problemelor internaționale a Federației protestante din Franța s-au întrunit la Paris între 7 și 9 februarie pentru a examina în mod deosebit problema armamentului nuclear și aceea a războiului atomic. Participanții au luat ca bază de lucru o hotărâre recentă a sinodului Bisericii Angliei în care se lua poziție împotriva forței atomice.

Aceste două delegații au fost compuse din teologi, economiști și oameni de știință având în frunte pe K. Johnstone, președintele mișcării „Christian Frontier” și pe profesorul Andr. Philip. Au mai luat parte unii reprezentanți ai Consiliului ecumenic al Bisericilor printre care pastorul W. A. Visser't Hooft și episcopul Lesslie Newbiggin.

O ASPRA CONDAMNARE A URII RASIALE

Cînd Statele Unite voiesc să joace în lumea întreagă un rol „moralizator” așezîndu-se în postura de apărătoare ale libertății, ești în mod trist impresionat de „exemplul violentei uri rasiale pe care îl dau”, a spus un conducător al Bisericii luterane germane care a călătorit în America de Nord pentru un turneu de conferințe în 1962. El s-a adresat participanților la o „Săptămîna frățească” în Germania și a subliniat necesitatea, imperativă azi, de a se stabili un climat de toleranță.

Decanul Heinrich Grüber din Berlinul apusean, bine cunoscut pentru a fi salvat mulți evrei de prigoana nazistă a adăugat: „Pînă acum mi-a fost rușine că sînt german, după ce am fost în Statele Unite mi-e rușine că sînt alb”.

„Dacă mii de germani, a mai spus el, ar fi protestat public și cu fermitate în momentul în care Hitler extermina în masă evreii, n-am deplînge azi moartea a 6 milioane de evrei

și a altor 50 milioane de victime ale războiului. Dar germanii, a încheiat el, n-au fost singurii care au păstrat tăcerea..." (Buletinul ecumenic de presă și informație, nr. 11 din 19 martie 1964 p. 3).

MANIFESTAȚII ANTIRASIALE ÎN AMERICA

La St. Augustine (S.U.A.), 285 manifestanți negri și albi au fost arestați de Paște în cursul a cinci zile de protest contra rasismului. Printre ei se numără doamna Malcolm Peabody, în vîrstă de 72 ani, soția unui episcop al Bisericii protestante episcopaliene și mama guvernatorului statului Massachusetts. Doamna Peabody care a fost acuzată de violare de proprietate și de conspirație a refuzat să fie eliberată sub cautiune și a petrecut două nopți în închisoare.

Au fost arestați și mai mulți clerici ca spre pildă, preotul William Coffin din Yale, preotul William Englund din Boston, pastorul metodist Arthur Branderburg din Yale, Lawrence Burkholder de la facultatea teologică din Harvard și pastorul francez Jacques Bossiere care predă de prezent la facultatea teologică din Yale.

Pe de altă parte la Jackson, episcopii metodisti James Mathews din Boston și Charles Golden din Nashville au fost împiedecați de a participa la un serviciu religios metodist. (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 14 din 9 aprilie 1964 p. 2).

VICTIMA A DISCRIMINĂRII RASIALE

O stire publicată de Serviciul ecumenic de presă și informație nr. 13 din 2 aprilie 1964 p. 6 vesteste că la Hillsboro, în Carolina de Nord (S.U.A.), un profesor de la facultatea de teologie din Duke a fost condamnat la 90 zile de muncă forțată pentru că a participat la manifestații împotriva discriminării rasiale.

INFRAȚIRE ÎNTRE CREDINCIOȘI ALBI ȘI NEGRI

Pentru a sărbători în chip deosebit Rusaliile din acest an, credincioșii albi și negri aparținînd Bisericii protestante episcopale din Atlanta (S.U.A.) au fost chemați de către „Societatea episcopală pentru unitatea culturală și rasială” să se înscrie ca membri într-o congregație „de culoare opusă”.

PESTE DIFERENȚELE DE CULOARE

Potrivit Serviciului ecumenic de presă și informație nr. 8 din 27 februarie 1964 p. 9, un pastor alb originar din Mississippi a devenit pastor al bisericii negrilor din Asheville, în

Carolina de Nord (S.U.A.), ai cărei 140 parohieni au fost toți negri pînă nu de mult cînd numeroși albi au solicitat să-i devină membri.

O POZIȚIE FERMA A METODIȘTILOR SUD-AFRICANI

Biserica metodistă din Africa de Sud a publicat o declarație denunțînd proiectul de lege grație căruia guvernul poate deplasa africani dintr-o regiune într-alta. Ea consideră această lege ca anticreștină, dăunătoare vieții familiare, o negație a moralei sociale, o violare a libertății individuale.

Potrivit Serviciului ecumenic de presă și informație nr. 11 din 19 martie 1964 p. 7, acest proiect de lege a fost deja criticat de Consiliul creștin al Africii de Sud care numără Biserica metodistă, printre cei 28 membri ai săi.

IMPOTRIVA SEGREGAȚIEI RASIALE DIN AFRICA DE SUD

Arhiepiscopul romano-catolic din Durban, Hurlef, s-a adresat membrilor „Institutului pentru raporturile interrasiiale” întruniți la Cap, relatează Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 8 din 27 februarie 1964 p. 9, protestînd împotriva faptului că guvernul sud-african nu consacră educației unui copil african decît a patrusprezecea parte din suma care o rezervă educației unui copil alb.

DESCHIDEREA UNEI CASE DE RUGĂCIUNI PROTESTANTE LA VALENCIA

Înalta Curte din Madrid a autorizat deschiderea unei case de rugăciuni protestantă la Valencia. În 1961 ministrul de interne al Spaniei refuzase o cerere în acest sens a pastorului parohiei respective. Dar avocatul care a fost angajat a recurs la Curtea supremă care a considerat refuzul ministrului ilegal.

E pentru prima dată în istoria dreptului din Spania, remarcă Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 8 din 27 februarie p. 2, că s-a ajuns la construirea unei case de rugăciuni protestantă în urma unui recurs întreprins pe cale judiciară.

ORTODOXIA ÎN SUECIA

După cum ne informează Serviciul ecumenic de presă și informație nr. 14 din 9 aprilie 1964 p. 6, ortodocșii suedezi doresc crearea unui exarhat ortodox în Scandinavia pe care să-l conducă arhiepiscopul Finlandei Pavel de Knopio, aflat sub jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului. În Finlanda

sînt aproximativ 76.000 ortodocși iar în Suedia și Norvegia în jurul a 15.000.

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA MASADA

Descoperirile făcute la nord de Masada sub o mare grămadă de pămînt, alături de clădirea sinagogii, susțin premiza că în cetatea Masada a existat o viață religioasă eferescentă. Sub aceeași grămadă au fost descoperite monezi de argint din anul 2 și 5 ai răscoalei, un fragment din capitoul 25 al cărții Geneza, care cuprinde întîlnirea lui Iacob cu Iosif în Egipt, cioburi de vase, diferite pe care se pot citi literile „Tet” și „Taf” în scrierea veche ebraică, reprezentînd inițialele cuvintelor „Taval” și „Teruna” (adică spălarea rituală și sfînta contribuție) și care constituie o mărturie că apărătorii Masadei au respectat cu strictețe îndeplinirea poruncilor. În interiorul sinagogii se găsește o placă mare de lut ars pe care se pot citi cuvintele: „Taharat Hakodeș”. În afară de aceste două cuvinte se găsesc pe marginile plăcii alte trei rînduri care nu au fost încă descifrate pînă în prezent. Doar în centrul rîndului al treilea se reliefează cuvîntul „Kașer”. Au fost găsite de asemenea, în același loc, monezi antice din argint numite Șekel, din anul al 5-lea al răscoalei.

Un mozaic cu cele șapte produse ale pămîntului sfînt. În turnul cel înalt, în palatul lui Irod, numit „Palatul Schulton” după numele cercetătorului german care a condus prima expediție arheologică la Masada, a fost descoperit un mozaic care reprezintă cele șapte produse prin care era vestit pămîntul țării sfînte. Acest mozaic, cel mai frumos dintre toate cele descoperite pînă în prezent în Izrael, este zugrăvit în 5 culori: roșu, verde, galben, alb și negru și reprezintă în mod artistic cele 7 feluri de produse. Lîngă zidul de sud, aproape de acest turn au fost găsite și resturile unor unelte de bronz din epoca bizantină, ulcioare și sîșnice din epoca răscoalei și de asemenea o placă de lut ars pe care se pot citi cuvintele „Lekoben Akiba” (preotul Akiba).

Locuința oficială a unui înalt funcționar. Clădirea înaltă a cărei întrebuintare nu este cunoscută încă, a fost acum scoasă la iveală în cea mai mare parte. În fața se găsea o curte cu splendide coloane și camere mari, spațioase, care se mărgineau cu magaziiile de provizii. După părerea cercetătorilor această clădire folosea drept locuință pentru unul din înalții funcționari numiți de Irod administratori al palatului. Cînd Masada a căzut în mîna zeleiilor, luptătorii au transformat o parte a clădirii într-o baie rituală ale cărei resturi au rămas după marele incendiu.

O baie perfecționată. Clădirea pătrată cu zidurile groase, care domină partea de nord a cetății și care pînă acum a fost socotită drept o cameră de gardă, a fost acum, în lumina noilor descoperiri, localizată drept o baie. Au fost descoperite în clădire cabine de baie cu instalații pentru apă fierbinte, rece și potrivită. În partea de desubt a clădirii au fost găsite țevile prin care venea apa din bazinele din împrejurimi. (Revista culturii Mozaic din R.P.R., an. IX, nr. 103, aprilie 1964, p. 2).

CONTROVERSA ASUPRA ORIGINII SECȚEI QUMRAN

În ceea ce privește originea secței Qumran există în clipa de față două teorii. După opinia prof. Yadin, de la universitatea din Ierusalim, secța de la Qumran ar fi identică cu eseenii; dr. Cecil Roth, lector de studii iudaice la universitatea Oxford, susține că secța Qumran ar fi de fapt zeloții. În sprijinul teoriei sale, dr. Roth aduce drept argument faptul că la Masada, cunoscuta fortăreață a zeloților, s-au găsit suluri ale secței Qumran. (Revista Culturii Mozaic din R.P.R., an. 9, nr. 103, aprilie 1964, p. 5).

EXPOZIȚIE DE ARTA BIZANTINĂ

În luna aprilie s-a inaugurat la Atena o interesantă expoziție de artă bizantină sub titlul „Artă bizantină, artă europeană”. Această expoziție organizată de „Consiliul Europei” a fost precedată de altele. Umanismul, la Bruxelles în 1954; Monierismul, la Amsterdam în 1955; Barocul, la Roma în 1956; Rococoul, la München în 1958; Romantismul, la Londra în 1959; Izvoarele veacului XX, la Paris în 1960; Artă romană, la Barcelona și Saint Jacques de Compostelle în 1961; Goticul, la Viena în 1962.

Expoziția organizată de Manolis Hatzidakis, conservator la Muzeul bizantin din Atena și prezentată de Vasiliou, pune problema originilor artei europene și în particular participarea ei la o cultură mediteraneeană care e orientală, asiatică, africană și, în același timp, europeană.

Că arta bizantină a exercitat o influență profundă asupra întregii Europe este astăzi un lucru îndeobște cunoscut. Ea a servit de model artiștilor și meșterilor. Nu mai puțin s-a răspîndit și în imensul imperiu rus și s-a menținut în Asia Mică.

Mijloacele prin care această minunată artă s-a răspîndit în Europa sînt: ivoriile, emailurile și giuvaierurile, manuscrisele și icoanele. Expoziția dă mostre din fiecare în măsura în care au putut fi culese și aduse la Atena. Patria noastră a

trimis și ea expozate valoroase, în special manuscrise și icoane.

În ivorii (secția cea mai bogat reprezentată) se manifestă resursele infinite ale sculpturii bizantine. Fildesul este un material greu de lucrat și care oferă puțină varietate. Cu toate acestea artiștii bizantini au știut să tratează scenele cele mai complicate. Nu atât virtuozitatea lor se cere remarcată, cât mai ales felul în care au grupat personajele și le-au integrat în decorul lor, cum au salvat unitatea scenei, cum au combinat volumul, suprafața și profunzimea. Ei au utilizat mai puțin relieful plin decât un fel de juxtapunere a formelor pe două planuri. Personajele a căror densitate e ușor rotunjită se detașează pe un fond a cărui elemente principale la rândul lor fac suprafață, creînd astfel o suprapunere foarte subtilă de volume. Trăsăturile nu sînt modelate ci tăiate și artistul scoate efecte uimitoare din limezimea trăsăturii cu care gravează materia. El posedă o știință remarcabilă de a însufleți și de a ocna suprafețele cu linii rezumînd expresia și mișcarea, sau prin elemente pur decorative.

Trebuie spus un cuvînt și despre emailuri și giuvaeruri. Contrastînd cu unitatea și relativa sărăcie a fildesului, artiștii bizantini au conceput uimitoare opere compozite, plăci de metal pe care sînt încrustate pietre prețioase și în care emailul aduce o necrezută bogăție de lumină. Se vede aici în ce măsură artistul bizantin s-a îngrijit de formele simple și de materialele nobile în același timp. Nimic mai frumos în biserică, între vîlvățile mozaicurilor, decât folosirea marmurei lustruite, încrustate, gătită cu o supremă eleganță.

Manuscrisele apoi oferă posibilitatea de a urma drumul gîndirii bizantine cu permanente întoarceri spre izvoarele antice dar și cu nobile interpretări a textelor sacre. O formă ingenioasă este aceea a sulurilor în care alternează rugăciunile pe care le recita oficiantul și imaginile inversate pe care credincioșii le putem urmări cu ochii.

În fine, să pomenim de icoane, forma considerată ca cea mai caracteristică a artei bizantine. Pentru a dota secția de icoane a muzeului și-au oferit raritățile lor Muntele Atos, mînaștirile din Patmos, Mitilena, Salonic..., nu mai puțin U. R. S. S., România, Jugoslavia, Bulgaria...

Expoziția de artă bizantină organizată la Atena a dat posibilitatea de a fi cunoscută pe viu strădania artiștilor unei importante epoci din istoria Europei de a surprinde în linii, culori și forme, eterna aspirație înspre frumos a omului (Jacques Lassaigue, *Byzance à Athènes*, în rev. *Les lettres françaises*, nr. 1027, din 30 aprilie—6 mai 1964, p. 16).

LIMBA EBRAICA DESLEAGA O VECHE TAINA A ISTORIEI

În 1931, în cursul unui voiaj de studii în Creta, Gordon, un tânăr student american, specialist în semitologie, a declarat: „Cea mai importantă problemă pentru savanți este astăzi descifrarea inscripțiilor cretane din epoca Minos”.

Drumul spre îndeplinirea acestui deziderat a fost lung și anevoios.

În anul 1928, la Ras Shamra în Siria, au fost descoperite niște table gravate cu o scriere cuneiformă; descifrarea acestei scrieri de către germanul Bauer a arătat că ele erau resturile unei străvechi civilizații și a unei străvechi limbi — ugarita — de origine semitică. Conținutul tabletelor a dezvăluit că există o puternică afinitate între lumea greacă și cea ebraică, afinitate care își are rădăcinile cu mult înaintea războiului Troiei și a epocii lui Moise (vechimea tablelor ugarite a fost stabilită ca fiind din sec. XIV î. e. n.).

Cercetările au dovedit că înainte ca grecii să fi năvălit din Nord în Poloponez, regiunea a fost locuită de un popor cu o cultură remarcabilă, ale cărui urme se pierdeau în negura vremurilor. Investigațiile făcute de arheologi i-au dus pînă în Creta, unde pe locul în care fusese situat Cnosos, legenda capitală a regelui Minos, s-au găsit inscripții cu o scriere misterioasă.

Tot ce s-a putut stabili de la început, a fost faptul că tabletele de argilă minosene (numite după regele Minos, presupusul întemeietor al civilizației cretane) cuprind 4 alfabet:

- pictografii și hieroglife datînd din anii 2000—1750 î. e. n.

- o scriere cursivă, numită linearul A, din perioada 1750—1400 î. e. n. (dată la care se situează distrugerea orașului Cnosos de către triburile grecești năvălitoare).

- linearul B de la sfîrșitul perioadei anterioare amintite și derivată din respectivul alfabet.

- eterocretana, limbă mai apropiată de timpurile noastre (40 î. e. n.) care utilizează caracterele alfabetului grec.

Pînă în 1956 numai linearul B, fusese descifrat datorită pasiunii științifice a unei strălucite lingviste americane, Alice Kobert, și a unui tânăr arhitect englez, Michael Ventris.

Linearul A, (care cuprinde scrierea cretană dintre 1750—1400) rămînea mut; el rezista tuturor încercărilor de a-i afla taina.

În acest moment intră din nou în scenă Cyros Gordon de această dată, profesor la Universitatea Brandeis (Massachusetts). În 1957 semitologul american face o comunicare din care rezultă că linearul A, ascunde o limbă semitică. După

aproape încă șase ani de muncă încordată, Gordon reușește să demonstreze că linearul A, este o limbă feniciană, limbă semită, din aceeași familie cu ebraica și ugarita. Cum a reușit profesorul american să ajungă la acest rezultat?

Dedesubtul fiecărui semn pictografic din tabletele cretane a scris litera corespunzătoare ebraică; după cum se știe ebraica este o limbă cu scriere consonantică, a cărei vocalizare depinde de înțelesul cuvântului. Or, scriind literele ebraice a apărut clar înțelesul semnelor pictografice, care reprezentau transpunerea grafică a unor cuvinte de origine semitică.

Acest succes i-a prilejuit lui Gordon descifrarea eterocretanei (scriere întrebuintată în Creta în jurul anului 400 î. e. n.). Descifrarea acestei grafii a fost făcută după același sistem; sub caracterele grecești au fost scrise litere ebraice, și cuvintele din ultima manifestare scrisă a limbii cretane, au căpătat înțeles. (*Revista Cultului Mozaic din R.P.R.*, an. 9, nr. 103, aprilie 1964, p. 2.).

O M U L

Ce strălucitoare scinteie din Dumnezeu poartă în sine omul! El are chipul şi ţinuta unui adevărat zeu al tuturor fapturilor pămînteşti. Pe toate le stăpîneşte, peste toate se înalţă, faţă de toate îşi are înălţimea sau „cerul” lui. Il înalţă mintea lui iscoditoare în ştiinţă avîntată, veşnic setoasă de mai mult; conştiinţa morală, acest tribunal activ şi neîndurător, al tuturor faptelor sale; voinţa de acţiune, de cuceritor neastîmpărat al luminii. În toate, omul reflectă scinteia dumnezeiească din el, toate este „chip şi asemănare” a lui Dumnezeu. E făptura cea mai desăvîrşită de pe Pămînt.

Omul e măreţia lumii noastre, e frumuseţea vieţii, e cea mai perfectă operă de artă, ca chip şi compoziţie anatomico-fiziologică. Pentru el a venit în lume şi Iisus cu Evanghelia.

Fără om, lumea ar fi goală şi zadarnică. Aşa cum ar fi omul singur, fără lume, aşa ar fi şi lumea fără om, ceva de neînţeles, ceva pustiu. Lumea îl umple pe el, iar el umple lumea. Ce reciprocitate! Omul şi lumea sînt deci doi factori care se condiţionează şi se întregesc reciproc. Căci cea mai mare valoare a omului este lumea. Dar şi cea mai mare valoare a lumii este omul.

Acum, în faţa ta, *omule* creştin şi credincios al Bisericii Domnului, ce este *omul*? O simplă îngrămădire de 70—80 kg. de carne? Un simplu pachet de cîteva miliarde de celule vii? Un bolovan mişcător, care face umbră Pămîntului şi ţie... O, să nu fie numai atît! Hristos ţi-a dat învăţătura, că ori care om e ca tine însuţi. „chip al lui Dumnezeu”, măreţie a lumii, *om*. Îţi este semen şi frate, de aceeaşi valoare cu tine. Cu nimic mai puţin! De aceea, să nu fii umbră nimănui, cu lumină, iar altul să-ţi fie ţie la fel. Nu te coborî pe tine şi nici pe altul la treapta de fiară sfişietoare, nici la umilînţa de marfă cumpărată şi vîndută. Ci pune cu iubire pe capul ori căru *om* nimbul vredniciei de „a stăpîni Pămîntul”, cum l-a lăsat Dumnezeu cînd l-a făcut, — şi nu numai Pămîntul, ci şi o parte din cer, unde se înalţă acum, ca să-şi merite calitatea de stăpîn al Pămîntului şi de purtător în el a ceva ceresc, dumnezeiesc.

Aşa vei împlini Evanghelia, ca vrednic fiu al lui Dumne-

zeu, al Bisericii și al Patriei, care osîndesc înjosirea, ura și asuprirea „omului”, dar care împotriva iubirii n-au legi.

„Mai multă lumină!” — sînt cuvintele din clipa morții marelui poet J. W. Goethe. Dar sînt și o deviză a umanității, ca un testament ce se cere împlinit. Poetul numai le-a dat expresie. Avîntul spre tot mai multă lumină a minții, e în firea omului, ca o sete, ca un imbold, ca o exigență a marilor lui posibilități de a o cuprinde.

Mintea lui a cucărit mari valuri de lumină. Bine ar fi fost însă, dacă omenirea ar fi căutat, pe lingă multă lumină a minții, mai multă inimă și duh de pace. Cu mult mai bine ar fi în lume, dacă și în viața toată, și în ceasul morții, am avea toți ca regulă pentru noi și testament pentru urmași: „mai multă iubire și pace!” Căci dacă lumina minții e bună, ca obiectiv al tuturor, cea a inimii, iubirea, e adevărul veșnic al tuturor, mai universal, mai accesibil și mai folositor, căci dă mai multă liniște vieții și aduce mai multă fericire pe Pămînt.

Dacă progresul cultural n-aduce omenirii mai multă fericire, la ce folosește? Ce rost are toată cultura uriașă a secolului atomic, dacă omenirea nu este și mult mai fericită decît era în urmă cu veacuri și milenii? Care-i avantajul omului acestui veac sub raportul fericirii, față de omul primitiv, al tavernelelor? Mereu tulburat, hărțuit, amenințat, nu poate folosi în liniște lumina ce i-o aduce mintea. Dar cînd va face ca iubirea să fie primul obiectiv, se va produce în lume și un spor de fericire, pe măsura marilor eforturi și cuceriri ale minții.

N-aștepta ca iubirea — cu roadele ei: pacea, bunătaea, frățietatea etc. — să-ți fie numai un cadou venit de la alții. Incepe-o de la tine însuși și dă-o mai departe. Învață-i și pe fiii tăi, și pe vecinii tăi din dreapta și din stînga, să facă la fel. Cînd pretutindeni vor fi toți înălțuiți în cercul de aur al iubirii, nu vor mai fi războaie și sînge, nici neliniște și agitare.

Religia lui Hristos este religia iubirii. Biserica lui trebuie să se dovedească a fi Biserica iubirii și păcii, în care fiecare credincios să fie un „chip” al lui Dumnezeu, un *om*, un frate bun al tuturor.

Fii deci *om*! Nu murdări frumusețea și înălțimea de *om*, în lucruri urâte și josnice!

Un cunoscut autor, într-un temeinic studiu de sinteză asupra omului, constată științific, că omul e un foarte complex miracol, „un necunoscut”. Nu e oare păcat a contribui la micșorarea acestei minuni mărețe a lumii? N-ar fi oare mai bine să o înfrumusețăm mereu, ca să devină tot mai măreață?

Fii *om*! Cinstește *omul* prin viața ta. Cînd vezi un semen,

ori cine ar fi, bucură-te că-ți vezi un frate! E mai mare? Străduiește-te să-l ajungi! E mai mic, slab, mai disprețuit de alții? Ridică-l la înălțimea ta și dă-i demnitatea de om și de frate. Așa te sfătuiește Domnul, care a murit și a înviat și pentru tine, și pentru el.

Prof. P. Deheleanu

TENDINȚE NOVATOARE ÎN ARHITECTURA BISERICILOR

Arhitectura vremii noastre avînd la bază oțelul și betonul tinde să realizeze mereu alte tipuri de clădiri pe cît de atrăgătoare tot pe atît de trainice și economicoase. Folosind din plin materialele prefabricate se realizează totodată și o mare rapiditate în ce privește timpul de construcție.

Noul care pătrunde din cîmp în ce mai mult în arhitectură nu s-a oprit, cum era și firesc, doar la construcțiile civile. Și cele bisericesti au trebuit să se acomodeze stilului arhitectonic modern. Mai conservatoare, creștinătatea răsăriteană s-a ferit pînă acum să rupă cu trecutul. În rest însă, multe din bisericile clădite în ultimii ani sînt ca structură, aidoma clădirilor pe care le inventează curajos arhitectura modernă.

Ceea ce putem spune că definește noul tip de biserici, rod al arhitecturii zilelor noastre, este bolta în formă inversă față de cea cu deschiderea în jos, cunoscută îndeobște pînă acum și bolta ondulată, tot acest val de beton întins, fără grinzi, fiind susținut de stâlpi în formă de V. Descrierea aceasta simplificatoare, redusă la cîteva propoziții, ar putea lăsa să se înțeleagă că o biserică de un astfel de gen ar semăna cu o hală imensă avînd tavanul ca un talger sau, alături ca o linie ondulată. Și totuși examinarea pe viu a unei biserici în noul stil se pare că lasă o altă impresie. Vom da ca exemplu una din aceste biserici. E vorba de aceea din Royan (Franța). Iată cum ne-o descrie un reporter Catherine Vologne, *L'église de Royan*, în rev. *Les lettres françaises*, nr. 732 din 24—30 iulie 1958 p. 11: „Exteriorul se prezintă ca o corabie înaltă cu alură în același timp nobilă și austeră; nici un detaliu nu sustrage privirea, ansamblul, masa fiind aceea care se impune în unitatea ei... Dacă exteriorul este de o mare sobrietate, interiorul dimpotrivă și în ciuda unicului aport al betonului care este un material deseori sărac, dă o impresie de somptuozitate. Stîlpii de beton în formă de V susțin bolta a cărei înălțime este atît de mare încît nu-ți dai seama de aspectul ei asemănător „șei unui cal” care se lasă la mijloc pentru a urca spre margini. Frumusețea liniilor, jocul acesta în beton care construiește spațiul, îl fixează și-l închide într-o mișcare, este pe de o parte deconcentrant, căci cerul bisericii pare să palpite ca și trupul unei paseri ce zboară, iar pe de altă parte exaltant. În cele mai îndrăznețe construcții gotice există piatra care e o materie vie ce a luat formă sub uneltele dăltuitoarelor. Fiecare

centimetru de piatră într-o biserică are o „prezență” prin mîna omului. Nu e aceeași situație cu betonul; betonul are ceva im-personal, fabricat, doar urmele lăsate de lemn în momentul decofrării sînt impresionante, ele singure îi conferă puțină umanitate. El este, în totul, un material mai abstract, mult prea „suplu” cu toată rigiditatea sa putînd să te joci cu el precum croitorii cu niște draperii. Acest joc savant în beton, această stăpînire elegantă a formelor, ți-l oferă ca exemplu biserica din Royan care, prin proporțiile sale, prin duhul care o animă, va rămîne probabil un caz aparte...” (vezi și rev. *Les lettres françaises*, nr. 709 din 13—19 febr. 1958, p. 5).

Ingeniozitatea arhitecților caută forme din cele mai originale în construirea bisericilor. Nu o dată, trebuie să recunoaștem, proiectele lor întrec măsura dînd naștere unor clădiri care te fac să nu mai recunoști în ele prezența unei case de rugăciuni. Se ajunge astfel la exagerări lipsite de gust, creîndu-se efecte care nu slujesc scopului religios urmărit. Spre pildă se pot întîlni și clădiri în formă de hangare sau chiar de circ altarul fiind așezat în mijloc pe o estradă, întocmai unui ring de box, pe care urcă preotul și oficiază cele sfinte în văzul tuturor celor care-l înconjură.

Evident rămîne de văzut dacă noul care caută să-și facă loc și în arhitectura bisericilor își va găsi suficienți aderenți astfel încît să se generalizeze. Rămîne apoi de văzut dacă acest nou nu va degenera în spre o direcție care va trăda, în formă și chiar în esență, *canoanele care au statuat modalitatea de a se construi locașurile de cult*. În ce ne privește, fără a-i refuza adeziunea, îl dorim totuși moderat la proporțiile unui gen care să nu trădeze o manieră unanim acceptată și investită cu sufragiul gustului majorității.

CU PRIVIRE LA UȘILE SFINTULUI ALTAR

Credincioșii noștri manifestă în chip tot mai evident dorința de a participa din ce în ce mai activ la sfintele slujbe, respectînd nu numai cele ce țin de calitatea lor ci încă însoțind și pe preot în împlinirea ritualului. Așa s-a ajuns ca mulți parohi să se simtă îndemnați a rosti cu glas tare rugăciunile pe care desfășurarea ritualului le permite a fi făcute auzite și, nu mai puțin, a săvîrși actele de cult în vazul participanților la dumnezeieștile servicii. Situația aceasta se pare că este o reacție cît st poate de firească pe care a determinat-o tendința inversă alimentată de mulți preoți veacuri de-a rîndul de a se ascunde în dosul iconostasului sau tîmplei care, ca și cînd n-ar fi asigurat suficientă opacitate prin faptul că are prevăzute uși, le-au închis și pe acestea ermetic cu perdele (ne referim la cele diaconesti, nu la cele „împărătești”). Iată de ce acolo unde pietatea a crescut s-a luat obiceiul ca, printr-o aba-

tere de la îndrumările tipiconale, sfintele uși ale iconostasului sau tîmplei să fie lăsate deschise în tot timpul serviciului religios, chiar și al sfintei liturghii. În bisericile ortodoxe din Grecia bunăoară și-a făcut tot mai mult simțită influența o tendință de reformă liturgică caracterizată tocmai prin deschiderea ușilor iconostasului pe întreaga durată a desfășurării serviciilor religioase (vezi Olivier Clement, *L'Eglise orthodoxe*, col. „Que sais-je?” nr. 949, Paris, 1961, p. 103).

Se pune problema dacă nerespectarea prevederilor tipiconale privitoare la închiderea și deschiderea ușilor sfîntului altar, acoperirea și descoperirea lor cu perdeaua sau dvera, constituie o încălcare ce trebuie reprobată sau nu.

În răspunsul ce voim a-l da e de neevitat o referire chiar și numai tangențială la datele istoriei. Or istoria ne arată că la început, în primele veacuri creștine, altarul locașurilor de cult nu era despărțit de naos. Cu timpul a apărut un mic grilaj pe care se așezau sfinte icoane și care, în ce privește înălțimea, ajungea doar pînă la piept. De la împăratul Iustinian încoace grilajul acesta s-a tot împodobit crescîndu-i și înălțimea. După sinodul al VII-lea ecumenic (787) care a pus capăt iconoclasmului, din dragoste față de sfintele icoane cărora li s-a redat locul ce îl meritau în cult, tîmpla deveni locul cel mai potrivit pentru expunerea acestora.

Deodată cu dezvoltarea iconostasului și-au găsit și ușile — cele împărătești mai ales — cu perdeaua sau dvera respectivă, o întrebuințare și un simbolism tot mai bogate. Se cunoaște astfel, fără a mai fi trebuință de a o spune aici, ce înțeles are închiderea și deschiderea ușilor sau utilizarea în același scop a perdelei.

Așa dar problema ușilor și perdelei, închisă ori deschisă, este rodul unei evoluții legată de condiții specifice de dezvoltare a interiorului bisericilor. Aceasta nu poate și nu trebuie să influențeze esența sfintelor misterii și a dumnezeieștilor slujbe care se săvîrșesc de preoți. Dovadă în acest sens ne oferă bisericile, mai ales paraclisele care nu au iconostas sau tîmplă și în care se poate oficia orice serviciu cultic, chiar și sfînta liturghie.

Și dacă astfel stau lucrurile evident se naște întrebarea dacă constituie o greșală lăsarea ușilor deschise în timpul serviciilor religioase? Răspunsul se deduce din cele tocmai spuse și el nu poate fi decît negativ. O confirmare în acest sens ne oferă și obiceiul de a se lăsa deschise ușile altarului în timpul „săptămîinii luminate” de după Paști (Badea Cireșeanu, *Tezaurul liturgic*, t. III, București, 1912, p. 260), sau chiar de a le înlătura complet.

În acest caz desigur nu poate fi lucru de condamnat neînchiderea ușilor altarului. Ținînd seama în plus și de scopul

ce s-ar urmări, de a ține mereu trează atenți acredincioșilor aflați în Biserică și dorința de a-i lega mai mult de cele ce se săvârșesc în sfântul altar de către preot, găsim o justificare suficient de temeinică unei practici ce nu poate cu nimic păgubi ci doar spori sentimentul religios.

PONȚIU PILAT DIN NOU SUBIECT LITERAR

Procuratorul roman Ponțiu Pilat, judecătorul și osînditorul Mîntuitorului Iisus Hristos, a constituit un personaj căruia literatura universală i-a acordat suficientă atenție. Viața și faptele sale, mai ales atitudinea sa față de Invățătorul galileean, au atras o serie de scriitori care au încercat să exploateze, cu mai mult sau mai puțin succes, împrejurările legate de rolul pecare l-a avut în procesul Mîntuitorului.

Astfel *Anatole France* în nuvele *Procuratorul Judeei* ni-l înfățișează pe înaltul dregător roman într-o atitudine de extremă indolență. Omul care a trimis la moarte pe Iisus a uitat complet de El. Auzind vorbindu-se despre Iisus, se întreabă cu nedumerire, cînd și unde a mai auzit pomenindu-se acest nume? Din toată întîmplarea cu răstignirea n-a rămas în memoria lui nici măcar o vagă reminiscență.

Ficțiunea scriitorului francez e discutabilă dacă o punem alături de mărturia unui Flavius Josephus (*Arheologia iudaică* XVIII, 3, 3, 63—64) și mai ales a lui Tacitus (*Anale* XV, 44: „Christus, Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus fuerat”). E greu de presupus ca cel în cauză să fi uitat ceea ce istoria a reținut.

Într-o altă variantă tema a fost reluată de un alt scriitor, și anume de *Hemingway*, în „*Astăzi e vineri*”. Autorul îi pune pe ostașii romani care au asistat la răstignirea Domnului să se întrebe dacă Cel crucificat a fost mai mult decît un simplu delictent printre nenumărați alții.

Recent, un alt scriitor și tot francez, *Roger Caillois*, căruia i s-a decernat un premiu pentru pace, a dat un alt *Ponce Pilate* (Paris, Gallimard, 1963) cu totul deosebit de al celorlalți. Autorul modifică datele problemei și-l face pe Pilat deplin conștient de tot ceea ce s-a întîmplat (vezi Vladimir Colin, O parabolă actuală, în rev. *Gazeta literară*, an. XI, nr. 13 (523), joi 26 martie 1964 p. 8).

În fond, întreaga povestire se rezumă de astă dată la frămîntarea sufletească a lui Pilat nevoit să hotărască soarta Nazarineanului adus în fața sa. În afara soției procuratorului, care solicită grațierea acuzatului, în urma spaimii, care i-a pricinuit-o un vis, atît Ana și Caiafa ca reprezentanți ai sanhedrinului, cît și Menenius prefectul pretorienilor, Iuda și Marduk, un înțelept „neutru”, aduc de pe poziții cu totul diferite, argumente în sprijinul condamnării. Doar Ana și Ca-

iafa îl consideră pe Iisus vinovat. Militarul roman, apreciind starea de spirit a populației, afirmă cinic că „e de preferat o nedreptate unei răscoale. Iuda demonstrează că și-a trădat în-vățătorul în mod deliberat și se străduie să obțină promisiunea crucificării fiind convins că numai astfel omenirea poate fi mîntuită. În fine Marduk conchide că Iisus trebuie să moară spre a îngădui realizarea tuturor evenimentelor pe care le-a evocat.

Pentru variate rațiuni i se cere deci lui Pilat, intelectualul stoic hrănit cu filozofie grecească și om șovăitor, să se comporte ca un laș, să condamne un nevinovat. Deliberarea cu sine însuși e dureroasă, dar procuratorul găsește în cele din urmă motive și la fel energia de a se opune. A doua zi Pilat nu s-a spălat pe mîini ci pur și simplu l-a eliberat pe Iisus care își continuă cu succes activitatea și muri la vîrsta înîntată. Astfel precizările lui Marduk nu s-au realizat iar „istoria s-a desfășurat altminteri...” În felul acesta deși a recurs la un act de lașitate acceptînd condamnarea nedreaptă, totuși în cele din urmă Pilat a izbutit împotriva tuturor așteptărilor să fie și curajos.

Lucrarea lui Roger Caillois reprezintă o invenție lipsită de temei istoric. Pe scriitor nu l-a interesat însă adevărul istoric. El a recurs în fond la o parabolă ca pretext pentru exprimarea unei alte idei, o parabolă despre rolul și datroia intelectualului care s-a dovedit a fi deseori în țările capitaliste ca și Pontiu Pilat „un om căruia i se poate recomanda cu sînge rece și drept măsură salutară săvîrșirea unei crime”.

Iisus a fost condamnat fără ca puterea societății împărțită în clase antagoniste să ia partea celui drept și persecutat pentru a instaura triumful dreptății. Procuratorul hotărăște sau nu, crima. Dar acceptarea unei crime de către omul care gîndește, patronarea ei datrăie faptului că nu întreprinde nimic pentru a o împiedeca, nu constituie oare tot o crimă? Și acum conchizia parabolei: Fără trădarea intelectualilor ascensiunea fascismului n-ar fi fost oare mult mai dificilă? Și nu se petrec zilnic în societatea capitalisă acte de capitulare ale unei părți a intelectualității, în vreme ce alți intelectuali devin pilde de atitudine cetățenească, de curaj și eroism civic? Ironica „reabilitare” a intelectualului întreprinsă de autor se adresează, în societatea în mijlocul căreia trăiește, ca orice parabolă, celor ce au urechi de auzit...

De încheiere, concluziile comentatorului Vladimir Colin (art. cit.) pe care l-am urmat și în cele de pînă aici: „... De-parte de a fi o construcție gratuită, povestirea lui Caillois are un mesaj contemporan și, derutantă, poate, la prima vedere, nu-si ascunde obiectivul: reactualizarea dramaticei figuri a lui Pontiu Pilat, pretextul evocării unui tragic proces de conștiință, căruia vremea nu i-a întunecat semnificațiile”.

VIAȚA BISERICĂȘCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

HIROTONII ȘI HIROTESII

Preocupându-se continuu de completarea parohiilor vacante cu preoți care să deservească trebuințele duhovnicești ale credincioșilor, Consiliul Arhiepiscopesc a numit pe candidații de preoție Ioan Enășel, Remus Ania, Nicolae Predescu, Liviu Savulov și Silviu Boroancă la parohiile Milcoveni din protopopiatul Oravița, Ilidia din protopopiatul Oravița, Oloșag din protopopiatul Lugoj, Gaiul Mic din protopopiatul Deta și Coronini din protopopiatul Oravița. Hirotonia întru diacon și preot a noilor numiți a fost săvârșită de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit în cadrul sfintelor liturghii pe care le-a oficiat în ultimul timp. Cu fiecare din cei peste care și-a pus mîinile invocînd coborîrea asupra lor a darului Sfîntului Duh, Înalt Prea Sfinția Sa s-a întreținut îndelung povățuindu-i cu privire la sarcinile pastorale care-i așteaptă ca îndrumători ai enoriașilor încredințați lor. Tuturora li s-a arătat dragoste și li s-a făgăduit sprijin.

Conducerea eparhiei a însoțit atenția acordată noilor cadre de o binevoitoare apreciere a tuturor preoților care s-au remarcat printr-o activitate merituoasă. Astfel pe lîngă distincția brîului roșu acordată multor preoți vrednici, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a folosit prilejul marelui praznic al Învierii Domnului spre a înălța la rangul de protoprezbiteri onorifici pe cucernicii preoți Vasile Paica din Feneș, protopopiatul Caransebeș, Nicolae Văleanu din Cornea, protopopiatul Orșova și Ioan Goanță din Bozovici, protopopiatul Bozovici. Căvenita hirotesie s-a săvîrșit în cadrul sfintei liturghii arhieresti oficiată în catedrala din Caransebeș luni 4 mai a. c., a doua zi de Paște.

TIRNOSIRI DE BISERICI

În ziua de 26 aprilie, Duminica Floriilor, s-a sfințit potrivit tradiției și ritualului, biserica nou construită din *Timișoara Fratelia*, ridicată prin vrednicia credincioșilor, osteneala preoților care i-au păstărit și cu sprijinul permanent al Consiliului Arhiepiscopesc.

Slujba tirnosirii a fost săvîrșită de un sobor de slujitori

în frunte cu Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae. După oficierea sfintei liturghii, parohul locului Dimitrie Botău, în cuvinte simțite a vorbit despre încențurile înjghebării parohiei, strădania credincioșilor și a păstorilor lor sufletești depusă pentru ridicarea unui sfânt locaș de închinare corespunzător în care să înalțe rugăciunile lor spre Domnul, pentru mântuirea sufletelor și pentru sălășluirea definitivă a păcii în lume. Exprimându-și satisfacția pentru ducerea la bun sfârșit a unor osteneli îndelungate, a mulțumit Prea Fericitului Părinte Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Departamentului Cultelor și Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, pentru sprijinul acordat parohiei în vederea terminării lucrărilor de zidire a noii biserici.

Răspunzînd, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a arătat însemnătatea și semnificația temeluirii altarelor creștine pe sfintele moaște ale acelor care, prin viața și jertfa lor, ne-au lăsat Biserica care este și trebuie să fie una, în Iisus Hristos, așa cum și Iisus Hristos este una cu Biserica.

În privința viețuirii credincioșilor ce formează această parohie, Înalt Prea Sfinția Sa i-a îndemnat să trăiască așa după cum au dovedit-o și înaintașii lor și după cum sfătuiește însuși numele acestui cartier, Fratelă, în frățietate, în pace, cu bunăcuviință, cu dragoste față de Biserică, rivnitori fiind întotdeauna pentru înfăptuirea binelui în folosul obștii. Referindu-se la hramul bisericii, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, a sfătuit pe ascultători ca viața acestor Sfinți, prin tăria credinței și prin dragostea față de semenii, să le fie în orice împrejurare a vieții exemplu viu de urmat.

În încheiere, Înalt Prea Sfinția Sa a lăudat vrednicia enoriașilor parohiei Timișoara—Fratelă și i-a îndemnat ca și în viitor să rămână fii devotați ai Bisericii și cetățeni loiali ai Patriei.

La ieșirea din locașul atunci tîrnosit, credincioșii și-au manifestat adîncă recunoștință față de Arhipăstorul lor, care le-a prilejuit o mare bucurie duhovnicească.

Duminică 7 iunie s-a tîrnosit biserica reparată și pictată din parohia Bobda, protopopiatul Timișoara. La sosire Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a fost întâmpinat de preoți și credincioși în frunte cu conducătorul protopopiatului, P. On. Părinte Victor Faur, care a rostit un scurt cuvînt ocazional. A urmat înconjurarea bisericii cu sfintele moaște și impresionantul ritual al sfințirii propriu zise. În continuare, s-a oficiat dumnezeiasca liturghie. La momentul potrivit Înalt Prea Sfinția Sa a rostit predica zilei tîlmăcind înțelesul vindecării orbului (Ioan 9, 1—38).

Îndată după otpust, P. C. Părinte Iosif Petrovici a rostit o cuvîntare în care a făcut istoricul parohiei și a bisericii. El a arătat în același timp credincioșia enoriașilor săi care au făcut tot ce le-a stat în putință pentru împodobirea locașului lor de rugăciune. Vrednicia parohienilor din Bobda, a spus părintele lor sufletesc, se manifestă însă și în modul în care ei își împlinesc sarcinile cetățenești, a felului în care muncesc pentru Patria lor și pentru cauza păcii.

Bucuros de a fi aflat lucruri atît de frumoase despre credincioși aparținînd Arhidiecezei în fruntea căreia se află, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae s-a referit la sporul de sfințenie ce s-a împărtășit bisericii nou înfrumusețată pe cei de față ca pe lingă împlinirea îndatoririlor duhovnicești să nu negligeze nici sarcinile lor obștești, muncind cu sîrg pentru bunăstarea obștii căreia aparțin, pentru înfrumusețarea continuă a comunei lor, pentru propășirea Patriei iubite și biruința cauzei păcii în lumea întreagă.

Praznicul zilei s-a încheiat cu o masă frățească la care au luat parte pe lingă preoții slujitori, membri ai Consiliului parohial, binefăcători ai nou înfrumusețatei biserici, credincioși.

VIZITE CANONICE

Potrivit datinei, în ziua a doua de Paște Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vizitat parohia Caransebeș, vechi centru episcopal. Enoriașilor care s-au adunat la biserica catedrală spre a participa la sfînta liturghie, le-a predicat despre înțelesul Învierii Domnului care stă la temelie credinții noastre unind pe toți aceia care se mărturisesc a fi creștini.

În cadrul dumnezeieștii slujbe au fost hirotesiți întru protoprezbiteri P. C. Preoți Vasile Paica din Feneș, Nicolae Văleanu din Cornea și Ioan Goanță din Bozovici. La momentul potrivit apoi s-a săvîrșit hirotonia întru diacon a absolventului de seminar Nicolae Predescu, numit paroh la parohia Oloșag, protopopiatul Lugoj.

Pentru cinstirea celor hirotesiți și a noului hirotonit, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oferit o masă la reședința vlădicească care s-a desfășurat într-o atmosferă plăcută de caldă apropiere între Chiriarh și preoții prezenți.

Urmînd unui alt obicei, în duminica numită a „Tomii”, Inițiatătorul Eparhiei a cercetat parohia Lugoj.

La orele 10, la biserica centrală s-a săvîrșit sfînta liturghie, fiind de față și reprezentanți ai cultelor romano-catolic, reformat și mozaic din oraș. Cu acest prilej s-a săvîrșit hirotonia întru preot a diaconului Nicolae Predescu. În predica rostită, Înalt Prea Sfinția Sa amintind că este încă proaspătă în mintea noastră sărbătoarea Învierii Domnului, a arătat rea-

litatea cestei învieri pe baza însăși a celor petrecute atunci, care au culminat în încredințarea dată Sfântului Apostol Toma. Argumentul cel mai de seamă îl constituie însă credința noastră în Învierea Domnului, dacă îi corespunde într-adevăr o înviere, o reînviere a noastră, în cele bune și de folos tuturor.

După terminarea sfintei liturghii a avut loc la sediul oficiului protopopesc o masă comună la care au participat reprezentanții celorlalte culte din Lugoj, preoți slujitori, deputați în Adunarea Eparhială reprezentând protopopiatul Lugojului, membri ai Consiliului parohial și credincioși. În timpul mesei au luat cuvântul P. O. Părinte Bujor Toma, protopopul locului, reprezentanții cultelor religioase prezenți și un delegat al Consiliului parohial, manifestându-și bucuria de a fi împreună, contribuind prin aceasta la apropierea și mai bună înțelegere dintre toți cei care doresc mai binele și pacea.

Răspunzînd Înalț Prea Sfinția Sa a subliniat bunele relații care există și trebuie să existe între toate cultele și credincioșii din Lugoj, în scopul unei conlucrări cît mai rodnice pentru dezvoltarea continuă a orașului și implicit pentru prosperitatea și înflorirea Patriei noastre dragi.

A mulțumit apoi tuturor pentru bunăvoința ce au manifestat-o de a se întâlni și cunoaște mai mult.

La orele 18, după ce s-a interesat de problemele mai importante ale protopopiatului, Înalț Prea Sfinția Sa a oficiat serviciul vecerniei la cea de a doua biserică a parohiei. În cadrul slujbei Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae plecînd de la relatarea evanghelică asupra încredințării Sfântului Apostol Toma despre Mîntuitorul cel înviat, și de accepiunea pe care Sfîntul Apostol Pavel în epistola către Evrei o dă credinței, a vorbit despre această virtute teologică, tîlmăcind sensul și însemnătatea ei în încrederea pe care fiecare om, indiferent de convingerea sa, trebuie să o aibă în semenii săi, în tot ceea ce poate face bine spre propășirea lumii, arătînd în același timp că viața creștinilor trebuie să fie la înălțimea credinței pe care au mărturisit-o în Cel ce a venit în lume pentru viața și mîntuirea ei.

Duminică 31 mai, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut o vizită canonică la Lipova, oraș cu un însemnat trecut pentru istoria Mitropoliei Banatului. Cu acest prilej a slujit sfînta liturghie în vechea biserică mînăstirească de aci. La predică Înalț Prea Sfinția Sa tîlmăcind frumusețea învățăturii care se desprinde din evanghelia zilei, convorbirea Mîntuitorului cu femeia samarineancă, a arătat necesitatea ca toți creștinii să fie cu adevărat vii prin faptele lor bune și dragostea unora față de alții.

La sfîrșitul sfintei liturghii P. On. Părinte Protopop Vita-

lie Pereteatcu a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit din partea clerului și credincioșilor din orașul și protopopiatul Lipova, pentru dragostea părintească pe care a arătat-o venind în mijlocul lor, dînd totodată asigurarea că toți își vor îndeplini și de acum înainte, cu mai multă râvnă, îndatoririle lor de buni creștini și cetățeni.

La acestea Înalt Prea Sfinția Sa și-a exprimat bucuria de a-și fi putut împlini dorința de a vizita parohia Lipova și a sluji la altarul cîstît de atîția vrednici înaintași, care și-au împlinit mereu îndatorirea lor de păstori, fiind alături de credincioșii lor în toate cele menite să aducă în lume propășire și fericire.

Terminîndu-se serviciul divin, la sediul oficiului protopopesco a avut loc o gustare oferită membrilor Consiliului parohial, cîntăreților și celorlalti ostenitori întru cele bisericesti, la care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae s-a întretinut cu fiecare, într-o atmosferă de dragoste și caldă apropiere. Apoi toți preoții slujitori, episcopii și credincioși au fost invitați la o masă comună dată de conducerea protopopiatului și a parohiei din Lipova.

ITINERAR PASTORAL

Pentru a cunoaște cît mai bine Eparhia, preoții, credincioșii și asezămintele ei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut și în lunile din urmă o serie de vizite și inspecții. Astfel la 18 aprilie a cercetat ctitoria vrednicului de pomenire Macarie Guscă, de pe valea Godinovei, de lîngă Vasiova, protopopiatul Reșița. Biserica îngrijită cu conștiinciozitate de P. C. Părinte Anton Vavila a fost recent reparată prin grija Consiliului Arhiepiscopesc.

În aceeași zi, după masă, a inspectat parohia Tîrnova, de lîngă Reșița, unde a cercetat starea în care se află cele două biserici și casa parohială, s-a interesat de bunul mers al parohiei și s-a întretinut cu preoții parohi.

Le 21 mai, praznicul Sfinților Constantin și Elena a vizitat Seminarul teologic din Caransebeș, participînd și la sfînta liturghie oficiată în biserică dată spre folosință școlii care pregătește pe viitorii clerici și cîntăreți bisericesti. După împărțirea anafurei a ținut celor prezenți înțelesul sărbătorii. Apoi în sala de festivități a școlii s-a întretinut cu elevii, dîndu-le părintești sfaturi iar în aceeași zi după masă, a participat la o ședință a Consiliului profesoral la care a fost de față și P. C. Părinte Zaharia Mintulescu, inspector patriarhal, care inspecta seminarul.

Duminică 31 mai după vizita canonică făcută la Lipova, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae s-a deplasat în paro-

hiile Miniș și Cuvin din același protopopiat. La Miniș a fost așteptat de P. C. Părinte Traian Baltă, de membri ai Consiliului parohial și credincioși, împreună cu care a discutat cele ce țin de terminarea lucrărilor la noua biserică ce se zidește în această parohie. Apoi a fost vizitat șantierul construcției înălțată pînă la acoperiș.

În parohia Cuvin, împreună cu P. C. Părinte Coriolan Putici, a fost vizitată biserica căreia i s-a reînnoit pictura.

Întorcîndu-se de la sfințirea bisericii din Bobda, Înalț Prea Sfinția Sa împreună cu însoțitorii a cercetat la 7 iunie parohia Sînmihaiul Român din protopopiatul Timișoarei, făcînd o vizită la oficiul parohial condus de P. C. Părinte Lazăr Stoia.

TEOLOGI PROTESTANȚI ÎN VIZITA LA TIMIȘOARA

În ziua de 5 mai 1964, profesori și studenți ai Institutului teologic protestant din Cluj și Sibiu, conduși de rectorul Dr. Juhász István și decanul Dr. Hermann Binder, în cadrul unei excursii mai lungi au făcut popas la Timișoara.

Cu acest prilej la orele 18, au vizitat catedrala mitropolitană, asistînd totodată la slujba vecerniei la sfîrșitul căreia li s-a oferit în dar o veche Biblie tîlmăcită de Martin Luther.

La orele 21, după ce au vizitat orașul, oaspeții au fost primiți de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. La masa oferită în cinstea lor au participat și reprezentanții cultelor religioase din oras, precum și funcționari cu munci de răspundere ai Centrului Eparhial.

Cei prezenți s-au întreținut asupra impresiilor de călătorie, asupra unor probleme teologice privind în deosebi ecumenismul și problemele contemporane. Au luat cuvîntul cu acest prilej Dl rector Dr. Juhász István, decan Dr. Hermann Binder, apoi Părintele Konrad Kernweiss din partea Bisericii romano-catolice, Părintele Ștefan Tomici, vicarul Bisericii ortodoxe sîrbe, Dl Mathos Paul protopop evanghelic, Dl Peuker Leo, protopop reformat și Dl prim rabin Dr. Ernest Neumann din partea cultului mozaic.

Toți și-au manifestat bucuria de a fi împreună și de a arăta prin aceasta spiritul de apropiere și colaborare interconfesională care îi însuflețește.

Înalț Prea Sfinția Sa a mulțumit tuturor pentru dragostea cu care au răspuns invitației făcute, arătînd totodată însemnătatea unor astfel de întâlniri pentru cunoașterea și apropierea între oameni. A toastat apoi pentru Conducerea țării noastre, care a creat un climat de bună conviețuire între toate cultele religioase prin această dîndu-le și posibilitatea de a-și aduce contribuția la pacea și fericirea lumii.

La despărțire Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a oferit oaspeților daruri.

A doua zi au mai fost vizitate alte câteva obiective după care profesorii și studenții Institutului teologic protestant și-au continuat drumul spre Caransebes.

Aici, au fost întâmpinați de profesori și salariați ai Seminarului teologic. În cinstea lor s-a servit o gustare la care cei prezenți s-au întreținut asupra desfășurării programului de învățămînt și asupra problemelor de actualitate.

În cuvîntările rostite cu prilejul acestei întîlniri, P. C. Părinte Gheorghe Neda directorul Seminarului teologic din Caransebes și Dl rector Dr. Juhász István, și-au manifestat convingerea că vizita aceasta poate aduce o însemnată contribuție la cunoașterea și apropierea confesiunilor creștine, la îndrumarea viitorilor slujitori bisericesti și spiritul ecumenismului autentic.

La despărțire vizitatorilor li s-au oferit daruri simbolice.

ȘEDINȚA DE LUCRU CU CONDUCĂTORII OFICIILOR PROTOPOEȘTI

În ziua de 28 mai la Consiliul Arhiepiscopesc s-a ținut o nouă ședință de lucru cu conducătorii oficiilor protoepiscopale. Convocarea ei a fost determinată de dorința conducerii eparhiale de a adînci legătura cu organele sale în subordine și de a întări unitatea de vederi și acțiune, cheazășie a obținerii unor bune rezultate în ce privește munca de îndrumare a activității bisericești a protopopilor și preoților parohi. Spre deosebire de celelalte ședințe asemănătoare, care s-au mai ținut, de astă dată au fost luate în discuție cu precădere problemele asupra cărora participanții au cerut lămuriri cum și sesizările pe care le-au făcut ei în urma luării de contact cu realitățile din parohiile deninzînd de protonopiatul pe care-l conduc. Pentru toate, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și colaboratorii săi au dat lămuriri ample și directive corespunzătoare.

Chestiunile dezbătute au fost foarte variate și interesante, ele reflectînd dorința protonopilor și preoților de a îndeplini întocmai dispozițiile autorității superioare, de a face față exigențelor mereu crescînde ale credincioșilor, de a se arăta utili obștii cărora aparțin, de a răspunde tuturor cerințelor.

Modul deschis și spiritul critic în care s-au purtat discuțiile a dat putința să se pună în lumină atît părțile pozitive cît și cele negative ale muncii pe care o desfășoară administrația centrală eparhială, protopopii și preoții, căzîndu-se de acord asupra generalizării metodelor pozitive și căutîndu-se soluții pentru remedierea deficiențelor constatate.

La încheierea discuțiilor s-a oferit o masă frățească la Reședința mitropolitană în timpul și după terminarea căreia

au continuat convorbirile pe marginea unor aspecte specifice fiecărui protopopiat în parte.

PICTAREA BISERICII DIN PETROMAN

Credincioșii parohiei Petroman din protopopiatul Deta, îndrumați de P. C. Părinte Ioan Stoicu, au luat încă din anul 1958 inițiativa pictării bisericii lor. În acest scop au adunat fondurile necesare și au împlinit toate formele legale. Pe temeiul devizului întocmit de pictorul preot Andrei Mitroi, s-au început lucrările în toamna anului 1962 de către pictorul V. Jurca ajutat de pictorul Simion Băcală, fiul comunei. Lucrarea s-a executat în tehnica fresco-crud, în stilul neobizantin.

Consiliul Arhiepiscopesc constatând strădania credincioșilor din Petroman de a-și împodobi sfântul locaș de rugăciune, le-a venit în ajutor materialicește.

Acum întreaga lucrare este terminată iar biserica îmbrăcată în haină nouă sărbătorească. Concomitent cu pictarea, s-a făcut și vopsirea mobilierului, iar enorași jertfelnici au donat diferite obiecte de uz intern: covoare, broderii, perdele, etc....

E P I S C O P I A A R A D U L U I

VIZITAȚII PASTORALE

În ziua de joi 23 aprilie, de sărbătoarea Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist, însoțit de P. C. Prot. P. Sălăgeanu, consilier eparhial, a vizitat parohia Socodor din protopopiatul Criș.

La intrarea în biserică, în sunetul clopotelor, preotul Ioan Moț a întâmpinat pe Prea Sfinția Sa rostind un cuvânt de bun venit.

După ce s-a închinat la sf. masă, Prea Sfințitul Episcop a luat loc în jețul arhieresc asistând la întregul serviciu divin.

La priceasnă preotul paroh a predicat despre praznicul zilei și a dat glas, în simțite cuvinte, în numele său și al credincioșilor, bucuriei de a avea în biserică pe Părintele duhovnicesc al Eparhiei.

Răspunzând, Prea Sfințitul Teoctist a vorbit credincioșilor despre legătura dintre Biserică și sfinții ei, despre dătinile legate de prăznuirea sfinților. Poposind asupra vieții Sf. Mare Mucenic Gheorghe, a arătat apoi că și Biserica noastră Ortodoxă Romină se mîndrește cu sfinții ei canonizați nu de mult. Aceștia s-au ridicat din mijlocul credincioșilor de prin aceste părți de țară, împodobind Biserica întreagă cu pilda lor. Ei au chemat atunci la înfrățire și la dreptate. Acest lucru trebuie să ne înalțe sufletește. Astăzi, a continuat Prea Sfinția Sa, situația Bisericii nu mai e cea din trecut. Acum oamenii caută să se apropie unii de alții și credincioșii se pot ruga în pace. De aceea, trebuie să avem grijă de Casa lui Dumnezeu, să păstrăm amintirea celor morți pentru că și morții fac parte din Biserică dacă au trăit și au murit în dreapta credință. Prin cinstea pe care le-o acordăm, pomenindu-i în rugăciuni și îngrijind cimitirele în care sînt îngropați, păstrăm comuniunea trăirii religioase dintre sufletele lor și noi.

Prea Sfinția Sa a încheiat cu părințești sfaturi date credincioșilor în legătură cu Sfîntul Post.

La împărțirea anaforei, Prea Sfințitul Teoctist a fost înconjurat cu multă dragoste de credincioși. La ieșirea din sf. biserică s-a interesat de starea exterioară a acestora și de alte probleme gospodărești și pastorale din parohie, stînd de vorbă cu epitropul, cu cîntăreții și cu alți slujitori ai parohiei.

În acest timp s-a apropiat P. C. Părinte Papp Carol parohul parohiei romano-catolice din localitate care, cerînd binecuvîntarea Ierarhului ortodox, l-a invitat să-i viziteze biserica. Prea Sfințitul Teoctist, urmat de toți cei prezenți și de credincioși romano-catolici de prin apropiere, a intrat în biserica acestora condus de preotul paroh.

După un popas în sfîntul lăcaș, Prea Sfinția Sa a ceretat și la locuința sa pe preotul Carol Papp cu care s-a întreținut asupra vieții pastorale a parohiei sale, contribuind și pe această cale la apropierea dintre Biserici în duhul ecumenismului.

Luni 4 mai apoi, ziua doua a Sfintelor Paști, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a poposit în parohia Chișineu Criș, sediul protopopiatului cu același nume. Venirea Chiriarhului aici avea rostul să răsplătească cu învățături și binecuvîntări roada ostanelor turmei și păstorului duhovnicesc. A fost întîmpinat cu flori și toată căldura credincioșilor conduși de Prea Cucernicul Preot Dimitrie Cuzman și deservenții celorlalte culte: P. C. Preot rom. cat. Takács János și Dl Pastor al Bisericii reformate Nagy Zoltán.

Cu vădită emoție P. C. Părinte Dimitrie Cuzman a rostit cuvîntul de bun venit, înfățișînd în cuvinte calde strădania credincioșilor depusă la împodobirea sfîntului lor lăcaș de închinăciune și bucuria cu care L-au așteptat enorașii săi. Răspunzînd Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru manifestarea de dragoste a enorașilor și păstorului și a salutat frățește pe slujitorii celorlalte biserici din loc.

Slujba arhierască a fost oficiată în sobor cu P. C. Preoți: P. Sălăgeanu, consilier eparhial, Gh. Perva inspector eparhial, D. Cuzman protopop raional, I. Faur—Șimand, Fl. Bereteu—Pădureni, I. Codreanu—Șiclău și T. Băbuția, protodiacon catedral.

În predica zilei Prea Sfinția Sa a explicat ideea unității și dragostei creștinești. „A păstra unirea duhului prin legătura păcii” (Efeseni 4, 3) înseamnă a iubi pe Dumnezeu, pe aproapele, a sluji Biserica... „Să păstrăm, să continuăm această unitate și s-o exteriorizăm în fapte vrednice”, a cuvîntat Chiriarhul.

„Unul dintre darurile Sfintei Învieri este dragostea. Chemarea Bisericii noastre este să răspîndească iubirea dintre oameni, de orice neam și credință. Să cultivăm florile dragostei creștinești pretutindeni unde ne aflăm. Să avem atașament față de sarcinile și răspunderile din cadrul familiei, al serviciului, și al obștei în care trăim. Să aveți tragere de inimă față de munca agricolă de pe această mînoasă cîmpie a Crișurilor.

„Dacă Țara noastră să află după 20 de ani de la elibe-

rarea ei pe o treaptă industrială, economică, socială și culturală atât de înaltă dacă a obținut atâtea realizări mărețe de care se vor bucura mai ales urmașii noștri, acestea se datoresc dragostei de oameni, de muncă și cinste care stă la temelia orînduirii noastre.

„Din iubirea față de voi, a mai spus Prea Sfinția Sa, am poposit și noi azi în mijlocul vostru. Ne bucurăm de propășirea voastră duhovnicească și de prețuirea și ascultarea pe care o arătați păstorului vostru sufletească”.

În încheiere, credincioșii au fost îndemnați să păstreze unitatea bisericească: „Să nu uităm că cele mai prețioase învățături ale Mîntuitorului sînt comune tuturor creștinilor. Iubirea și pacea sînt porunci și învățături de credință pentru toți închinătorii lui Dumnezeu”.

În cadrul sfintei slujbe Prea Sfințitul Teoctist a distins pe P. C. Părinte Dimitrie Cuzman cu rangul de Iconom. Întîistătorul Eparhiei a felicitat în fața enoriașilor pe păstorul distins și investit cu însemnele rangului de Iconom. P. C. Părinte D. Cuzman a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Teoctist pentru acordarea distincției bisericești, făgăduind în același timp să fie și în viitor vrednic de cinstirea ce i s-a acordat.

P. C. Preot I. Faur a felicitat în numele clerului din protopopiat pe noul distins și a mulțumit Prea Sfințitului Episcop pentru atenția și purtarea de grijă arătată preoțimii din protopopiatul Criș, prin acordarea acestei distincții unui frate întru Hristos care-i reprezintă cu demnitate.

În cadrul recepției care a avut loc după serviciul divin într-o atmosferă de frățietate la oficiul protopopesc, și la care au participat și reprezentanții cultelor din Chișineu-Criș, Dl Nagy Zoltán, pastor al cultului reformat, a adresat din acest prilej cuvinte frățești și de bună nădejde pentru cei ce activează în sensul apelurilor Consiliului ecumenic al Bisericilor.

Vizita Prea Sfințitului Episcop Teoctist la Chișinău-Criș a sporit dragostea creștinească a credincioșilor de acolo, hotărîrea lor de a fi și mai folositori obștii, a răsplătit silințele fiiștii ale slujitorilor din întreg protopopiatul și a servit cauza bunelor raporturi dintre culte, precum și al păcii și bune înțelegeri dintre oameni.

ÎNALT PREA SFINȚITUL MITROPOLIT NICOLAE LA ARAD

Insufleteți mereu de dragostea frățească, cei doi Ierarhi din Mitropolia Banatului stau într-o colaborare pilduitoare care este izvor de bucurie pentru clerul și credincioșii din ambele Eparhii. Cu gîndul de a prilejui clerului și credincioșilor arădeni bucuria de a se îndulci mai îndeaproape de fru-

mușetea înfrățirii Păstorilor lor. Prea Sfințitul Episcop Teoctist a făcut Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae poftirea de a liturghisi împreună în catedrala din Arad, statornicind pentru aceasta duminica a IV-a din Postul Mare.

În dimineața numitei zile Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit a sosit la reședința episcopescă din Arad fiind însoțit de P. C. Părinte Mircea Marinescu consilier arhiepiscopesc și Protodiaconul Simion Bîtea, unde au fost întâmpinați de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, de Dl Dr. A. Botiș consilier eparhial și de P. P. C. C. Părinți consilieri eparhiali.

După un scurt popas Înaltii Ierarhi s-au îndreptat în spre catedrală unde soborul preotesc, în odăjdii, le-a oferit spre închinare Sf. Evanghelie și Sf. Cruce.

După impresionanta îmbrăcare a Arhierilor pe solee s-a dat binecuvîntarea și s-a slujit sf. liturghie, în mijlocul unui impunător sobor.

Corul condus de Păr. Ioan Șerb a izbutit să fie la înălțimea unui moment atît de deosebit.

Credincioșii au urmărit cu multă evlavie desfășurarea sfintei slujbe oficiată de cei doi Ierarhi. La sfîrșitul dumnezeiești slujbe, cu duhul înaripat de o creștinească simțire care însușește întreaga biserică, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a luat cuvînt și filcînd însemnătatea zilei a arătat că duminica numită cu numele Sfîntului Ioan Scărarul, ne învață să urcăm pe scara virtuților și a postului și să nu stăm pe loc, ci să fim în continuă suire și creștere duhovnicească.

„Tot ce are Ortodoxia mai frumos ca gîndire și viață religioasă este parcă turnat în sfintele ei slujbe și în deosebi în sf. liturghie, spune Prea Sfinția Sa. Aici ne simțim apropiați unii de alții, fii ai aceluiași Părinte sufletesc și frați întrecută uniți prin aceleași simțăminte, cîntări și rugăciuni. Această trăire este cu atît mai înălțătoare, cu cît ea își are izvorul în dragostea Evangheliei. Din dragoste ne rugăm și ne străduim să facem binele, din dragoste vrem să pășim pe treptele desăvîrșirii, slujind pe Dumnezeu și pe frații noștri”.

„Împreuna noastră slujire de astăzi, a continuat Prea Sfințitul Episcop Teoctist, a încercat să tîlmăcească aceste adevăruri. Datorită înțeleptelor orînduiri din țara noastră, duhul dragostei frățești plutește peste tot și înstăpînește din ce în ce mai mult toate manifestările noastre. Cu recunoștință subliniem, și cu acest prilej, că datorită noilor condiții de viață, Biserica noastră și noi slujitorii și fiii ei, pășind cu hotărîre pe treptele realizărilor duhovnicești, trăind clipe atît de înălțătoare care în trecut nu se puteau realiza.

„Se cuvine, s-a spus în încheiere, să înălțăm rugăciuni fierbinți pentru sănătatea conducătorilor Patriei noastre și a

Întâistătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Patriarh Justinian. Prin înțeleptele îndrumări date clerului și credincioșilor de către Prea Fericirea Sa, aceștia și-au sporit strădaniile închinare atît sfintei Biserici cît și apărării păcii și înfloririi țării noastre".

Prea Sfințitul Episcop Teoctist a adus, în continuare, mulțumiri Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, care, răspunzînd la poftirea ce i-a făcut de a veni și a sluji în mijocul clerului și credincioșilor între care și-a început lucrarea arhierască, a ridicat pentru Prea Sfinția Sa și pentru aceștia, ziua de astăzi, la înălțimea unui neuitat praznic în care s-a putut realiza cu adevărat unirea în rugăciune și înfrățirea în dragoste. Apoi Prea Sfințitul Episcop Teoctist a dat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae asigurarea că preoții și credincioșii din orașul de reședință episcopală și din întreaga Eparhie vor trudi să sporească mereu în virtuți și în fapte ziditoare ale păcii și buneii înțelegeri dintre toți oamenii.

Răspunzînd cuvîntului Prea Sfinției Sale, Ierarhul Mitropoliei Banatului s-a referit la conținutul scrierii de căpetenie a Sf. Ioan Scărarul în care, cea dintîi dintre cele 30 de trepte pe care trebuie să le suie nevoitorul spre desăvîrșire este lăpădarea de păcate, iar cea mai înaltă treaptă în urcușul scării virtuților este dragostea creștină". Ceea ce săvîrșim astăzi aci în Arad, a spus I. P. S. Sa, este rodul unei asemenea iubiri creștine. Acum cînd creștinii de pretutindeni au ajuns la acea treaptă de înțelegere încît își dau seama că nimic nu trebuie să-i despartă, constatăm că și aici la noi legătura dragostei este tot mai trainică. Pe căile neocolite ale dragostei, vrednicul și prețuitul Episcop care este Prea Sfințitul Teoctist, contribuie cu toată sinceritatea la menținerea legăturilor strînse dintre cele două Eparhii din Mitropolia Banatului".

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a pomenit în continuare de strădaniile spre mai bine ale înaintașilor în scaunul episcopesc al Aradului și a îndemnat pe credincioșii prezenți și prin ei, pe toți fiii duhovnicești ai Eparhiei arădane, ca bucurîndu-se timp de mulți ani de rodnică păstorire a Prea Sfințitului Teoctist, să rămînă aceiași făptuitori ai credinței strămoșești și implinitori ai idealurilor de bine ale omenirii, în dragoste, pace și bună înțelegere.

Sfînta slujbă arhierască a luat sfîrșit cu intonarea polihroniului, după care Înălții Ierarhi au împărtășit credincioșilor anafora.

Impresionați de actul de înfrățire la care au asistat, credincioșii au înconjurat cu multă, caldă și curată prețuire pe iubiții lor Arhieriei, la ieșirea din Catedrală.

Apoi la Reședința episcopescă a fost oferită o agapă

frățească la care au participat și reprezentanții ai celorlalte culte din oraș: P. C. Protopop romano-catolic Pr. Oláh, P. C. Protopop D. Ostoici din partea Bisericii ortodoxe sîrbe, Dl Protopop Fr. Molnár, din partea Bisericii reformate și Dl Prot. Dénes Adalbert din partea Bisericii evanghelice. În cadrul mesei s-au rostit toasturi.

Cel dintîi care a luat cuvîntul a fost Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. A început prin a-și manifesta, în numele celor prezenți, recunoștința față de omul nou al vremii noastre și de tot ce aduce el bun pentru viața noastră. Acest „nou” se manifestă și în Biserica Ortodoxă Romînă a spus Înalt Prea Sfinția Sa, prin duhul pe care i-l imprimă Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, duh de înnoire care suflă pătrunzînd prin ferestrele pe care le deschide în viața Bisericii. Acesta este duhul dragostei pentru om, al colaborării și al înfrățirii. În acest duh s-a desfășurat și întîlnirea de astăzi inițiată de Prea Sfințitul Episcop Teoctist”.

Pentru a lega aceste frumoase clipe de o amintire concretizată într-un obiect, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a dăruit Prea Sfințitului Episcop Teoctist o cruce de argint, istorică, precum și o pălărie clericală. Momentul a fost deosebit de mișcător.

P. C. Protopop Fr. Oláh din partea Bisericii romano-catolice, a vorbit despre identificarea sa cu mediul din Patria în care trăiește, despre vechile relații cu Episcopia din Arad, despre faptul că se simte bine în atmosfera de pace dintre frații creștini. A încheiat cerînd binecuvîntarea arhierescă a celor doi Arhiepiscopi, pentru activitatea Sfinției Sale.

Gînduri asemănătoare au exprimat Protopopul ortodox sîrb, Protopopul reformat și Protopopul evanghelic.

Dl Dr. Aurel Botîș consilier eparhial și membru în Consiliul Național Bisericesc și-a exprimat deosebita satisfacție de a putea asista la o manifestare atît de frățească a colaborării în dragoste creștinească dintre doi Ierarhi și dintre slujitorii diferitelor culte. În numele credincioșilor laici, Domnia Sa a arătat că aceasta este o încurajare pentru toți, în nădejdea lor pentru înfrățire și pentru pace.

P. C. Părinte Ioan Nădăban consilier eparhial, în numele ostenitorilor de la Centrul Eparhial, și-a exprimat marea bucurie de a fi putut trăi o zi înălțătoare ca cea de azi.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist, răspunzînd tuturor, a remarcat strălucirea pe care a avut-o ziua de astăzi la biserică și aici. Biserica noastră este, a spus Prea Sfinția Sa, pe lăgașul ei firesc atunci cînd promovează colaborarea în dragoste și pe omul nou la care s-a referit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. Acest duh nou a început să sufle în lumea în-

treagă așa cum se oglindește în numeroasele întâlniri interconfesionale, teologice și în lupta pentru pace. Lumea este dornică de apropiere, de colaborare, de frățietate și de pace. Nu este surprinzător că ne simțim atât de bine împreună toți cei de aici. Dorim să identificăm aspirațiile noastre cu idealurile poporului nostru.

Prea Sfinția Sa a adus apoi mulțumiri Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru osteneala de a fi venit la Arad prilejuind o desosebit de mare bucurie tuturor. La fel a mulțumit apoi pentru semnificativele daruri ce i s-au dat și a răspuns oferind la rându-i o frumoasă și veche icoană a Sfântului Nicolae zugrăvită măiestrit pe lemn de un meșter anonim.

A mulțumit apoi și reprezentanților cultelor ortodox sîrb, romano-catolic, reformat și evanghelic, pentru răspunsul ce au dat invitației ce li s-a făcut, contribuind astfel la atmosfera de înfrățire a acestei întâlniri.

DISTINCȚIUNI BISERICEȘTI

Praznicul Învierii Domnului a fost în Eparhia Aradului și prilej de răsplătire a unor realizări deosebite pe teren pastoral. Așa în parohia centrală din Arad, în întâia zi de Paști. Prea Sfințitul Episcop Teoctist a acordat distincțiunea de iconom P. C. Preot paroh Petru Petrilă pentru buna chivernisire a parohiei, precum și pentru evlavie și frumusețea cu care slujește serviciile divine.

Același rang bisericesc l-a acordat Prea Sfinția Sa a doua zi de Paști și P. C. Preot Cuzman Dimitrie, pentru conducerea pilduitoare a protopopiatului Criș, pentru aportul adus în lupta pentru pace și alte acțiuni obștești, precum și pentru bune rezultate în munca parohială.

VIZITA LA ARAD A PROFESORILOR ȘI STUDENȚILOR INSTITUTELOR DE ÎNVĂȚĂMÎNT TEOLOGIC PROTESTANT DIN CLUJ ȘI SIBIU

Un grup de profesori și studenți de la Institutul Teologic Protestant din Cluj și Sibiu, în dorința de a cunoaște monumentele de artă și cultură din patria noastră, au organizat și în acest an o excursie condusă de Dr. Juhász Ștefan rector al Institutului teologic evanghelic din Cluj și Dr. Binder Hermann decan al Institutului evanghelic din Sibiu. În drumul de la Oradea, grupul de excursioniști în frunte cu Eminența Sa Buthy Alexandru episcopul eparhiei reformate din Oradea, au sosit la Arad în ziua de marți 5 mai 1964.

După ce au vizitat catedrala ortodoxă, biserica sîrbească și romano-catolică, muzeele Palatului Cultural, excursioniștii au venit la reședința episcopescă.

Rectorul Institutului teologic protestant din Cluj a mulțumit Prea Sfințitul Episcop Teoctist pentru bunăvoința de a fi primit grupul excursionist, prilejuind astfel o întâlnire atât de plăcută. „Prin aceste vizite orizontul nostru de cunoștințe s-a lărgit, a spus vorbitorul. Am ajuns la convingerea că Biserica Ortodoxă Română este pătrunsă de credința neștrămutată în înviere. Îi simțem recunoscători pentru marele exemplu de colaborare pe care-l dă. Ne străduim să îndeplinim voia lui Dumnezeu pentru slava Bisericii lui Hristos și înflorirea Patriei noastre”.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist, răspunzând, a spus între altele: „Ne pare bine că ni s-a oferit prilejul acestei întâlniri în orașul nostru care are un trecut vrednic de cinste și un prezent la înălțimea vremilor noastre prin hărnicia și devotamentul locuitorilor față de viața nouă din patria noastră. În trecut slujitorii Bisericii Ortodoxe Române și ai celorlalte Biserici și-au înmănunchiat năzuințe în vremuri mai bune, pe care noi le trăim astăzi. Întâlnirea noastră are loc în zilele de proaspătă amintire a Învierii Domnului care este piatra de temelie a credinței noastre. Ea aparține tuturor cultelor creștine. Aceasta stimulează rîvna noastră pentru colaborare. Cu lumina învierii să lucrăm pentru împlinirea Bisericii Mîntuitorului pe pămînt ca și în cer și pentru înflorirea Patriei. Pe toți ne unește solia Învierii, a păcii, a vieții. De aceea vă zic: „Adevărat a înviat Domnul!” Fiți bine veniți și să vă simțiți ca în căminul credinței voastre!

După aceste cuvinte Prea Sfințitul Episcop Teoctist a invitat pe Eminența Sa episcopul Buhty, pe cei 7 profesori, pe protopopul Molnár din Arad și întregul grup de studenți la o agapă frățească.

La toast Eminența Sa Episcopul Buthy a spus că se bucură de ocazia acestei excursii de a face o vizită Prea Sfințitului Episcop Teoctist cu care se simte onorat a sta laolaltă, depășind frumoase amintiri din participările împreună la diferite conferințe interconfesionale în țară și peste hotare”. S-a subliniat aici a spus Eminența Sa, că a cunoaște înseamnă a înțelege și a înțelege înseamnă a iubi. O probă despre aceasta ne oferă Biserica Ortodoxă Română și Biserica reformată maghiară care se înțeleg. Ceea ce a arătat Prea Sfinția Sa că Învierea Domnului este temelia credinței noastre comune, este o realitate istorică. Uniți în ea putem sta la această masă împreună. Pentru mine este o zi de sărbătoare cînd mă pot întîlni cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române. Am fost primit atât de bine de Prea Fericitul Părinte Justinian întotdeauna și de alți înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române și m-am bucurat căci aceasta ne ajută să ne cunoaștem, să ne înțe-

legem colaborînd spre același țel care este realizarea cuvîntului Domnului de a ne uni și de a ne iubi”.

Eminența Sa a exprimat adînci mulțumiri Prea Sfinției Sale, în numele tuturor celor prezenți, pentru acest prilej de mai bună cunoaștere în duh ecumenist. Pentru noi ecumenismul și patriotismul sînt la fel de prețuite. Dorim ca în patria noastră să fie o viață bogată și fericită, pătrunsă de iubire frățească. Cred că și întîlnirea noastră de astăzi, a spus Episcopul Buthy, a contribuit la aceasta”.

A vorbit apoi Dl Decan H. Binder de la Sibiu despre frumusețea urmării unui țel comun de către toate Bisericele.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist a răspuns, adresîndu-se Eminenței Sale Episcopul Buthy și tuturor celor prezenți, exprimîndu-și bucuria față de cele spuse de Episcopul Buthy, de Rectorul și Decanul Institutelor teologice protestante din Cluj și Sibiu. „Mergînd pe făgașul gîndirii Episcopului Dvs., a spus Prea Sfinția Sa, ne regăsim cu asemănări ca între rudenii. Toți cei de aci ne-am găsit o chemare de a sluji pe Dumnezeu. Pe drumul Evangheliei ne găsim asemănarea ca ucenici ai Mîntuitorului Iisus Hristos, care S-a rugat pentru unitatea tuturor în iubire... Dacă vom izbuti să facem ca în gîndirea, în viață și în lucrarea noastră să răspundem mesajului divin de dragoste, ne vom regăsi unii pe alții. Aceasta este trăsătura esențială a Bisericii care unește din veac pe toți cei ce mărturisesc pe Iisus Hristos ca Dumnezeu și om adevărat.

„Agapa de astăzi este o expresie a dragostei creștine care ne unește. În calitate de gazdă sînt mulțumit că, împreună cu Eminența Sa Episcopul Buthy Alexandru, cu profesorii și studenții, am adăugat o nestemată la coroana care nu se vestejește niciodată a biruinții Mîntuitorului Iisus Hristos. Să ne înmănușăm gîndirea sub semnul acestei iubiri”.

Agapa s-a încheiat cu rugăciuni făcute în limba română, maghiară și germană.

Înainte de plecare toți oaspeții au semnat în „Cartea de aur” a Episcopiei, apoi Prea Sfințitul Episcop Teoctist le-a făcut tuturor daruri potrivite, spre a-și aminti de această întîlnire.

DISTINȘI OASPEȚI JUGOSLAVI LA EPISCOPIA ARADULUI

În dorința de a cunoaște arta veche românească Dna Leipa Popovici, director al Galeriilor de frescă din Belgrad, a făcut o vizită în țara noastră. Însoțită de Dna și Dl Arso Milatovici, ambasadorul R.S.F. Jugoslave la București, de Dna Corina Nicolescu de la Direcția Muzeului de Artă din București și de Prof. Moga directorul Muzeului regional Banat, a cercetat muzee, biserici și mînăstiri monumente isto-

rice din regiunea Banat: Catedrala din Arad, biserica ortodoxă sîrbă din același oraș, minăstirile din Bezdin, Gai și Bodrog.

La minăstirea Bodrog, oaspeții au fost întîmpinați de Prea Sfințitul Episcop Teoctist. După ce Prea Sfinția Sa i-a salutat, le-a vorbit despre însemnătatea vechii așezări monahale de pe malul Mureșului care-și are obîrșia în trecutul îndepărtat al istoriei și în care și-au desfășurat viața curat ortodoxă monahi sîrbi și romîni, ridicîndu-i împreună faima, prin arta bisericească ce a înflorit aici.

Răspunzînd, Dna Leipa Popovici a mulțumit pentru întîmpinare subliniind interesul ce-l poartă artei care s-a dezvoltat în trecut prin Biserică și care, pînă în zilele noastre, reprezintă valori și moșteniri scumpe popoarelor noastre vecine și prietene.

Oaspeții au stăruit îndelung asupra picturilor și sculpturilor vechii biserici minăstirești apreciîndu-le pentru înalta lor valoare artistică.

În continuare s-a vizitat paraclisul de vară și stăreția minăstirii, unde Prea Sfințitul Episcop Teoctist le-a înfățișat aspecte din istoria legăturilor istorice și culturale dintre cele două popoare, la apropierea cărora Biserica Ortodoxă și-a adus și-și aduce și astăzi aportul său.

După ce înalții oaspeți și-au exprimat bucuria de a fi vizitat minăstirea Bodrog și au mulțumit pentru lămuririle bogate pe care le-au primit, s-au îndreptat înspre Arad unde la Reședința episcopoească au fost primiți de Prea Sfințitul Episcop Teoctist și colaboratorii săi. Aici li s-au prezentat manuscrise slavonești de mare valoare din veacurile XV—XVI și tipărituri vechi din biblioteca Episcopiei, tablouri ale ierarhilor care au păstorit istorica eparhie a Aradului, icoane vechi și odăjdii bisericești cu măiestrie brodate în atelierele Sf. Patriarhii.

Dna Leipa Popovici a stăruit îndelung și cu interes asupra tuturor, făcînd interesante sublinieri și apropieri în legătură cu dezvoltarea picturii și broderiilor în minăstirile din Jugoslavia și în cele din țara noastră.

La recepția care a urmat, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, luînd cuvîntul, a exprimat deosebită satisfacție pe care o simte alături de Prea Sfinția Sa cît și colaboratorii de la Centrul Eparhial, pentru înțîlnirea cu înalții oaspeți jugoslavi. „Îndreptățirea vine, a spus Prea Sfinția Sa, nu numai din situația noastră de vecini și prieteni cu înrîuriri culturale bogate și din tot trecutul țărilor noastre, ci și din faptul că astăzi moștenirea aceasta ne este dragă și o cultivăm deopotrivă. La aceasta a contribuit și contribuie și astăzi, a continuat Prea Sfințitul Episcop Teoctist și Bisericile ortodoxe ale căror slu-

jitori sînt pătrunși de însemnătatea legăturilor de prietenie, dragoste și încredere ce trebuie să stea la temelia unei dezvoltări înfloritoare a vieții popoarelor în zilele noastre.

„Noi slujitorii Bisericii Ortodoxe Romîne sprijinim neîncetat strădania poporului nostru care e însuflețit de prietenie față de poporul jugoslav. Vizita aici a Domniei Voastre este pentru noi și o cinste și o dovadă de apropiere din ce în ce mai rodnică între popoarele noastre”.

Pentru ca întîlnirea să rămînă înscrisă în amintirea Dnei Popovici și a Dlui ambasador, Prea Sfinția Sa le-a oferit în semn de prețuire țesături țărănești din raionul Ineu, lucrate de mîini harnice de femei din acele părți. De asemenea li s-au mai oferit ouă roșii frumos pictate, care fac parte din folclorul poporului nostru.

În mod vădit mișcată de cuvîntul și de darurile Prea Sfinției Sale, Dna L. Popovici a răspuns spunînd în esență următoarele:

„Folosesc această ocazie spre a Vă mulțumi din partea mea și a prietenilor mei, pentru primirea frățească de care am avut parte și care m-a emoționat în mod deosebit, fiindcă a fost atît de spontană și atît de sinceră.

„Istoria noastră este legată de a poporului romîn. Din timpul evului mediu cînd nu existau țări libere, am suferit cele dintîi atacuri ale unor acaparatori de teritorii greu de stăvilit. Rînd pe rînd, ne-am găsit cînd unii cînd alții, sub stăpîniri străine și în timpurile din urmă sub asuprirea hitleristă. Există acum posibilitatea de a continua în libertate și cu totul altă orînduire socială, legăturile noastre tradiționale”.

Înainte de a pleca Dna Leipa Popovici a făcut următoarea însemnare în „Cartea de aur” a Episcopiei:

„Foarte impresionantă de bogăția moștenirii culturale din Arad și din toate părțile Romîniei, am găsit peste tot aceeași primire cordială și prietenoasă cum se întîmplă întotdeauna între popoarele care au fost întotdeauna în bună vecinătate și mai mult decît atîta, prieteni buni și sinceri. Mulțumesc pentru multele semne de atenție pe care le-am simțit în acest oraș și mai ales în Episcopie și în toate bisericile pe care le-am vizitat”.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

ALMANAHUL PAROHIEI ORTODOXE ROMINE DIN VIENA PE ANUL 1964, Viena, 1963, pp. 298.

O carte cu un cuprins bogat și frumos tipărită, prilejuiește cititorului o plăcere deosebită. Această plăcere o oferă *Almanahul parohiei ortodoxe romine din Viena pe anul 1964*, apărut în capitala Austriei prin osteneala și sub îngrijirea părintelui profesor dr. Gheorghe Moisescu, parohul acestei biserici.

Tipărit pe hîrtie cretată în condiții grafice excepționale și cu dovada unui ales simț pentru frumos, în cele 298 pagini împărțite cu chibzuință în Partea Calendaristică, Popas sufleteșc, Însemnări și amintiri, Mărturii din trecut, Cuvinte din bătrîni, Pagini literare, Meleaguri românești și Cronică, *Almanahul* ajuns în al treilea an al apariției sale, grupează un material de preț, bine ales și împodobit cu priveliști minunate. Pîrgă a "osîrziei curate" — mărturisește editorul în *Precuvîntare* — am închinat-o slușirii cu vrednicie a Bisericii noastre. Dar mai presus de toate, intruchipează rodul binecuvîntat al înțelegerii, al păcii și al unirii, făurite cu minile, cu inima și cu dorul nostru neînfîrînt. E o prezentare, care s-a realizat cu prisosință.

Cuvîntul de început, Cuvîntul de dragoste și pace al Prea Fericitului Părinte Patriarh se îndreaptă spre fiii duhovnicești statorniciți în Austria, cu părintești îndemnuri ce înalță sufletește și zidește în duhul dragostei și al păcii: "... În calitatea noastră de fii ai patriei noastre pentru a sădi în suflete duhul dragostei și al păcii, încredințîndu-ne fiecare că în raporturile cu semenii noștri trebuie să fim pătrunși de iubirea evanghelică, să fim convinși că

trîind în bună înțelegere, lucrînd în pace și cinșîndu-ne cuvîntul Sfintei Scripturi care ne îndeamnă „Să umblăm cu vrednicie, după chemarea cu care sintem chemați, cu toată smerenia și blîndețea, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-ne unii pe alții cu dragoste și silindu-ne să păstrăm unitatea duhului întru legătura păcii". Cuvintele duhovnicești și ale înalt Prea Sfinților Mitropoliți Iustin al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Firmilian al Olteniei și Nicolae al Banatului, înmulțesc îndemnurile spre dragoste, spre pace și trăire în adevărata credință.

Peana maestrului Tudor Arghezi deschide rubrica însemnărilor și amintirilor. Lăștînd să urmeze aducerile aminte ale mai multor cărturari romîni ce au viețuit și și-au agonisit învățătura în capitala Austriei. Rețin de asemenea atenția Mărturiile din trecut, în care condeie înzestrate cu darul evocării fac să se perinde prin capitala imperiului habsburgic de altădată domnitori munteni și moldoveni veniți să caute sprijin, să ceară dreptate pentru popor sau ocrotire cînd erau pribegi. Apar învățați ce scriu și tipăresc cărți de folos obșteșc în romînește și tineri ca Gheorghe Lazăr, care vor da mult culturii naționale. Și tot așa îi înțîlim acolo pe Eminescu, student anoi în momentele de grea tristete, pe Caragiale, Vlaicu, și pe neostenitul țărăn călător Badea Cîrțan din părțile Făgărașului.

Povestirile ce plac, activitatea corului bisericesc a Coloniei romine ce a dat la București, Sibiu și Brașov în vara anului trecut minunate concerte de muzică romînească și austriacă; prezentarea meleagurilor noastre în limbile romină și germană, întregesc fericit, cuprinsul atît de bogat și variat.

Părintele Profesor dr. Gheorghe Moisescu prin munca rodnică ce depune între păstoritii săi și prin editarea Almanahului, realizează o operă de mult folos. Cuvintele de prețuire primite de Prea Cucernicia Sa din partea Ministrului Federal al Învățămîntului, a Ministrului Afacerilor Externe austriac, a Primarului orașului Viena, a Președintelui Federal al Monumentelor Istorice și din partea multor oameni de cultură din Austria, sînt cea mai convingătoare dovadă a valorii ce prezintă Almanahul și totodată, a însemnătății ce are apariția sa la Viena.

Prof. I. B. Mureșianu

MATILDA CARAGIU—MARIOTEA-NU, Liturghier aromînesc, un manuscris inedit, anonim, Ed. Acad. R. P. R., 1962, pp. 161.

O împrejurare favorabilă a făcut să putem cunoaște astăzi *Liturghierul aromînesc*, singura carte de slujbă bisericească scrisă în grai curat aromînesc, nelatinizat și nedacoromînit.

Prof. Ilo Mitke—Qafezezi din Korca (Corla, arom. Curceauă), Albania, a trimis în anul 1957 Institutului de lingvistică al Acad. R. P. R. următoarele materiale: a) 24 de fotocopii de pe un manuscris aromînesc anonim, nedatat și nelocalizat, pe care l-a descoperit în anul 1939 (între 8—12 august) în Biblioteca Națională din Tirana; b) 1 fotocopie cu text grecesc; transcrierea integrală a celor 24 pagini aromînești și o parte din transcrierea paginii grecești; c) două articole, primul, reproduș în întregime la sfîrșitul volumului de față, cuprinde informații în legătură cu documentul și descrierea lui, iar al doilea articol, compus din trei părți, prima parte publicată de asemenea în volum, aduce unele date în plus cu privire la manuscris, partea a doua și a treia cuprind unele probleme de folclor românesc și albanez, de istorie și alte probleme, ce nu sînt strîns legate de studiul manuscrisului Liturghierului și nu sînt publicate în acest volum; d) o scrisoare în care se semnalează existența unui alt document lingvistic aromînesc în Biblioteca Națională din Atena.

Se menționează că originalul Liturghierului aromînesc astăzi se crede să fie pierdut, datorită celui de al do-

lea război mondial, fiindcă lectorul Grigore Brîncuș făcînd o călătorie de studii în R. P. Albania în anul 1958 nu l-a mai aflat. Fără strădanția și semnalară neobositului profesor din Korca, „acest prețios monument lingvistic aromînesc ar fi rămas necunoscut, așa cum s-a întîmplat și cu alte scrieri vechi aromînești” (p. 10).

Cercetarea manuscrisului se bazează numai pe materialul fotografiat. Unele date extrem de importante pentru studierea unui manuscris, anonim, nedatat și nelocalizat, scapă observației, cum sînt: calitatea hîrtiei, filigranele, formatul, uzura, eventuale însemnări, adausuri, conținutul celor 78 pagini de text grecesc, ale căror fotocopii nu s-au trimis.

În continuare, sub punctul 2 din introducere, autoarea prezintă descrierea manuscrisului, care reprezintă primele 24 pagini dintr-o cărtică de 102 pagini, format 25 cm. Restul de 78 pagini sînt scrise în limba greacă. Textul aromînesc este scris cu alfabetul grecesc. Atît partea aromînească, cît și cea grecească sînt scrise cu cerneală neagră; frazele grecești inserate în textul aromînesc, reprezentînd indicații tipiconale, și literele mari cu care încep paragrafele sînt scrise cu cerneală roșie-trandafir. Textul aromînesc fiind scris cu cerneală neagră, relativ este ușor de descifrat de pe fotocopii. Cartea este nenumerotată. Manuscrisul nu are o foale cu titlu. Deasupra rîndurilor din prima pagină stă scris numai: *Vlăhica* (βλαχικα), adică „pe aromînește”, ceea ce face pe I. M. Qafezezi să presupună că nu acesta este începutul cărții, că vor mai fi existat eventual pagini anterioare de text grecesc, pentru ca mențiunea *vlăhica* să fie necesară. Autoarea studiului nostru nu împărtășește aceeași idee, fiindcă textul aromînesc se caracterizează printr-o relativă unitate și nu reprezintă o continuare a altuia. Textul grecesc, care începe cu pagina a 25-a, este începutul unei liturghii.

Autorul, ca și locul și data cînd a fost scrisă cartea, ne sînt necunoscute. Pe manuscrise există o singură însemnare, care aparține probabil donatorului manuscrisului, făcută cu creionul, în limba albaneză: „Andea Kona

per Kujtin, Durrës, 18—8—1928" (An-drea Cona, spre amintire, Durazzo).

Prof. I. M. Qafëzezi atribuie acest manuscris cînd lui Daniil, scriitor aro-min din secolul al XVIII-lea, cînd unui cleric vlah din Albania. Autoarea stu-diului presupune că autorul textului Liturghierului aromînesc este un aro-min din Albania, probabil un cleric. Referitor la locul de unde provine ma-nuscrisul, prof. I. M. Qafëzezi oscilea-ză între Durazzo, Berat și Moscopole. Data la care a fost scris textul este sec. XVIII, pentru care vorbește în pri-mul rînd calitatea hîrtiei, ca și scrie-rea cu cerneală roșie și neagră, fiind asemănător cu un altul albanez, sem-nat de Kostë Berat și datat 1764.

Conținutul manuscrisului este un li-turghier, care cuprinde: 1. o parte din rînduiala pregătirii sfinților slujitori înainte de lucrarea proscomidiei; 2. opt tropare închinată unor sfinți; (Înainte-mergătorului, Sf. Nicolae, Sf. Hara-lambie, Sf. Vasile, Sf. Dimitrie, Sf. Ar-histrateg Gavriil, Sf. Atanasie, Sf. Gheorghe). 3. o scurtă rugăciune care face parte tot din rînduiala proscomi-diei și care se rostește în fața ușilor împărătești; 4. de la pagina a VIII-a începe Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur. Din compararea textului Liturghiei aro-mînești cu Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur din Liturghierul romînesc se con-stată foarte mîci deosebiri. În textul a-romînesc lipsesc rugăciunile, care sînt pomenite numai în indicația tipiconală, scrisă în textul nostru în limba grea-că. Aceasta înseamnă, spune autoarea studiului nostru, că aceste rugăciuni, în concepția autorului manuscrisului urmau să fie spuse sau citite de preot în limba greacă „în taină” și „din altă carte” și pentru aceasta autorul n-a mai găsit de cuviință să le scrie. Sing-ura rugăciune care este dată în între-gime, în aromînă, este rugăciunea am-voanului: (Cel ce binecuvîntează pe cei ce te binecuvîntează...), ceea ce pre-supune că scopul traducerii a fost a-cela de a face înțeles serviciul divin de către aromîni. Conținutul strict al Liturghiei, ceea ce se citește cu glas tare, adică ecfonisele toate cite se zic în Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur sînt întocmai, spune autoarea, și în Liturghierul aromînesc.

De la pagina a 25-a a manuscrise-

lor începe textul grecesc, care se con-tinuă pe restul de 78 pagini din tota-lul de 102 pagini ale manuscrisului. Din acest material nu avem decît foto-copia primei pagini de text grecesc, care este tot un liturghier. Cartea cu-prinde deci un liturghier aromînesc și altul grecesc. Lipsesc copertile și foaia sau foile pe care ar trebui să figureze titlul și numele autorului manuscrisu-lui.

În continuarea studiului se expun problemele legate de editarea manu-scrisului: *transcriere și translație* (pp. 17—30).

Prin *transcriere* se înțelege copierea (scrierea din nou) manuscrisului cu al-fabet grecesc. Factori obiectivi, spune autoarea, au făcut ca munca de descif-rare și copiere a manuscrisului să fie anevoioasă și, în unele situații, chiar imposibilă, fiindcă textul ne-a parve-nit sub formă de fotocopii de o calitate relativ inferioară.

Partea aromînească, scrisă cu cernea-lă neagră, suficient de clară pe fotoco-pii, s-a reușit să fie transcrisă în între-gime, iar partea grecească (indicațiile tipiconale inserate în textul aromînesc), scrisă cu cerneală roșie-trandafir, este, pe alocuri, ilizibilă.

Translația este a doua operație ce s-a făcut, aceea de a transpune textul din alfabetul grecesc în cel latin. De o translație propriu zisă nu poate fi vorba, notează autoarea, fiindcă alfa-betul grecesc, corespunzînd necesităților limbii grecești, nu cuprinde o se-rie de semne din alfabetul romînesc, menite să redea realitățile fonetice ale limbii noastre. Același semn, sinour sau în combinație cu altul sau altele, are diferite valori. În această situație, men-tionează autoarea studiului, o translație propriu-zisă ne-ar fi oferit o imagine denaturată a limbii textului. De aceea s-a ivit necesitatea de a interpreta gra-fia. Fără a fi exagerat cu interpreta-rea, subliniază autoarea, s-a intervenit în situațiile în care punerea de acord a semnului cu fonemul era esențială pentru înțelegerea conținutului. Se a-rată dificultățile ivite și felul cum au fost rezolvate.

Prof. I. M. Qafëzezi, pe lângă foto-copii, a trimis și transcrierea integrală a textului. A fost nevoie însă de o nouă transcriere și transliterație, pen-

tru motivul că transliterația este făcută la I. M. Qafezezi cu semnele din alfabetul albanez, fapt care îngreunează lectura, și-n al doilea rând se semnalează o serie de lipsuri, datorate poate din cunoașterea insuficientă a dialectului aromin.

De la pag. 32 la pag. 64 se redă textul liturghierului, față în față, în transcriere și în traducere.

În continuarea lucrării, un capitol important este consacrat studiului limbii textului (pp. 65—110). Se analizează lexicul, fonetica și structura gramaticală. Elementul principal al lexicului este latin. Marea majoritate a cuvintelor folosite în Liturghierul arominesc face parte din fondul lexical comun tuturor dialectelor românești. Al doilea element component al lexicului este cel albanez și turcesc, care face parte din fondul principal de cuvinte al arominei vorbite în Albania. Sunt analizate cuvintele de origine greacă întâlnite în text, în cea mai mare parte comune tuturor graiurilor arominești, și cuvintele slave, care alcătuiesc elementul slav al limbii textului.

Capitolul următor tratează despre „Locul liturghierului printre celelalte scrieri arominești” (pp. 111—122), cu subdiviziunile: *Literatura arominească veche* (pp. 111—118), *Locul liturghierului în literatura arominească* (pp. 118—122) și *Importanța liturghierului* (p. 122).

Vechimea textelor arominești și numărul lor care ni s-au păstrat pînă astăzi nu este prea mare. Cele mai vechi scrieri datează de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul celui de la XIX-lea, perioadă în care înfloritorul centru cultural, comercial, religios din Balcani, Moscopole, a fost distrus și în care învățați aromîni au scris sau au tradus în aromină. Autoarea indică următoarele texte vechi arominești pe care se poate conta în cercetarea istorică a arominei:

a) *Inscripția de pe gravura ieromonahului Nectarie Târnu*, din 1731, descoperită în anul 1950 în R. P. Albania și descrisă în 1952 de Dh. S. Shuteriqi. Președintele Uniunii Scriitorilor din R. P. Albania. Gravura o reprezintă pe Fecioara Maria cu Pruncul în brațe. Ea a fost găsită în micul sat

Ardenița din Cimpia Muzakiei, lângă Fieri, unde se află o minăstire care poartă numele Sfintei Maria și datează din 1731. Gravura are patru inscripții: în greacă, albaneză, latină și aromină. Autoarea aduce precizări asupra textului arominesc în transcrierea Shuteriqi și Vladimir Drimba.

b) *Inscripția de pe vasul Simota*, provenind din localitatea Călar'i din Megalovlahia, sînt patru versuri de text arominesc, care constituie prima poezie aromină cunoscută.

c) *Ipotezele lui Anastas Cavallioti* (Veneția, 1770), un vocabular cu 1170 de cuvinte în greacă, aromină și albaneză.

d) *Εισαγωγή* a lui Danil Moscopoleanul (Veneția, 1794), din care ne interesează indeosebi partea arominească din așazul *Vocabular* în patru limbi: greacă, aromină, bulgară și albaneză.

e) *Μεταφράσεις* a lui Constantin Ucuta Moscopoleanul (Viena, 1797), este prima carte de învățătură în dialectul aromin, primul „abecedar ușor, spre a învăța pe copii tineri carte arominească”.

f) *Codexul Dimonie*, manuscris anonim, nedatat, cuprinzînd texte religioase traduse din limba greacă. A fost descoperit în 1889 la Ohrida de G. Weigand, care l-a publicat.

Critic pot fi utilizate și: a) *Măiestria ghiovăsirii românești cu litere latinești, care sînt literele Romînilor cele vechi* (Buda, 1809) a lui Gh. Constantin Roja și b) *Gramatica romînă sau macedo-romînă* (Viena, 1813) a lui Mihai Boiagi.

Roja și Boiagi încep perioada latinizantă și dacoromanizantă în tinăra literatură arominească.

În afară de aceste lucrări menționate se presupune existența și a altor scrieri cu caracter religios sau didactic care s-au pierdut sau au fost distruse. Gh. Roja informează că la Moscopole s-au tipărit multe cărți arominești. Ion Arginteanu în *Istoria romînilor macedoneni din timpurile cele mai vechi pînă în zilele noastre*, Buc. 1904, p. 264, ne spune că „preoții și călugării învățați din Moscopole și orașele românești din împrejur cîntau rugăciuni în limba poporului, țineau predici în limba romînă, din care unele s-au păstrat pînă

astăzi" (Codex Dimonie). Printre aceste texte religioase ale secolului al XVIII-lea, precizează autoarea, trebuie plasat și *Liturghierul aromînesc*, care este singura carte de slujbă bisericească destinată oficerii serviciului divin în aromînă, ce ni s-a păstrat, cu o valoare excepțional de importantă, fiindcă „o altă scriere cu un asemenea conținut, scrisă în grai aromînesc, nelatinizat și nedacoromînizat, nu se cunoaște pînă la acest *Liturghier* în literatura bisericească aromînească" (p. 118).

Asupra localizării, autoarea precizează că este din Albania și nu din altă parte a peninsulei balcanice în care mai locuiesc aromîni (Grecia, Bulgaria, Serbia). Elementele lexicale de origine albaneză și particularitățile fonetice probează această justificare. Autoarea presupune orașul Moscopole, sau unul din satele apropiate de el. Moscopole era cel mai important centru al aromînilor din Albania, care a avut 70 de biserici și era centru arhiepiscopal. La un kilometru și ceva în afara vechiului oraș se află mănăstirea Sf. Ioan Prodromul. Autorul *Liturghierului* poate să fi fost un cleric sau un călugăr din această mănăstire (p. 121).

Reținem considerațiile asupra importanței *Liturghierului* aduse de autoare la sfîrșitul studiului său documentat, ca foarte judicioase.

Liturghierul aromînesc este prima scriere aromînească descoperită pînă acum, destinată oficerii serviciului divin în aromînă. Alături de celelalte inscripții și scrieri din sec. al XVIII-lea constituie mărturia de necontestat a vechimii manifestărilor spirituale în limba maternă a aromînilor. Din acest punct de vedere *Liturghierul* are o valoare istorică deosebită. Are totodată și o covârșitoare valoare lingvistică, fiind un document de limbă veche aromînească, nealterată de tendința latinizantă și dacoromînizantă a sec. al XIX-lea. Unele stadii de limbă din *Liturghier* aduc lumină în explicarea noilor stări de lucruri din graiurile aromînești din Albania. Tezaurul lexical al aromînei se îmbogățește cu numeroasele atestări din această scriere. Cercetarea elementului grecesc și mai ales albanez din *Liturghier* pot interesa de-

opotrivă cele două limbi: greaca și albaneza.

Istoria limbii, a literaturii și a poporului aromîn, ca și istoria oricărui popor, precizează autoarea, capătă contururi tot mai clare cu fiecare nouă descoperire de documente vechi (p. 122).

Un glosar de cuvinte comune (pp. 123—137), un indice de materii, de autori și cuvinte (pp. 139—149) completează studiul.

Lucrarea încheie cu un rezumat în limba rusă și limba franceză și cu cele două articole în limba albaneză ale prof. Ilo Mitke Qafezezi, ca anexe (pp. 157—161).

Prin publicarea manuscrisului inedit al *Liturghierului aromînesc* de la Tirana, în condițiuni ireproșabile de critică științifică se aduc contribuții noi la cunoașterea frământatei istorii a populației aromînești, a credinței sale de mărturisire ortodoxă, a limbii și literaturii sale, la îmbogățirea textelor liturgice, iar lingvistica romînă își adaugă cu prestigiu o nouă lucrare.

Pr. I. Ionescu

Acad. E. CONDURACHI ȘI VLADIMIR ILIESCU, *Crestomație de texte privitoare la istoria antică*, București 1963, 244 pp.

Cartea conține culegere de texte referitoare la istoria antică. Ea ilustrează diferite aspecte ale istoriei, așa cum rezultă din inscripții și documente și din textele unor scriitori. Textele sînt din cele ale istoricilor mai cunoscuți. Cu ajutorul acestor texte autorii volumului reconstituie, în bună parte, evoluția antichității. Se reflectă în ele condițiile sociale economice ale lumii vechi și se dau informații pentru reconstituirea istoriei acelei epoci.

Textele au fost grupate în trei mari capitole: Orientul antic, Grecia și Roma. Împărțirea corespunde celor trei mari etape de dezvoltare ale societății sclavagiste.

Capitolul Orientului antic cuprinde Egiptul, Mezopotamia, Fenicia, Palestina, Persia, India și China. Capitolul al doilea, adică Grecia antică, tratează Grecia preelenică, civilizația cretană, migrația elenică, religia vechilor greci, formarea societății sclavagiste în Grecia, marea colonie greacă, Sparta, Atena, războaiele medice, războiul pelopo-

neziac, decăderea Greciei în sec. al IV-lea, ridicarea Macedoniei, Cultura grecească, viața social-economică și politică.

Capitolul al doilea, adică Roma antică, cuprinde: Italia preromană, formarea statului roman, războaiele punico, societatea sclavagistă romană, reformele fraților Gracchi, Spartacus, Burebista, August ..., viața socială economică, politică, culturală, decăderea imperiului sclavagist, descompunerea modului de producție sclavagist și prăbușirea imperiului roman de apus.

La începutul fiecărei din aceste etape prezintă trăsăturile lor caracteristice. Izvoarele s-au tradus, de obicei, după textul original. Fiecare text este precedat de-o introducere și urmat de scurte note explicative. În felul acesta Crestomația ușurează înțelegerea textelor.

Iată modul cum ilustrează autorii Palestina. Intrucît statul vechilor evrei își ajunge apogeul în epoca regelui Solomon, ni se dau cîteva fragmente din relațiile politice comerciale pe care le-a întreținut Solomon cu vecinii săi. Se arată construcțiile ridicate de rege și măsurile de ordin economic și administrativ pe care le-a luat.

Textul ilustrativ e luat din I Regi IX 10—28 și I Regi X, 11—15.

Traducerea acestui text din activitatea regelui Solomon, s-a făcut după versiunea franceză a lui Crampon, ediția din 1921. În notele explicative face înțeles textul reprodus.

Intr-un al doilea aliniat Crestomația prezintă creația literară a vechilor evrei, notînd că „dintre cărțile care formează Biblia, o valoare deosebită au Psalmii lui David și Cîntarea Cîntărilor a lui Solomon”. Inspirația poetică excepțională a autorului face din aceste două scrieri capodopere ale literaturii universale. Din aceste texte se vede de asemenea că bogății aveau regii evrei, bogății storce din truda oamenilor liberi și a sclavilor. Pentru ilustrarea celor spuse se reproduce psalmul 45 și Cîntarea Cîntărilor, 3, 6—11. Textul e luat din Biblia publicată de preoții Vasile Rădu și Gala Galaction, în 1938.

Notele explicative lămuresc cîteva din pasagiile mai obscure ale textului reprodus.

Nu lipsit de interes este modul de prezentare a scrierilor bisericești: fer: Augustin, Ciprian, Clement din Alexandria și Eusebiu din Cesarea.

Despre fer. Augustin spun că „este cel mai însemnat dintre autorii creștini care au scris în limba latină. Dintre numeroasele sale lucrări mai importantă este *De civitate Dei* (p. 232). Ciprian are un stil ușor și plăcut, ceea ce a făcut să fie mult citit (p. 232), iar Eusebiu din Cezarea, „fost episcop, și care a trăit în anturajul lui Constantin cel Mare este autorul a numeroase tratate teologice și a două lucrări istorice de mare valoare (*Cronica și Istoria bisericească* p. 233).

Cartea, deși e adresată în primul rînd profesorilor de istorie ea poate fi folosită, cu un real folos de oricine dorește să aprofundeze antichitatea. Este prima lucrare de acest fel la noi, totuși putem anticipa că ea va fi deosebit de folositoare, pentru că este alcătuită cu grija omului de răspundere față de generația nouă. Multele ilustrații, cu care autorii ilustrează textul, sînt un material intuitiv, prețios pentru cei antrenați în studiul istoriei antice.

Condițiile tehnice în care a apărut Crestomația dovedesc avîntul pe care l-a luat la noi arta tiparului. Valoarea fondului o reliefează o prezentare a tehnicii. Sobrietatea copertei este, pe lîngă frumusețea tiparului, un alt succes.

N. Neaga

NOUVELLE HISTOIRE DE L'EGLESE: *Des origines à Grégoire le Grand*, Paris, Editions du Seuil, 1963.

„*Nouă istorie a Bisericii*” este titlul unei valoroase lucrări al cărei prim volum a apărut nu demult. Desigur — așa precum remarcă Jacques Madaule în prezentarea ce i-o face în *Les lettres françaises*, nr. 1011, din 9—15 ianuarie 1964, p. 3 — orice istorie pri-vitoare la un subiect de atîtea ori tratat, care apare ultima, este nouă în raport cu cele care au precedat-o. E de presupus însă că intenția redactorilor, atunci cînd au ales titlul de ansamblu al operei lor, n-a fost aceea de a indica pur și simplu o evidență, ci mai de grabă să afirme că această istorie se vrea deosebită de celelalte prin ce-

va nou. E ceea ce au și reușit să facă.

Desigur originile creștinismului și în mod special cele ale Bisericii au fost mult clarificate în ultimii treizeci de ani printr-o serie de descoperiri, cum sînt bunăoară manuscrisele qumramite sau cele gnostice din Egipt, săpăturile arheologice de la Doura-Europos și acelea de la Vatican la mormîntul Sfîntului Petru. Dar aici nu e vorba decît de acea lentă și neîncetată reînnoire a istoriei prin descoperiri recente. Adevărat e că istoria se reînnoiește și într-alt fel. Chiar și atunci cînd materialul informativ de bază nu se schimbă, ea trebuiește totuși scrisă din nou, aproape în fiecare generație. În jumătatea a doua a veacului al XX-lea nu se poate scrie istoria Bisericii așa cum se făcea, sau cum ar fi făcut-o cineva, înainte și numai cu douăzeci și cinci de ani. Aceasta pentru simplul motiv că lumea și Biserica ea însăși s-au transformat în acest interval, sensul lor ne mai fiind acela care a fost.

Să ne referim și numai la Biserica romano-catolică căreia aparțin autorii volumului în discuție. Cît s-au reînnoit perspectivele istoriei acestei Biserici prin pontificatul papei Ioan al XXIII-lea, prin convocarea celui de al II-lea conciliu Vatican, prin acțiunile actualului papă Paul al VI-lea, prin mărturisirea lui că au fost săvîrșite greșeli ca trebuie recunoscute, prin strădaniile ce se depun în vederea adaptării Bisericii la o lume profund schimbată...?!

De altă parte autorii acestei *Noi istorii a Bisericii* arată dintru bun început, în introducerea semnată de Roger Aubert din Louvain, cine sînt și ce au de gînd să facă. Ei sînt toți catolici, ceea ce înseamnă că pentru ei, Biserica, obiectul istoriei pe care au scris-o, nu este numai un fenomen istoric, pe care fiecare îl poate studia din punctul său de vedere, ci și unul transistoric. Această Biserică este a

lucru asupra căruia își previn lectorul în mod cinstit, ceea ce e un merit care le trebuiește remarcat.

Rezultă de aici că ei nu vor respecta adevărul și respectul scrupulos al faptelor care este cea dintîi datorie a istoricului? În nici un fel. Fapt e însă și aceea că istoricul nu poate să ocupe o poziție de dezangajare totală. Cum ar putea să nu aparțină epocii sale, țării sale, Bisericii sale, cu toate preocupările decurgînd de aici? E necesar să fie precis și riguros, să nu disimuleze nimic din cele ce le știe; dar nu i se poate pretinde să nu ia partea cuiva ori să-și exprime opinia asupra a ceea ce relatează. I se cere doar să ne prevină, să nu paradeze cu o utopică imparțialitate, ci să mărturisească deschis după care criterii va aprecia faptele.

Astfel stînd lucrurile istoria unei instituții, în speță aceea a Bisericii romane, are șanse de a fi mai bine înțeleasă de către aceia care o trăiesc din interior decît de aceia care o înfățișează doar din afară. Iată de ce această *Nouă istorie a Bisericii*, realizată potrivit proiectului ei, merită de a fi semnalată și cititorilor necatolici. Ei vor găsi aici învățăminte, căci oricînd e un cîștig să-l cunoști pe celălalt așa cum se vede el însuși, nu așa cum este imaginat dinafară. Nu e posibil dialogul fără o astfel de cunoaștere reciprocă. Dacă atîtea dialoguri au dat greș în decursul vremii, pricina o constituie faptul că n-au fost pregătite plecîndu-se de la un atare temei.

Și acum, după aceste considerații împrumutate de la recenzentul J. Madaule deja citat, să spunem cîte ceva despre cuprinsul lucrării însăși.

Volumul — care este cel dintîi din colecție — prezintă istoria Bisericii de la începuturile ei pînă la Grigorie cel Mare care a murit în anul 604. *I. Dănielou* tratează cele dintîi trei secole, iar *Henri Marrou* următoarele trei secole.

Biserica creștină a apărut în mormîntul iudaic și i-au trebuit aproape două veacuri spre a se detașa de mediul ei de baștină și spre a se alipi de cultura elenistică, care era cultura universală a imperiului roman. Aceasta e în rezumat istoria pe care ne-o pre-

zintă J. Daniélou. Trecerea de la o cultură la alta, dificilă și primejdioasă, manifestă originalitatea Bisericii în comparație cu gnosticismul și celelalte fracțiuni care n-au încetat să mișune în același timp. Cînd o învățătură a sute ori mii de aderenți devine a sute de mii și milioane apare inevitabil riscul de a-și pierde puritatea, intransigența care îi constituia la început meritul. Și totuși ceea ce este propriu unei instituții e aceea de a ști să evolueze rămînînd în același timp credincioasă ei însăși.

N-a apărut mai apoi o adaptare prea mare la noua situație, în sensul că Biserica a tîns să se identifice cu imperiul devenit creștin? Astfel urmă a doua criză, la fel de gravă, și anume căderea acestui imperiu și nevoia în care s-a găsit Biserica de a se desolidariza de el și de „a trece la barbari”, potrivit unei expresii celebre care este și adevărată. Lucrul acesta a necesitat o intensă muncă doctrinală căci Biserica învingătoare n-a fost acum mai puțin frămîntată de erezii decît în primele veacuri. Se poate spune că într-o mare măsură ereziile n-au fost altceva decît traducerea, pe un anumite plan, a greutăților care n-au conținut să încerce Biserica spre a o determina să facă față unei situații mereu alta. Oricum ar fi, pontificatul lui Grigorie cel Mare (590—604) marchează limpede sfîrșitul unei perioade de formare. Cu el este atins un nou echilibru care în mare, va dăinui și în evul-mediu. H. Marrou conclud pe bună dreptate: „Istoria creștinismului în antichitate ne-a apărut adesea ca fiind animată de dialogul și uneori opoziția între Bisericile orientale și Biserica latină. Convertirea Europei de Nord, influențele germanice și celtice, divergența drumurilor urmate de către greci și latini, fiecare în felul său, substituie acestui prim tip de tensiune dialectică noi teme de dialog între celți și continentali, între germani și romani care, în raport cu antichitatea creștină, pot sluji la a caracteriza originalitatea creștinătății medievale”.

Cei doi autori, fiecare cu calitățile proprii, au tratat perfect subiectul dificil pe care și l-au propus. Volumul este însoțit de hărți foarte folositoare,

de bibliografie și de tabele care îngăduiesc o bună urmărire a problemelor prezentate. Cei care o vor face vor cîștiga prin aceasta, fără îndoială, cunoștințe mai clare, mai sigure și mai exacte asupra originilor care au sînt numai cele ale Bisericii, dar și cele ale civilizației europene întregi.

JEAN DANIELOU, *Histoire des doctrines chrétiennes avant Nicée, T. II. Message evangelique et culture hellénistique aux II-e et III-e siècles*, („Bibliothèque de Théologie”), Paris, Desclée & Cie 1961, 468 pp.

Învățătura creștină pre-niceiană a fost deja de mai mulți și deseori studiată. Propunîndu-și să facă același lucru J. Daniélou putea să urmeze drumul bătătorit de înaintașii săi. El însă a ales o altă cale, reușind să ne dea o lucrare pe cît de utilă tot pe atît de originală. Chiar dacă tratarea materiei se face dintr-un punct de vedere mai obișnuit, perspectiva însă este mai largă decît a majorității patrologilor. Ceea ce îl interesează este viața mesajului creștin în mediul în care se dezvoltă, trăsăturile pe care le împrumută culturii și gândirii lumilor pe care le înfruntă. În *Teologia indeo-creștinismului*, volum care a precedat pe acela de care ne ocupăm aici, ni l-a prezentat în raport cu iudaismul; în *Mesaj evanghelic și cultură elenistică* îl descrie în contact cu lumea greacă, în cursul celei de a doua faze a dezvoltării lui. Filozofia care domină în această perioadă, platonismul-mediu, suferă ea însăși influența gnozei izvorîtă din iudaismul eterodox. Astfel autorul poate urmări acțiunea conjugată a unuia și a celorlalte asupra mesajului evanghelic, forma și conținutul lui. În ce măsură s-a elenizat el? Autorul îi pune să răspundă pe Părinții gerei și mai reprezentativi din veacurile al I-lea și al III-lea: Sfîntul Justin dintră apologetii, Sfîntul Irineu, corifeul adversarilor gnosticilor eretici, alexandrinii Clement și Origen care au întemeiat etologia creștină, și mulți alții. El îi chestionează cu multă curiozitate, înălțime de vederi și agilitate intelectuală înaintea cărora trebuie să ne olecăm. Volumul se împarte în cinci mari capitole: 1. „Pregătirea evanghelizării”, 2.

„Expunerea credinței”, 3. „Demonstratia evanghelică” 4. „Problemele teologice”, 5. „Gnoza creștină”. Titlurile acestea ne arată că planul adoptat nu urmează ordinea cronologică pe care o întâlnim doar în interiorul capitolelor când e vorba de a descrie dezvoltarea istorică a fiecăreia din temele studiate. Autorul cercetează întâlnirea creștinismului și elenismului în legătură cu trei probleme principale, extrem de judicioase alese: kerigma sau „cuvântările misionare” (cap. 1), cateheza sau expunerea credinței (cap. 2 și 3), gnoza sau cunoașterea religioasă superioară (cap. 4 și 5). Când Biserica veche înfățișă adevărul creștin iudeilor, ea nu-și propunea decât a-i aduce la credința Domnului nostru Iisus Hristos. În epoca ulterioară însă apologetii s-au îndreptat spre păgini. Și cea dintâi sarcină a lor era să-i smulgă din idolatrie. Fără îndoială, în cererile lor către împărați, ei reclamau pentru creștini libertatea acordată oricărui altuia. Dar acest context juridic nu trebuie să ne facă să uităm intenția lor mult mai profundă. Ceea ce vor ei mai ales e de a prezenta Evanghelia lumii grecești într-o „cuvîntare misionară”, „un mesaj de convertire”. Toate „Apologiile” apoi conțin o critică severă a politeismului, a miturilor și a simbolisticii religioase a filozofilor, o mărturisire a Dumnezeuului unic și adevărat, creator și judecător suveran, în fine un îndemn la a fi ascultat glasul Logosului dumnezeiesc care aduce mîntuirea. Avem aici, desigur, o prezentare a creștinismului extrem de incompletă, dar care definește poziția sa față de lumea elenistică și care pune în relief aspectele credinței „care găsesc un ecou în rațiune și conștiință”. Pentru a le face plăcut grecilor mesajul evanghelic, apologetii se complac în a invoca pe Platon, acest „Moise aticizant”, și Homer, „profetul monoteismului și nemuririi sufletului”. Făcînd aceasta, ei emit o judecată asupra filozofiei și a poezilor Greciei. Dacă resping energic tot ceea ce descoperă la aceștia eroare și imoralitate, apoi rețin cu grijă elemente de adevăr păstrate de inteligența elenică. Și degajînd revelația biblică de învelișul ei exterior, o traduc în forme literare scumpe acestei lumi.

De la „kerigmă” se trece apoi la „cateheză” ori, mai precis, după ce a caracterizat prezentarea Evangheliei păgînilor, J. Daniélou studiază expunerea credinței pe care Biserica o transmite convertiților, catehumenilor și botezaților. „Cuvîntarea misionară” înfățișă adevărurile creștine cele mai „din afară”. „Propovăduirea bisericească” urmărește să le ofere, în totalitatea lor, credincioșilor. De aceea autorul se străduiește să examineze conținutul acestei tradiții orale, raportul ei cu Evanghelia, autoritatea ei, împotrivirea la ereziile gnostice care se pretindeau depozitare a unor tradiții secrete. Părinții greci aparținători veacurilor II și III pleacă de la acest principiu că predica catehetică al cărei obiect central este Cuvîntul înrupat mîntuitor, se întemeiază pe Sfintele Scripturi. Iar demonstrarea dumnezeirii lui Iisus Hristos și adevărul tainelor sale ei le demonstrează întemeindu-se pe Vechiul Testament, în întregime profetic și figurativ al realităților mesianice. Raportul dintre cele două Legămînte, unitatea economiei mîntuirii, exprimîndu-se printr-o multime de simboluri, iată un punct esențial al propovăduirii apostolice în această epocă. Totuși maniera în care autorii noștri folosesc Vechiul Testament în „demonstratia evanghelică” apare extrem de compexă. Exegeza lor tipologică se inspire din tradițiile exegetice care făceau parte din cultura lor: acelea ale iudaismului palestiniian, acelea ale iudaismului elenistic reprezentat prin Filon, peste tot acelea ale alegorismului moral pe care alexandrinii l-au moștenit de la Interpretii lui Homer, acelea chiar ale gnosticismului. J. Daniélou încearcă să determine influența fiecăreia din aceste tradiții diferite. Și el caracterizează cu multă finețe „tipologia eclezială” a lui Justin și Irineu, „teoria gnostică” și exegeza cosmică și morală a lui Clement Alexandrinul, tipologia tradițională pe care o folosește Ipolit în comentariile sale, peste tot exegeza științifică și duhovnicească a lui Origen. Rămîne problema teologiei sau, mai bine zis, a gnozei. Nu elenismul a fost acela care a dat naștere teologiei grecești proniceene. Totuși el a oferit Pă-

rinților greci cultura generală și metodele care le erau necesare pentru a elabora datul revelat. Cel dintâi, Clement Alexandrinul a dezbătut pe larg problema folosirii filozofiei grecești de către creștini. El recunoaște diferitelor discipline, mai ales dialecticii, un rol pozitiv, care nu este de a găsi adevărul ce ne vine de la Dumnezeu prin Fiul, ci de a ajuta mai bună înțelegerea Scripturii și a demonstra mai riguros autoritatea „păpovăduirii apostolice”. Trecerea de la credința simplă la gnoză este analogă celeia de la părere la știință în filozofie. Clement o exprimă în termeni împrumutați acesteia din urmă. Aceste puncte de vedere odată exprimate, autorul nu mai are altceva de făcut decât să le precizeze în legătură cu problemele teologice majore pe care le abordează. Părinții: transcendența lui Dumnezeu, Persoana Cuvântului, unele probleme de antropologie, demonologie. Se citește cu interes ce spune J. Daniélou despre teologia lui Origen. Asupra mai multor puncte importante, el dă o interpretare diferită față de aceea a altora. Ultimul capitol al cărții se referă la gnoza creștină a lui Clement și a lui Origen. Speculațiile gânditorilor creștini duc la taina vieții de dincolo și la sensul istoriei. Urmașe ale iudeo-creștinismului ortodox și eterodox, aceste speculații provin din apocaliptica iudaică. Autorul ne arată astfel ce este această „tradiție gnostică a fericitei învățături” pe care Clement Alexandrinul declară a o fi primit de la „didascali” și, prin ei, de la Sfinții Apostoli. El leagă gnoza lui Origen nu de o tradiție orală ezoterică, ci de o exegeză a Scripturii atingând tainele sale cele mai ascunse.

Iată care ar fi rezumatul lucrării lui J. Daniélou (după recenziile lui E. Boularand, în: *Revue d'ascétique et de mystique*, Toulouse, XXXIX-e année, număr 156, octombrie—decembrie 1963, pp. 505—8). Cu ea autorul a servit bine teologia deschizând largi cărări de-alungul mărăcișului atît de des al doctrinelor creștine în epoca în care ele încep să înfrunte gândirea greacă. Deosebit de bine informat, el a știut să domine și să sintetizeze o mulțime de

fapte și idei într-un chip remarcabil.

EVEL GASPARIINI, *Questioni di mitologia slava*, în: *Slovensko Etnograf. Ljubljana*, XIII, 1960, pp. 91—114 după recenziile lui Adrian Fochi, în *Revue des études sud-est européennes*, Bucarest, t. I, nr. 1—2, 1963, pp. 231—233).

Acest studiu ne dă o serie de informații privitoare la vechea mitologie slavă. Autorul n-a recurs la vechile mențiuni istorice sau la vechile documente literare a căror substanță i se pare epuizată, ci încearcă să facă o reconstituire folclorică și etnografică, suprapunind fenomene culturale eterogene și la aparență fără coerență (credințe, obiceiuri, piese folclorice propriu zise).

Primul capitol („La pesca della terra”) studiază semnificația unei legende cosmogonice foarte răspândite la popoarele Europei orientale. După această legendă pămîntul a fost creat dintr-un pumn de nisip extras de pe fundul mării de diavol sau poate de o pasăre. Avem aici unul din acele mituri cosmogonice vechi care proclamă dualismul actului creației, la care paticipă în egală măsură principiul binelui și al răului. Autorul care ne dă numeroase exemple luate din folclorul popoarelor din estul Europei și care manifestă o vastă erudiție, n-a recurs totuși la materialele românești înrudite, care i-ar fi putut fi de mult folos. Astfel legenda creării pămîntului din nisip luat de pe fundul mării de către diavol, se întâlnește și în folclorul românesc (T. Pamfile, *Povestea umii* de demult după credințele poporului român, București, 1913, p. 19, 42; același lucru se poate spune despre legende înrudite privitoare la creație și cele următoare acesteia (ibidem, o. 20), despre munți considerați a o lucrare diavolească (Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, București, 1944, p. 49), despre adăncitura tălpii picioarelor datorată, zice-se, unei mutilări inițiale și care s-a transmis — ca în majoritatea legendelor, ca de exemplu a celea care ne spun pentru ce n-are ursul coadă — întregului neam omenesc. De asemenea autorul ignoră unele legende interesante privitoare la

colaborarea cosmogonică între Dumnezeu și porumbel și tot ce se referă la această zburătoare în folclorul popoarelor slave din estul Europei (vezi Em. Iaroslavski, Cum se nasc, trăiesc și mor zeii și zeițele, București, 1962, unde găsim reproduș la pagina 69 un cîntec cules de A. Afanasiev). Greșala autorului provine de acolo că nu pune în lumină aspectul dualist contradictoriu al procesului creației și că nu vrea să vadă în personajul principal al creației decît un personaj mitologic, cu atribute lunare.

În capitolele următoare („Il Dio visitatore” și „Bog e le maschere”) autorul încearcă să ne descrie un zeu primordial (provenind din zona superioară a panteonului antichității slave) și analizează conținutul a diverse crăciunuri, a unor rituri (chiar atunci cînd celebrarea lor a fost transferată la alte date), precum și obiceiul pieselor jucate cu măști. Cît privește crăciunurile, autorul studiază textele în care cîntăreții trezesc pe cei ai casei spunînd că nu le aduc nici un rău și că introduc pe Dumnezeu în locuința lor (și aici autorul omite materialul românesc; vezi T. Pamfile, Crăciunul. Studiu etnografic, București, 1914, pp. 52, 54, 59, 60). În cazul pieselor jucate cu măști, autorul constată o oarecare legătură între numele „bătrîn” și „bătrînă” a principalelor travestiri și între numele date morților la diferite popoare. În dosul acestor cîntece, obiceiuri și credințe, astăzi fără sens, autorul vede un zeu originar — același cu cel identificat în capitolele precedente ca fiind un zeu lunar. Acum însă acest zeu are atribute funerare; se poate observa în același timp direcția mistică a evoluției concepției despre acest personaj mitologic.

În fine, în ultimul capitol publicat („Bog e il grano”), autorul pleacă de la obiceiul popoarelor slave de a cînta grîul acordîndu-i atribute divine, de la ceremonia celui dintîi și ultimului snop cules și numit „bătrîn” și „bătrînă” și care s-a păstrat în oarecare ceremonii cu caracter magic și religioase celebrate în cursul anului și la fel de la obiceiul de a trage la sorți persoana care trebuie să înceapă recolta în fiecare

an, ajunge să afirme că vechii slavi au cunoscut un zeu principal al recoltei. E vorba de același zeu unic a cărui atribute lunare și funerare au fost studiate în capitolele anterioare și cărora se adaugă acum acela de fertilitate, confundat cu grîul el însuși. Dar ajuns la acest punct al demonstrației, autorul se așează pe alte poziții decît acelea însușite de ultimii cercetători asupra mitologiei slave care arată că slavi n-au cunoscut nici un fel de idei antropomorfe asupra duhului cerealelor. Nici cercetătorii mai vechi, de altfel, n-au semnalat cazuri de cereale personificate sau însuflețite într-un fel, cum se constată bunăoară la popoarele germanice.

Studiul ce-l prezentăm se oprește aici. Urmează să mai se publice cîteva capitole („Il Dio celeste oziose” și „La situazione di Perun” cum și concluziile. Deși încheierile autorului nu ne sînt pînă acum cunoscute, se pare că el nu se preocupă de rădăcinile istorice a credințelor studiate și nici de transformările lor ulterioare: de asemenea n-a încercat să analizeze condițiile sociale și istorice care au contribuit la dăinuirea acestor credințe, ceea ce l-a împiedecat să precizeze rolul real pe care l-au jucat în viața poporului.

MIRKO BARJAKTAROVIC, *Das leere grab — Ein alter brauch in Serbien*, în: *Zeitschrift für Ethnologie*, Braunschweig, 85, I, 1960, pp. 47—53.

Acest articol a făcut obiectul unei comunicări la Congresul folcloristilor iugoslavi de la Varajdin (Croatia) ținut între 20 august și 1 septembrie 1957. El ne descrie ceremonialul popular care întovărășește funerariile aceluia care au decedat departe de localitatea lor de baștină și care nu sînt înmormîntați în cimitirul de aici împreună cu restul familiei. Aceasta e ceea ce se numește în terminologia specifică oltenească, „în mormîntarea chip” (pentru aceeași problemă în Transilvania, vezi S. Fl. Marian, *În mormîntarea la romîni*, București, 1892, p. 355). Avem de-a face cu un simulu lacru de mormînt unde sînt de obicei înmormîntate sau expuse hainele mortului și unde sînt împlinite toate cere-

moniile rituale (chiar ceremoniile religioase), la fel ca în cazurile obișnuite. Dar nu face nici o mențiune cu privire la extensiunea sa geografică. Explicarea fenomenului se sprijină pe un mare număr de exemple judicioase alese. Articolul este însoțit de cinci fotografii (după recenzia lui Adrian Fochi din: *Revue des études sud-est européennes*, t. I, nr. 1-2, 1963, p. 271).

mai mult. În ce privește vechimea acestui obicei la popoarele Europei, autorul face trimiteri la literatura clasică greacă, spre pildă *Odissea* XI, 72-78.

catolicilor; Poziția unui episcop catolic față de căsătoriile mixte; Vor fi acceptate căsătoriile mixte? Din nou problema căsătoriilor mixte; Colocviu asupra problemelor atomice; O aspră condamnare a urii rasiale; Manifestații antirasiale în America; Victimă a discriminării rasiale; Infrățire între credincioși albi și negri; Peste diferențele de culoare; O poziție fermă a metodiștilor sud-africani împotriva segregăției rasiale din Africa de Sud; Deschiderea unei case de rugăciuni protestante la Valencia; Ortodoxia în Suedia; Noi descoperiri arheologice la Masada; Controversă asupra sectei Qumran; Expoziție de artă bizantină; Limba ebraică dezleagă o veche taină a istoriei 436

N O T E Ș I C O M E N T A R I I

Omul (Prof. Dr. Petru Deheleanu); Tendințe novatoare în arhitectura bisericilor; Cu privire la ușile sfântului altar; Ponțiu Pilat din nou subiect literar 449

VIAȚA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI: Hirotonii și hirotessii; Tîrnosiri de biserici; Vizite cano-nice; Itinerar pastoral; Teologi protestanți în vizită la Timișoara; Ședință de lucru cu conducătorii oficiilor proto-popești; Pictarea bisericii din Petroșan 456

E P I S C O P I A A R A D U L U I

Vizitații pastorale; Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la Arad; Distincțiuni bisericesti; Vizita la Arad a profesorilor și studenților Institutelor superioare de învățămînt teologic protestant din Cluj și Sibiu; Distinși oaspeți jugoslavi la Episcopia Aradului 464

P R E Z E N T A R I B I B L I O G R A F I C E

Almanahul parohiei ortodoxe romine din Viena pe anul 1964 (Pr. I. B. Mureșianu); Matilda Caragiu—Mario-teanu: Liturghier aromînesc (Pr. I. Ionescu); E. Con-durachi—Vl. Iliescu: Crestomație de texte privitoare la istoria antică (Pr. Prof. Dr. N. Neaga); Nouvelle histoire de l'Eglise; J. Daniélou: Histoire des doctrines chretiennes avant Nice; Evel Gasparini; Questioni di mitologia slava; Mirko Barjaktarovic: Das leere Grab . . 475

T. A. C. - Nr. 32- 1964

42419